

PEVAR SKOURR AR MABINOGI

Pedeir ceinc y Mabinogi

Skrid al Levr Gwenn

Troidigezh vrezhonek gant Fañch Elies Abeozen
Troidigezh kernevek an daou skourr kentañ
gant Caradar

PREDER

45 - 46

MEURZH - EBREC 1963

PEVAR SKOURR AR MABINOGI

Pedeir ceinc y Mabinogi

Skrid al Levr Gwenn

Troidigezh vrezhonek gant Fañch Elies Abeozen

Troidigezh kernevek an daou skourr kentañ

gant Caradar

PREDER

45 - 46

MEURZH—EBREL 1963

T A O L E N N

	P.
RAKLAVAR.....	ii j
KENTSKRID D'AR PEVAR SKOURR.....	v
LEVRENNADUR.....	xvj
SKRID AL LEVR GWENN	
embannet gant Ifor Williams	
Pwyll Pendeuc Dyuet.....	3
Branwen uerch Lyr.....	17
Manawydan uab Llyr.....	29
Math uab Mathonwy.....	39
PEVAR SKOURR AR MABINOGI	
lakaet e brezhoneg gant Abeozen	
Poell Friñs Deved.....	55
Branwenn merc'h Lir.....	75
Manaouezan mab Lir.....	89
Maz mab Mazonoe.....	103
AN DAOU SKOURR KENTAN	
lakaet e kerneveg gant Caradar	
Pwyll, Pensevyk Dyved.....	125
Branwen, myrgh Llyr.....	149

PEVAR SKOURR AR MABINOZI

RAKLAVAR

GOUDE.MEUR.A.HINI.ALL.E.TEJAN.DA.LAVAROUT.DAM.C'HENVROIZ.
HAG.A.CHOM.MANTRET.RAG.AR.YEZH.MASTARET.GANT.GERIOU.GALLEK.A-VII-VERN.
IMPLIJET.ER.SKRIDOU.KRENNVREZHONEK.(MA'Z.EO.IVEZ.A.ZO.GWASHOC'H.AN.
DANVEZ.PE.DROET.PE.HENVELEKAET.DIWAR.AR.GALLEG) :::

EVIDOMP.HOLL.EZ.EUS.UN.BIENENN.C'HLANOC'H.DA.NEVEZIN.HOR.
YEZH.HAG.HOR.SPERED ::: LENNEGEZH.BRO-GEMBRE.AR.GRENNANZER.

EN.DAOUZKIVET.KANTVED.ZOKEN..N'EDO.SAVET.NEMET.NEBEUT.A.
GEMM.EN.DIV.YEZH.KOMZET.EUS.AN.DAOU.DU.D'AR.MOR...NE.REOMP.BTA..EN.
UR.VONT.DA.C'HOULENN.FRELLZ.D'HOR.C'HALON.DIGANT.KEMBREIZ.
GWECHALL..NEMET.KLASK.ADC'HOUNIT.NERZH.DRE.ZBRIN.BOUED.YAC'H.AR.
GER.OUZH.TAOL.HOR.C'HENTADOU.

EVIT.REIN.PERZH.MULAN.MA.C'HELLAN..DA.DUD.VA.BRO.EM.EURVAD..HA.
GANT.SPI.DEDENNAN.MEUR.A.HINI.ALL.DA.GEMER.PENN.AN.HBNT.A.HEULIAN.
EM.EUS.SAVET.AN.DROIDIGEZH.VREZHONEK-MAN.EUS.PEDER.DANEVELL.GENTAN.
AR.MABINOZION.HA.LAKAET.ER.PENN.ANEZHI.UR.STUDIADENN.HA.NE.DEO.
GRAET.NEMET.EUS.AR.PEMP.POUEZUSAN.EUS.VA.LENMDURIOU.

F.E. ABEZEN

KENTSKRID D'AR PEVAR SKOURR

I

MABINOQION

A N A N V

Mabinoqion eo an anv a reer eus un dastumdenenn a zanevelloù, skrivet e kembraeg kreñn, e komz-plaen, ha marzhus pe romantek an danvez anezho.

Pe ster reif d'ar ger Mabinoqion ? Hañvalout a ra bezaf liester ar ger Mabinogi. An unander-mañ en deus talvezet diwezhatoc'h kement ha "bugeliezh". Hogen ne zere tamm ebet an dalvoudegezh-se ouzh an danevelloù-mañ, hag a-hend-all ne gaver dindan an anv-se nemet ar peder danevell gentañ ma reer anezho Pevar Skourr ar Mabinogi.

Kavout a reer e kembraeg kreñn gerioù a hevalep gwizienn gant mabinogi :

1) mabin "mestr, kelenner", ma vije bet, hervez an Ao. Loth, da goshañ ster dezhañ "an hini a zo fiziet ennañ ar grenn-baotred", pe "al lec'h ma vez diorret ar grennbaotred"; 2) mabindaw "deskoni"; 3) mebydd "kelenner".

Ne zeud da vezañ barzh nemet war-lerc'h un hir a studi. Hervez an Ao. Ac. Nutt ha Loth, an deskard barzh a vije bet graet anezhañ ar mabinoq hag an danevelloù, enno un diverraf eus danvez e studi, a vije bet o anv ar mabinogi. Al liester mabinoqion, a lenner e diwezh ar skourr kentañ, a zo eno, moarvat, diwar fazi un adskriver. Mar ne deo

ket ur fazi, e talvez kement ha "diskibien barzh" ha nann "kontadennoù evit ar vugale", evel ma lavarer a-wechoù.

Hervez an Ao. Ifor Williams (Pedeir Ceinc v Mabinogi, Caerdydd, 1930, kentskrid, p. XLIII) ur fazi ez eo bet, a-berzh Nutt, Rhys ha Loth, ober stad eus gerioù evel mabindawd, mabinog, mabvdd, na vezont kavet nemet er skridoù dastumet hag eilskrivet gant Iolo Morgannwg. Gwell-arvarus andon er skridoù-se hag an Ao. Loth, da nebeutañ, a ouie kement-se. Da veno Ifor Williams, furc'h e ve degemerout hepken evit ar ger mabinogi ar ster a gaver dezhañ e dornskrid Peniarth 14 : llvma vobinogi Iesu Grist. Amañ e talvez ar ger mabinogi da dreñf al latin infantia, "bugeliezh". "Enfances" a zo un anv roet e galleg da veur a zanevell eus ar Grenn-Amzer. Evel m'eo "bugeliezh" Prederi Mab Poell a zo er Pevar Skourr al liamm etre an danevelloù, ez eo deut ar ger-se, diwar ledanaat e ster, da envel ar peder danevell. Talvezout a c'hell kement ha marvailh pe istor, evel m'her gweler en trade skourr end-seun, X ; meneg a gaver eno eus Mabinogi Mynweir ha Mynord, "Marvailh ar C'habestr hag an Horzh".

A N D O R N S K R I D O U

An daou dornskrid n'eus nemet o deus miret betek ennomp danvez ar Mabinogion a zo Levr Gwenn Rozerc'h, diwar anv unan eus e berc'h-lec'h an tiegezh ma'z eo bet savet an dastumadenn evitañ. An dornskrid kentañ a zo bremañ e Levracoueg Vroadel Kembre en Aberstouez hag egile e Skolaj Jezuz e Redec'hen (Oxford).

Al Levr Gwenn a zo bet savet e diwezh an trizekvet kantved hag al Levr Ruz e diwezh ar pevarzekvet. N'eus nemet hemañ, avat, o reiñ deomp holl zanevelloù ar Mabinogion, unnek anezho en holl. Poell Friis Deved, Branwen merc'h Lir, Manacouzan mab Lir, Maz mab Mazonoe, Hufvire Vaksen, Luz ha Leweliz, Kilhouc'h hag Olwen, Hufvire Ronaboe, Owen ha Lunet, Gerent mab Erbin, Peredur mab Evrog.

El Levr Gwenn ne gaver en o fezh nemet ar Pevar Skourr, Hufvire Vaksen, Peredur, Gerent, hag ul lodenn hepken eus Luz ha Leweliz, Owen ha Lunet, Kilhouc'h hag Olwen.

O A O

Ne deo nemet dre zegouezh ma'z eo en em gavet strolllet en hevalep dornskrid, el Levr Ruz, an holl zanevelloù ma rear anezho ar Mabinogion, hag un degouezh keuzius e vefe, ma teufe da reiñ da gredif ez int tarzhet diouzh an hevalep eien hag en hevalep amzer. A. Nutt a gred ez eo bet lakaet ar Mabinogion dre skrid evit ar wech kentañ etre 1080 ha 1260.

An Ao. Loth a lavar, eus e du, n'hell ket ar Mabinogi bezañ bet skrivet diwezhatoc'h eget e kentañ lodenn an trizekvet kantved hag a-rack alcubidigezh Breizh-Veur gant an Normaned (1066). Diwar abegoù istor e kred da Ifor Williams ez eo bet strolllet danevelloù ar Pevar Skourr gant ur barzh a Vro-Zeved en amzer ma'z eo Grifiz ap Lewelin ap Seisyll, roue Bro-Gembre a-bezh etre 1055 ha 1063. Savet e oa Grifiz ap Lewelin war dron Bro-Wenez e 1039. Aloubif a eure ar pourrest eus er vro e 1055. Setu ar mare gwellañ evit ur barzh a Vro-Zeved da gendeuzif en unan henezavelloù Gwent, Deved ha Gwenez, rak, evel ma welimp pelloc'h,lec'h a zo da gredif ez eo ar barzh-se a Vro-Zeved.

Kilhouc'h a c'hell bezañ ken kozh pe goshoc'h. Luz ha Leweliz hag Hufvire Vaksen a zo bet skrivet war-lerc'h Historia Regum Britanniae Gaufrei Monmouth, eskob Sant-Asaph (1135). Hufvire Ronaboe kennebeut n'eo ket bet savet kentoc'h eget an daouzekvet kantved. Gerent, Owen ha Peredur a zo kempredel pe war-lerc'hel zoken da romantoù ar barzh gall Krestien de Troyes. Un adaozadur e hañvalont bezañ diwar oberannoù saoz-ha-norman, mar ne dint ket zoken diwar oberoù Krestien de Troyes end-seun.

D A N V E Z

Hogen kalz koshoc'h e c'hell bezañ danvez un danevell eget ar c'hentañ skrid e c'hallomp martezañ anezhi. Er feur-se e rankomp lakaat er penn kentañ Pevar Skourr ar Mabinogi, miret enno hen-vojennoù, hengredennoù hag hen-vozioù ar Galted annezet e Breizh-Veur, evel ma vir hen-zanevelloù ar C'houezeled hen-vojennoù, hen-gredennoù hag hen-vozioù Kelted Iwerzhon. Kalz koshoc'h eo evelato danevelloù Iwerzhoniz. Yaouankoc'h eget ar Pevar Skourr eo, diouzh an tu all, Hufvire Vaksen ha Luz ha Leweliz ma tisplieger enno deivoudoù c'hoarvezet goude alcubidigezh Breizh-Veur gant ar Romaned; kalz fraesoc'h ivez e weler enno roudoù spered ar Grenn-Amzer. Renket eo bet an div-mañ gant Nutt dindan an anv : Istor Romantek Breizh. Betek-hen ne gavomp ket an disterañ meneg eus Arzhur hag e zanevelloù meur. Ne deo ket ret mont da gredif evit se e vije bet nag an anv nag an istor anezhañ dianat da oberourien an daou rumm kentañ a zanevelloù. Koshoc'h, ha netra ken, ez eo o ra ha dieub-krenn ouzhpenn diouzh danevelloù Arzhur. E Kilhouc'h hag an Hufvire Ronaboe eo e keomp da gentañ tro ouzh ar Roue Mour. Ne deo an Arzhur-mañ avat tamm ebet Arzhur Gaufrei Monmouth nag Arzhur romantoù an Daol-Galc'hiek kennebeut. Ne deo c'hoazh enno nemet Arzhur Difannour Breizh, ha setu abeg an talbenn-mañ roet gant A. Nutt d'an div zanevell. Hervezañ, ez int frouezh rik diwar lovezon doare displegañ Iwerzhoniz. Kafveziñ a ra, da skouer, Kilhouc'h gant Banvez Brikiu, dre ma'z eo

an div zanevell, amañ hag ahont, koulz lavaret luadennoù. Hufvra Ronaboe a laka e keñver a-hend-all gant ar Gweledigezhioù ken niverus e lennegezh Iwerzhon ar Grenn-Amzer. Ar rumm diwezhañ, renket gant Nutt dindan an tal-benn Arzhur Bleunienn ar Varc'hegiezh a zo donoc'h kalz warnañ roudoù boazioù ar Grenn-Amzer ha levezon lennegezh Bro-C'hall. Keltiek e van koulskoude danvez don Gerent, Owen ha Peredur. Gwashañ taol a ve bet skoet ouz di-skleriadur al lenneien a wel e danvez breizhek lennegezh ar Grenn-Amzer ur gevadenn penn-da-benn, koulz lavarout, diwar spered ar C'hallaoued, a zo bet roet dre gefveriañ ar romantoù gall gant mojennoù meur Iwerzhon. Ar re-mañ a zo bet miret deomp e skridoù koshoc'h eget ar romantoù gall o-unan. Kement danvez a zo an hevelep hini en eil rumm hag en egile a zo, evel just, da vezañ barnet tra ar rumm koshañ, da lavarout eo tra ar Gelted. Sede kredenn an Ao. Loth ha fur eo deomp ober brasoc'h stad anezhi eget eus mennozhioù lenneien all, daoust pegen brudet e vent, berr-tre peurliesañ siwazh, o gouiziegezh keltiek, dreist-holl pa vezont Gallacued.

I I

AR PEVAR SKOURROBEROUR

Er stad m'eo c'haver hiziv ha rannet evel m'emañ, Pevar Skourr ar Mabinogi, eme Anwyll, a zo anezho ur pezh labour unvan, strollet en un doare ijinus kenañ gant ur skrivagner, ma seblant bezañ bet an danvez anezho anavezet mat-tre dezhañ, diwar zibaouez displegadur. Ar skrivagner-se a oa, moarvat, ur barzh savet ennañ ar c'hoant da strollañ en unan un teskad moajeiz, lod anezho eus Kembre an Hanteznoz ha lod all eus Kembre ar C'hreisteiz, evit ma vefent aasoc'h a se da zeskiñ dindan eñvor d'e ziskibien. Daoust dezhañ da vezañ savet ur mestr-oberenn e komz-pleñ, n'en deus ket gallet kas e labour da benn hep teñvalaat amañ hag ahont unan bennak eus ar mojennoù kenstrollet gantañ.

Daou abeg a zo da gredañ ez oa ar barzh-se eus ar C'hreisteiz. Fazioñ a ra meur a wech war anvioù-lec'h a zo eus an Hanteznoz, e-keit ha ma tiakouez un anacoudegezh pizh eus douaroniezh Bro-Deved. Duañ a ra ouzhpenn tud Gwenez, endra ma sav kreñn a-du gant tud an Dehou.

KENAOZADUR

Buhez Prederi mab Poell eo an ere a ra un hordenn eus ar Pevar Skourr. Ar c'hentañ a zispleg penaos e savas mignoniezh start etre Poell, e dad, hag Aroun, roue Announ. Digant hemañ e teuo da Bredeni ar moc'h a vo penn-abeg d'ar brezel da darzhañ etre Gwenez ha Dehoubarz ha dre se da varv Prederi, lazhet en un emgann-daou ouzh Gwedion, brezelour meur an Hanteznoz. Eil lodenn ar c'hentañ skourr a ra da anaout deomp pe dre droioù e teuas Riannon da c'hounit Poell da bried en despet da Waol mab Klud, he c'hentañ danvez-ozhac'h. Droukrafz hemañ a dalvezo da Bredeni reuz e vug-aleaj. En eil skourr, gouestlet dreist-holl da zrouk-verzh Branwen, e kavomp evelato Prederi e-touez ar c'hwec'h den tec'het diouzh Iwerzhon evit mont da zouarañ penn Bendigeidvran er Gwenvraei e Lundein. En trede skourr e welomp Manacouezan, poellek ha fur, deut da geneil gant Prederi ha da eil bried d'e vamm, o tigiliañ Bro Deved diouzh an hud lakeat warni gant Loued mab Kilkoad evit talvezout da diegezh Poell c'hoari ar broc'h er sac'h, gouzafvet gant Gwaol a-barzh Poell. Er pevare skourr e tanevellet deomp marv Prederi, en ur zifenn gwir e vroiz ouzh argadenn tud Gwenez, touellet gant Gwedion.

Kejet kalz pe nebut gant an danevell greiz-se, e kavomp reuz tiegezh Lir, diberc'hennet gant Kaswallon, eus tiegezh Beli, diouzh aotrouniezh Breizh Veur. Manacouezan, Branwen ha Bendigeidvran a zo eus mibien Lir. Er pevare skourr e kavomp oc'h enebiañ ouzh tiegezh Poell, tiegezh Don, gant Gwedion, Gilvezi, Aranrot ha Lou Lao Gefez da bennañ rolloù.

Holl vojennoù ar Pevar Skourr a zo warno liv al lec'h-mañ-lec'h a Vro-Gembra. Lavarout a c'heller evelkent ez eo stag en un doare strishoc'h ar c'hentañ hag ar pevare skourr ouzh Deved ha Gwenez, e-keit ha ma pled muic'h an eil hag an trede gant Breizh-Veur a-bezh, Enez an Oud Kadarn.

DOUARONIEZH HAG Istor

Lakaet dre skrid war-dro an unnekvet kantved, ar Pevar Skourr a zispak deomp douaroniezh Kembre ar Grenn-Amzer. Eus peder rann ar vro d'ar c'houlz-se n'eus nemet teir evelato hag o defe ur bras a lec'h en danevelloù : Gwenez, Dehoubarz, Gwent. Ar rann reterel, ar Powiz, na deo meneget nemet er pevare skourr evit diskleriañ deomp pe dre lec'hioù e Kasas Gwedion e voc'h diouzh Deved da Wenez.

Bodañ a ra Anwyll holl zanevelloù ar Pevar Skourr e teir gevrenn :

1. An danevelloù a Vro-Deved a zo anezho :
  - a) danevelloù ganet e reter Deved, war harzoù Gwent.
  - b) danevelloù ganet en-dro da C'horsez Arberz.

- k) danevelloù ganet en-dro da C'hlen Kuc'h,
- e) danevelloù ganet war aodoù Penvro hag enez Gwales.

2. E danevelloù Mân e kavomp :

- a) danevelloù ganet war-dro Abarfrav, meneg enno eus an darempredoù etre Mân hag Ardudoe,
- b) danevelloù ganet war-dro bez Branwen e Glan Alao,
- k) danevelloù ganet en-dro da Dalebolion.

3. Danevelloù Gwenez a zo en o dalc'h :

- a) danevelloù ganet en-dro da Harlec'h,
- b) danevelloù ganet en-dro da vez Prederi e Masntourog,
- k) danevelloù ganet en-dro da Lenn ar Morwenion,
- d) danevelloù ganet war-dro Dinle ha Mantle,
- e) danevelloù ganet en-dro da Gêr Aranrot
- f) danevelloù ganet en-dro da Gêr Dazil.

Gant an danevelloù lec'hel-se ez eo bet strollet re all o pledif gant Breizh-Veur a-bezh ha meneg enno ivez a zarempredoù ouzh Iwerzhon ha Bro-C'hall.

Etre "arglouezi" Kembre, evel Maz, Poell, Prederi, Teirnon ha roueed kurunennek Enez an Dud Kadaan e laka skrivagner ar Pevar Skourr liammoù a wazoniezh hag a zo warno splann liv an Amzer saoz-ha-norman. Komz a ra kouls-koude eus Breizh-Veur evel pa ve e dalc'h Breizhiz nemetken, hep meneg ebet eus an aloubidigezh anezhi gant ar Saozon. Kement-se ne denn ket, pell a se, da zigeriñ un hent aes dirak an hini a glask anaout ar c'houlz m'eo bet savet ar Pevar Skourr.

K E L C ' H O U

Alies e vez komzet a galc'h Arzhur. Bodañ a roer dindan an anv-se an holl vojennoù m'en deus Arzhur perzh enno. Kement a vojennoù dieub avat a zo bet strollet er Pevar Skourr ma n'heller ket o c'hevreeñ start a-walc'h en dro da vuhez Prederi. Setu perak e renk Anwyll mojennoù ar Mab-inogi e tri galc'h :

a) Kalc'h Riannon

- 1.- Degouezh ha dimeziñ Poell gant Riannon (I)
- 2.- Taol droukrañs Gwaol mab Klud, ma voe kiliet Deved abalamour dezhañ gant Loued mab Kilkoad (III)
- 3.- Istor Prederi kollet, adkavet ha daskoret, a-gevret gant danevell kastiz Riannon (I)
- 4.- Istor mezur Prederi gant Pendaran Deved (I)

- 5.- Istor dimeziñ Prederi gant Kigva (I)
- 6.- Istor eil-zimeziñ Riannon gant Manaouezan (III)
- 7.- Istor marv Prederi (IV)

b) Kalc'h Don

- 1.- Istor orged Gilvezi ouzh Goewin ha taol-droukrañs Maz en abeg da se (IV)
- 2.- Istor ambroug ar moc'h da Wenez gant Gwedion (IV)
- 3.- Ganedigezh DeLan Eil Tonn (IV)
- 4.- Istor ganedigezh Lou Lao Gefez mab Aranrot (IV)
- 5.- Pennaos e teuas Gwedion a-benn da gaout da Lou un anv, armoù hag ur wreg (IV)
- 6.- Avoultriezh gwreg Lou gant Gronou Pebr e Benlon, marv trubard Lou hag e daol droukrañs ouzh Gronou da c'houde (IV).

k) Kalc'h Lir

- 1.- Istor an trede gwall balvad (II)
- 2.- Istor Harberc'hidigezh Bran (II)
- 3.- Harberc'hidigezh ar Penn Enorus (II)
- 4.- Taol ganas Efnysien (II)
- 5.- Kevezerezh Karadog mab Bran ouzh Kasvallon mab Beli e sell da vestroniañ Breizh-Veur (II)
- 6.- Istor marv Branwen (II)
- 7.- Istor poblador pemp rann-vro Iwerzhon (II)
- 8.- Istor da ziskleriañ an anvioù-lec'h enno Gouezel, an enez Vôn hag e lec'h all (II)
- 9.- Istor an darempredoù etre Manaouezan, Prederi ha Riannon (III)

10.- Istor al lesanv a drade kere orfebour roet da Vanacouezan (III). (N'eus nemet e kalc'h Lir ma kaver anvioù evel Kymry, Lloegr, Ynys y Kedyrn, Ffreinc, Iwerddon o reif deomp da anaout ez eo ar c'halc'h-mañ kalz yaouankoc'h eget an daou all, ma c'heller, e meur a feur, e gaveriañ gant mojennoù Istor Romantek Breizh, da lavaret eo : Luz ha Leweliz hag Hufvra Vaksen.)

A N O U D H A G A R B O A Z I O U

Laret eo bet uheloc'h ez eo koshoc'h mojennoù-meur ar C'houezeled eget re Kembreiz. Koshoc'h int pegwir e weler splannoc'h kalz natur doueel ar zolloù pennañ anezho. Ne deo er c'hontrol nemet diwar gaveriañ ar Pevar Skourr gant mojennoù Iwerzhon ma teure da anaout pe da vartezañ e c'hall Riannon, da skouer, bezañ an havalap hini gant douez Epone ar C'halianed. Enebiezh Poell ouzh Gwaol a-zivout Riannon a c'heller ober

anezhi, kemend-all, kevezerezh un doue an Noz, pe gentoc'h dalc'h/hiad un doue an Noz, ouzh un doue an Deiz.

Dalc'hmat avat e ranker mont donoc'h eget al lizherenn en danevelloù Kembrez evit merzout dindan liv ar brifsed, ar vrezelourien, an hudourien, an doueed kozh kollet ganto, a oad da oad, war ziweuz ar varzhed o doueelezh kent. A-vec'h, e gwirionez, m'en deus oberour ar Pevar Skourr un eñvor wan a gement-se. Evitaf tud veur e vojennou a vev d'ar c'houlz-mañ-koulz, el lec'h-mañ-lec'h eus e vro, hag etrezo ez aus derempredoù istorek resis. Bevañ a reont war dro amzer alcubidigezh Breizh-Veur gant ar Romaned. Kaswallon mab Beli, meneg anezhañ en Eil Skourr a ve an hevelep hini gant Kassivellaunos Bellum Gallicum Julius Kezar. An darempredoù avat etre an uhelidi a zo diouzh spered an Dalc'halezh Saoz-ha-Norman ha nann diouzh hini an Amzer Geltiek.

Roudoù an istorvezh eta war un dro gant re amzer ar skrivagner a zo anat evidomp war ar Pevar Skourr ha se a zo ken gwir all evit ar peurrest eus danevelloù ar Mabinogion.

Hogen ken diervar all eo kozhni danvez kentañ ar Pevar Skourr. An oberour a seblant bezañ gret impli evit o sevel eus mojennoù dizalc'h, lod anezho lakaet endeo dre skrid, evel m'her ro da gredañ ar ger *cyfarwyddyd*, marvailh, implijet meur a wech gant oberour ar Pevar Skourr, da envel pennadoù anezho (1). Bez' e c'helle bezañ evitaf zoken, er marvailhoù-se, traoù ha lavarenoù displann, deut daoust da se betek ennomp dre m'ocant lakaet dre skrid.

Kerkoulz all, daoust dezhañ da vagañ menozioù eus amzer an Dalc'halezh, e tagouezh gant ar skrivagner diskleriañ deomp boazioù hag hor c'has, lod anezho, war a-dreñv betek en amc'houlou ar registorezh. Ar boazioù-se a zo bet studiet pizh, en amzer hiziv, gant istorourien e-mesk pobledoù dam-ziseven gwalarn Amerika an Hantnoz hag Aostralia dreist-holl. Er gevredigezhioù kentañ, m'edo bodet en dud enno e kerentiadoù, rann-meuridoù ha meuriadoù ez eo deut obred ar galloud da vezañ tra ar mab diwarlerc'h e dad. Hogen kevezerezh e savas dizale etre ar gwir-se d'ar galloud diwar herelezh hag ar gwir diwar gontred. Hemañ a zo deut eus levezon ar binvidien, ar re ampant e pep tachenn ar gounit-bevañs. Abred e teuas beli an dud barrek da ober berzh en hemolc'herezh, er basketerezh, er gounit-douar, er magañ-loened hag er c'henwerzh, da genstrivañ ouzh beli ar blienierien diwar herelezh. Sevel a reas e penn ar gevredigezh an hini gouestañ e lec'h an hini dallezek

(1) Da skouer, e dibenn Branwen al linennou-mañ : *a hynny a dyweit y kyuarwyddyd hwnn au kyfranc wy : y gwyr a qychwynnys o Iwerdon yw hwnnw*, "sed aze a lever a c'hoar-vezas ar marvailh diwar o fenn : ar wazed a dec'has diouzh Iwerzhon eo hen".

dre e orin nemetken. Evit se ez oa ret dezhañ testeniañ e binvidigezh hag e c'halloud ha trec'hiñ war ar re all. Stagañ ez eus gret ouzh an eil c'hiz-se da c'hounit galloud un anv amprestet digant yezh ar meuriadoù ma'z eo bet evezhiet ar c'hiz-se en o-metou hiziv an deiz. Ar "potlac'h" a vez gret anezhañ (1).

An holl-gebrestererezh a oa un dra ret etre kerentiadoù ur meuriad, e sell da virout etrezo ar c'hempouez. Diouzh an holl-gebrestererezh eo e tever ar "potlac'h" pe gevezerezh-digoroù, nemet e tenn ar c'hevezerezh-diforoù n'eo ket da lakaat ar c'hempouez da badout hogen d'e derriñ dre greskiñ levezon an den-mañ-den er meuriad : lakaat a ra en e lod'ur galloud a oa en e raok tra un all diwar herezh, ha chom a raio ar galloud-se en e gerz diwar neuze keit ha ma vezo ar barrek hag ar pinvidikañ er meuriad.

Mour a zoare "potlac'h" a niverer : ar gevezerezh-dre-zaañ, ar gevezerezh dre vageañ, ar gevezerezh dre berc'hennañ.

Kavout a reomp e Kilhouc'h hag Olwen ur skouer splann eus un dimeziñ gant Kevezerezh dre zaañ. Tad Olwen, ar ramz Espazaden Penkeur, a sav etrezañ hag a zanvez-mabeg, Kilhouc'h, un heligentañ a c'houlennou hag a c'halloud. Espazaden a raio e vroc'h e dimeziñ d'an den yeouank gant ma kaso hemañ d'o fenn ur roll hir a embregerezhioù diaesoc'h-diaes. Gant sikour Arzhur, ar roue-meur, Kilhouc'h a dizho ar pal hag a c'hounezzo betek ar gwir war vuhez ar goulenner.

En danevell iwerzhonat, Barvez Brikriu, ez eus ivez etre ar gouvidi kevezerezh dre zaañ. Al lodenn wellañ eus ar meuzioù a zo da vezañ lakaet dirak ar c'hadannañ hag ar galloudekañ anezho.

N'eo ket ar skouerioù a rafe diouer deomp eus ar bras a lec'h dalc'het e-mesk Kelted an enezennou gant lezenn ar bour-gebrestererezh pe an donezonif. Hep mont pelloc'h eget ar Pevar Skourr, e kavomp un danevell ma'z eo ar "potlac'h" ar graizenn anezhi : Poell Priñs Deved. Bez' e c'heller diskleriañ reuz tiagezh Poell ha Riannon evel heul an donezon gret gant Poell, da zeiz e sured, d'ar goulenner, Gwaol mab Klud. An donezon, sotret gantañ ken dievezh, eus ar pred hag e zanvez-pried, en deus e lakaet evelato da gredour war an donezoniad ha sede perak, er bloaz war-lerc'h, e teu da ober, war goust hemañ, un askemer. Gant sikour galloud hud Riannon e teu a-benn da douellañ Gwaol, e doare ma rank e gevezer gouzav c'hoari dismegafus ar broc'h er sac'h. Hogen dre ober kement-se en deus Poell toulllet lezenn ar "potlac'h" hag e dro bleg a dalvezo o reuz d'e wreg ha da Brederi o mab. Poell Priñs Deved a c'hell bezañ diskleriet en e eil lodenn, evel ar c'hastiz diest da douellerezh al lezenn gant un tad hag ur vamm, skoet en abeg da se betek en o mab(2).

(1) Sellout Moret et Davy, *Des clans aux empires*, Renaissance du Livre, Paris, p.106-132. (2) Hubert, *Le Système des prestations totales et réciproques dans les littératures celtiques*, e *Rev. Celt.*, t. XIII, n° 3-4, p.330.

K E M B R E H A G I W E R Z H O N

A-zivout douaroniezh ar Mabinogi em eus bet tro da lavarout ez eo Gwenez ha Deved ma kaver an aliesañ meneg anezho er Pevar Skourr. Hervez gouizizien a zo, ar C'helenner Rhys er c'hentañ penn, Gwalarn ha Merzent Bro-Gembre a vije bet poblet stank a-walc'h gant Gouezeled. Hogen, eme Anwyl, un dra a zo hag a ranker lakaat sklaer-tre e gwel : lavarout a fell din an hefvelidigezh bev a zo er feur kevredigezhel ha politikel etre stad ar vro taolennet er Pevar Skourr hag hini Iwerzhon. Ul lodenn eo kement-se eus ar yoc'had anadurezhioù a ziskouez ez eo ar mojennoù-se lec'hiet e rann vroioù a Gembre ma'z oa er boblañs anezho founnus kenaf an darvez gouezelek. An nep ne sav ket a-du gant ar gredenn-se a dle degas d'e soñj evelato ez eo tarzhet ar Mabinogion diouzh an hevelep mammenn ha mojennoù meur Iwerzhon. Levezon an amzer gozh meurbet, ma ne rae an div bobled nemet unan, he deus miret en danevelloù, ijinet ganto p'lo deus tennet pep unan d'he zu, hefvelidigezhioù niverus hag a ro da anaout o c'hevredigezh gwechall.

Stank eo an darvoudoù, tennet diouzh mojennoù Iwerzhon ha Kembre, hag a zo bet keñveriet pizh gant al lenneien. Ne rin meneg amañ nemet eus unan, a-bouez tre, avat. En trede skourr Mazolouc'h, roue Iwerzhon, a zispleg da Vendigeidvran, roue Enez an Dud Kadarn, penaos e tac'has ramz Lenn ar Gaoter diouzh un ti houarn, ma'z oa bet e wreg, e vugale hag heñ tapet ennañ, p'edod ouzh e dommañ warno d'ar gwenn. Kentelius-tre eo lakaat keñver-ha-keñver gant ar mervailh-se, ar pennad-mañ tennet diouzh an danevell iwerzhonat, Dismentr Dind Rig :

"...Kreñv kenaf edo an ti : savet holl oa en houarn mogerioù, solier ha dorioù. Ur bloavezh penn-da-benn e voe Leinsteriz ouzh e sevel. Klask a reas an tad kuzh ouzh e vab, ar vamm ouzh he merc'h, an ozhac'h ouzh e wreg, ar wreg ouzh he fried kement ma ne glevas den gant un all war-dro petra edont hag a-benn peur e tastument o binvioù hag o c'hlavioù..... E Dind Rig eo e voe savet an ti".

"Neuze Labraid ha gwiskañ e vantell ha dont davet an dud betek en ti. - Bez' hoc'h eus amañ, emezañ, tan, bier ha boued. - Mat-tre, eme Gobthac'h. Nav den oa gant Labraid war solier an ti. Sachañ a rajont war o lerc'h ar chadenn a oa en tu diavaez d'an nor hag he stageñ ouzh ar peul maen e-tal an ti, hag an teir gwech hanter-kant megin govel gant pevar brezelour ouzh pep hini a voe kaset en-dro betek ma teuas an ti da vezañ gwrizias evit an arme.

"Gouez dezho, Kobthac'h Koel a voe kaset eno da get gant seizh kant den ouzh e heul ha tregont roue en dro dezhañ (1)".

(1) Diwar an droidigezh saoznek embannet gant Whitley Stokes e Zeitsch für kelt. Philologie, t. III

Ken ees all eo merzout, da skouer, pegen kar tost eo dimezif Riannon gant Poell d'ar mojennoù iwerzhonat ma welomp enno korrijezed o tibab karedigoù a ouenn den.

An darempredoù etre Iwerzhon ha Kembre, keit ha ma c'hellomp gouzout dre an nebeut a destenioù miret betek ennomp, a zo bet start ha dibaoez. Sede perak eo diaes trouc'hañ pe d'an darempredoù kempredel pe d'an amzer gozh eo dellezek mojennoù an div vro eus ar gerentiezh a zo strezo. Ret eo ober kement ha kement a stad aus an div levezon. Pa gomzimp evelato eus mojennoù evel Kilhouc'h hag Hufvra Ronaboe a rankimp ober brasoc'h he lod da levezon an darempredoù stankoc'h-stank savet etre Kembre hag Iwerzhon, en amzer roue Gwenez, Grifiz ap Konan. Hemañ a voe desavet en Iwerzhon hag e vuhez penn-da-benn a zo bet rannet etre an div vro hervez reuz-direuz ar brezel a renas ouzh an Normaned hag ouzh e enebourien a Vro-Gembre. Er mare-se hag an amzer a warlerc'h-idi e reas berzh bras doare Iwerzhoniz da zisplegañ mojennoù ha barzhed Kembre o deus d'an ampoent-se muic'h eget marse goulennet kentel digant o amezeien.

F. E.

L E V R L E N N A D U R

Pedeir Ceinc v Mabinogi (allan o lyfr gwyn Rhydderch), Caerdydd, Gwasg Prifysgol Cymru, 1930, kentskrid ha notennoù gant Ifor Williams.-
 J. Loth, Les Mabinogion, eil mouladur, kentskrid, troidigezh ha notennoù, e ti Fontemoing, Paris. - The Mabinogion, medieval welsh romances, translated by Lady Charlotte Guest, with notes by Alfred Nutt, David Nutt, London, 1902. - Amwyl, The four branches of the Mabinogi, e Zeitschrift für keltische Philologie, t. I, p. 277-293; t. II, p. 124-133; t. III, p. 123-134. - Wühlhausen, Pedeir Ceinc v Mabinogi, skrid al Levr Ruz gant ur geriadur kembraek-alamanek, Halle, 1925. - The Mabinogion, translated by T.P. Ellis and J. Lloyd, Oxford, Clarendon Press, 1929.

oo0oo

P E D E I R C E I N C Y M A B I N O G I

Skrid al LEVR GWENN
 embannet
 gant Ifor Williams
 Caerdydd
 1930

PWYLL PENDEUIC DYUET

PWYLL, Pendeuic Dyuet, a oed yn arglwyd ar seith cantref Dyuet. A threiglgeith yd oed yn Arberth, prif lys idaw, a dyuot yn y uryt ac yn y uedwl uynet y hela. Sef kyueir o'y gyuoeth a uynnei y hela, Glynn Cuch. Ac ef a gychwynnys y nos honno o Arberth, ac a doeth hyt ym Penn Llwyn Diarwya, ac yno y bu y nos honno. A thrannoeth yn ieuengtït y dyd kyudi a oruc, a dyuot y Lynn Cuch i ellwng e gwn dan y coet. A chamu y gorn a dechreu dygyuor yr hela, a cherdet yn ol y cwn, ac yngolli a'y gydyndeithon. Ac ual y byd yn ymwarandaw a llef yr erchwys, ef a glywei llef erchwys arall, ac nit oedynt unllaf, a hynny yn dyuot yn erkyn y erchwys ef. Ac ef a welei llannerch yn y coet c uaes guastat; ac ual yd oed y erchwys ef yn ymgael ac ystlys y llannerch, ef a welei carw o ulaen yr erchwys arall. A pharth a pherted y llannerch, llyma yr erchwys a oed yn y ol yn ymordiwes ac ef, ac yn y uwrw y'r llawr.

Ac yna edrych ohonaw ef ar liw yr erchwys, heb hanbyllaw edrych ar y carw. Ac o'r a welsei ef o helgwn y byt, ny welsei cwn un lliw ac wynt. Sef lliw oed armunt, claerwyn [2] llathreit, ac eu clusteu yn gochyon. Ac ual y llathrei wynnet y cwn, y llathrei cochet y clusteu. Ac ar hynny at y cwn y doeth ef, a gyrru yr erchwys a llydyssei y carw e ymdeith, a llithyaw y erchwys e hunan ar y carw.

Ac ual y byd yn llithiau y cwn, ef a welei uarchauc yn dyuot yn ol yr erchwys y ar uarch erchlas mawr; a chorn canu am y wynwyl, a gwisc o urethyn llwyd tei amdanaw yn wise hela. Ac ar hynny y marchawc a doeth attaw ef, a dywedut ual hynn wrthaw, "A unben," heb ef, "mi a wna pwy wytti, ac ny chyuardhaf i well it." "Te," heb ef, "ac atuyd y mae arnat o anryded ual nas dylsei." "Dicoer," heb ef, "nyt teilygdawt uy anryded a'm etteil am hynny." "A unben," heb ynteu, "beth angen?" "Y rof i a Duw," hep ynteu, "dy anwybot dy hun a'th ansyberwyt." "Pa ansyberwyt, unben, a weleis ti arnaf i?" "Ny weleis ansyberwyt uwy ar wr," hep ef, "no gyrru yr erchwys a llydyssei y carw e ymdeith, a llithiau dy erchwys du hun arnaw; hynny," heb ef, "ansyberwyt oed: a chyn nyt ymdialwyf a thi, y rof i a Duw," hep ef, "mi a wnaef o anglot itt guerth can carw."

[3] "A unbenn," heb ef, "o gwneuthum gam, mi a brynaf dy gerennyd." "Pa delw," heb ynteu, "y pryny di?" "Wrth ual y bo dy anrwyd, ac ny wnn i pwy wytti." "Brenhin corunawo wyf i yn y wlat yd hanwyf oheni." "O Arglwyd," heb ynteu, "dyd da itt; a pha wlat yd hanwyf titheu oheni?" "O Annwyn," heb ynteu. "Arawn urenhin Annwyn wyf i." "Arglwyd," heb ynteu, "pa furyf y caf i dy gerennyd di?" "Llyma wyd y kyffy," heb ynteu. "Gwr yssyd gyuerbyn y gyuoeth a'm kyuoeth inheu yn ryuelu arnaf yn wastat. Sef yw hwnnw, Hafgan urenhin o Annwyn. Ac yr guaret gormes hwnnw y arnaf, a hynny a elly yn haut, y keffy uygherennyd." "Innhu awnaf hynny," heb ynteu, "yn llawen. A manac ditheu y mi pa furyf y gallwyf hynny." "Managaf," heb ynteu. "Llyma ual y gelly; mi a wnaf a thi gedymdeithas gadarn. Sef ual y gwnaf, mi a'th rodaf di y'm lle i yn Annwyn, ac a rodaf y wreic deccaf [4] a weleis eiroet y gysou gyt a thi beunoeth, a'm pryt inheu a'm ansawd arnat ti, hyt na bo na guas ystauell, na swydawc, na dyn arall o'r a'm canlynwys i yroet, a wyppo na bo miui uch ti. A hynny," heb ef, "hyt yn penn y ulwydyn o'r dyd auory. An kynnydyl yna yn y lle hon." "Ie," heb ynteu, "kyt bwyf i yno hyt ympenn y ulwydyn, pa gyuarwyd a uyd ymi o ymgael a'r gwr a dywedy di?" "Blwydyn," heb ef, "y heno y mae oet y rof i ac ef, ar y ryt. A byd di i'm rith yno," heb ef. "Ac un dyrmaut a rodych di idaw ef; ny byd byw ef o hwnnw. A chyt archo ef yti rodi yr eil, na dyro, yr a ymbilio a thi. Yr a rodwn i idaw ef hagen, kystal a chynt yd ymladei a mi drannoeth." "Ie," heb y Fwyll, "beth a wnaf i y'm kyuoeth?" "Mi a baraf," heb yr Arawn, "na bo i'th gyuoeth na gwr na gwreic a wyppo na bo tidi wryf i. A miui a af i'th le di." "Yn llawenn," heb y Fwyll, "a miui a af ragof." "Dilesteir uyd dy hynt ac ny russya dim ragot, yny delych y'm kyuoeth i: a mi a uydaf hebryngyat arnat."

[5] Ef a'y hebryghaud yny welas y llys a'r kyuanedd. "Llyma," heb ef, "y llys a'r kyuoeth i'th uedyant. A chyrch y llys. Nit oes yndi nep ni'th adnappo; ac wrth ual y guelych y guassanaeth yndi, yd adnabydy uoes y llys." Kyrohu y llys a oruc ynteu. Ac yn y llys ef a welsi hundeyu ac yneudeu, ac ysteuyll, a'r ardurw teccaf a welsi heb o adeiladeu. Ac y'r neud y gyrochwys y diarchem. Ef a doeth makwyneit a gweisson iauene y diarchem, a phaup ual y delynt kyuaruch guell a wneynt idaw. Deu uarchauc a doeth i waret i wisic hela y andanaw, ac y wisicaw curwisc o bali andanaw.

A'r neud a gyweirwyf. Llyma y gwelei ef teulu ac yniuroed, a'r niuer hardaf a chyweiraf o'r a welsi heb yn dyuot y mynn, a'r urenhines y gyt ac Ac ar hynny, e ymolchi yd aethant, a chyrchu y bordeu a orugant, ac eisted a gei ef, o'r parth arall. A dechreu ymdidan a wnaeth ef a'r urenhines. Ac hanwyf a'y hymdidan oed. A threulaw a wnaethant bwyf a llynn a cherdeu a chyuedach. O'r a welsi o holl llysoed y dayar, llyma y llys diwallaf o uwyt a llynn, ac eur lestri, a theyrn dlyasseu.

pwyl pendeuic dyuet

Amser a doeth udunt e uynet e gyscu, ac y gyscu yd aethant, ef a'r urenhines. Y gyt ac yd aethant yn y guely yuchwelut a wneb at yr erchwyn a oruc ef, a'y guely atei hitheu. O hynny hyt trannoeth, ny dywot ef wrthi hi un geir. Trannoeth, tiriocwch ac ymdidan hygar a uu y ryingthunt. Feth bynnac o garueidryd a wei y ruingthunt y dyd, ni bu unnos hyt ym pen y ulwydyn amgen noc a uu y nos gyntaf.

Treulaw y ulwydyn a wnaeth trwy hela, a cherdeu, a chyuedach, a cherueidryd, ac ymdidan a chedydeithon, hyt y nos yd bet y gyfranc. Yn oet y nos [7] honno, kystal y doi y gof y'r dyn eithaf yn yr holl gyuoeth yr oet [ac idaw ynteu]. Ac ynteu a doeth i'r oet, a guyrda y gyuoeth y gyt ac ef. Ac y gyt ac y doeth i'r ryt, marchawc a gyuoed y uynyd, ac a dywot wal hynn, "A wyrda," heb ef, "ymmerendewch yn da. Y ruing y deu wreinhin y mae yr oet hwnn, a hynny y ruing y deu gorff wylldeu. A fob un o honnt yssyd hawlwr ar y gilyd, a hynny am dir a dayar. A ssegur y digaun pawb o honawch uot, eithyr gadu y ryingthunt wylldeu."

Ac ar hynny y deu urenhin a nessayssant y gyt am perued y ryt e ymgyaruot. Ac ar y gossot kyntaf, y gwr a oed yn lle Arawn, a ossodes ar Hafgan ym perued bogel y daryan yny hyllt yn deu hanner, ac yny dyrr yr aruse oll, ac yny uyd Hafgan hyt y ureich a'e paladyr dros pedrein y uarch y'r llawr, ac angheuawl dyrnawt yndaw ynteu. "A unbenn," heb yr Hafgan, "pa dyltet a oed iti ar uy anghau [8] i? Nit yttodydwn i yn holi dim i ti. Ni wydwn achos it heuyt y'm llad i; ac yr Duw," heb ef, "canyt dechreueist uy llad, gorffen." "A unbenn," heb ynteu, "ef a eill uot yn eddiuar genyff gwneuthur a wneuthum itt. Keis a'th lado; ni ladaf i di." "Vy ngwyria kywir," heb yr Hafgan, "dygwch ui odyma: neut terynedio angheu y mi. Nit oes ansawd y mi y'ch kynnal chwi bellach." "Vy ngwy[r]da innheu," heb y gwr a oed yn lle Arawn, "kymerwch ych kyuarwyd, a gwybydwch pwy a dylto bot yn wyr ymi." "Arglwyd," heb y gwyrda, "pawb a'y dily, canyt oes urenhin ar holl Annwyn namyn ti." "Ie," heb ynteu, "a del yn waredauc, iawn yw [y] gymryt. Ar ny del yn uuyd, kymeller o nerth cledyueu." Ac ar hynny, kymryt gwrogaeth y gwyr a dechreu guereskynn y wlat. Ac erbyn hanner dyd drannoeth, yd oed yn y uedyant y dwy dyrnas.

Ac ar hynny, ef a gerdwys parth a'y gynnydyl, ac a doeth y Lynn Cuch. A phan doeth yno, yd oed [9] Arawn urenhin Annwyn yn y erbyn. Llawen uu pob un wrth y gilyd o honant. "Ie," heb yr Arawn, "Duw a dalu itt dy gydymdeithas; mi a'y kygleu." "Ie," heb ynteu, "pan delych dy hun i'th wlat, ti a wely a wneuthum i yrot ti." "A wnaethost," heb ef, "yrof i, Duw a'y talo itt."

Yna y rodeu Arawn y furuf, a'y drych e hun y Fwyll, Pendeuic Dyuet, ac y kymerth ynteu y furuf e hun a'y drych. Ac y kerdaud Arawn raodaw parth a'y lys y Annwyn, ac y bu digrif ganhaw ynw[e]let a'y eniuer ac a'y deulu, canis rywelsi ef [wy ys blwydyn]. Wnteu hagen ni wybyssant i eisseu ef, ac ni bu newydach ganthunt y dyuodyt no chynt. Y dyd hwnnw a dreulwys

pwyl pendeuic dyuet

trwy digrifwch a llyweryd, ac eisted ac ymdidan a'y wreic ac a'y wyrda. A phan uu amserach kymryt hun no chyuedach, y gyscu yd aethant. Y vely a gyrcywys, a'y wreic a aeth attaw. Kyntaf y gwnaeth of ymdidan a'y [wreic], ac ymyrru ar digrifwch serchawl a charyat arnei. A hynny [10] ny ordifnassei hi ys blwydyn, a hynny a uedylywys hi. "Oy a Duw," heb hi, "pa angen uedwl yssyd yndaw ef heno noc ar a uu yr blwydyn y heno?" A medylaw a wnaeth yn hir. A guedy y medwl hwnnw, duhunaw a wnaeth ef, a farabyl a dywot ef wrthi hi, a'r eil, a'r trydyt; ac attep ry chauas ef genthi hi yn hynny. "Pa achaws," heb ynteu, "na dywedy di wrthef i?" "Dywedaf wrthyt," heb hi, "na dywedeis ys blwydyn y gymmeint yn y kyfryw le a hwnnw." "Faham?" heb ef. "Ys glut a beth yd ymdidenysam ni." "Meuyl im," heb hi, "yr blwydyn y neithwyr o'r pan elem yn nyblyc yn dillat guely, na digrifwch, nac ymdidan, nac ymchwelut ohonot dy wyneb attaf i, yn chwaethach a uei uwy no hynny o'r bu y rom ni." Ac yna y medylaw ef, "Oy a Arglwyd Duw," heb ef, "cadarn a unger y gydymdeithas, a diffleis, a geueis i yn gedymdeith." Ac yna y dywot ef wrth y wreic, "Arglwydes," heb ef, "na chapla di uiui. Y rof i a Duw," heb [11] ynteu, "ni chyskeis inheu gyt a thi, yr blwydyn y neithwyr, ac ni orwedeis." Ac yna menegi y holl gyfranc a wnaeth idi. "I Duw y dygaf uy nghyffes," heb hitheu, "gauael gadarn a geueist ar gedymdeith yn herwyd ymlad a frouedigaeth y gorff, a chadw kywirdeb wrthyt titheu." "Arglwydes," heb ef, "sef ar y medwl hwnnw yd oedyn inheu, tra deweis wrthyt ti." "Dixyued oed hynny," heb hitheu.

Ynteu Pwyll, Pendeuc Dyuet, a doeth y guoeth ac y wlat. A dechreu ymouyn a gwyrda y wlat, beth a uuassei y arglwydiaeth ef arant hwy y ulwydyn honno y wrth ryuassei kynna no hynny. "Arglwyd," heb wy, "ny bu gystal dy wybot; ny buost gyn hygaret guas ditheu; ny bu gyn hawsset gennyt titheu treulaw dy da; ny bu well dy dosparth eiroet no'r ulwydyn honn." "Y rof i a Duw," heb ynteu, "ys iawn a beth iwch chwi, diolwch y'r gwr a uu y gyt a chwi, a llyna y gyfranc ual y bu" - a'e [12] datkamu oll o Pwyll. "Ie, Arglwyd," heb wy, "diolwch y Duw caffael o honot y gydymdeithas honno; a'r arglwydiaeth a gauasam ninheu y ulwydyn honno, nys attygy y genynn, ot gwnn." "Nac attygaf, y rof i a Duw," heb ynteu Pwyll.

Ac o hynny allan, dechreu oedamhau kedymdeithas y rymthant, ac anuon o pop yn gillid meirch a milgwn a hebogeu a fob gyfryw dlws, o'r a debygei bob un digrifwch medwl y gillid o honaw. ac o achaws i drigiant ef y ulwydyn honno yn anrwyng, a gwledychu o honaw yno nor lwydannus, a dwyn y dwy dymnas yn un drwy y dewred ef a'y uillwraeth, y diffygwys y enw ef ar Pwyll, Pendeuc Dyuet, ac y gelwit Pwyll Penn anrwyng o hynny allan.

A threiglgueth yd oed yn Arberth, priflys idaw, a gwled darparedic idaw, ac yniuroed mawr o wyr y gyt ac ef. A guedy y bwyta kyntaf, kyuodi y orymdeith a oruc Pwyll, a chyrchu penn gorssed a oed uch llaw y llys, a elwit Gorssed Arberth. "Arglwyd," heb [13] un o'r llys, "kymmedyf yr orssed yw, pa dyledauc bynnac a eistedo arnei, nat a odyno heb un o'r deupeth, a'y kymriw neu archolleu, neu ynteu a welei ryweddaw." "Nyt oes arnaf i olyn cael

pwyl pendeuc dyuet.

kymriw, neu archolleu, ym plith hymn o niuer. Ryuedawt hagen da oed gennyf pei ys guelwn. Mi a af," heb ynteu, "y'r orssed y eisted." Eisted a wnaeth ar yr orssed. Ac wal y bydynt yn eisted, wynt a welynt gwreic ar uarch canwelw mawr aruchel, a gwisc euseit, llathtreit, o bali amdanei, yn dyuot ar hwt y prifford a gerdei heb law yr orssed. Kerdet araf, guastat oed gan y march ar uryt y heb a'y guelei, ac yn dyuot y ogyuach a'r orssed. "A wyr," heb y Pwyll, "a oes ohonawchi, a adnappo y uarchoges?" "Nac oes, Arglwyd," heb wynt. "Iet un," heb ynteu, "yn y herbyn y wybot pwy yw." Un a guodes y uwyd, a phan doeth yn y herbyn y'r ford, neut athoed hi heibaw. Y hylit a wnaeth ual y gallei gyntaf o pedestric. A fei amwyaf uei y uryd ef, pellaf uydei hitheu e wrthaw ef. A phan welas [14] na thygyei idaw y hylit, ymchwelut a oruc at Pwyll a dywedut wrthaw, "Arglwyd," heb ef, "ni thykya y pedestric yn y byt e hylit hi." "Ie," heb ynteu Pwyll, "dos y'r llys, a chymer y march kyntaf a wpych, a dos ragot yn y hol." Y march a gymrth, ac raodaw yd aeth; y maestir guastat a gauas, ac ef a dangosoes yr yspardneu y'r march. A ffei uwyaf y lladei of y march, pellaf uydei hitheu e wrthaw ef. Yr vn gerdet a dechreuyssei hitheu, yd oed arnaw. Y uarch ef a ballwys; a phan wybu ef ar y uarch pallu y bedestric, ymchwelut yn yd oed Pwyll a wnaeth. "Arglwyd," heb ef, "ny thykya y heb ymlit yr unbennes racco. Ny wydwn i varch gynt yn y kyucyth no hwnnw, ac ni thygyei ymi y hylit hi." "Ie," heb ynteu Pwyll, "y mae yno ryw ystyr hit. Awn parth a'r llys." Y'r llys y doethant, a threulau y dyd hwnnw a wnaethant.

A thrannoeth, kyuodi e uwyd a wnaethant, a threulaw hwnnw yny oed amser [15] mynet y uwyta. A gwedy y bwyta kyntaf, "Ie," heb ynteu Pwyll, "ni a awn yr yniuer y buam doe, y penn yr orssed. A thidy," heb ef, wrth vn o'y uakwyueit, "dwg gennyt y march kyntaf a wpych yn y mays." A hynny a wnaeth y makwyf. Yr orssed a gyrcywysant, a'r march ganthunt.

Ac val y bydynt yn eiste, wynt a welynt y wreic ar yr vn march, a'r vn wisc amdanei, yn dyuot yr un ford. "Llyma," heb y Pwyll, "y uarchoges doe. Bid parawt," heb ef, "was, e wybot pwy yw hi." "Arglwyd," heb ef, "ni a wnaaf hynny yn llawen." Ar hynny, y uarchoges a doeth gywerbyn ac wynt. Sef a oruc y makwyf yna, yskynnu ar y march, a chynna daruot idaw ymgueiraw yn y gyfryw neu ry adocd hi heibaw, a chynnwll y rygthant. Amgen uryd gerdet nit oed genthi hi no'r dyd gynt. Ynteu a gymrth rygging y gan y uarch, ac ef a dybygei yr araued y kerdei y uarch yr ymordiwedei a hi. A hynny ny thy [16] gywys idaw. Ellwg y uarch a oruc wrth auwyneui; nyt oed nes idi yna no chyt bei ar y gam; a phei wyaf y lladei ef y uarch, pellaf uydei hitheu e wrthaw ef; y cherdet hitheu nit oed uwy no chynt. Cary welas ef tygyaw idaw e hylit ymchwelut a wnaeth a dyuot yn yd oed Pwyll. "Arglwyd," heb ef, "nyt oes allu gan y march angen noc a weleisti." "Mi a weleis," heb ynteu, "ny thykya y heb y herlit hi. Ac y rof i a Duw," heb ef, "yd oed neges idi wrth rei o'r maes hwnnw pei gattei wrthpwythi idi y dywedut; a ni a awn parth a'r llys."

pwyl pendeuc dyuet.

Y'r llys y doethant, a threulaw y nos honno a orugant drwy gerdeu a chyuedach, ual y bu lloerdy ganthunt. A thrannoeth diuynru y dyd a wnaethant yny oed amser mynet y wryta. A phan daru uduet y byyd Pwyll a dywot, "Mae yr yniuer y buom ni doe ac ehtoe ym penn yr orssed?" "Llymma, Arglwyd," heb wynt. "Lwn," heb ef, "y'r orssed y eiste, a thitheu," heb ef, wrth was y uarch, "Kyfrwya [17] uy march yn da, a dabre ac ef y'r ford, a dwe uy yspardneus gennyf." Y gwas a wnaeth hynny.

Dyuot yr orssed a orugant y eisted. Ny buant hayach o enkyt yno, yny welynt y uarchoges yn dyuot yr vn ford, ac yn un ansawd, ac yn gerdet. "Ha was," heb y Pwyll, "mi a welaf y uarchoges. Moes uy march." Yskynnu a oruc Pwyll ar y uarch, ac nyt kynt yd yskynn ef ar y uarch, noc yd a hitheu hebdaw ef. Troi yn y hol a oruc ef, a gadel y uarch drythyll, llansachus y gerdet. Ac ef a debygei, ar yr eil neit, neu ar y trydyd, y gordiwedei. Nyt oed nes hagen idi no chynt. Y uarch a gymhellau o'r kerdet mwyaf a oed ganthaw. A guclat a wnaeth na thygyl idaw y hmlit.

Yna y dywot Pwyll. "A uorwyn," heb ef, "yr mwyn y gwr mwynaf a gery, arho ui." "Arhoaf yn llawen," heb hi, "ac oed llessach y'r march, pei ass archut yr meityn." Sewyll, ac arihos a oruc y uorwyn, a gwaret y rann a dylyei uot an y hwyneb o wis y phenn, ac attal y golwe arnaw, a dechreu ymddan ac ef. [18] "Arglwydes," heb ef, "pan doy di, a pha gerdet yssyd arnat ti?" "Kerdet wrth uy negesseu," heb hi, "a da yw gennyf dy welet ti." "Crassaw wrthyt y gennyf i," heb ef. Ac yna medylaw a wnaeth, bot yn diuyn ganthaw pryt a welsei o uorwyn eirot, a gwreic, y wrth y ffryt hi. "Arglwydes," heb ef, "a dywedy di ymi dim o'th negesseu?" "Dywedaf, y rof a Duw," heb hi "Pennaf neges uu ymi, keissaw dy welet ti." "Llyna," heb y Pwyll, "y neges oreu gennyf i dy dyuot ti idi. Ac a dywedy di ymi pwy wyt?" "Dywedaf, Arglwyd," heb hi. "Riannon, uerch Heueyd Hen, wyf i, a'm rodi y wr o'm hanwod yd ydys. Ac ny myneis innheu uu gwr, a hynny o'th garyat ti. Ac nys mynnaf etwa, onyt ti a'm gwrthyt. Ac e wybot dy attep di am hynny e deuthum i." "Rof i a Duw," heb ynteu Pwyll, "llyna uy attep i iti, pei caiffwn dewis ar holl wraged a morynyon y byt, y mae ti a dewissaw." "Te," heb hitheu, "os hynny a uynny, kyn uy rodi y wr arall, gwna [19] oed a mi." "Goreu yw gennyf i," heb y Pwyll, "bo kyntaf; ac yn y lle y mynyoch ti, gwna yr oet." "Gwnaf, Arglwyd," heb hi, "blwydyn y heno, yn llys Heueyd, mi a baraf mi a uydaf yn yr oet hwnnw." "Arglwyd," heb hi, "tric yn iach, a choffa gywiraw dy edewit, ac e ymdeith yd af i."

A guahanu a wnaethant, a chyrcu a wnaeth ef parth a'e teulu a'e niuer. Pa ymouyn bynnac a uel ganthunt wy y wrth y uorwyn, y diwedleu ereill y trossai ynteu. Odyna treulaw y ulwydyn hyt yr amser a wnaethont; ac

-----
 pwyll penduic dyuet
 -----

ynqueiraw [o Pwyll] ar y gamet marchauc. Ef a aeth ryingtaw a llys Bueyd Hen, ac ef a doeth y'r llys, a llawen uuwy wrthaw, a dygyuor a llewenyd ac arlwy mawr a oed yn y erbyn, a holl uaranned y llys wrth y gynghor ef y treulwyt. Kyweiryaw y neuad a wnaethpwyt, ac y'r bordeu yd aethant. Sef ual yd eistedyssonot, Heueyd Hen ar neill law Pwyll, a Riannon o'r parth arall idaw; y am hynny [20] pawb ual y bei y onryded. Bwyta a chyuedach ac ymddan a wnaethont.

Ac ar dechreu kyuedach gwedy bwyt, wynt a welynt yn dyuot y mwyn, guas gwneud, mawr, teyrneid, a guisc o bali andanaw. A phan doeth y gnynt y neuad, kyuaroch guell a oruc y Pwyll a'y gedymdeithon. "Oressaw Duw wrthyt, eneit, a dos y eisted," heb y Pwyll. "Nac af," heb ef, "eirchat wyf, a'm neges a wnaf." "Gwna yn llawen," heb y Pwyll. "Arglwyd," heb ef, "wrthyt ti y mae uy neges i, ac y erchi it y dodwyf." "Pa arch bynnac a erchych di ymi, hyt y gallwyf y gaffael, itti y byd." "Och!" heb y Riannon, "paham y rody di attep yuelly?" "Neus rodes y uelly, Arglwydes, yg gwyd gwyrda," heb ef. "Eneit," heb y Pwyll, "beth yw dy arch di?" "Y wreic uwyaf a garaf yd wyt yn kyscu heno genthi. Ac y herchi hi a'r arlwy a'r darmerth yssyd ymma y dodwyf i." Kynhewi a oruc Pwyll, cany bu attep a rodassei.

"Taw, hyt y mynyoch," heb y Riannon, "ny bu uascrellach gwr ar y ssynnywr e hwn nog ry uoest ti." "Arglwydes," heb ef, "ny wydwn i pwy oed ef." "Llyna y gwr y mynyssit uy rodi i idaw o'm hanuod," heb hi, "Guawl uab Clut, gwr tormyn [21] nawe, kyuoethawe. A chan derw yt dywedut y geir a dywedeist, dyro ui idaw rac anglot yt." "Arglwydes," heb ef, "ny wnn i pa ryw attep yw hwnnw. Ny allaf ui arnaf a dywedy di uyth." "Dyro di ui idaw ef," heb hi, "a mi a wnaf na chaffo ef uiui uyth." "Pa furyf uyd hynny?" heb y Pwyll. "Mi a rodaf i'th law got uechan," heb hi, "a chaw honno genryt yn da. Ac ef a eirch y wled a'r arlwy a'r darmerth. Ac nit oes y'th uedyant di hynny. A mi ui a rodaf y wled y'r teulu a'r niuerod," heb hi, "a hwnnw uyd dy attep am hynny. Andanaf innheu," heb hi, "mi a wnaf oet ac ef, ulwydyn y heno, y gyscu gennyf; ac ym penn y ulwydyn," heb hi, "byd ditheu a'r got honn genhyt, ar dy gamet marchaw yn y perillan uchof. A phan uo ef ar perued y digrifwch a'y gyuedach, dyret titheu dy hwn ymwyn a dillat reudus andanat, a'r got y'th law," heb hi, "ac nac arch dim naryn lloneit y got o uwyt. Minheu," heb hi, "a baraf, bei dottit yssyd yn y seith cantref hyn o uwyt a llynn yndi, na bydei launach no chynt. A gwedy byryer llawer yndi, ef a ouyn yt, 'A uyd llawn dy got ti uyth?' Dywet titheu, 'Na [22] uyd, ony chyuyt dylsedauc tra chyuoethauc, a guascu a'y deudret y bwyt yn y got, a dywedut, 'Digawn rydodet ymman.' A minheu a baraf idaw ef uynet y sseghi y bwyt yn y got. A phan el ef, tro ditheu y got, yny el ef dros y pen yn y got. Ac yna llad glwm ar gariyau y got. A bit oern canu da am dy uymgyd, a phan uo ef yn rymedic yn y got, dot titheu lef ar dy gorn, a bit hynny yn arwyd y rot a'th uarchogyon; pan glywhont llef dy gorn, diskymnet wynteu am ben y llys."

-----
 pwyll penduic dyuet

"Arglwyd," heb y Guawl, "madws oed ymi cael attep am a ercheis."

"Kymeint ac a ercheist," heb y Fwyll, "o'r a uo y'm medyant i, ti a'y keffy." "Eneit," heb hitheu Riannon, "am y wled a'r darpar yssyd yma, hwmnw a rodeis i y wyr Dyuet ac y'r teulu, a'r yniuroed yssyd ymma. Hwmnw nit eidawaf y rodi y neb. Blwydyn y heno ynteu, y byd gwled darparedic yn y llys honn i titheu, eneit, y gyscu gennyf innheu."

Gwawl a gerdawd ryngthaw a'y gyuoeth. Fwyll ynteu a doeth y Dyuet. A'r ulwydyn honno a dreulwys pawb o honant hyt oet y wled a oed yn llys [23] Eueyd Hen. Gwawl uab Clut a doeth parth a'r wled a oed darparedic idaw, a chyrcu y llys a wnaeth, a llawen uwyt wrthaw. Fwyll ynteu Penn Annwn a doeth y'r berllan ar y ganuet marchauc, ual y gorchywynnassei Riannon idaw, a'r got ganthaw. Gwiscaw bratteu trwm ymdan a'w a oruc Fwyll, a chymryt llopaneu mawr am y draet. A phan wybu y bot ar dechreu kyuedach wedy bwyta, dyuot raddaw y'r neuad; a guedy dyuot y gynted y neuad kyuaroch guell a wnaeth y Wawl uab Clut a'y gedymdeithon o wyr a gwaged. "Duw a rp da yt," heb y Gwawl, "a chraessaw Duw wrthyt." "Arglwyd," heb ynteu, "Duw a dalo yt. Negessawl wyf wrthyt." "Craessaw wrth dy neges," heb ef. "Ac os arch gyuartal a erchy ymi, yn llawen ti a'e keffy." "Kyuartal, Arglwyd," heb ynteu, "nyt archaf onyt rac eisseu. Sef arch a archaf, lloneit y got uechan a wely di o uwyt." "Arch didraha yw honno," heb ef, "a thi a'y keffy yn llawen. Dygwch uwyt idaw," heb ef. Riuedi mawr o sswydwy'r a gyuodassant y uynyd, a dechreu llenwi y got. Ac yr a uyrnt yndi ny bydei lawmach no chynt. "Eneit," [24] heb y Guawl, "a uyd llawm dy got ti uyth?" "Na uyd, y rof a Duw," heb ef, "yr a dotter yndi uyth, ony chuyt dylyedauc tir a dayar a chyuoeth, a ssenghi a'y deudroet y bwyt yn y got a dywedut. "Digawm ry dodet yma." "A geimat," heb y Riannon, "kyuot y uynyd ar uyrnt," wrth Gwawl wab Clut. "Kyuodaf yn llawen," heb ef. A chyuoedi y uynyd, a dodi y deudroet yn y got, a troi o Fwyll y got jny uyd Guawl dros y penn yn y got ac yn gyflym oasu y got, a llad clym ar y carryeu, a dodi llef ar y gorn. Ac ar hynny, llyma y teulu am penn y llys, ac yma kymryt pawb o'r niuer a doeth y gyt a Guawl, a'y dodi yn y carchar e hun. A bwrw y bratteu a'r llopaneu a'r yspoil didestyl y amdanaw a oruc Fwyll.

Ac mnl y delei pob un o'e niuer ynteu y mywn, y trawei pob un dymnawt ar y got, ac y gouynnei, "Beth yssyd ymma?" "Broch," medynt wynteu. Sef kyfryw chwars a wneynt, taraw a wnal pob un dymnawt ar y got, ac a'e droet ac a throssawl; ac ywelly guare a'r got a wnaethont. Pawb, ual y delei, a ouynnei, "Pa chwars a wneuch chi uelly?" "Guare broch yg got," medynt wynteu. Ac yna gyntaf y guarywyt broch yg got.

-----
pwyll pendeuic dyuet

"Arglwyd," heb y gwr o'r got, "pei guarandawut uiui, nyt oed dihenyd arnaf uy llad y mywn got." "Arglwyd," [25] heb Eueyd Hen, "guir a dyweit. Iawn yw yt y warandaw; nyt dihenyt arnaf hynny." "Ie," heb y Fwyll, "mi a wmaf dy gynghor di amdanaw ef." "Llyna dy gynghor di," heb Riannon yna. "Yd wyt yn y lle y perthyn arnat llonydu eirheit a cherdoryn. Cat yno ef y rodi drossot y pawb," heb hi, "a chymer gedernit y ganthaw na bo amcoyn na dial uyth amdanaw, a digawm yw hynny o gosp arnaf." "Ef a geif hynny yn llawen," heb y gwr o'r got. "A minheu a'e kymmeraf yn llawen," heb y Fwyll, "gan gynghor Heueyd a Riannon." "Kynghor yw hynny gyanyma ni," heb wynt. "Y gmyryt a wmaf," heb y Fwyll. "Keis ueicheu drossot." "Ni a uydwm drostaw," heb Heueyd, "jny uo ryd y wyr y uynet drostaw." Ac ar hynny y gollyngwyt ef o'r got ac y rydhawyt y oreugwyr. "Gouyn ueithon y Wawl ueicheu," heb yr Heueyd. "Ni a adwacwnn y heb a dylyer y kymryt y ganthaw." Riuaw y meicheu a wnaeth Heueyd. "Llunnya dy hunn," heb y Guawl, "dy amnot." "Digawm yw gennyf i," heb y Fwyll, "ual y llunyawd Riannon." Y meicheu a eth ar yr amnot hwmnw. "Ie, Arglwyd," heb y Guawl, "briwedic wyf i, a chymriw mawr a geueis, ac ennein yssyd reit ymi, ac y ymdeith yd af i, gan [26] dy gannat ti. A mi a adawaf wyrdia drossot yma, y attep y pawb o'r a' th ouynno di." "In llawen," heb y Fwyll, "a gwma ditheu hynny." Guawl a aeth parth a'y gyuoeth.

Y neuad ynteu a gyweirwyt y Fwyll a'e niuer, ac yniuer y llys y am hynny. Ac y'r bordeu yd aethont y eisted, ac ual yd eistedyasant ulwydyn o'r nos honno, yd eistedwys pawb y nos [honno]. Bwyta a chyuedach a wnaethont, ac amser a doeth y uynet y gyscu. Ac y'r ystauell yd aeth Fwyll a Riannon, a threulaw y nos honno drwy digriuwch a llonydweh.

A thrannoeth, yn ieuengtitt y dyd, "Arglwyd," heb Riannon, "kyuot y uynyd, a dechreu lonydu y kerdoryuon, ac na ommed neb hediw, o'r a ymmo da." "Hynny a wmaf i, yn llawen," heb y Fwyll, "a hediw a pheuyd tra parhao y wled honn." Ef a gyuodes Fwyll y uynyd, a pheri dodi gostec, y erchi y holl eirheit a cherdoryon dangos, a menegi udunt y llonydit pawb o honant wrth y uod a'y uymwy; a hynny a wnaethpwyd. Y wled honno a dreulwyd, ac ny ommedwyt neb tra barnaud. A phan darau y wled, "Arglwyd," heb y Fwyll wrth Heueyd, "mi a gychwynnaf, gan dy gannat, parth a Dyuet [27] auore." "Ie," heb Heueyd, "Duw a rwydhao ragot; a gwma oet a chyfnot y del Riannon i' th ol." "Y rof i a Duw," heb ynteu Fwyll, "y gyt y kerdwm odymma." "Ay uelly y mynny di, Arglwyd?" heb yr Heueyd. "Uelly, y rof a Duw," heb y Fwyll.

Wynt a gerdassant trannoeth parth a Dyuet, a llys Arberth a gorchyssant, a gwled darparedic oed yno udunt. Dygyuor y wlat a'r kyuoeth a doeth attant o'r gwyr goreu a'r gwaged goreu. Na gwr na gwreic o hynny nyt edewis Riannon, heb rodi rod enwauc idaw, ac o gae, ac o uodwyr, ac o uacen guerthauwr.

-----
pwyll pendeuic dyuet

Gwledychu y wlat a wnaethont yn llwyddannus y ulwydyn honno, a'r eil. Ac yn [y] drydedd ulwydyn, y dechreuais gwyr y wlat dala trymryt ymduet, o welet gwr kymeint a gerynt a'e harglwyd ac eu brawdauath, yn dietiedu; a'e dyuynnattunt a wnaethont. Sef lle y doethont y gyt, y Bresseleu yn Dyuet. "Arglwyd," heb wynt, "ni a wdom na bydy gyuoet ti a rei o wyr y wlat honn, ac yn cwyn ni yw, na byd it etiedu o'r wreic yssyd genryt. Ac wrth hynny, kymmer wreic arall y bo ettiued yt ohonei. Nyt byth," [28] heb wynt, "y perhey di, a chyt kerych di uot yuelli, nys diodefwn y genryt." "Ie," heb y Pwyll, "nyt hir ettwa yd ym y gyt, a llawer damwein a digawn bot. Oedwch a mi hynn hyt ym pen y ulwydyn; a blwydyn y'r amser hwnn, ni a wnawn yr oet y dyuot y gyt, ac wrth ych kynghor y bydaf." Yr oet a wnaethant. Kynn dyuot cwyl o'r oet, mab a anet idaw ef, ac yn Arberth y genet. A'r nos y genet, y duopwynt gwaged y wylat y mab a'y uam. Sef a wnaeth y gwaged y kyscu, a mam y mab, Riannon. Sef riuedi o wraged a duopwynt y'r ystauell hwech wraged. Gwylat a wnaethont wynteu dalyd o'r nos, ac yn hynny cisswys, kyn hanner noss, kyscu a wnaeth pawb ohonunt, a thu a'r pylgeint deffroi. A phan deffroyssant, edrych a orugent y lle y dodyssynt y mab, ac nyt oed dim ohonaw ymo. "Ochi!" heb yn o'r gwaged, "neur golles y mab." "Ie," heb arall, "bychan a dial oed yn llosgi ni, neu yn dienydyaw am y mab." "A oes," heb un o'r guraged, "kynghor o'r byt am hynn?" "Oes," heb arall, "mi a wnn gynghor da," heb hi. "Beth yw hynny?" heb wy. "Cellast yssyd yma," heb hi, "a chanawon genti. Lladwn rei o'r canawon, ac irwn y hwyneb hitheu Riannon [29] a'r gwaet, a'y dwyllaw, a byrwn yr eskym gyr y bron, a thaerwn arnei e hun diuetha y mab. Ac ni byd yn taered ni an chwch wrthi hi e hun." Ac ar y kynghor hwnnw y trigwynt.

Parth a'r dyd Riannon a deffroes, ac a dywot, "A wraged," heb hi, "mae y mab?" "Arglwydes," heb wy, "na cwyn di yni y mab. Nyt oes ohonam ni namyn cleisseu a dymodeu yn ymdaraw a thi; a diantheu yw gennym na welsam eiroot uilmwath yn un wreic kymeint ac ynot ti. Ac ny thygyawd yni ymdaraw a thi. Neur diffetheicist du hun dy uab, ac na hawl ef ynni." "A druein," heb y Riannon, "yr yr arglwyd Duw a wyr pob peth, na yrrwch geu arnaf. Duw, a wyr pob peth, na yrwrch geu arnaf. Duw, a wyr pob peth, a wyr bot yn eu hynny arnaf i. Ac os cwyn yssyd arnaf, ym kyffes y Duw, mi a'ch differaf." "Dioer," heb wy, "Ny adwn ni drwoc arnaf ny hunein yr dyn yn y byt." "A druein," heb hitheu, "ny chewch un drwoc yr dywedut y wirioned." Yr a dywetteit hi yn dec ac yn druan, ny chaffei namyn yr un ateb gan y gwaged.

Fwyll Penn lnmw ar hynny a gyuodes, a'r teulu a'r yniuroed, a chelu y damwein hwnnw ny allwynt. Y'r wlat yd oeth y chwedyl, a phawb o'r guyrda a'e kigleu. A'r gu yrda a doethant y gyt y [30] wnaethur kynndeau at Fwyll, y erchi idaw yscar a'e wreic, am gyflauan mor anwedus ac ar y wnaethoed. Sef attep a rodes Fwyll, "Nyt oed achaws ganthunt wy y erchi y mi yscar a'm gwreic namyn na bydei plant idi. Plant a wnn i y uot idi hi. Ac nyt yscaraf a hi. O gwaeth hitheu gam, kymeret y phenyt andanaw." Hitheu Riannon a dyuynnwys attei athrawon a doethon. A gwedy bot yn degach genthi kymryt y phenyt nog ymdaeru a'r gwaged, y phenyt a gmerth. Sef penyt a dodet erni, bot yn y llys honno yn Arberth hyt ym penn y seith mlyned. Ac

-----
pwyll pendeuic dyuet

yskynuaen a oed odieithyr y porth, eistedd gyr llaw hwnnw beuny, a dywedut y pawb a delei o'r a debygei nas gwyppei, y gyffranc oll, ac o'r a attei idi y dwyn, kynnig y westei a phellynic y dwyn ar y cheuyn y'r llys. A damwein y gadei yr un y dwyn. Ac yuelli treulaw talym o'r ulwydyn a wnaeth.

Ac yn yr amser hwnnw yd oed yn arglwyd ar Wynt Ys Coet, Teirnon Twryf Uliant, a'r gwr goreu yn y byt oed. Ac yn y ty yd oed cassec. Ac nyt oed yn y dymas, na march [31] na chassec degach no hi; a phob nos Calanmei y moei, ac ny wybydei heb un geir e wrth y hebawl. Sef a wnaeth Teirnon, ymdidan nosweith a'y wreic, "Ha wreic," heb ef, "llibin yd ym pob blwydyn yn gadu heppil yn cassec, heb gafel yr un o honunt." "Peth a ellir wrth hynny?" heb hi. "Dial Duw arnaf," heb ef, "nos Calanmei yw henc, ony wytydaf i pa dileith yssyd yn dwyn yr ebolyon." Peri dwyn y gassec y sywn ty a wnaeth, a gwiscoaw arueu andanaw a oruc ynteu, a dechreu gwylat y nos. Ac ual y byd dechreu noss, moi y gassec ar ebawl mawr telediwi, ac yn seuyll yn y lle. Sef a wnaeth Teirnon, kyuodi ac edrych ar prafter yr ebawl, ac ual y byd yuelli, ef a glywei twrwr mawr, ac yn ol y twrwr, llyma grauanc uawr drwy fenestyr ar y ty, ac yn ymauel a'r ebawl geir y uwng. Sef a wnaeth ynteu Teirnon, tynnu cledydf, a tharaw y ureich o not yr elin e ymdeith, ac yny uyd hynny o'r ureich a'r ebawl ganthaw ef y nywng. Ac ar hynny twrwr, a diskyr a gigleu y gyt. Agori y drws a oruc ef a dwyn ruthyr yn ol y twrwr. Ny welei ef y twrwr rac tywylllet [32] y nos. Ruthyr a duc yn y ol, a'y ymlit. A dyuot oof idaw adaw y drws y agoret, ac ymkwelut a wnaeth. Ac wrth y drws, llyma uab bychan yn y gorn, guedy troi llenn o bali yn y gylch. Kymryt y mab a wnaeth attaw, a llyma y mab yn gryf yn yr oet a oed arnaf.

Dodi cayat ar y drws a wnaeth, a chyrru yr ystauell yd oed y wreic yndi. "Arglwydes," heb ef, "ay kyscu yd wyt ti?" "Nac ef, Arglwyd," heb hi. "Mi a gyskeis, a phan doethost ti y nywng mi a deffroeis." "Mae yma mab it," heb ef, "os mynny, yr hwnn ny bu yt eiroot." "Arglwyd," heb hi, "pa gyffranc un hynny?" "Llyma oll," heb y Teirnon, a menegi y dadyd oll. "Ie, Arglwyd," heb hi, "pa ryw wisoc yssyd am y mab?" "Elen o bali," heb ynteu. "Mab y dynnyon mynny yw," heb hi. "Arglwyd," heb hi, "digrifwch a didanwch oed genryf i, bei mynnt ti, mi a dygwng wraged yn un a mi, ac a dywedwn uy not y ueichawo." "Nyui a daunaf a thi yn llawen," heb ef, "am hynny." Ac yuelli y gwaethpwynt. Peri a wnaethont bedydyaw y mab, o'r bedyd a wneit yna. Sef enw a dodet arnaf, Gwri Wallt Buryd. Yr hynn a oed ar y ben o wallt, kyuelynet oed a'r eur.

Meithryn y mab a wnaethpwynt yn y [33] llys yny oed ulwyd. A chynn y ulwyd yd oed yn kerlet yn gryf, a breiscoach oed no mab teir blwyd, a uei uawr y dwf a'e ueint. A'r eil ulwydyn y magwynt y mab, a chym ureisket

-----
pwyll pendeuic dyuet

oed a nab chweblwyd. A chynn penn y pedwryd ulwydyn, yd oed yn ymoprau a gweisson y meirch, an y adu o'e dwnn y'r dwydr. "Arglwyd," heb y wreic wrth Teirnon, "mae yr ebawl a differeist ti y noss y keueist y mab?" "Mi a'e gorchymynneis y weisson y meirych," heb ef, "ac a ercheis synnyaw wrthaw," "Ponyt oed da iti, Arglwyd," heb hi, "peri y hywed, a'y rodi y'r mab? Karys y noss y keueist y mab y ganet yr ebawl ac y differeist." "Nyt af i yn erbyn hynny," heb y Teirnon. "Mi a adaf y ti y rodi idaw." "Arglwyd," heb hi, "Daw a dalo yt, mi a'e rodaf idaw." Y rodet y march y'r mab, ac y deuth hi at y gwastrdyon, ac at weisson y meirch, y orchymyn synyweit wrth y march, a'e uot yn hywed erbyn pan elei y mab y uarchogaeth, a chwedyl wrthaw.

Emysc hynny, wynt a glywssont chwedlydaeth y wrth Riannon, ac an y phoen. Sef a wnaeth Teirnon Twryf Uliant, o achaws y douot a gawssci, ymwarandaw an y chwedyl, ac amouyn yn [34] lut ymdanaw yny gogleu gan lawer o luossogrwyd, o'r a delei y'r llys, rnyychu cynnaw truanet danwein Riannon, a'y phoen. Sef a wnaeth Teirnon ynteu, medlyaw am hynny, ac edrych ar y mab yn graf. A chael y y uedwl, yn herwyd gweledigaeth, na rywelsei eirot mab a that kyn debycket a'r mab y Pwyll Penn Annwn. Ansawd Pwyll hysgys oed gantaw ef, canys gwr uuassei idaw kyn no hynny. Ac yn ol hynny, goueileint a dellis yndaw, o ganhet idaw attal y mab ganthaw, ac ef yn gybot y uot yn uab y wr arall. A phan gauas gyntaf o yscawalwch ar y wreic, ef a uenegis idi hi, nat oed iawn udunt wy attal y mab ganthaw, a gadu poen kymmeint ac a oed, ar wreicda kystal a Riannon o'r achaws hwnnw, a'r mab yn uab y Pwyll Penn Annwn.

A hitheu wreic Teirnon a gytasnywys ar anuon y mab y Pwyll. "A thripheth, Arglwyd," heb hi, "a gaffwn o hynny, diollwch ac elwssen o ellwg Riannon o'r poen y mae yndaw, a diollwch gan Pwyll an ueithryn y mab, a'e eturyt idaw. A'r trydyd peth, os gwr mwyn uyd y mab, mab maeth ynni uyd, a goreu a allo uyth a vna inni." Ac ar y kynghor hwnnw y trigysant. Ac ny bu [35] hwy mab yn petwryd y gyt ac wynt ar y march a rodyssci Teirnon idaw. A cherdet parth ac Arberth a wnaethont. Ny bu hir y buont yny doethont y Arberth. Pan doethant parth a'r llys, wynt a welynt Riannon yn eisted yn emyl yr yskynuaen. Pan doethont yn gyruuch a hi, "a unbenn," heb hi, "nac ewch bellach hynny. Mi a dygaf pob un o honawch hyt y llys. A hynny yw uym peryt am lad o honaf uu hun uy mab, a'e diuetha." "A wreicda," heb y Teirnon, "ny thebygaf i y un o hyn unet ar dy geuyn di." "Aet a'y myno," heb y mab, "nyt af i." "Dioer, eneit," heb Teirnon, "nyt awn ninheu." Y llys a gyrchysant. A diruawr llyweryd a uu yn y herbyn. Ac yn dechreu treulaw y wled yd oedit yn y llys. Ynteu Pwyll a oed yn dyuot o gylchaw Dyuet. Y'r ymseud yd aethont, ac y

-----
 pwyll pendeuc dyuet
 -----

ymolchi. A llawen uu Pwyll wrth Teirnon, ac y eisted yd aethont. Sef ual yd eisteddysont, Teirnon y rwg Pwyll a Riannon, a deu gedymdeith Teirnon uch llaw Pwyll a'r mab y ryngthunt. Guedy daruot bwyta, ar dechreu kyuedach, ymdidan a wnaethon. Sef ymdidan a uu gan Teirnon, menegi y holl gyfranc an y gassec ac an y mab, [36] a megys y buassei y mab ar y hardelw wy, Teirnon a'e wreic, ac y megysynt. "Ac wely dy yna dy uab, Arglwydes," heb y Teirnon. "A phwy bynnac a dywot geu arnat, can a wnaeth. A minheu pann gogleu y gouot a oed arnat, trwm uu gennyf, a doluryaw a wneuthum. Ac ny thebygaf o'r yniuer hwnn oll, nit adnappo uot y mab yn uab y Pwyll," heb y Teirnon. "Nyt oes heb," heb y pawb, "ny bo diheu gantaw hynny." "Y rof i a Duw," heb y Riannon, "oed escor uym pryder im, pei gwir hynny." "Arglwydes," heb y Pendaran Dyuet, "da yd enweist dy uab, Pryderi. A goreu y gueda amaw Pryderi uab Pwyll Penn Annwn." "Edrychwch," heb y Riannon, "na bo goreu y gueda amaw y erw e hun." "Mae yr emu?" heb y Pendaran Dyuet. "Gwri Wallt Euryr a dodysson ni amaw ef." "Pryderi," heb Pendaran Dyuet, "uyd y emw ef." "Yawnahaf yw hynny," heb y Pwyll, "kymryt enw y mab y wrth y geir a dywot y uam, pann gauas llawen chwedyl y wrthaw." Ac ar hynny y trigwyt.

"Teirnon," heb y Pwyll, "Daw a dalo yt ueithryn y mab hwn hyt yr awr hon. A iawn yw idaw ynteu, o'r byd gwr mwyn, y dalu ytti." "Arglwyd," heb y Teirnon, "y wreic a'e magwys ef, nyt oes yn y byt dyn uwy y galar no hi yn y ol. Iawn yw idaw coffaw ynd, ac [37] y'r wreic honno, a wnaethon yrdaw ef." "Y rof i a Duw," heb y Pwyll, "tra parhawf i, mi a'th kynhalyaf, a thi a'th kyuoeth, tra allwyf kynnal y meu uy hun. Os ynteu a uyd, iawmach yw idaw dy gynnalhogt y mi.

Ac os kynghor gennyf ti hynny, a chan hynn o wyrda, canys negeist ti ef hyt yr awr hon, ni a'e rodmw ar uaeth at Pendaran Dyuet o hynn allan. A bydwch gedymdeithon chwitheu a thatmaethu idaw." "Kynghor iawn," heb y pawb, "yw hwnnw." Ac yna y rodet y mab y Pendaran Dyuet, ac yd ymyrrwys gwyrda y wlat y gyt ac ef. Ac y kydwynwys Teirnon Twryflant a'y gedymdeithon y ryngtaw a'y wlat ac a'e kyuoeth, gan garyat a llyweryd. Ac nyt aeth heb gynhich ydaw y tlyasseu teccaf a'r meirych goreu a'r own hoffaf. Ac ny mynwys ef dim.

Yna y trigysant wynteu ar eu kyuoeth, ac y magwy Pryderi uab Pwyll Pen Annwn yn amgledus, ual yd oed dylwet, yny oed deledihaf gwass, a theccaf, a chwplaf o pob camp da, o'r a oed yn y dyrnas. Uelly y treulysant bliwydyn a bliwydyned, yny doeth teruyn ar hoedyl Pwyll Penn Annwn, ac y bu uarw. Ac y gwledychwys ynteu Pryderi seith cantref Dyuet, yn llwydannus garedic gan y kyuoeth, a chan pawb yn y gylch. Ac yn ol hynny y kynydwys trychantref Ystrat Tywi [38] a phedwar cantref Kerredigawm. Ac y gelwir y rei hynny,

-----
 pwyll pendeuc dyuet
 -----

seith cantref Seissyllwch. Ac ar y llynnyd hwnnw y bu ef, Pryderi uab Pwyll Penn Annwn, yny doeth yn y uryt wreika. Sef gwreic a uynnawd, Kicua, uerch Wynn Gohoyw, uab Gloyw Walltlydan, uab Cassnar Wledic o dyledogyon yr ynys hon.

Ac yuelly y teruyna y geing hon yma o'r Mabynnogyon.

-----
 pwyll pendeuic dyuet

BRANWEN UERCH LYR

BENDIGEIDURAN uab Llyr, a oed urenhin coronawc ar yr ynys hon, ac ardyrchawc o goron Lundein. A frynhawgusith yd oed yn Hardlech yn Ardudwy, yn llys idaw. Ac yn eisted yd oedynt ar garrec Hardlech, uch penn y weilgi, a Manawydan uab Llyr y urawt y gyt ac ef, a deu uroder un uam ac ef, Nissyen, ac Efnysyen, a guyrda y am hynny, mal y gwedei ynglych brenhin.

Y deu uroder un uam ac ef, meibon oedyn y Eurosswyd o'e uam ynteu Penardun, uerch Ueli uab Mynogan. A'r neill o'r gueisson hynny, gwas da oed; ef a barei tangneued y rwg y deu lu, ban udynt lidyawcaf; sef oed hwnnw Nissyen. Y llall a barei ymlad y rwng y deu uroder, ban uei uwyaf yd ymgerynt.

Ac ual yd oedynt yn eisted yuelly, wynt a welynt teir llong ar dec, yn dyuot o deheu Iwerdon, ac yn kyrchu parth ac attunt, [39] a cherdet rugyl ebrwyd ganthunt: y gwynt yn eu hol, ac yn nessau yn ebrwyd attunt. "Mi a welaf llongeu racco," heb y brenhin, "ac yn dyuot yn hy parth a'r tir. Ac erchwch y wyr y llys wiscau andanunt, a mynet y odrych pa uedwl yw yr eidunt." Y gwyr a wiscau andanunt ac a nessayssant attunt y wayret. Gwedy guelet y llongeu o agos, diheu oed ganthunt na welynt eiryost llongeu gyweirach eu hansawd noc wy. Arwydon tec, guedus, arwreid o bali oed arnunt.

Ac ar hynny, nachaf un o'r llongeu yn raculaenu rac y rei ereill, ac y guelynt dyrchauael taryan, yn uch no bwrdd y llong, a swch y taryan y uynyd yn arwyd tangneued. Ac y nessawys y gwyr attunt, ual yd ymglywynt ymdidan: Bwrw badeu allan a wnaethont wynteu, a nessau parth a'r tir, a chyuaroch guell y'r brenhin. E brenhin a'e clywedi wynteu o'r lle yd oed ar garrec uchel uch eu penn, "Daw a rodo da ywch," heb ef, "a grayssaw wrthywch. Pieu

-----
 branwen uerch lyr
 -----

yniuer y llongeu hynn, a phwy yssyd pennaf amunt wy?" "Arglwyd," heb wnt, "mae ymma Matholwch brenhin Iwerdon, ac ef bieu y llongeu." "Beth," heb y brenhin, "a ynnhei ef? A uyn ef dyuot y'r tir?" "Na uynn, Arglwyd," heb wnt, "negessawl [40] yw wrthyt ti, onyt y neges a geif." "By ryw neges yw yr eiddaf ef?" heb y brenhin. "Mynnu ymgyuathrachu a thidy, Arglwyd," heb wnt. "Y erchi Branwen uerch Lyr y doeth, ac os da genhyt ti, ef a uyn ymrwymaw ynys y Kedeirn ac Iwerdon y gyt, ual y bydynt gadarnach." "Ie," heb ynteu, "doet y'r tir, a chynghor a gymerwn ninheu am hynny." Yr ateb hwnnw a ataw ef. "Minheu a af yn llawen," heb ef. Ef a doeth y'r tir, a llawen uwyt wrthaw; a dyguor mawr uu yn y llys y nos honno, y rwag e yniuer ef ac yniuer y llys.

Yn y lle trannoeth, kymryt kynghor. Sef a gahat yn y kynghor, rodi Branwen y Uatholwch. A honno oed tryded prif rieni yn yr ynys hon; teccaf morwyn yn y byt oed. A gwmeuthur oed yn Aberffraw y gyscu genti, ac odyno y kychwyn. Ac y kychwynassant yr yniuroed h ynni parth ac Aberffraw, Matholwch a'y yniuroed yn y llongheu, Bendigeituran a'y niuer ynteu ar tir, yny doethant hyt yn Aberffraw. Yn Aberffraw dechreu y wled, ac eisted. Sef ual yd eisteddyssant, brenhin Ynys y Kedeirn, a Manawydan uab Llyr o'r neill parth idaw, a Matholwch o'r parth arall, a Branwen uerch Lyr gyt ac ynteu.

Nyt ymryn ty yd odynt, namyn ymryn palleu. Ny angassei Uendigeituran eiryoet ymryn ty.

[41] A'r gyuedach a dechreussant. Dilit y gyuedach a wnaethant ac ymdidan. A phan welsant uot yn well udunt kymryt hun no dilit kyuedach, y gyscu yd aethant. A'r nos honno y kyscws Matholwch gan Uranwen. A thrannoeth, kyuodi a orugant pawb o niuer y llys; a'r swydyr a dechreussant ymaruar am ramyat y meiryth a'r gweisson. Ac eu ranna a wnaethant ym pob kyueir hyt y mor. Ac ar hynny dydgueith, nachaf Efnysen [y] gwr anagneuedus a dywedassam "Meiryth Matholwch brenhin Iwerdon yw y rei hyn," heb wy. "Beth a wnant wy yna?" heb ef. "Yma y mae brenhin Iwerdon, ac yr gyscws gan Uranwen dy chwaeir, a honno, ac yn chwaeir y minheu, y rodi heb ughenyat i? Ny eilynt wy tremic uwy araf i," heb ef. Ac ym hynny gwan y dan y meiryth, a thorri y guerlleu ac ny caei graf ar yr amranneu, eu llad wrth yr ascwm. A gwmeuthur anfurtyf ar y meiryth yuelly, hyd nat oed rym a ellit a'r meiryth.

E chwedyl a doeth at Uatholwch. Sef ual y doeth, dywedut [42] anfuraw y ueiryth ac eu llygru, hyt nat oed un mwynant a ellit o honnut. "Ie,

-----
branwen uerch lyr

Arglwyd," heb un, "dy waradwydau yr a wnaethpwyt, a hynny a uynhir y wneuthur a thi." "Dioer, eres genhyf, os uy gwaradwydau a uynhynt, rodi morwyn gystal, kyuard, gyn anwylet gan y chenedyl, ac a rodyssant ym." "Arglwyd," heb un arall, "ti a wely dangos ef. Ac nyt oes it a wnelych, namyn kyrcu dy llongeu." Ac ar hynny arouan y llongeu a wnaeth ef.

E chwedyl a doeth at Uendigeituran, bot Matholwch ym adaw y llys, heb ouyn, heb ganhyat. A chenadeu a aeth y ouyn idaw, pahan oed hynny. Sef kennadeu a aeth, Idic uab Anarawc, ac Eueyd Hir. Y guyr hynny a'y godiwawd, ac a ouynssant idaw, pa darpar oed yr eiddaf, a pha achaws yd oed yn mynet e ymdeith. "Dioer," heb ynteu, "pei ys gwypwm, ry down yma. Cwbyl waradwyd a geueis. Ac ry duc neb kyrcu waeth no'r dugum ymma. A reuedawt rygyueryw a mi." "Beth yw hynny?" heb wnt. "Redi Bronwen uerch Lyr ym, yn tryded prif rieni yr ynys honn, ac yn uerch y uerchin. Ynys y Kedeirn, a chyscu genthi, a gwedy hynny uy gwaradwydau. A ryued oed genhyf, nat kyn rodi morwyn gystal a honno ym, y gwneit y [43] gwaradwyd a wnelit ym." "Dioer, Arglwyd, nyt o uod y neb a uedei y llys," heb wnt, "na neb o'e kynghor y gwmaet[h]pwyt y gwaradwyd hwnnw yt. A chyt bo gwaradwyd gennyt ti hynny, mwy yw gan Uendigeituran no chenynt ti, y tremic hwnnw a'r guare." "Ie," heb ef, "mi a tebygaf. Ac eissoes ni eill ef uy niwaradwydau i o hynny."

E gwyr hynny a ymchwelwys a'r ateb hwnnw, parth a'r lle yd oed Uendigeituran, a menegi idaw yr ateb a diwedyssei Uatholwch. "Ie," heb ynteu, "nyt oes ymwaret e uynet ef ym anygneuedus, ac nys gadwm." "Ie, Arglwyd," heb wy, "anucn etwa genhadeu yn y ol." "Anucnaf," heb ef. "Kyuodwch, Manawydan uab Llyr, ac Eueyd Hir, ac Unio Glew Yswyd, ac ewch yn y ol," heb ef, "a menegwch idaw, ef a geif march iach am pob un o'r a lygrwyt; ac y gyt a hynny, ef a geif yn wynepwerth idaw, llathon aryant a uo kyuref [a'e uys bychan] a chyhyt ac ef e hun, a chlaur eur kyflet a'y wyneb; a menegwch ydau pa ryw wr a wnaeth hynny, a phan yw o'm anuod inheu y gwmaethpwyt hynny; ac y may brawt un uam a mi a wnaeth hynny, ac nat hawd genhyf i na'e lad na'e diuetha; a doet y ymwelet a mi," heb ef, "a mi a wnaef y dangneued ar y llun [44] y mynho e hun."

E kennadeu a aethant ar ol Matholwch, ac a uanagyssant idaw yr ymadrawd hwnnw yn garedic, ac ef a'e guerendewis. "A wyr," heb ef, "ni a gymerwn kynghor." Ef a aeth yn y gynghor; sef kynghor a ueddyssant, - os gywthot hynny a wnelynt, bot yn tebygach genthant cael kywllid a uei uwy, no chael iawn a uei uwy. A disgynnau a wnaeth ar gymryt hynny. Ac y'r llys y deuthant yn dangneuedus. A chywdeiraw y pebylleu a'r palleu a wnaethant udant ar ur'ant kyweirdeb yneud, a mynet y uwyta. Ac ual y dechreussant eisted ar dechreu y wled, yd eisteddyssant yma.

-----
branwen uerch lyr

A dechreu ymddan a wnaeth Matholwch a Bendigeituran. Ac nachaf yn ardiawo gan Uendigeituran yr ymddan, ac yn drist, a gael gan Uatholwch, a'y lywenyt yn wastat kyn no hynny. A medylaw a wnaeth, bot yn athrist gan yr unben uychanet a gawssai o iawn am y gam. "A wr," heb y Bendigeituran, "nit wyt gystal ymddanwr heno ac un nos. Ac os yr bychanet henhyt ti dy iawn, ti a gehy ychwanegu yt wrth dy uynnu, ac auory talu dy ueirch yt." "Arglwyd," heb ef, "Daw a dalu yt." "Mi a delediwaf dy iawn heuyt yt," heb y Bendigeituran. "Mi a rodaf yt peir; a chynnydyf y peir yw, [45] y gwr a lader hediw yt, y uwr yn y peir, ac erbyn auory y uot yn gystal ac y bu oreu, eithyr na byd llyueryd ganthaw." A diolwch a wnaeth ynteu hynny, a diruawr lywenyd a gymertu ynteu o'r achaws hwnnw. A thrannoeth y talwyf y ueirych idaw, tra barhawd meirych dof. Ac odyna y kyrcwyf ac ef kymwt arall, ac y talwyf ebolyon ydau, yny uu gwbyl idaw y dal. Ac wrth hynny y dodet ar y kymwt hwnnw o hynny allan, Tal Ebolyon.

A'r eil nos, eisted y gyt a wnaethant. "Arglwyd," heb y Matholwch, "pan doeth yti y peir a rodeist y mi?" "E doeth im," heb ef, "y gan wr a uu y'th wlat ti. Ac ni wn na bo yno y caffo." "Pwy oed hwnnw?" heb ef. "Llassar Llaes Gyfnewit," heb ef. "Llassar Llaes Gyfnewit," heb ef. "A hwnnw a doeth yma o Iwerdon, a Chymidei Kymeinuoll, y wreic, y gyt ac ef, ac a dianghyssant o'r ty hawm yn Iwerdon, pan wnaethpwyf yn wenn yn wrth hynny," "Gwn, Arglwyd," heb ef, "a chymaint ac a wnn, mi a'e manaf y ti. Yn hela yd oedwn yn Iwerdon, dydguseith, ar bein gorssed uch pennllyn oed yn Iwerdon, a llyn y Peir y gelwit. A mi a welwn gwr malyngoch, mawr, yn dyuot o'r llyn, a pheir ar y geuyn. A gwr heuyt athrugar, mawr, a drygweith anorles amaw oed; a gwreic yn y ol; ac ot [46] oed uawr ef, mwy dwyweith oed y wreic noc ef. A chyrcu ataf a wnaethant, a chyrcu uell im. "E," heb y mi, "pa gerdet yssyd amawch chwif? 'Ilyna gerdet yssyd amaw ni, Arglwyd,' heb ef, 'y wreic horn,' heb ef, 'yn penn pethewnos a mis, y byd beichogi idi, a'r mab a ener yna o'r torllwyth hwnnw, ar bein y pethewnos a'r mis, y byd gwr ymlad llawn arawo.' Y kymereis inheu wyntwy amaf, yu gossymdeithaw: y puant ulwydyn gyt a mi. Yn y ulwydyn y keucis yn diwaraun wynt; o hynny allan y guaraunwyf im. A chyn penn y pedwryd [mis] wynt eu hun yn peri eu hatcassu, ac anghynwys yn y wlat, yn gwneuthur sarahedeu, ac yn eighaw, ac yn gouduyaw guyrda a gwragedda. O hynny allan y dygyuores uyg kyuoeth am ym pen, y erchi im ymdeu ac wynt, a rodi dewis im, ac uynet. Ac yna yn y kyuyng gynghor, y causant gwneuthur ystauell haearn oll; a gwedy bot y barawt yr ystauell, dyuyn a oed o of yn Iwerdon yno, o'r a oed o perchen geuel a mwrthwl, a pheri gossot kyuuch a chrib yr ystauell

-----
branwen uerch lyr

o lo, a pheri guassanaethu [47] yn diwall o uwyt a llyn amant, ar y wreic, a'y gwr, a'y phlant. A phan wybuwyf eu medwi wynteu, y dechreuwyf kymyscu y tan a'r glo am ben yr ystauell, a chwythu y megineu a oed wedy eu gossot yg kyloch y ty, a gwr a pob dwy uegin, a dechreu chwythu y megineu yny uyd y ty yn burwen am eu penn. Ac yna y bu y kynghor ganthant hwy ymherued llawr yr ystauell; ac yd arhoses ef yny uyd y pleit haearn yn wenn. Ac rac diruawr wres y kyrcwys y bleit a'e yscwyd a'y tharaw gantaw allan, ac yn y ol ynteu y wreic. A heb ny dieghis odyna namyn ef a'e wreic. Ac yna o'm tebygu i, Arglwyd," heb y Matholwch wrth Uendigeituran, "y doeth ef drwod attat ti," "Yna dicer," heb ynteu, "y doeth yma, ac y roes y peir y minheu." "Pa delw, Arglwyd, yd erbynneisti wynteu?" "Eu rannu ym pob lle yn y kyuoeth, ac y maent yn llluossuc, ac yn dyrchauel ym pob lle, ac yn cadarnhau y uann y bythont, o wyr ac aruod goreu a welas neb."

Dilit ymddan a wnaethant y nos honno, tra uu da ganthant, a cherd a chyuedach. A phan welsant uot yn llessach udunt uynet y gyscu noc eisted a wei hwy, y gyscu yd aethant. Ac yuelly y treulyssant y wled honno drwy digriuwch. Ac [48] yn niwed hynny, y kyrcwynnwys Matholwch, a Branwen y gyt ac ef, parth ac Iwerdon. A hynny o fbermenel y kyrcwynnwysant teir llong ar dec, ac y doethant hyt yn Iwerdon.

Yn Iwerdon, diruawr lywenyd a uu wrthant. Ny doey wr mawr, na gwreic da yn Iwerdon, e ymw[e]let a Branwen, ni rodei hi ac cae, ac modrwy, ac teyrndlws cadwedid ydau, a uel arbennic y welet yn ymnet o ymdeith. Ac ynyso hynny, y ulwydyn honno a duc hi yn glotawr, a hwyf delediw a duc o glot a chedymdeithon. Ac yn hynny, beichogi a damweinwys idi y gael. A guedy treulaw yr amseroyd dylyedus, mab a anet idi. Sef enw a dodet ar y mab, Guern uab Matholwch. Rodi y mab ar uaeth a wnaethpwyf ar un lle goreu y wyr yn Iwerdon.

A hynny yn yr eil ulwydyn, llyma ymodwri yn Iwerdon am y guaraudyd a gawssai Matholwch yg Kymry, a'r somm a wnaethoedid idaw am y ueirch. A hynny y urodyr maeth, a'r gwyr nessaf gantaw, yn lliwaw idaw hynny, a heb y gelu. A nachaf y dygyuor yn Iwerdon hyt nat oed lonyd idaw ony chasi dial y sarahet. Sef dial a wnaethant, gyrru Branwen o un ystauell ac ef, a'y chymell y bobi yn y llys, a pheri y'r kygyd, gwedy bei yn dryllaw kic, dyuot idi a tharaw bonelust arnel beunyed. Ac yuelly [49] y gwnaethpwyf y foen. "E," Arglwyd," heb y wyr wrth Uatholwch, "par weithon wahard y llongeu, a'r yscraffeu, a'r corygeu, ual nat el heb y Gymry; ac a del yma o Gymry, carcharu wynt ac na at trachefyn, rac gyfbot hynn." Ac ar hynny y diskynnyssant.

Blwynyded nit llei no their, y buant yuelly. Ac yn hynny meithryn ederyn drydwen a wnaeth hithou ar dal y noe gyt a hi, a gyscu ieith idi, a menegi y'r ederyn y ryw wr oed y brawt. A dwyn llythyr y poeneu a'r

-----
branwen uerch lyr

amharch a oed arnei hitheu. A'r llythyr a rwyngwyf am uon esgyll yr ederyn, a'y amon parth a Chymry. A'r ederyn a doeth y'r ynys honn. Sef lle y cauas Uendigeiduran, yg Kaer Seint yn Arnon, yn dadleu idaw dydgweith. A diskynna ar e yscwyd, a garwau y phluf, yny arganuwyf y llythyr, ac adnabot meithryn yr ederyn yg kyuanedd. Ac yna kymryt y llythyr a'y edrych. A phan darllewyf y llythyr, doluryaw a wnaeth o glybot y poen oed ar Uranwen, a dechreu o'r lle hwnnw peri amon kennadeu y dygyuoryaw yr ynys honn y gyt. Ac yna y peris ef dyuot llwyr wys pedeir degwlat a seithugeint hyt attaw, ac e hun cwynaw wrth hynny, bot y poen a oed ar y chwaer. Ac yna dywyssogyon yma, a Chradawc uab Bran y benhaf, a eu seith [50] marchawc. Yn Edeirnon yd edewit y gwyr hynny, ac o achaws hynny y dodet Seith Marchawc ar y dref. Sef seithwyr odynt, Gradawc uab Bran, ac Buehyd Hir, ac Unic Glew Yscwyd, ac Idic uab Anarawc Walltgrwm, a Fodor uab Eruyll, ac Wlch Minasgwrm, a Llashar uab Llayssar Llaesgygwyt, a Phendaran Dyuet yn was ieuanc gyt ac wy. Y seith hynny a drigwys yn seith kynuassat y synyaw ar yr ynys honn, a Chradawc uab Bran yn benhaf kynweisyat arunt.

Bendigeiduran, a'r ymuer a dywedysan ni, a hwylyssant parth ac Iwerdon, ac nyt oed uawr y weilgi, yna y ueis yd aeth ef. Nyt oed namyn dwy auon, Lli ac Archan y gelwit. A guedy hynny yd anlaws y weilgi, pan oreskynwys y weilgi y tyrnassod. Ac yna y kerdwys ef ac a oed o gerd arwest ar y geuyn e hun, a chyrrhu tir Iwerdon.

A meicheit Matholwch a odynt ar lan y weilgi dydgweith, yn troi yg kylch eu moch. Ac o achaws e uremynt a welsant ar y weilgi, wy a doethant at Matholwch. "Arglwyd," heb wy, "henych guell." "Daw a rodo da ywch," heb ef, "a chwedleu genhwch?" "Arglwyd," heb wy, "mae genhym hi chwedleu ryued; coet rywelsom ar y weilgi, yn y lle ny welsan eirycoet un prenn." "Llyna beth eres," heb ef. "A welwch chwi dim namyn hynny?" "Gwelw, Arglwyd," heb wy, "mynd [51] mawr gyr llaw y coet, a hwnnw ar gerdet; ac eskeir aruchel ar y mynyd, a llynn o bob parth y'r eskeir; a'r coet, a'r mynyd, a phob peth oll o hynny ar gerdet." "Ie," heb ynteu, "nyt oes heb yma a wypo dim y wrth hynny, onys gwyr Branwen. Gouynnwch idi." Kennadeu a aeth at Uranwen. "Arglwydes," heb wy, "beth dybygy di yw hynny?" "Kyn ny bwyt drwod o glybot uym poen a'm amharch." "Beth yw y coet a welat ar y mor?" heb wy. "Gwermenni llongeu, a hwybrenni," heb hi. "Och!" heb wy, "beth

-----
branwen uerch Iyr

oed y mynyd a welit gan ystlys y llongeu?" "Bendigeiduran uym brawt," heb hi, "oed hwnnw, yn dyuot y ueis. Nyt oed long y kynganeid ef yndi." "Beth oed yr eskeir aruchel a'r llynn o bob parth y'r eskeir?" "Ef," heb hi, "yn edrych ar yr ynys honn, lliydawc yw. Y deu lygat ef o bob parth y drwyn yw y dwy llynn o bob parth y'r eskeir."

Ac yna dygyuor holl wyr ymlad Iwerdon a wnaethpwyf y gyt, a'r holl uorbennyd yn gyflym, a chynghor a gymerwyf. "Arglwyd," heb y wyrda wrth Uatholwch, "nyt oes gynghor namyn kilyaw drwy Linon (auon oed yn Iwerdon), a gadu Llinon y rot ac ef, a thorri y bont ysyd ar yr auon. [52] A mein sugyn ysyd ygwaelawt yr auon, ny eill na llong na llestyr arnei." Wyt a glylyssant drwy yr auon, ac a torryssant y bont.

Bendigeiduran a doeth y'r tir, a llynghes y gyt ac ef, parth a glann yr auon. "Arglwyd," heb y wyrda, "ti a wdost kynnedyl yr auon, ny eill heb ymet drwydi, nyt oes bont arnei hitheu. Mae dy gynghor am bont?" heb wy. "Nit oes," heb ynteu, "namyn a uo penn bit pont. Mi a uydaf pont," heb ef. Ac yna gyntaf y dywetpwyf y geir hwnnw, ac y diharebir etwa onaw.

Ac yna guedy gorwed ohonaw ef ar traws yr auon, y byrwyf olwydeu arnaw ef, ac yd aeth y luod ef ar y draws ef drwod. Ar hynny, gyt ac y kyndes ef, llym gennadeu Matholwch yn dyuot attaw ef, ac yn kyuaroch guell idaw, ac yn y annerch y gan Uatholwch y guathrachwr, ac yn menegi o'e uod ef na haeddi arnaw ef namyn da. "Ac y mae Matholwch yn rodi brenhinasth Iwerdon y Wern uab Matholwch, dy nei ditheu, uab dy chwaer, ac yn y ystynnu y'th wyd di, yn lle y cam a'r odyant a wnaethpwyf y Uranwen. Ac yn y lle y mynych ditheu, ay yma, ay yn Inys y Kedym, gossymdeitha Uatholwch." "Ie," heb ynteu Uendigeiduran, "ony allaf i ue hun cael y urenhinasth, ac aduyd ys kymeraf gynghor [53] am ych kennadwri chwi. O kyn hyt ban del angen, ry cheffwch y genhyf i attep." "Ie," heb ynteu, "yr attep goreu a gaffom ninheu, attat ti y down ac ef, ac aro ditheu yn kennadwri ninheu." "Arhoaf," heb ef, "o dowch yn ehgyr."

Y kennadeu a gyrchysant raedu, ac at Uatholwch y doethant. "Arglwyd," heb wy, "kyweira attep a uo gwel at Uendigeiduran. Ny warandawei dia o'r attep a aeth y genhym ni attaw ef." "A wyr," heb y Matholwch, "mae ych gynghor chwi?" "Arglwyd," heb wy, "nyt oes it gynghor namyn un. Ni enghis ef y mywn ty eirycoet," heb wy. "Gwna ty," heb wy, "o'y anryded ef, y ganho ef a gwyr Inys y Kedym yn y neillparth y'r ty, a thitheu a'th lu yn y parth arall. A doru dy urenhinasth yn y ewyllus, a gwra idaw. Ac o enryded gwmeuthur y ty," heb wy, "peth ny chaus eirycoet ty y ganhei yndaw. Ac a tangwoda a thi." A'r kennadeu a doethant a'r gennadwri honno gantant at Uendigeiduran; ac ynteu a gymerth gynghor. Sef a gauas yn y gynghor, kymryt hynny; a thrwy

-----
branwen uerch Iyr

gynghor Branwen uu hymny oll, ac rac llygru y wlat oed genti hitheu hymny.

E tangneued a gyweirwyt, a'r ty a adeillwyt yn uawr ac yn braf. Ac ystryw a wnaeth y Gwydyl. Sef ystryw a wnaethant, dodi guanas o bop parth [54] y bop colouyn o cant colouyn oed yn y ty, a dodi boly croyn ar bop guanas, a gwr aruawc yn pob vn o honunt. Sef a wnaeth Efnysyen dyuot ymlaen llu Ynys y Kedyrn y mym, ac edrych golygon orwyllt antrugarawc ar hyt y ty. Ac arganwot y bolyeu croyn a wnaeth ar hyt y pyst. "Beth yssyd yn y boly hwnn?" heb ef, wr un o'r Gwydyl. "Blawt, eneit," heb ef. Sef a wnaeth ynteu, y deimlaw hyt ban gauas y benn, a guascu y benn, yny glyw y uyssed yn ymanodi yn y ureicheill drwy yr ascwrn. Ac adaw hwnnw, a dodi y law ar un arall a gouyn, "Beth yssyd yma?" "Blawt," medei y Gwydel. Sef a wnaeth ynteu yr un guare a fawb ohonunt, nat edewis ef wr byw o'r hollwyr o'r deu canwr eithyr un. A dyuot at hwnnw, a gouyn, "Beth yssyd yma?" "Blawt, eneit," heb y Gwydel. Sef a wnaeth ynteu, y deimlaw ef yny gauas y benn, ac ual y guascassei benneu y rei creill, guascu penn hwnnw. Sef y clywei arueu am benn hwnnw. Nyt ymedewis ef a hwnnw, yny ladawd. Ac yna canu englyn, -

Yssit yn y boly hwnn emryw ulawt,
Keimeit, kynniuyseit, diskynneit yn trin,
Rac kydywr cad barawt.

Ac ar hymny y dothw y niuroed y'r ty. Ac y doeth gwyr Ynys Iwer[55]don y'r ty o'r neill parth, a gwyr Ynys y Kedyrn o'r parth arall. Ac yn gynsbrwydet ac yd eisteddyssant, y bu daundeb y rydunt, ac yd ystynnwyt y urenhinaeth y'r mab.

Ac yna, guedy dardot y tangneued, galw o Uendigeiduran y mab attaw. Y gan Uendigeiduran y kyrochawd y mab at Unawydan, a phawb o'r a'e guelei yn y ganu. E gan Unawydan y gelwis Nyssyen uab Eurosswyd y mab attaw. Y mab a neti attaw yn diryon. "Pahan," heb yr Efnysyen, "na daw uy nei uab uy chwaer attaf i? Kyn ny bei urenhin ar Iwerdon, da oed genhyf i yntiryoni a'r mab." "Aet yn llawen," heb y Bendigeiduran. Y mab a aeth attaw yn llawen. "Y Duw y dygaf uyg kyffes," heb ynteu yn y uedwl, "ys anhebic a gyflauan gan y tylwyth y wneuth a wnaef i yr awr honn." A chyuoedi y uynyd, a chymryt y mab erwyd y traet, a heb ohir, na chael o dyn yn y ty gauael arnaw, yny want y mab yn wysc y benn yn y gynneu. A fan welas Uranwen y mab yn boeth yn y tan, hi a gynsyrwys uwrw neit yn y tan, o'r lle yd oed yn eistedd rwnng y deu uroder. A chael o Uendigeiduran hi yn y neill law, a'y taresan yn y llaw arall. Ac yna, ymgwyot [56] o bawb ar hyt y ty. A llyna y godwrw mwyhaf a uu gan yniuer un ty, pawb yn kymryt y arueu. Ac yna y dywot Nordwyd Tyllyon, "Guern gwngwch uiwch Uordwyt Tyllyon." Ac yn yd aeth pawb yn pen yr arueu, y kynhelis Bendigeiduran Uranwen y rwnng y taryan a'y yscwyd.

Ac yna y dechrewis y Gwydyl kynneu tan dan y peir daдени. Ac yna y

-----
branwen uerch lyr
-----

byrywyt y kalaned yn y peir, yny ued yn llawn, ac y kyuoodyn tranoeth y bore yn wyr ymlad kystal a chyat, eithyr na ellynt dywedut. Ac yna pan welas Efnysyen y kalaned heb enni yn un lle o wyr Ynys y Kedyrn, y dywot yn y uedwl, "Oy a Duw," heb ef, "guae ui uy got yn achaws y'r wydwic honn o wyr Ynys y Kedyrn; a meul ymi," heb ef, "ony cheissaf i waret rac hynn." Ac ymedyryaw ymlith kalaned y Gwydyl, a dyuot dau Wydel uonllwm idaw, a'y uwrw yn y peir yn rith Gwydel. Emystyanna idaw ynteu yn y peir, yny dyrr y peir yn pedwar dryll, ac yny dyrr y galon ynteu. Ac o hymny y bu y meint goruot a uu y wyr Ynys y Kedyrn. Ny bu oruot o hymny eithyr diang seithwyr, a brathu Bendigeiduran yn y traet a guernynwawc.

Sef seithwyr a dienghis, Pryderi, Manawydan, Gwlisu Eil Taran, Ta[57] yessin, ac Inawc, Grudyu uab Maryel, Heilyn uab Gwyn Hen.

Ac yna y peris Bendigeiduran llad y benn. "A chymerwch chwi y penn," heb ef, "a dygwch hyt y Gwynurya yn Llundein, a chiledwch a'y wyneb ar Freino ef. A chwi a uydwch ar y ford yn hir; yn Harlech y bydwh seith mlyned ar ginyaw, ac Adar Riannon y cam ywch. A'r penn a uyd kystal genwch y gedymdeithas ac y bu oreu gehnwch, ban uu arnaf i earyoet. Ac y Gwales ym Fenuro y bydwh pedwarageint mlyned. Ac yny agoroch y drws parth ac Aber Henuelen, y tu ar Geryw, y gellwch uot yno a'r penn yn dilwgyr genwch. Ac o'r pan agoroch y drws hwnnw, ny ellwch uot yno. Kyrochwch Lundein y gladu y penn. A chyrochwch chwi raeoch drwod." Ac yna y llas y benn ef, ac y kychnyasant a'r penn gantu drwod, y seithwyr hynn, a Branwen yn wythuet. Ac y Aber Alau yn Talebolyon y doethant y'r tir. Ac yna eisted a wnaethant, a gorfows. Edrych oheni hitheu ar Iwerdon, ac ar Ynys y Kedyrn, a welei ohonunt. "Oy a uab Duw," heb hi, "guae ui o'm ganedigasth. Da a dwy ynys a diffaithwyt o'm achaws i." A dodi ucheneit uawr, a thorri y chalon ar hymny. A gwneuthur bed petruel i'ni, a'e chladu yno yglan Alaw.

Ac ar hymny, ker[58]det a wnaeth y seithwyr parth a Harlech, a'r penn genthunt. Val y bydant y kordet, llyma gyweithyd yn kyuaruot ac wynt, o wyr a gwaged. "A oes genwch chwi chwedieu?" heb y Manawydan. "Nac oes," heb wynt, "onyt goresgyn o Gaswallaw uab Beli Ynys y Kedyrn, a'y uot yn urenhin coronaw yn Llundein." "Pa daru," heb wynteu, "y Gradawc uab Bran, a'r seithwyr a edewit y gyt ac ef yn yr yny honn?" "Dyuot Caswallaw am eu penn, a llad y chwgywyr, a thorri ohonaw ynteu Gradawc y galon o anuyget, am welet y cledyf yn llad y wyr, ac na wydat pry a'e lladei. Caswallaw a daroed idaw wiscau llen hut andanaw, ac yn welei heb ef yn llad y gwyr, nawn y cledyf. Ny uynhei Caswallaw y lad ynteu, y rei uab y gwynnderw oed. A hwnnw uu y trydyd dyn a torres y gallon o anuyget. Pendarar Dyust, a oed yn was ieuang gyt a'r seithwyr, a dienghis y'r coeb," heb wynt.

-----
branwen uerch lyr

Ac yna y kyrcyssant wynteu Hardlech, ac y dechreussant eisted, ac y dechreuyt ymddiwallu o uwyt a llynn. Ac y [gyt ac y] dechreuyssant wynteu uwyt ac yuet, dyuot tri ederyn, a dechreu canu udunt ryw gerl, ac oc a glywssynt o gerl, diuwyn oed pob un iwrthi hi. A fell dremynt oed udunt y guelet uch benn y weilgi allan. [59] A chyn amlyket oed udunt wy a chyn bydynt gyt ac wy. Ac ar hynny o ginyaw y buant seith mlyned.

Ac yna penn y seithuet ulwydyn, y kyrcwynyssant parth a Gualas ym Fenuro. Ac yno yd oed udunt lle teg brenhineid uch benn y weilgi, ac yneud uawr oed, y'r neuad y kyrcyssant. A deu drws a welint yn agoret; y trydyd drws oed y gayat, yr hmn y tu a Chernyw. "Weldy raeo," heb y Manawdian, "y drws ny dylwm ni y agori." A'r nos honno y buant yno yn diwall, ac yn digrif ganthunt. Ac yr a welant o oust yn y gwyl, ac yr a gewssant e hun, ny doey gof udunt wy din, nac o hynny, nac o alar yn y byt. Ac yno y treulysant y pedwarugeint mlyned hnt na wybuant wy eiryot dwyn yspeit digriuach na huurydach no honno. Nt oed anesmythach, nac adnabot o un ar y gilyd y uot yn hynny o amser, no fan doethan yno. Nit oed anesmythach ganthunt wynte gyduot y penn yna, no phan uassei Uendigeiduran yn uyw gyd ac wynt. Ac o achaws y pedwarugeint mlyned hynny y gelwit Ysbydant Urdaul Benn. (Ysbydant Uranwen a Matholwech oed yr honn yd aethpwynt e Iwerdon).

Sef a wnaeth Heillyn uab Gwyn dydgueth. "Meuyl ar uy maryf i," heb ef, "onyt agoraf y [60] drws, e wybot ay gwir a dywedir am hynny." Agori y drws a wnaeth, ac edrych ar Gernyw, ac ar Aber Henuelen. A phan edrychwys, yd oed yn gyn hyspysset ganthunt y gyniuer collet a gollyssant eiryot, a'r gyniuer car a chedymdeith a gollyssant, a'r gyniuer drwe a dothod udunt, a chyt bei yno y kyuarffei ac wynt; ac yn benhaf oll am eu harglwyd. Ac o'r guawr honno, ny allyssant wy orfowys namyn kyrcu a'r penn parth a Llundein. Fa hnt bynnac y bydynt ar y ford, wynt a doethant hnt yn Llundein, ac a gladyssant y penn yn y Gwynuryn.

A hwnnw trydyd matoud ban gudywyt, a'r trydyd anuat datcud pann datcudywyt; cany doey ormes byth drwy uor y'r ynys honn, tra uel y penn yn y cud hwnnw. A hynny a dyweit y kyuarwydyd hwnn eu kyfranc wy. "Y gyrr a gychwynwys o Iwerdon," yw hwnnw.

En Iwerdon hnt edewit dyn byw, namyn pump gwaged beichawc ymywn gogof yn diffeithwech Iwerdon. A'r pump wraged hynny, yn yr un kyfnot, a anet udunt pun meib. A'r pym meib hynny a uagysant, hnt ban uuant weisson mawr, ac yny uedyllyssant am wraged, ac yny un damnet gantunt eu cafael. Ac yna, kyseu pob un lau heb lau [61] gan uam y gilid, a gwledychu y wlat a'y chyanhebu, a'y rannu y rydunt yll pump. Ac o achaws y ranyat hwnnw y gelwir etwan pump rann Iwerdon. Ac edrych y wlat a wnaethant ford y buassei yr aerueu, a chael eur, ac aryant, yny ytoedynt yn gwoethawc.

-----
branwen uerch lyr

A llyna ual y teruyna y geing honn o'r Mabinyogi, o achaws Paluawt Branwen; yr honn a uu tryded anuat paluawt yn yr ynys honn; ac o achaws Yspadawt Uran, pan aeth yniuer pedeir deowlat a seithugeint e Iwerdon, y dial Paluawt Branwen; ac am y ginyaw yn Hardlech seith mlyned; ac am Ysbydant Benn pedwarugeint mlyned.

-----
branwen uerch lyr

MANAWYDAN UAB LLYR.

GUEDY daruot y'r seithwyr a dywedysam ni chot, cladu penn
Bendigeiduran yn y Gwynnryn yn Llundain, a'y wyneb ar Freine, edrych a wnaeth
Manawydan ar y dref yn Llundain, ac ar y gedymdeithon, a dodi ucheneit uawr,
a chymryt diruawr alar a hiraeth yndaw.

"Cy a Duw Hollgyuoethawc, guae ui," heb ef, "nyt oes neb heb le idaw
heno namyn mi." "Arlwyd," heb y Pryderi, "na uit kyn drymhet genhyt a hynny.
Dy geuynderw yssyd urenhin yn Ynys y Kedym; a chyn gwnef gamau it," heb ef,
"ny buost hawlwr tir a dayar ei[62]rycoet. Trydyd lledyf unben wyt." "Ie,"
heb ef, "kyl boet keuynderw y mi y gwr hwnw, goathrist yw genhyt i gwalet neb
yn lle Bendigeiduran uy mrawt, ac ny allaf uot yn llawen yn un ty ac ef." "A
wney ditheu gynghor arall?" heb y Pryderi. "Reit oed im wrth gynghor," heb
ef, "a pha gynghor yw hwnw?" "Seith cantref Dyuet yr edwit y mi," heb y
Pryderi, "a Riannon uy mam yssyd ync. Mi a rodaf it honno, a mediant y seith
cantref genthi. A chyny bei itti o gyuoeth namyn y seith cantref hynny, nyt oes
seith cantref well noc wy. Kicua, uerch Wyn Gloyw, yw uy gwrsic inheu," heb
ef. "A chyn bo ewwedigaeth y kyuoeth y mi, bit y mwynant y ti a Riannon. A
phei mynhut gyuoeth eiryoet, aduyd y caffut ti [waeth] hwnw." "Na uynhaf,
unben," heb ef, "Duw a dalo it dy gydymdeithas." "E gedymdeithas oreu a
allwyf i, yti y byd, os mynry." "Mynhaf, oneit," heb ef. "Duw a dalo it.
A mi a af gyt a thi y edrych Riannon, ac y edrych y kyuoeth." "Iawn a wney,"
heb ynteu. "Mi a debygaf na werendeweist eiryoet ar ymdidanwreic well no
hi. Er amser y bu hitheu yn y dewred, ny bu wreic delediwach no hi, ac stwa
ny bydy amocdlawm y phryt."

Vynt a gerdassant racdunt. A pha hyt [63] bynnac y bydynt ar y ford,
wynt a doethant y Dyuet. Gwled darparedic oed udunt erbyn eu dyuot yn Arberth,
a Riannon a Chicua wedy y harlwyaw.

Ac yna dechreu kydeisted ac ymdidan o Manawydan a Riannon; ac o'r
ymdidan tirioni a wnaeth y uryt a'y uedwl wrthi, a hoffi yn y uedwl na
welsei eiryoed wreic digonach y theket a'y thelediwet no hi.

-----
manawydan uab llyr

"Pryderi," heb ef, "mi a uydaf wrth a dywedeisti." "Pa dywedwydat oed hwnnw?" heb y Riannon "Arglwydes," heb ef Pryderi, "mi a'th roessum yn wreic y Unawydan uab Llyr." "A minheu a uydaf wrth hynny yn llawen," heb y Riannon, "Llawen yw genhyf inheu," heb y Manawydan, "a Duw a dalu y'r gwr yssyd yn rodi i minheu y gedymdeithas mor diflois a hynny". Kyn daruot y wled honno, y kyscwyf genti.

"Ar ny deryw o'r wled," heb y Pryderi, "treulwch chw i minheu a af y hebrwng uy gwrogaeth y Gaswallawn uab Beli hyt yn Lloegyrr." "Arglwyd," heb y Riannon, "yg Kent y mae Caswallawn, a thi a elly treulaw y wled honn a'y arhos a uo nes." "Ninheu a'y arhown," heb ef. A'r wled honno a dreulyssant, a dechreu a wnaethant kylchaw Dyuet, a'y hela, a chymryt eu digriuwch.

Ac wrth rodyaw y wlat ny welsynt eiryotet wlat [64] gyuanhedach no hi, na heldir well, nac amlach y mel na'y physcawt no hi. Ac yn hynny tyuu kedymdeithas y rydunt yll pedwar, hyt na mynnei yr un uot heb y giliid na dyd na nos. Ac ymysc hynny, ef a aeth at Caswallawn hyt yn Rytychen, y hebrwng y wrogaeth idaw. A diruawr lywenyd a uu yn y erbyn yno, a diolwch idaw hebrwng y wrogaeth idaw. A guedy ymchwelut, kymryt eu gwledeu ac eu hesmwythder a orugant Pryderi a Manawydan.

A dechreu gwled a orugant yn Arberth, canys prif lys oed, ac o honoi y dechreuit pob anryded. A guedy y bwyta kyntaf y nos honno, tra uei y gwassanaethwyr yn bwyta, kyuodi allan a orugant, a chyrohu Gorssed Arberth a wnaethant yll pedwar, ac yniuer gyt ac wynt. Ac ual y bydant yn eisted yuelli llyma dwrwf, a chan usint y twrwf, llyma gawat o nywl yn dyuot hyt na chanheed yr un chomunt wy y giliid. Ac yn ol y nywl, llyma yn goleuhau pob lle. A phan edrychysant y ford y guelyn y preideu, a'r anreithu, a'r kyuanhed kyn no hynny, ny welynt neb ryw dim, na thy, nac anieil, na maw, na than, na dyn, na chyuanhed, eithyr tei y llys yn wac, diffeith, anghyuanhed, heb dyn, heb uil yndant; eu kedymdeithon e hun [65] wedy eu colli, heb wybot dim y wrthunt, onyt wyll pedwar.

"Oy a Arglwyd Duw," heb y Manawydan, "mae yniuer y llys, ac yn anniuer ninheu namyn hynn? Awm y edrych." Dyuot y'r yneud a wnaethant; nit oed kegin, nit oed namyn diffeithwch.

Dechreu a wnaethant yll pedwar treulaw y wled, a hela a wnaethant, a chymryt eu digriuwch; a dechreu a wnaeth pob un o honunt rodyaw y wlat a'r kyuoeth y edrych a welynt ay ty ay kyuanhed; a neb ryw dim ny welynt eithyr guyldwlyn. A guedy treulaw eu gwled ac eu darmerth o honunt, dechreu a

-----
manawydan uab llyr

wnaethant ymborth ar kic hela, a physcawt, a bydaeu. Ac yuelli blwydyn a'r eil a dreulyssant yn digrif gantunt. Ac yn y diwed, dygyaw a wnaethant. "Dioer," heb y Manawydan, "ny bydwn ual hynn. Kyrchwn Lloygyr, a cheisswn greft y caffom yn ymborth."

Kyrchu Lloygyr a orugant, a dyuot hyt yn Henford, a chymryt arunt gwneuthur kyfrwyu. A dechreu a wnaeth ef Unawydan llunyaw corieu, ac eu lliaw ar y wed y guelsei gan Lassar Llaes Gygnwyt a chalch llassar, a gwneuthur calch llassar raddaw, ual y gwmathod y gwr arall. Ar wrth hynny y gelwir etwa Calch Llassar, am y wneuthur o Lassar Llaes Gygnwyt. Ac o'r gueith hwnnw, tra [66] geffit gan Unawydan, ny phrynit gan gyfrwyd dros wyneb Henford, na choryf, na chyfrwy, ac yny adnabu pob un o'r kyfrwydion y uot yn colli o'y henill, ac ny frynit dim ganthunt, onyt guedy na cheffit gan Unawydan. Ac yn hynny, ymgymullaw y gyt o honunt, a duunaw ar y lad ef a'y gedymdeith. Ac yn hynny rybud a gawssont wynteu, a chymryt kynghor am adaw y dref.

"E rof i a Duw," heb y Pryderi, "ni chynghoraf i adaw y dref, namyn llad y tayogeu racco." "Nac ef," heb y Manawydan, "bei ymladem ni ac wyntwy, clot drwo uydei arman, ac yn carcharu a wneit. Ys guell in," heb ef, "kyrchu tref arall e ymossydeithaw yndi."

Ac yna kyrchu dinas arall a wnaethant yll pedwar. "Pa geluydyt," heb y Pryderi, "a gymerwn ni arman?" "Gwawn taryaneu," heb y Manawydan. "A wdom ninheu dim y wrth hynny?" heb y Pryderi. "Ni a'y prouwn," heb ynteu. Dechreu gwneuthur gueith y taryaneu, eu llunyaw ar weith taryaneu da welsynt, a dodi y lliaw a dodyssynt ar y kyfrwyu arunt.

A'r gweith hwnnw a lwydws raddunt, hyt na phrynit taryan yn yr holl dref, onyt guedy na cheffit gantunt wy. Kyflwm oed y gueith wynteu, a diuessur a w[67]neynt ac yuelli y buant yny dygywys yw kytdrefwyr raddunt, ac yny dduyysant er geissaw eu llad. Rybud a doeth udunt wynteu; a chybot bot y gwyr ac y bryt ar eu dienydyaw.

"Pryderi," heb y Manawydan, "y mae y gwyr hynn yn mynnu yn diuetha." "Ny chymerwn ninheu y gan y tayogeu hynny. Awm adanunt a lladwn." "Nac ef," heb ynteu, "Caswallawn a glywei hynny, a'e wyr, a rewin uydem. Kyrchu tref arall a wnam." Vynt a doethant y dref arall.

"Pa geluydyt yd awni wrthi?" heb y Manawydan "Yr honn y mynych, o'r a wdam," heb y Pryderi. "Nac ef," heb ynteu, "gwnam grydyaeth. Ni byd o galhon gan grydion nac ymlad a ni nac ymwarauun." "Ny wna i dim y wrth honno," heb y Pryderi. "Mi a'y gwn," heb y Manawydan, "a mi a dysoaf it wniaw; ac nit ymyrrwn ar gyweiraw lledyr, namyn y brynu yn barawt, a gwneuthur yn gueith chonaw." Ac yna dechreu prynu y cordwal teccaf a gauas yn y dref,

-----
manawydan uab llyr

ac amgen ledyr no hwnnw ny phrynei ef, eithyr lledyr guadneu. A dechreu a wnaeth ymgedymdeithassu a'r eurych goreu yn y dref, a pheri gwaegeu y'r eskidyau, ac euraw y gwaegeu, a synnyaw e hun ar hynny yny gwybu. Ac o'r achaws hwnnw, y gelwit ef yn tryded [68] eurgyd.

Tra geffit gantaw ef, nac eskit, na hossan, ny phrynit dim gan gryd yn yr holl dref. Sef a wnaeth y crydyon, adnabot bot eu hennill yn pallu udaw canys ual y llurwei Unawydan y gaeith, y gwnei Pryderi. Dyuot y crydyon, a chymryt kynghor; sef a gausant yn eu kynghor, duanaw ar eu llad. "Pryderi, heb y Manawydan, "y mae y guyr yn mynnu an llad." "Pam y kymerwn ninheu hynny gan y tayogeu lladron," heb y Pryderi, "namyn eu llad oll?" "Nac ef," heb y Manawydan, "nyt ymladwn ac wynt, ac ny bydwn yn Lloygyr bellach. Kyrochw parth a Dyuet, ac awn y hedrych."

Byhyt bynnac y buant ar y fford, wynt a doethant y Dyuet, ac Arberth a grychysant. A llad tan a wnaethant, a dechreu ymborth, a hela, a threulaw mi uelly, a chynnull eu cwn attant, a hela, a bot uelly yno ulwydyn.

A boregueith, kyuodi Pryderi a Manawydan y hela; a chyweiraw eu cwn, a mynet odieithyr y llys. Sef a wnaeth rei o'e cwn, kerlet o'e blaen, a mynet y berth uechan oed gyr eu llaw. Ac y gyt ac yd aant y'r berth, kilyaw y gyflw a cheginwrych mawr aruthyr ganthunt, ac ymchwelut at y guyr. "Nessawn," heb y Pryderi, "parth a'r berth, y edrych beth ysaid yndi." Nessau [69] parth a'r berth. Pan nesaant, llyma uaed oed clawerwynn yn kyuodi o'r berth; sef a oruc y cwn, o hyder y guyr, ruthraw idaw. Sef a wnaeth ynteu, adaw y berth, a chilyaw dalyw y wrth y guyr. Ac yny uei agos y guyr idaw, kyuarth a rodei y'r cwn, heb gilyaw yrthunt: a phan ynghai y guyr, y kilyei cilweith, ac y torrei gyuarth.

Ac yn ol y baed y kerdassant, yny welynt gaer uawr aruchel, a gaeith newy arnei, yn lle ny welsynt na maen, na gaeith eirycoet; a'r baed yn kyrcu yr gaer yn uuan, a'r cwn yn y ol. A guedy mynet y baed a'r cwn y'r gaer, ryuedi a wnaethant welet y gaer yn y lle ny welsynt eirycoet weith kyn no hynny, ac o ben yr orsed edrych a wnaethant, ac ymwarandaw a'r cwn.

Pa hyt bynnac y bydynt uelly, ny chlywynt un o'r cwn na dim y wrthunt. "Arglwyd," heb y Pryderi, "mi a af y'r gaer, y geissaw chwedleu y wrth y cwn." "Dioer," heb ynteu, "nyt da dy gynghor uynet y'r gaer. [Ny welsam ni y gaer] honn yma eirycoet. Ac o gwney uykynghor i nyt ey idi. A'r heb a dodes hut ar wlat, a beris bot y gaer yma." "Dioer," heb y Pryderi, "ny madeuaf i uyk kwn." Pa gynghor bynnac a gaffei ef y gan Unawydan, y gaer a gyrcwys ef. Pan doeth y'r gaer, na dyn, na mil, [70] na'r baed, na'r cwn, na thy, nac anhed, ny welei yn y gaer. Ef a welei, ual am gymherued llawr y gaer, fynnawn a gaeith o uasen marmor yn y chylch. Ac ar lann y fynnawn, cawg [eur en

manawydan uab llyr

rwymedic urth bedeir cadwyn, a hynny] uchbenn llech o uasen marmor, a'r cadwynau yn kyrcu yr awyr; a diben ny welei arnunt. Goraweni a wnaeth ynteu wrth decket yr eur, a dahet gaeith y cawc; a dyuot a wnaeth yn yd oed y cawc, ac ymauael ac ef. Ac y gyt ac yd ymauail a'r cawc, glynw y dwylaw wrth y cawc, a'y draet wrth y llech yd oed yn scuyll arnei, a dwyn y llyueryd y gantaw hyt na llei dywedut un geir. A scuyll a wnaeth yuelly.

A'e aros ynteu a wnaeth Manawydan hyt parth a diwed y dyd. A phrynhawn byrr, guedy bot yn diheu gantaw ef na chael chwedleu y wrth Pryderi nac y wrth y cwn, dyuot a oruc parth a'r llys. Pan daw y mynn, sef a wnaeth Riannon, edrych arnaw. "Mae," heb hi, "dy gedymdeith di, a'th cwn?" "Llyma," heb ynteu, "uyg kyfranc," a'e datcanu oll. "Dioer," heb y Riannon, "ys drwo a gedymdeith uosti, ac ys da a gedymdeith a golleisti." A chan y geir hwnnw mynet allan, ac y traws y mangassei ef uot y gwr a'r gaer, kyrcu a wnaeth hitheu.

[71] Porth y gaer a welas yn agoret; ny bu argel arnei. Ac y mynn y doeth, ac y gyt ac y doeth, arganuot Pryderi yn ymauael a'r cawc, a dyuot attaw. "Och, uy Arglwyd," heb hi, "beth a wney di yma?" Ac ymauael a'r cawc y gyt ac ef. Ac y gyt ac yd ymauail, glynw y dwylaw hitheu wrth y cawc, a'y deutoet wrth y llech, hyt na llei hitheu dywedut un geir. Ac ar hynny, gyt ac y bu nos, llyma dwyr arnunt, a chawat o nywl, a chan hynny difflannu y gaer, ac e ymaeith ac wynteu.

Pann welas Kicua, uerch Gwyn Gloew, gwreic Pryderi, nat oed yn y llys namyn hi a Manawydan, drygyruerth a wnaeth hyt nat oed well genti y byw no'y marw. Sef a wnaeth Manawydan, edrych ar hynny. "Dioer," heb ef, "cam yd wyt arnaw, os rac uy cwyn i y drygyruerthy di. Mi a rodaf Duw it uach it, na weleisti gedymdeith gywirach noc y keffy di ui, tra uynho Duw it uot uelly. Y rof a Duw, bei et uwni yn dechreu uy ieuengtit, mi a gadwn gywirdeb wrth Pryderi, ac yrot tithou mi a'y cadwm; ac na uit un cwyn arnat," heb ef. "E rof a Duw," heb ef, "tithou a goy y gedymdeithas a uynych y genyff i, herwyd uyk gallu i, [72] tra welho Duw yn bot yn y ddirwch hwnn a'r goial." "Duw a dalho it; hynny a debywn i." Ac yna kymryt llywynd ac ehoyndra o'r uorwyn o achaws hynny.

"Ie, eneit," heb y Manawydan, "nyt kyfle yni trigyaw yma. Yn cwn a gollyssen, ac ymborth ny allwn. Kyrochw Loegyrr. Hawssaf yw in ymborth yno." "Yn llawen, Arglwyd," heb hi, "a ni a wnam hynny." Y gyt y kerdysant parth a Lloygyr. "Arglwyd," heb hi, "pa greft a gymery di arnat? Kymer un lamweith." "Ny chymeraf i," heb ef, "namyn crydyaeth, ual y gwneuthum gynt." "Arglwyd," heb hi, "nyt hoff honno y glanet y wr kygnhilet, kyuard a thydi." "Wrth honno yd af ui," heb ef.

manawydan uab llyr

Dechreu y gelydyt a wnaeth, a chyweiraw y weith o'r coriwal teccaf a gauas yn y dref. Ac ual y dechreussant yn lle arall, dechreu gvaegeu y'r eskidydu o waegeu sureit, yny oed ouer a man gaeith holl grydyon y dref y wrth yr sidaw ef e hun. A thra gefiit y gantaw, nac eskit, na hossan, ni phrynit, gan ereill dim.

A blwydyn yuelli a dreulwys yno, ynyd oed y crydyon yn dala kynuigen a chynghorun wrthaw, ac yny doeth rybudyu idaw, [75] a manegi uot y crydyon a daunaw ar y led. "Arglwyd," heb y Kicua, "pam y diodeuir hyn gan y tayogeu?" "Nac ef," heb ynteu, "ni a nem eissoes y Dyuet."

Dyuet a gyrchysant. Sef a oruc Manawdan, pan gychwynmws parth a Dyuet dwyn beich o wenith gantaw, a chyrcu Arberth, a chyuanhedu yno. Ac nit oed dim digriuach gantaw no gwelet Arberth a'r tirogaeth y buassei yn hela, ef a Pryderi, a Riannon gyt a wynt.

Dechreu a wnaeth kynuainaw a hela gyscawt, a llydnod ar eu gual yno. Ac yn ol hynny dechreu ryuoryaw, ac yn ol hynny, heu groft, a'r eil a'r trydyd. Ac nachaf y guenith yn kyaut yn oreu yn y byt, a'e deir groft yn llwydaw yn un dwf, hyt na welsei dyn wenith tegach noc ef. Treulaw amseroed y ulwydyn a wnaeth. Nachaf y kynhaef yn dyuot; ac y edrych un o'e rofdeu y doeth. Nach honno yn aeduet. "Mi a ymhaef uedi honn auory," heb ef. Dyuet tra y gefyn y nos honno hyt yn Arberth.

E bore glas drancoeth, dyuot y ynnu medi y groft. Pan daw, nyt oed namyn y calaf yn llwm, wedy daruot torri pob un yn y doi y dywyssen o'r keleuyn, a mynet e ymdeith a'r twys yn hollawl, ac adaw y calaf yno yn llwm. Ryuedu hynny yn uawr [74] a wnaeth, a dyuot y edrych groft arall; nach honno yn aeduet. "Dicer," heb ef, "mi a ymhaef medi honn auory." A thrannoeth dyuot ar uedwl medi honno. A phan daw, nit oed dim namyn y calaf llwm. "Oy a Arglwyd Duw," heb ef, "pwy yssyd yn gorfen uyn diua i? A mi a'e gwmm; y heb a dechreuis uyn diua, yssyd yn y orffen ac a diuawys y wlad gyt a mi."

Dyuet y edrych y tryded groft. Pan doeth, ry welsei dyn wenith degach, a hwnnw yn aeduet. "Meuyl y mi," heb ef, "ony wylaf i heno. Ac duc yr yt arall a daw y dynn hwnn, a mi a wybydaf beth yw." A chymryt y arucu a wnaeth, a dechreu wylaf y groft. A manegi a wnaeth y Kicua hynny oll. "Ie," heb hi, "beth yssyd y'th uryt ti?" "Mi a wylaf y groft heno," heb ef. E wylaf y groft yd aeth. Ac ual y byd am hanner nos yuelli, nachaf twryf amyhaef yn y byd sef a wnaeth ynteu edrych. Llyma eliwlu y byd o lygot; a chyfrif na messur ry ellit ar hynny. Ac ny wydat yny uyd y llygot yn guan adan y groft, a phob un y drigyaw ar hyt y kylyuyn, ac yn y estawg genti, ac yn torri y dywyssen ac yn guan a'r tywys e ymdeith, ac yn adaw y calaf yno. Ac ni wydyt ef uot un

manawdan uab llyr

keleuyn yno ny bei lygoden am pob un. Ac a gymerynt eu hynt radunt ar tywys [75] gantunt. Ac yna rmg dichter a lliit, taraw ymplit y llygot a wnaeth. A smy noc ar y gwydbet, neu yr adar yn yr awyr, ny chydremei ef ar yr un chonunt wy; eithyr un a welsei yn androm, ual y tebygei na allei un pedestric. Yn ol honno y kerdwys ef, a'y dala a wnaeth, a'y dodi a wnaeth yn y uanec, ac a llinin rymaw genuu y uanec, a'y chadw gantaw, a chyrcu y llys.

Dyuet y'r ystauell yn yd oed Kicua, a goleuhau y tan, ac wrth y llinyn dodi y uanec ar y wanas a oruc. "Beth yssyd yna, Arglwyd?" heb y Kicua. "Lleidyf," heb ynteu, "a geueis yn lledratta arnaf," "Pa ryw leidyf, Arglwyd, a allut ti y dodi y'th uanec?" heb hi. "Llyma oll," heb ynteu, a manegi ual yr lygryssit ac y diuwyssit y grofdeu idaw, ac ual y doethant y llygot idaw y'r groft diwethaf yn y wyd. "Ac un chonunt oed androm, ac a deleis, ac yssyd yn y uanec, ac a grogaf inheu auory. Ac ym kyffes y Duw, bei as caffwm oll, mi a'y crogwm." "Arglwyd," heb hi, "diryued oed hynny. Ac eiswys anwymp yw gueleit gwr kyuard, kymoned, a thidi, yn crogi y ryw bryf hwnnw. A phef gwmlut iawn, nyt ymyrnt yn y pryf, namyn y elliwg e ymdeith." "Meuyl ymi," heb ef, "bei as caffwm i wy oll, onys crogwm [76] ac a geueis, mi a'e crogaf." "Ie, Arglwyd," heb hi, "nit oes achaws y mi y uot yn borth y'r pryf hwnnw, namyn goglyt ansyberwyt y ti. A gwma ditheu dy ewyllus, Arglwyd." "Bei gwypwn inheu defnyd yn y byt y dylut titheu bod yn borth idaw ef, mi a ywdw wrth dy gynghor am denaw; a chany gwmm, Arglwydes, medwl yw genhyf y diuetha." "A gwma ditheu yn llawen," heb hi.

Ac yna y kyrcwys ef Orssed Arberth, a'r llygoden gantaw, a sengi dwy forch yn y lle uchaf ar yr orssed. Ac ual y byd yuelli, llyma y gueleit ysgolheic yn dyuot attaw, a hen dillat hydreul, tilawt amdanaw. Ac neut oed seith mlyned kyn no hynny, yr pan welsei ef na dyn, na mil, eithyr y pedwardyn y buassynt y gyt, yny golles y deu. "Arglwyd," heb yr ysgolheic, "dyd da it." "Duw a rodo da it, a grayssaw wrthyt," heb ef. "Pan doy di, yr ysgolheic?" heb ef. "Pan doaf, Arglwyd, o Loygyr o ganu. A phahan y gouynhy di, Arglwyd?" heb ef. "Na welseis," heb ef, "neut seith mlyned, un dyn yma, onyt pedwar dyn diholeidic, a thitheu yr awr honn." "Ie, Arglwyd, mynet," heb ef, "drwy y wlat honn yd wyf inheu yr awr honn, parth a'm gwlat uy hun. A pha ryw weith yd wyte yndaw, Arglwyd?" "Crogi lleidyf a geueis yn lledratta arnaf," heb ef. "Ba ryw leidyf, Arglwyd?" [77] heb ef. "Pryf a wela i'th law di ual llygoden. A drwo y gueda y wr kyuard a thidi, ymodi pryf kyfryw a hwnnw. Gellwg e ymdeith ef." "Na elliynghaf, y rof a Duw," heb ynteu. "Yn lledratta y keueis ef, a chyfreith lleidyf a wnaef inheu ac ef, y grogi." "Arglwyd, a heb ynteu, "rac gueleit gwr kyuard a thidi yn y geueith hwnnw, punt a geueis i o gardotta, mi a'e rodaf it, a gellwg y pryf hwnnw e ymdeith." "Nac elliynghaf, y rof a Duw, nys guerthaf." "Gwma di, Arglwyd," heb ef. "Ony bei hagry gueleit gwr kyuard a thidi yn teinlaw y ryw bryf a hwnnw, ny'm tori." Ac e ymdeith yd aeth yr ysgolheic.

manawdan uab llyr

Val y byd ynteu yn doddi y dulath yn y fyrch, nachaf offeirat yn dyuot ataw, ar uarch yn gyweir. "Arglwyd, dyd da it," heb ef. "Duw a ro da it," heb y Manawydan, "a'th uendith." "Bendith Duw it. A pha ryw weith, Arglwyd, yd wyd yn y wneuthur?" "Crogi lleidyr a geueis yn lledratta arnaf," heb ef. "Pa ryw leidyr, Arglwyd?" heb ef. "Pryf," heb ynteu "ar ansawd llygoden, a lledratta a wnaeth arnaf, a dihenyd lleidyr a wmaf inheu arnaf ef." "Arglwyd, rac dy welet yn ymodi y pryf hwnnw, mi a'y prynaf. Ellwng ef." "Y Dyw y dywed uyghyffes, na'y werthu, na'y ollwng nas gwaf i." "Guir yw, Arglwyd, nyt guerth arnaf ef dim. [78] Rac dy welet ti yn ymhologi wrth y pryf hwnnw, mi a rodaf it deir punt, a gollwng ef e ymdeith," "Na uynhaf, y rof a Duw," heb ynteu, "un guerth, namyn yr hwnn a dyly, y grogi." "En llawen, Arglwyd, gwa dy uymwy." E ymdeith yd aeth yr offeirat. Sef a wnaeth ynteu, maglu y llinin am uynwyl y llygoden.

Ac ual yd oed yn y dyrchauael, llyma rwtter escob a welei a'y swmeru a'y yniuer; a'r escop e hun yn kyrcu parth ac attaw. Sef a wnaeth ynteu, gohir ar y weith. "Arglwyd escop," heb ef, "dy uendith." "Duw a rodo y uendith it," heb ef. "Pa ryw weith yd wyt ty yndaw?" "Crogi lleidyr a geueis yn lledratta arnaf," heb ef. "Fonyt llygoden," heb ynteu, "a welaf i y'th law di?" "Ie," heb ynteu, "a lleidyr uu hi arnaf i." "Ie," heb ynteu, "can doethwyf i ar diuetha y pryf hwnnw, mi a'e prynaf y ghenyt. Mi a rodaf seith punt it yrdaw, a rac gaelet gwr kyuard a thi yn diuetha pryf mor dielw a hwnnw, gollwng ef, a'r da a geffy ditheu." "Na ellynghaf, y rof a Duw," heb ynteu. "Kany's gollyng y'r hynny, mi a rodaf it pedairpunt ar ugeint o arwant parawt, a gollwng ef." "Na ellynghaf, dygaf y Duw uyghyffes, yr y gymeint arall," heb ef. "Canys collyng y'r hynny," heb ef, "mi a rodaf it a wely o uarch yn y [79] maes hwnn, a seith swmer ysgyd yma, ar y seith meirch y maent arunt." "Na uynhaf, y rof a Duw," heb ynteu. "Can y mynny hynny, gwa y guerth." "Gwaf," heb ynteu, "rydheu Riannon a Phryderi." "Ti a gehy hynny." "Na uynhaf, y rof a Duw." "Beth a uynhy ditheu?" "Guaret yr hut a'r lleidyr y ar seith cantref Dyuet." "Ti a geffy hynny heuyt a gellwng y llygoden." "Na ellynghaf, y rof a Duw," heb ef. "Gwybot a uynhaf pwy yw y llygoden." "Wy gwreic i yw hi, a phy ny bei hynny nys dillyngwn." "Pa gyffurf y doeth hi attaf i?" "Y herwa," heb ynteu. "Miui yw Llwyd uab Kil Coet, a mi a dodeis yr hut ar seith cantref Dyuet, ac y dial Guawl uab Clut, o gedymdeithas ac ef y dodeis i yr hut: ac ar Phryderi y dieleis

-----
manawydan uab llyr
-----

i guare broch yghot a Guawl uab Clut, pan y gwaeth Pwyll Penn Annwn; a hynny yn Llys Eueyd Hen y gwaeth o aglynghor. A guedy clybot dy uot yn kyuanhedu y wlat, y doeth uyn teulu attaf inheu, ac y erchi eu rithyaw yn llygot y diua dy yd, ac y doethant y nos gyntaf uyn teulu e hunein. A'r eil nos y doethant heuyt, ac y diuayssant y dyw grofd. A'r tryded nos y doeth uy gwreic a gwaged y llys attaf, y erchi im eu rithaw, ac y [80] rithais inheu. A beichawc oed hi. A phy na bei uoichawc hi, nis gordiwedut ti. A charys bu, a'y dala hi, mi a rodaf Phryderi a Riannon it, ac a waredaf yr hut a'r lleidyr y ar Dyuet. Minheu a uenegeis yti pwy yw hi, a gellwng hi."

"Na ellynghaf, y rof a Duw," heb ef. "Beth a uynny ditheu?" heb ef. "Llyna," heb ynteu, "a uynhaf, na bo hut uyth ar seith cantref Dyuet, ac na dotter." "Ti a geffy hynny," heb ef, "a gellwng hi." "Na ellynghaf, y rof a Duw," heb ef. "Beth a uynny ditheu?" heb ef, "Llyna," heb ef, "a uynhaf, na bo ymdiala ar Phryderi a Riannon, nac arnaf inheu, uyth am hynny." "Hynny oll a geffy. A dioer, da y medreist," heb ef. "Bei na metrut hynny," heb ef, "ef a doy am dy benn cwbyl o'r gout." "Ie," heb ynteu, "rac hynny y nodeis inheu." "A rytha weithon wy gwreic im." "Na rydhaaf, y rof a Duw, yny welwyf Phryderi a Riannon yn ryd gyt a mi." "Wely di yma ynteu yn dyuot," heb ef.

Ar hynny, llyma Phryderi a Riannon. Kyuodi a oruc ynteu yn eu herbyn, a'y graessaw, ac eisted y gyt. "A wrda, rytha uy ngwreic im weithon, ac neu ry geueist gwyl o'r a nodeist." "Ellynghaf yn llawen," heb ef.

Ac yna y gollwng hi, ac y trewis ynteu hi a hudlath, ac y datrithwys hi yn wreigyng deocaf a welsei heb.

"Edrych i'th [81] gylch ar y wlat," heb ef, "a thi a wely yr holl anhedu, a'r kyuanhed, ual y buant oreu." Ac yna kyuodi a oruc ynteu ac edrych. A phan edrych, ef a welei yr holl wlat yn gyuanhed, ac yn gyweir o'y holl alaucad a'y hanedau.

"Pa ryw wassaneth y bu Phryderi a Riannon yndaw?" heb ef. "Phryderi a uydei ac yrd porth uy llys i am y uynwyl, a Riannon a uydei a mynweireu yr essynn, wedy bydyn yn kywein gueir, am y mynwyll hitheu. Ac yuelly y bu eu carchar."

Ac o achaws y carchar hwnnw, y gelwit y kyuarwydyt hwnnw, Mabinogi Mynweir a Mynord. Ac yuelly y teruyna y geing honn yma o'r Mabinogy.

-----
manawydan uab llyr

MATH UAB MATHONWY

MATH uab Mathonwy oed arglwyd ar Wyned, a Fryderi uab Fwyll oed arglwyd ar un cantref ar ugeint yn y Deheu. Sef oed y rei hynny, seith cantref Dyuet, a seith Morgannhwo, a phedwar Kyredigyawn, a thri Ystrat Tywi. Ac yn yr oes honno Math uab Mathonwy ny bydei uyw, namyn tra uei y deudroet ymlyc croth morwyn, onyt kynwryf ryuel a'y llesteirei. Sef oed yn uorwyn gyt ac ef, Goewin uerch Febin o Dol Pebin yn Aruon. A honno teccaf morwyn oed yn y hoed o'r a wydit yno. Ac ynteu yg Kaer Dathyl yn Aruon yd oed y wasta [82]trwyd. Ac ny allei gylchu y wlat, namyn Giluathwy uab Don, [a Gwydyon] uab Don, y nysint ueibon y chwaer, a'r teulu gyt ac wy [a aei] y gylchu y wlat drostaw.

A'r uorwyn oed gyt a Math yn wastat; ac ynteu Giluathwy uab Don a dodes y uryt ar y uorwyn, a'r charu hyt na wydat beth a wmay ymdanei. Ac nachaf y liw a'y wed a'y ansawd yn atueilaw o'y charyat, hyt nat oed hawd y adnabot.

Sef a wmaeth Gwydyon y urawd, synnyeit dydgweith arnaw yn graf. "A was," heb ef, "pa derw ytti?" "Pa ham?" heb ynteu. "Beth a wely di arnaf i?" "Gwelaf arnat," heb ef, "oelli dy bryt a'th liw, a pha deryw yti?" "Arglwyd urawt," heb ef, "yr hynn a deryw ymi ny frwytha ymi y adef y neb." "Beth yw hynny, eneit?" heb ef. "Ti a wdost," heb ynteu, "kynedyf Math uab Mathonwy; ba hystyng bynnac, yr y uychanet, o'r a uo y rwng dynnyon, o ry kyuarfo y guynt ac ef, ef a'y gwybyd." "Ie," heb y Gwydyon, "taw di bellach. Mi a wnn dy uedwl di; caru Goewin yd wyt ti." Sef a wmaeth ynteu yna, pan wybu ef adnabot o'y urawt y uedwl, dodi ucheneit dromhaf yn y byt. "Taw, eneit, a'th ucheneidaw," heb ef, "nyt o hynny y goruydir. Minheu a baraf,"

-----
math uab mathonwy
-----

heb ef, "cany ellir heb hynny, dygyuori Gwyned [83] a Phowys a Deheubarth y geissaw y uorwyn; a byd lawen di, a mi a'y paraf yt."

Ac ar hynny at Uath uab Mathonwy yd aethant wy. "Arglwyd," heb y Gwydyon, "mi a gigleu dyuot y'r Deheu y ryw bryuet ni doeth y'r ynys honn eirot." "Fwy eu henw wy?" heb ef. "Hobeu, Arglwyd." "Fa ryw anieileit yw y rei hynny?" "Anieileit bychein, guell eu kic no chic eidon. Bychein ynt ynteu; ac y maent yn symadaw enweu. Moch y gelwir weithon." "Fwy biewynt wy?" "Fryderi uab Fwyll, yd anuonet idaw o Innwn y gan Arawn Urenhin Annwn." (Ac etwa yd ys yn cadw o'r enw hwnnw hanner hwoch, hanner hob).

"Ie," heb ynteu, "ba furaf y keffir wy y gantaw ef?" "Mi a af ar uyn deudecuet, yn rith beird, Arglwyd, y erchi y moch." "Ef a ry eill ych necau, heb ynteu. "Nit drwc uyn trawscwyd i, Arglwyd," heb ef. "Ny doaf i heb y moch." "En llawen," heb ynteu, "kerda ragot."

Ef a aeth, a Giluathwy, a deguyr gyt ac wynt, hyt yg Keredigyawn, yn y lle a elwir Rudlan Teidi yr awrhon; yd oed llys yno y Pryderi; ac yn rith beird y doethant ymywn. Llawn uant wrthunt. Ar neillaw Pryderi y gossodet Gwydyon y nos honno. "Ie," heb y Pryderi, "da yw [84] genhym ni cahel kyuarwydyt gan rei o'r gwreino racco." "Moes yw genhym ni, Arglwyd, heb y Gwydyon, "y nos gyntaf y delher at wr mawr, dywedut o'r penkerd. Mi a dywedaf gyuarwydyd yn llawen."

Inteu Wydyon goreu kyuarwyd yn y byt oed. A'r nos honno, didanu y llys a wnaeth ar ymdidaneu digrif a chyuarwydyt, yny oed hoff gan paub o'r llys, ac yn didan gan Pryderi ymdidan ac ef.

Ac ar diwed hynny, "Arglwyd," heb ef, "ae guell y gwma heb uy neges i wrthyt ti no mi uu hun?" "Na well," heb ynteu. "Tawwt lawn da yw y teu di." "Llyna uy neges inheu, Arglwyd, ymadolwyn a thidi am yr anieileit a anuonet i o Annwyn." "Ie," heb ynteu, "hawssaf yn y byt oed hynny by na bei amnot y rof a'm gwlat andanunt; sef yw hynny, nat elont y genhyf yny hilyont eu deu kynteu yn y wlat." "Arglwyd," heb ynteu, "minheu a allaf dy rydhau ditheu o'r geireu hynny. Sef ual y gallaf, na dyro im y moch heno, ac [na] nacaha ui ohonunt. Auory minheu a dangosaf gyfnewit andanunt wy."

A'r nos honno yd aethant ef a'y gedymdeithon y'r lletty ar y kynghor. "A wyr," heb ef, "ny chwami y moch oc eu herchi." [85] "Ie," heb ynteu, "pa drawscwyd y keir wynteu?" "Mi a baraf eu cael," heb y Gwydyon. Ac yna yd aeth ef yn y gelyddodeu, ac y dechreuawt dangos y hut, ac yd hudwys deudec enys, a deudec milgi bronwyn du pob un o honunt, a deudec torch, a deudec kyfrwy ar y meirch ac am pob lle y dylvei hayam uot amunt, y bydei gwbyl o eur; a'r frwyneu yn un weith a hynny.

math uab mathonwy

A'r meirch ac a'r cwm y doeth ef at Pryderi. "Dyd da it, Arglwyd," heb ef. "Dw a ro da it," heb ef, "a graessaw wrthyt." "Arglwyd," heb ef, "llyma ryddit yti am y geir a dywedeist neithwyr am y moch, nas rodut ac nas guerthut. Titheu a elly gyfnewit yr a uo guell. Minheu a rodaf y deudec meirch hynn ual y maent yn gyueir, ac eu kyfrwyneu, ac eu frwyneu, a'r deudec milgi ac eu torchau ac eu kynllyuaneu, ual y guely, a'r deudec tarvan eurent a wely di racco." (Y rei hynny a rithassei ef o'r madalch). "Ie," heb ynteu, "ni a gymerwn kynghor." Sef a gaussant yn y kynghor, rodi y moch e Wydyon, a chymryt y meirch a'r cwm a'r taryaneu y gantaw ynteu.

Ac yna y kymeryssant wy ganheat, ac y dechreussant gerlet a'r moch. "a geimeit," heb y Gwydyon, [86] "reit yw in gerdet yn bryssur. Ny phara yr hut namyn o'r pryt pwy gilyd." A'r nos honno y kerdysstant hyt ygwarthaf Keredigyawn, y lle a elwir etwa o achaw hynny Mochtreff. A thrannoeth y kymeryssant eu hynnt; dros Elenit y doethant. A'r nos honno y tuant y rwmg Keri ac Arwystli, yn y dref a elwir heuyt o achaw hynny Mochtreff. Ac odyne y kerdysstant radunt, a'r nos honno yd aethant hyt yg kymwt ym Powys, a elwir o'r ystyr hwnnw heuyt Mochnant, ac yno y buant y nos honno. Ac odyne y kerdysstant hyt yg cantref Ros, ac yno y buant y nos honno y mywn y dref a elwir etwa Mochtreff.

"Ha wyr," heb y Gwydyon, "ni a gyrchwn kedernit Gwyned a'r anieileit hynn. Yd ys yn lluydaw yn an ol." Sef y kyrchysstant y dref uchaf o Arllechwoed, ac yno gwneuthur oreu y'r moch, ac o'r achaw hwnnw y dodet Creuwryon ar y dref. Ac yna guedy gwneuthur oreu y'r moch y kyrchysstant ar Uath uab Mathonwy, hyt yg Kaer Dathyl.

A phan doethant yno, yd oedit yn dygyuori y wlat. "Fa chwedleu ysseyd yma?" heb y Gwydyon. "Dygyuor," heb wy, "y mae Pryderi yn ych ol dmi un cantref ar ugeint. Ryued uu hwyrret y kerdysssawchi." "Mae yr anieileit yd aethawch yn eu hwyse?" heb y Math. "Maent [87] guedy gwneuthur creu udunt yn y cantref arall issot," heb y Gwydyon. Ar hynny, llyma y clywynt yr utkym a'r dygyuor yn y wlat. Ar hynny guiscaw a wnaethant wynteu, a cherdet yny uydant ym Pennard yn Arcon.

A'r nos honno yd ymhwelwys Gwydyon uab Don a Chiluwathwy y urewt, kyt yg Kaer Dathyl. Ac yguely Math uab Mathonwy dodi Giluathwy a Coewyn uerch Pebin y gyscu y gyt, a chymell y morynyon allan yn amharcius, a chyscu genti o'y hanuod y nos honno.

Pan welsant y dyd drannoeth, kyrchu a wnaethant parth a'e lle yd oed Math uab Mathonwy a'y lu. Pan doethant, yd oed y guyr hynny yn mynet y gymryt kynghor ba tu yd arhoyst Pryderi a guyr y Deheu. Ac ar y kynghor y doethant wynteu. Sef a gaussant yn eu kynghor, aros yg kedernit Gwyned yn Arcon. Ac yghymherued y dwy uaymawr yd arhoed, Maynawr Bennard a Maynawr Coet Alun.

math uab mathonwy

A Phryderi a'y kyrcywys yno wynt; ac yno y bu y gyfranc, ac y llas lladua uawr o pop parth, ac y bu reit y wyr y Deheu enkil. Sef lle yd enkilyssant, hyt y lle a elwir etwa Nant Call; a hyt yno yd ymlidywyd. Ac yna y bu yr gyrna diuessur y meint. Ac [88] yna y kilyssant hyt y lle a elwir Dol Pennaen. Ac yna clyma a wnaethant, a cheissaw ymdangneuedu, a gwystlaw a wnaeth Phryderi ar y tangneued. Sef a wystlwys, Gwrgi Guastra, ar y pedwryd ar ugeint o usibyon gyrdia.

A guedy hynny, kerdet o honunt yn eu tangneued hyt y Traeth Mawr; ac ual y gyt ac y doethant hyt y Uelen Ryd y pedyt ny ellit eu reoli o ymsaethu, gyrru kennadeu o Phryderi y erchi guahard y deulu, ac erchi gadu y ryngtaw ef a Guydyon uab Don, canys ef a baryssei hynny. At Math uab Mathonwy y doeth y genhat. "Ie," heb y Math, "e rof a Duw, os da gan Wydyon uab Don, mi a'e gadaf yn llawen. Ni chymellaf inheu ar neb uynet e ymlad, dros wneuthur ohanam ninheu an gallu." "Dicer," heb y kennadeu, "teg, med Phryderi, oed y'r gwr a wnaeth hyn idaw ef o gam, dod y gorf yn erbyn y eidaw ynteu, a gadu y-deu lu yn segur." "Dygaf y Duw uyg kyffes," [heb y Guydyon], "nat archaf i y wyr Gwyned ymlad dros ef i, a minheu uy hun yn cael ymlad a Phryderi. Mi a dodaf uyg korf yn erbyn y eidaw yn llawen."

A hynny a anuchet at Phryderi. "Ie," heb y Phryderi, "nit archaf inheu y heb gouyn uy iawm namyn my hun." E gwyr hynny a neillitwyd, ac a dechreuwyd gwiscaw amdanunt, ac [89] ymlad a wnaethant. Ac o nerth grym ac angerd, a hut a lledrith, Guydyon a oruu, a Phryderi a las, ac y Maen Tyuys uch y Uelen Ryd y cladwyd, ac yno y may y ued.

Gwyr y Deheu a gerlasant ac argan truan ganthunt parth ac eu gwlat, ac nit oed ryued; eu harglwyd a gollyssynt, a llawer oc eu goreuguyr, ac eu meirch, ac eu harueu can myaf.

Gwyr Gwyned a ymchweles dracheuyn yn llawen orawenus. "Arglwyd," heb y Guydyon wrth Uath, "penyt oed iawm ynni ollwng eu dylydauc y wyr y Deheu, a wystlyssant in ar tangneued? Ac ny dylywn y garcharu." "Rydhaer ynteu," heb y Math. A'r guas hwnnw, a'r gwystlon oed gyt ac ef, a ellyngwyd yn ol guyr y Deheu.

Enteu Math a gyrchwys Caer Tathyl. Giluathwy uab Don a'r teulu a unassynt gyt ac ef, a gyrchwysant y gylchaw Gwyned mal y gnotayssynt, a heb gyrchu y llys. Enteu Uath a gyrchwys e ystauell, ac a beris kyweiraw lle idaw y benelinyaw, ual y caei dod y draet ym plyn croth y uorwyn. "Arglwyd," heb y Goewyn, "kais uorwyn a uc is dy draet weithon. Gwreio wyf i."

-----
math uab mathonwy

"Pa ystyr yw hynny?" "Kyrc, Arglwyd, a doeth am uym penn, a hynny yn diargel, ac ny buam distaw inheu. Ny bu yn y llys nys guypei. Sef a doeth, dy nyeint usibon dy cwaer, [90] Arglwyd, Gwydyon uab Don a Giluathwy uab Don. A threis arnaf a orugent a chywilyd y titheu, a chysou a wnaethpwyd genhyf, a hynny i'th ystauell ac i'th wely." "Ie," heb ynteu, "yr hyn a allaf i, [mi a'e gwmaf]. Mi a baraf iawm y ti yn gyntaf, ac yn ol uy iawm y bydaf inheu. A thitheu," heb ef, "mi a'th gymeraf yn wreio im, ac a rodaf uedyant uyg lyuoeth i'th law ditheu."

Ac yn hynny ny doethant wy yng kyuyd y llys, namyn trigyaw y gylchaw y wlat a wnaethant yny aeth guahard udunt ar y bwyd a'y llyn. Yn gyntaf ny doethant wy yn y guyl ef. Yna y doethant wynteu attaw ef. "Arglwyd," heb wynt, "dyd da it." "Ie," heb ynteu, "ay y wneuthur iawm ymi y doethauch chwi?" "Arglwyd, i'th ewyllus yd ydym." "Bei uy ewyllwys ny chollln o wyr ac arueu a golleis. Vyg kywilyd ny ellwch chwi y dalu y mi, heb anghu Phryderi. A chan doethauch chwitheu y'm ewyllus inheu, mi a dechreuaf boen arnawch."

Ac yna y kymerth e hutlath, ac y treads Giluathwy yny uyd daran ewic; ac achub y llall a wnaeth yn gyflym, kyt mynhei diano nys gallei, a'y taraw a'r un hutlath yny uyd yn garw. "Canys ywch yn rymedigaeth, mi a wmaf ywch gerdet y gyt, a'ch bot yn gymareddic, ac yn [91] un anyan a'r gwduilrot yd ywch yn eu rith, ac yn yr amser y bo etiued udunt wy, y uot ywchwitheu. A blwydym y hediw, dowch yma ataf i."

Ym penn y ulwydym o'r un dyd, llyma y clywei odorun adan paret yr ystauell, a chyuarthua cwn y llys am penn y godorun. "Edrych," heb ynteu, "beth yssyd allan." "Arglwyd," heb un, "mi a edrycheis. Mae yna carw, ac ewic, ac elein gyt ac wynt." Ac ar hynny, kyuedi a oruc ynteu a dyuot allan. A phan doeth, sef y guelei y trillydyn; sef trillydyn oedynt, carw, ac ewic, ac elein cryf. Sef a wnaeth, dyrchauael e hutlath. "Yr hwnn a uu o honawch yn ewic yrillyned, bit used oed yleni. A'r hwnn a uu garw o honawch yrillyned, bit garmen eleni." Ac ar hynny, eu taraw a'r hutlath.

"Y mab hagen a gymeraf i, ac a baraf y ueithryn a'y uedydyaw." Sef enw a dodet arnaw, Hydwn. "Ewch chwitheu, a bydwch y lleill yn used oed, a'r llall yn garmen coet. A'r anyan a uc y'r mech coet, bit y chwitheu. A blwydym y hediw bydwch yma ydan y paret, ac ych etiued y gyt a chwi."

Ym penn y ulwydym, llyma y clywyn kyuarthua cwn dan paret yr ystauell, a dygyuor y llys y am hynny am eu penn. Ar hynny, kyuedi a oruc [ynteu] a mynet allan. A phan daw [92] allan, trillydyn a wleis. Sef kyfryw lyndot a wleis, baed oed, a charmen coet, a chrynwllwddyn da y gyt ac wy. A breisc oed yn yr oet oed arnaw.

-----
math uab mathonwy

"Ie," heb ef, "hwmn a gymeraf i attaf, ac a baraf y uedydyaw," - a'y daraw a'r hutlath, yny uyd yn uab braswineu teledi. Sef enw a dodet ar hwmn, Hychdwn. "A chwitheu, yr un a uu baed coet o honawch yrlllynad, bit bleidast yleni, a'r hwn a uu garnen yrlllynad, bit uleid yleni." Ac ar hynny eu taraw a'r hutlath, yny uydant bleid a bleidast. "Ac anyan yr anueileit yd ywch yn eu rith, bit y chwitheu. A bydwch yma blwydyn y'r dyd heddiw ydan y paret hwmn."

Yr un dyd ym penn y ulwydyn, llyma y clywei dygyuor a chyuarthua dan paret yr ystauell. Ynteu a gyuodes allan, a phan daw, llyma y gueleid bleid, a bleidast, a chrubothon cryf y gyt ac wynt. "Hwmn a gymeraf i," heb ef, "ac a baraf y uedydyaw, ac y mae y enw yn parawt. Sef yw hwmn, Bleidwn. Y tri meib yssyd y chwi, a'r tri hynny ynt:-

Tri meib Giluathwy onwir,
Tri ohenryssedat kywir,
Bleidwn, Hydwn, Hychdwn Hir."

Ac ar hynny, yn y taraw wynteu yll deu a'r hutlath yny uydant yn eu onawt eu hun. "A wyr," heb ef, "o gwaethauch gan ymi, digawn y buawch ym poen, a chywilyd mawr a gawssawch, bot [93] plant o bob un o honawch o'y gilid. Perwch enneint y'r gwyr, a golchi eu penneu, ac eu kyweiraw." A hynny a berit udunt.

A guedy ymgueiraw ohonunt, attaw ef y kyrchysant. "A wyr," heb ef, "tangued a gawsawch, a chereynydd a geffwch. A rodwch im kynghor pa uorwyn a geisswyf." "Arglwyd," heb y Guydyon uab Don, "hawd yw dy gynghori. Aranrot uerch Don, dy nith uerch dy chwaer."

Honno a gyrchwyt attaw. Y uorwyn a doeth ynywn. "A uorwyn," heb ef, "a wyt uorwyn di?" "Ny wnn i angen no'm bot." Yna y kymarth ynteu yr hutlath a'y chami. "Canha di dros honn," heb ef, "ac ot wyt uorwyn, mi a ednebydaf." Yna y camawd hitheu dros yr hutlath, ac ar y cam hwmn, adaw nab brasuelyn mawr a oruc. Sef a wnaeth y nab, dodi diaspatt uchel. Yn ol diaspatt y nab, kyrohu y drws a oruc hi, ac ar hynny adaw y ryw bethan ohonei; a chyn cael o neb gulet yr eil olwoc amaw, Guydyon a'y kymarth, ac a droes llen o bali yn y gylch, ac a'e cudyawd. Sef y cudyawd, y nywn llaw gist is traed y wely.

"Ie," heb [Math uab] Mathonwy, "mi a baraf uedydyaw hwm," wrth y nab brasuelyn. "Sef enw a baraf, Dylan." Bedydyaw a wnaethpwyd y nab, ac y gyt ac y bedydywyt, y mor a gyrchwys. [94] Ac yn y lle, y gyt ac y doeth y'r mor, anyan y mor a gwas, a chystal y nouei a'r pycs goreu yn y mor, ac o achaws hynny y gelwit Dylan Eil Ton. Ny thorres tonn adanaw eiryoet. A'r ergyt y doeth y anghau ohonaw, a yrrywys Gouannon y ewythyr. A hwmn a uu trydyd ennat ergyt.

-----
math uab mathonwy

Val yd oed Wydyon diarnawt yn y wely, ac yn deffroi, ef a glywei diaspatt yn y gist is y draet. Kyny bei uchel hi, kyruoch oed ac y kigleu ef. Sef a oruc ynteu, kyudi yn gyflym, ac agori y gist. Ac ual y hegyr, ef a weleu uab bychan yn rwyuaw y ureicheu o blyc y llen, ac yn y guascaru. Ac ef a gymerth y nab y rwng y dwylaw ac a gyrchwys y dref ac ef, lle y gwylat bot gwreic a bronneu genti. Ac ymbyrn a wnaeth a'r wreic ueithryn y nab. Y nab a wagwyt y ulwydyn honno. Ac yn oet y ulwydyn hof oed gantunt y ureisket bei dwy ulwyd. A'r eil ulwydyn nab mawr oed, ac yn gallu e hun kyrohu y llys. Ynteu e hun Wydyon, wedi y dyuot y'r llys a synnywys amaw. A'r nab a ym-geneuinawd ac ef, ac a'y carewd yn uwy noc un dyn. Yna y magwyt y nab yn y llys yny uu pedeirblwyd. A hof oed y uab wyth [95] mlwyd uot yn gynureisket ac ef. A diwynnawt ef a gerdawd yn ol Gwydyon y orymdeith allan. Sef a wnaeth, kyrohu Caer Aranrot a'r nab y gyt ac ef. Gwedy y dyuot y'r llys, kyudi a oruc Aranrot yn y erbyn y raessaw, ac y gyuarth guell idaw. "Dw a ro da it," heb ef. "Pa uab yssyd i'th ol di?" heb hi. "Y nab hwmn, nab y ti yw," heb ef. "Oy a wr, ba doi arnat ti, uyg kywilydaw i, a dilyt uyg kywilyd, a'y gadw yn gyhyt a hymn?" "Oy byd arnat ti gywilyd uwy no seithryn o honaf i uab kystal a hwmn, ys bychan a beth uyd dy gywilyd di." "Fwy enw dy uab dy?" heb hi. "Dicer," heb ef, "nit oes amaw un enw etwa." "Ie," heb hi, "mi a gynghaf dyghet idaw, na chaffo enw yny caffo y genhyt i." "Dygaf y Duw uyg kyffes," heb ef, "direit wreic wyt, a'r nab a geiff enw, kyt boet drwo genhyt ti. A thitheu," heb ef, "yr hwmn yd wyt ti, ac auar arnat am na'th elwir y uorwyn, ni'th elwir bellach byth yn uorwyn."

Ac ar hynny, kerdet e ymdeith drwy y lit a wnaeth, a chyrohu Caer Tathyl, ac yno y bu y nos honno. A thramoeth kyudi a oruc, a chymryt y uab gyt ac ef, a mynet y orymdeith gan lann y weilgi rmg hynny ac Aber Menei. Ac yn y lle y guelas delysc a morwyal, hudaw llong a wnaeth. Ac o'r guinnon a'r [96] delysc hudaw cordwal a wnaeth, a hynny llawer, ac eu brithaw a oruc hyt na welsei neb lledyr degach noc ef. Ac ar hynny, kyweiraw hwyl ar y llong a wnaeth, a dyuot y drws porth Caer Aranrot, ef a'r nab yn y llong. Ac yna dechreu llunyaw esgidyeu, ac eu gmiaw. Ac yna y harganot o'r gaer.

Fan wybu ynteu y arganot o'r gaer, gwyn eu heilyw e hun a oruc, a dodi eilyw arall arnunt, ual nat adnepit. "Pa dynon yssyd yn y llong?" heb yr Aranrot. "Crydyon," heb wy. "Ewch y edrych pa ryw ledyr yssyd ganthunt, a pha ryw weith a wnant." "Yna y doethpwyd, a phan doethpwyd, yd oed ef yn brithaw cordwal, a hynny yn eurt. Yna y doeth y kennadeu, a menegi idi hi hynny. "Ie," heb hitheu, "dygwch uessur uyn troet, ac erchweh y'r cryd wneuthur esgidyeu im." Ynteu a lunywys yr esgidyeu, ac nit wrth y messur, namyn yn uwy. Dyuot a'r esgidyeu idi. Nachaf yr esgidyeu yn ornod. "Ryuawr yw y rei hynn," heb hi. "Ef a geiff werth y rei hynn, a gmaet heuyt rei a uo llei noc wynt." Sef a wnaeth ef, gwneuthur reireill yn llei llawer

-----
math uab mathonwy
-----

no'y throet, a'y hanuon idi. "Dywedwch idaw, nit a ymi un o'r esgidyeu hynn," heb hi. Ef a dywetpwyd idaw. "Ie," heb ef, "ny lunyaf esgidyeu idi yny welkwyf y throet." A hynny a dywetpwyd idi. "Ie," heb hi, [97] "mi a af hyt attaw."

Ac yna y doeth hi hyt y llong. A phan doeth, yd oed ef yn llunyaw, a'r mab yn gwniaw. "Ie, Arglwydes," heb ef, "dyd da it." "Duw a ro da it," heb hi. "Eres yw genhyf na uedrut kymedroli [ar wneuthur] esgidyeu wrth uessur." "Na uedreis," heb ynteu. "Mi a'y medraf weithon."

Ac ar hynny, llyma y dryw yn seuyll ar wrd y llog. Sef a wnaeth y mab, y uwrw a'y uedru y rws gwelyn y esgeir a'r ascwrn. Sef a wnaeth hitheu, chwerrthin. "Dicer," heb hi, "ys llaw gyffes y medrws y lleu ef." "Ie," heb ynteu, "aniolwch Duw it. Neur gauas ef enw. A da digawn yw y enw. Llew Llaw Gyffes yw bellach."

Ac yna diffllanm y gueith yn delysc ac yn wimon. A'r gueith ny chanlymwyd ef hwy no hynny. Ac o'r achaws hwnnw y gelwit ef yn drydyd eur gryd.

"Dicer," heb hitheu, "ni henbydy well di o uot yn drw wrthyf i." "Ny buam drw i etwa wrthyf ti," heb ef. Ac yna yd ellyngwys ef y uab yn y bryt e hun, ac y kynnerth y furyf e hun. "Ie," heb hitheu, "minheu a dyghaf dyghet y'r mab hwnn, na chaffo arueu byth yny gwiscof i ymdanaw." "Y rof a Duw," heb ef, "handid o'th direiddi di, ac ef a geif arueu." Yna y doethant wy parth a Dinas Dinllef. Ac yna meithryn Llew Llaw Gyffes yny allwys marchogaeth pob [98] march, ac yny oed gwyl o bryt, a thwf, a meint.

Ac yna adnabot a wnaeth Gwydyon arnaw y uot yn kymryt dihirwch o eisseu meirch ac arueu, a'y alw attaw a wnaeth. "A was," heb ynteu, "ni a zwn, ui a thi, y neges auory. A byd lawenach noc yd wyt." "A hynny a wnaef inheu," heb y guas.

Ac yn ieuengtut y dyd trannoeth, kyucdi a wnaethant, a chymryt yr aruordir y uynydd parth a Brynn Arven. Ac yn y penn uchaf y Geuyn Clutno, ymgueiraw ar ueirch a wnaethant, a dyuot parth a Chaer Aranrot. Ac yna amgeni eu pryt a wnaethant, a chyrchu y porth yn rith deu was ieuene, eithyr y uot yn prudach pryt Gwydyon noc un y guas.

"E porthawr," heb ef, "dos ymywn, a dywet uot yna beird o Uorgannwo." Y porthawr a aeth. "Grassaw Duw wrthunt. Gellwng y mywn wy," heb hi. Diruawr leuend a un yn eu herbyn. Yr yneud a gyweirwyd ac y wryta yd aethpwyd. Guedy daruot y bwyta, ymdidan a wnaeth hi a Guydyon am chwedleu a chyuarwydyt. Ynteu Wdydyon kyuarwyd da oed.

-----
math uab mathonwy

Guedy bot yn emser ymadaw a chyuedach, ystauell a gweirwyd udunt wy, ac y gyscu yd aethant. Hir bylgeint Guydyon a gyuodes. Ac yna y gelwis ef y hut a'y allu attaw. [99] Erbyn pan oed dyd yn goluhau, yd oed gynyweir ac utkyrn a lleusin yn y wlat yn gyngan. Pan ydoed y dyd yn dyuot, wynt a glywynt taraw drws yr ystauell, ac ar hynny Aranrot yn erchi agori. Kyucdi a oruc y guas ieuene, ac agori. Hitheu a doeth y mywn, a moryn y gyt a hi. "A wyrda," heb hi, "lle drw yd ym." "Ie," heb ynteu, "ni a glywn utkyrn a lleusin, a beth a debygy di o hynny?" "Dicer," heb hi, "ni chawn welet llyw y weilgi gan pob llong ar torr y gilyd. Ac y maent yn kyrchu y tir yn gyntaf a allont. A pha beth a wnaeni?" heb hi. "Arglwydes," heb y Gwydyon, "nyt oes in gyngor, onyt caeu y gaer arnaw, a'y chynhal yn oreu a allom." "Ie," heb hitheu, "Duw a dalho ywch. A chynhelwch chwitheu; ac yna y keffwch digawn o arueu."

Ac ar hynny, yn ol yr arueu yd aeth hi. A llyma hi yn dyuot, a dwy uorwyn gyt a hi, ac arueu deu wr gantunt. "Arglwydes," heb ef, "gwisc ymdan y gwryanc hwnn. A minheu, ui a'r morynyon, a wiscaf ymdanaf inheu. Mi a glywaf odorun y gwyr yn dyuot." "Hynny a wnaef yn llawen." A guiscaw a wnaeth hi ymdanaw ef yn llawen, ac yn gwyl.

"A derw," heb ef, "wiscaf amdan y gwryanc hwnnw?" "Deryw," heb hi. "Neu deryw y minheu," [100] heb ef. "Diodwn yn arueu weithon; nit reit ynn wrthunt." "Och," heb hitheu, "paham? Llyna y llynghes yng kylch y ty." "A wreic, nit oes yna un llynghes." "Och!" heb [hi], "pa ryw dygyuor a uu o honei?" "Dygyuor," heb ynteu, "y dorri dy dynghetuen am dy uab, ac y geissaw arueu idaw. Ac neur gauas ef arueu, heb y diolwch y ti." "E rof a Duw," heb hitheu, "gwr drw wyt ti." "E rof a Duw," heb hitheu, "gwr drw wyt ti. Ac ef a allei llawr mab colli y eneit am y dygyuor a bereisti yn y cantref hwnn hediw. A mi a dynghaf dynghet idaw," heb hi, "na chaffo wreic uyth, o'r genedyl ysyd ar y dayar honn yr awr honn." "Ie," heb ynteu, "direidwreic uuost eiroet, ac ny dylai neb uot yn borth it. A gwreic a geif ef ual kynt."

Hwynteu a doethant at Math uab Mathonwy, a chwynaw yn luttaf yn y byt rac Aranrot a wnaethant, a menegi ual y paryssei yr arueu idaw oll. "Ie," heb y Math, "keissaw minheu, ui a thi, ce an hut a'n lledrith, hudaw gwreic idaw ynteu o'r blodeu," Ynteu yna a meint gwr yndaw ac yn delediwahaf guas a wellas dyn eiroet.

Ac yna y kymerysant wy blodeu y deri, a blodeu y banadyl, a blodeu yr erwein, ac o'r rei hynny, asswynaw yr un uorwyn decaf a thelediwaf a wellas dyn eiroet. Ac y bedydyaw [101] o'r beyd a wneynt yna, a dedi Blodeued arnei.

-----
math uab mathonwy

Gwedy y kyscu y gyt wy ar y wled, "Nyt hawd," heb y Guydyon, "y wr heb gwycoeth idaw ossymdeithaw." "Ie," heb y Math, "mi a rodaf idaw yr un cantref toreu y was ieuano y gael." "Arglwyd," heb ef, "pa gantref yw hwnnw?" "Cantref Dinodig," heb ef. A hwnnw a elwir yw awr honn Eiwynyd ac Ardudwy, Sef lle ar y cantref y kyuanhedwys lys idaw, yn y lle a elwir Mur Castell, a hynny yw gwrthtir Ardudwy. Ac yna y kyuanhedwys ef, ac y gwledychwys. A phawb a uu uodlawn idaw, ac y arglwydiaeth.

Ac yna treigylgweith kyrohu a wnaeth parth a Chaer Dathyl e ymwelet a Math uab Mathonwy. Y dyd yd aeth ef parth a Chaer Tathyl, troi o uywn y llys a wnaeth hi. A hi a glywei lef corn, ac yn ol llef y corn llyma hyd blin yn mynet heibaw, a chwn a chynnydyon yn y ol. Ac yn ol y cwn a'r kynnydyon, bagat o wyr ar traet yn dyuot. "Ellyngchwch was," heb hi, "e wybot pwy yr yniuer." Y gwas a neth, a gcuyn pwy oedymt. "Gronw Pebyr yw hwnn, y gwr yssyd arglwyd ar Benllyn," heb wy. Hynny a dywot y guas idi hitheu. Ac ar duon Gynnwael gordiwas yr hyd a'y lad. Ac wrth ulingyaw [102] yr hyd, a llithyaw y gwn, ef a uu jny wascawd y nos arnaw. A phan ytoed y dyd yn atueilaw, a'r nos yn nessau, ef a doeth heb port y llys.

"Dicer," heb hi, "ni a gawn yn goganu gan yr unben o'e adu y prytwn y wla arall, onys gushodwm." "Dicer, Arglwydes," heb wy, "iawnhaf yw y wahawd." Yna yd aeth kennadeu yn y erbyn y wahawd. Ac yna y kymerth ef [y] wahawd yn llawen, ac y doeth y'r llys, ac y doeth hitheu yn y erbyn y graessawu, ac y guaruch well idaw. "Arglwydes, Duw a dalho it dy lywenyd," [heb ef]. Yndiarchenu, a mynet y cisted a wnaethant. Sef a wnaeth Blodeued, edrych arnaw ef, ac yr awr yd edrych, nit oed gyein arnei hi ny bei yn llawn o'e garyat ef. Ac ynteu a synywys arnei hitheu; a'r un medwl a doeth yndaw ef ac a doeth yndi hitheu. Ef ny allwys ymgelu o'e uot yn y charu, a'e uenegi idi a wnaeth. Hitheu a gymerth diruawr lywenyd yndi. Ac o achaws y serch, a'r caryar, a dodassei pob un o honunt ar y gilyd, y bu eu hymddidan y nos honno. Ac ny bu chir e ymgael o honunt, angen no'r nos honno. A'r nos honno kyscu y gyt a wnaethant.

A thrannoeth, aroun a wnaeth ef e ymdeith. "Dicer," heb hi, [103] "nyt ey y wrthyr i heno." F nos honno y buant y gyt heuyt. A'r nos honno y bu yr ymgynghor ganthunt pa furu y kehnyt uot yw kyt. "Nyt oes gynghor it," heb ef, "onyt un; keissaw y ganthaw gwybot pa furu y del y anghau, a hynny yn rith ymgeled amdanaw."

Trannoeth, aroun a wnaeth. "Dicer, ni chyghoraf it hediw unyent e wrthyr i." "Dicer, canys kyngghory ditheu, nit af inheu," heb ef. "Dywedaf hagen uot yn perigyl dyuot yr unben bieu y llys adref." "Ie," heb hi, "auory, mi a'th ganhadaf di e ymdeith."

-----
math uab mathonwy

Trannoeth, aroun a wnaeth ef, ac ny ludywys hitheu ef. "Ie," heb ynteu, "coffa a dywedeis wrthyt, ac ymddidan yn lut ac ef; a hynny yn rith ysmalawch caryat ac ef. A dilyt y gantaw pa ford y gallei dyuot y anghau."

Enteu a doeth adref y nos honno. Treulaw y dyd a wnaethant drwy ymddidan, a cherd, a chyuedach. A'r nos honno y gyscu y gyt yd aethant. Ac ef a dywot parabyll, a'r eil wrthi. Ac yn hynny parabyll nis cauas. "Pa derw yti," heb ef, "ac a wyt iach di?" "Medylyaw yd wyf," heb hi, "yr hynny ny medyllyt ti amdanaf i. Sef yw hynny," heb hi, "goualu am dy anghau di, ot elut yn gynt no miui." "Ie," heb ynteu, "Duw a dalho it dy ymgeled. Ony'm [104] llad i Duw hagen, nit hawd uy llad i," heb ef. "A wney ditheu yr Duw ac yrof inheu, manegi ymi ba furu y galler dy lad ditheu? Canys guell uyghof i wrth ymoglyt no'r teu di." "Dywedaf yn llawen," heb ef. "Nit hawd uy llad i," heb ef, "o ergyt. A reit oed uot blwydyn yn gwneuthur y par y'm byrhit i ac ef, a heb gwneuthur dim o honaw, namyn pan uythit ar yr aberth duw Sul." "Ac diogel hynny?" heb hi. "Diogel, dicer," heb ef. "Ny ellir uy llad i y mywn ty," heb ef, "ny ellir allan; ny ellir uy llad ar uarch, ny ellir ar uyn troet." "Ie," heb hitheu, "pa delw y gellit dy lad ditheu?" "Mi a'e dywedaf yti," heb ynteu. "Gwneuthur ennein im ar lan auon, a gwneuthur cromglwyth uch benn y gerwyn, a'y thodi yn da ddoes wedi hynny hithheu. A dwyn bwch," heb ef, "a'y dodi gyr llaw y gerwyn, a dodi ohonof uinheu y neill troet ar geuyn y bwch, a'r llall ar emyl y gerwyn. Fwy bynnac a'm metrei i yuelli, ef a wney uy anghau." "Ie," heb hitheu, "diolchaf y Duw hynny. Ef a ellir rac hynny dianc yn hawd."

Nyt kynt noc y cauas hi yr ymadrawd, noc y hanuones hitheu at Gronw Pebyr. Gronw a lauurywys gweith y guayw, a'r un dyd yn penn y ulwydyn y bu barawt. A'r dyd hwnnw y peris ef idi hi gwybot hynny. [105] "Arglwyd," heb hi, "yd wyf yn medyllyaw pa delw y gallei uot yr hynny a dywedeisti gynt wrthyr i. Ac a dangossy di ymi pa furu y saunt ti ar emyl y gerwyn a'r bwch, o faraf uinheu yr enneint?" "Dangossaf," heb ynteu.

Hitheu a amones at Gronw, ac a erchis idaw bot yw kyscawt y brynn a elwir weithon Brynn Kyueryr; yglan auon Kynnuael oed hynny. Hitheu a beris kynnullaw a gauas o auyr yn y cantref a'y dwyn o'r parth draw y'r auon, guarywneb a Bryn Kyueryr.

A thrannoeth hi a dywot, "Arglwyd," heb hi, "mi a bereis kyweiraw y glwyth, a'r ennem, ac y maent yn barawt." "Ie," heb ynteu, "am eu hedrych yn llawen." Wyt a doethant trannoeth y edrych yr enneint. "Ti a ey y'r ennein, Arglwyd?" heb hi. "Af yn llawen," heb ef. Ef a aeth y'r ennein, ac ymneinaw a wnaeth. "Arglwyd," heb hi, "llyma yr anueileit a dywedeisti uot bwch arnunt." "Ie," heb ynteu, "par dala un chonunt, a phar y dwyn yma." Ef a duopwyth. Yna y kyuodes ynteu o'r ennein a guiscaw y lawdyr amdanaw, ac y dodes y neilltroet ar emyl y gerwyn, a'r llall ar geuyn y bwch.

-----
math uab mathonwy

Ynteu Gronw a gyuedes e unyrd o'r brynn a elwir Brynn Kyuergyr, ac ar benn y neill glin y kyuedes, ac a'r guenwynwayw y uwrw, a'y uedru yn y ystlys, yny [106] neita y paladyr ohonaw, a thrigaw y penn yndaw. Ac yna bren ehetuan o honaw ynteu yn rith eryr, a dodi garymeis anhygar. Ac ny chahat y welet ef odyna y maes.

Yn gyn gyflymet ac yd aeth ef e ymdeith, y kyrchysant wynteu y llys, a nos hono kyscu y gyt. A thrannoeth kyodi a oruc Gronw, a guereskyn Ardudwy, Guedy gwreskyn y wlat, y gwledychu a wnaeth yny oed yn y eidaw ef Ardudwy a Phenllyn.

Yna y chwedyl a aeth at Math uab Mathonwy. Trymuryt a gouelleint a gymerth Math yndaw, a mwy Wydyon noc ynteu lawer. "Arglwyd," heb y Gwydyon, "ny orffwyssaf uyth, yny gaffwyf chwedleu y wrth uy nei." "Ie," heb y Math, "Daw a uo nerth yt." Ac yna kychwynnau a wnaeth ef, a dechreu rodyaw raodaw, a rodyaw Gwyned a wnaeth, a Phowys yn y therwyn. Guedy rodyaw pob lle, ef a doeth y fruon, ac a doeth y ty uab eillt, ymaynawr Bennard.

Diskynnu yn y ty a wnaeth, a thrigaw yno y nos hono. Gwr y ty a'y dylwyth a doeth ymyw, ac yn diwethaf y doeth y meichat. Gwr y ty a dywot wrth y meichat. "A was," heb ef, "a doeth dy hwch di heno y mywn?" "Doeth," hrb ynteu, "yr awr honn y doeth at y moch." "Ba ryw gerdet," heb y Gwydyon, "yssyd ar yr hwch honno?" "Ban a[107]gorer y creu beunyrd yd a allan. Ny cheir craf arnei, ac ny wybydir ba ford yd a, mwy no chyn eled yn y daear." "A wney di," heb y Gwydyon, "yrofi, nat agorych y creu yny uwyf i yn y neillt y'r creu y gyt a thi?" "Gwnaf yn llawen," heb ef. Y gyscu yd aethant y nos hono.

A phan welas y meichat lliw y dyd, ef a deffroes Wydyon, a chyodi a wnaeth Gwydyon, a guiscaw amdanaw a dyuot y gyt [ac ef] a seuyll wrth y creu. Y meichat a agores y creu. Y gyt ac y hogyr, llyma hitheu yn bwrw neit allan, a cherdet yn braf a wnaeth, a Gwydyon a'y canlynwys. A chymryt gwrthwyneb auon a wnaeth, a chyrcu nant a wnaeth, a elwir weithon Nantllew, ac yna guastatau a wnaeth, a phori.

Ynteu Wydyon a doeth y dan y pronn, ac a edrychwys pa beth yd oed yr hwch yn y bori; ac ef a welei yr hwch yn pori lic pdwyr a chynron. Sef a wnaeth ynteu, edrych ym blaen y pronn. A phan edrych, ef a welei eryr ym blaen y pronn. A phan ymyskytwei yr eryr, y syrthai y prynet a'r kic pdwyr o honaw, a'r hwch yn yssu y rei hynny. Sef a wnaeth ynteu, medylaw y mae lleu oed yr eryr, a chanu englyn:-

"Dar a dyf [108] y rwig deu lenn,
Gorduwrych awyr a glenn.
Ony dywedaf i eu,
O ulodeu lleu ban yw hynn."

-----
math uab mathonwy

Sef a wnaeth ynteu yr eryr, ymellwng yny oed yg kymerued y pronn. Sef a wnaeth ynteu Wydyon, canu englyn arall:-

"Dar a dyf yn ard uaes,
Nis gwlych glaw, mwy tawd uawes.
Ugein angerd a borthes.
In y blaen, Eleu Llaw Gyffes."

Ac yna ymellwng idaw ynteu, yny uyd yn y geing issaf o'r pronn. Canu englyn idaw ynteu yna:-

"Dar a dyf dan arwaeret,
Mirein modur ymywet.
Ony dywedaf i [eu]
Ef dydau lleu y'm arfet."

Ac y dygwydawd ynteu ar lin Gwydyon; ac yna y trewis Gwydyon a'r hudlath ynteu, yny uyd yn y rith e hunan. Ny welsei neb ar wr dremynt druanach hagen noc a oed arnaw ef. Nit oed dim onyt croen ac ascwin.

Yna kyrchu Caer Dathyl a wnaeth ef, ac yno y duopwt a gahat o uedid da yg Gwyned wrthaw. Kyn kyuyd y'r ulwydyn, yd oed ef yn holl iach. "Arglwyd," heb ef, wrth Math uab Mat onwy, "madws oed y mi caffael iawn gan y gwr y keueis ouut gentaw." "Dicoer," heb y Math, "ny eili ef yngynhal, a'th iawn di gentaw." "Ie," heb ynteu, "goreu yw genhyf i bo kyntaf y caffwyf iawn."

Yna dygyuoryaw [109] Gwyned a wnaethant, a chyrcu Ardudwy. Gwydyon a gerdwys yn y blaen, a chyrcu Mir Castell a oruc. Sef a wnaeth Blodeuwed, olybot eu bot yn dyuot, kymeryt y morynyon gyt a hi, a chyrcu y mynyd; a thrwy luon Gynuael kyrchu llys a oed ar y mynyd. Ac ni wydyn gerdet rac ouyn, namyn ac eu hwyneb tra eu keuyn. Ac yna ni wybuant yny syrthyssant yn y llyn ac y bedyssant oill eithyr hi e hunan.

Ac yna y gordiwawd Gwydyon hitheu, ac y dywot wrthi, "Ny ladaf i di. Mi a wnaf yssyd waeth it. Sef yw hynny," heb ef, "dy ellwng yn rith ederyn. Ac o achaws y kywilyd a wnaethost ti y Lew Llaw Gyffes, na usidych ditheu dangos dy wyneb lliw dyd byth, a hynny rac ouyn yr holl adar. A bot gelynyaeth y rymghet a'r holl adar. A bot yn anyan udunt dy uasedu, a'th amherchi, y lle i'th gaffant. Ac na chollych dy enw, namyn dy alw uyth yn Blodeuwed."

Sef yw Blodeuwed, tylluan o'r ieith yr awr honn. Ac o achaws hynny y mae digassawo yr adar y'r tylluan; ac ef a elwir etwa y dylluan yn Blodeuwed.

-----
math uab mathonwy

Ynteu Gronwy Bebyr a gyrchwys Penllyn, ac odyno ymgynntau a wnaeth. Sef kennadwri a anwes, golyn a wnaeth y Lew Llaw Gyffes, a uynnei [110] ac tir ac dayar, ac eur, ac aryant, am y sarhaet. "Na chymeraf, y Duw dygwyg kyffes," heb ef. "A llyma y peth lleiaf a gymeraf y gantaw; mynet y lle yd oedwn i ohonaw ef, ban im byryawd a'r par, a minheu y lle yd oed ynteu. A gadel y minheu y uwrw ef a phar. A hynny leiaf peth a gymeraf y gantaw."

Hynny a uenegit y Gronw Bebyr. "Ie," heb ynteu, "dir yw ymi gwneuthur hynny. Wy gwyrda kywir, a'm teulu, a'm brodyr maeth, a oes ohonawch chiwi, gymero yr ergyt drossof i?" "Nac oes, dioer," heb wynt. Ac o achaws gomei ohonynt wy diodef kymryt un ergyt dros eu harglwyd, y gelwir wynteu, yr hyn hwt hedaw, trydyd Anniweir Deulu.

"Ie," heb ef, "mi a'e kymeraf." Ac yna y doethant yll deu hwt ar lan Auon Gynuael. Ac yna y seui Gronwy Bebyr, yn y lle yd oed Llew Llaw Gyffes ban y byryawd ef, a Llew yn y lle yd oed ynteu. Ac yna y dyuot Gronwy Bebyr wrth Llew, "Arglwyd," heb ef, "carys o drycystryw gwreic y gwneuthum yti a wneuthum, minheu a archaf yti, yr Duw, llech a welaf ar lan yr auon, gadel yn dodi honn y rynghef a'r dyrnawt." "Dioer," heb y Llew, "ni'th omedaf o hynny." "Ie," heb ef, "Duw a dalho it." Ac yna y kymerth Gronwy y llech a dodes [111] y ryngtaw a'r ergyt. Ac yna y byryawd Llew ef a'r par, ac y gyl y llech drwydi, ac ynteu drwydaw, jny dyrr y geuynn.

Ac yna y llas Gronwy Bebyr, ac yno y mae y llech ar lan Auon Gynuael y arduwy, a'r twll drwydi. Ac o achaws hynny ettwa y gelwir Llech Gronwy.

Ynteu Llew Llaw Gyffes a oreskymmys eilweith y wlat, ac y gwledychwys llwydanhus. A herwyd y dyweit y kyuarwydyt, ef a uu arglwyd wedy hynny ar Wyned.

Ac yuelly y teruyna y geing honn o'r Mabinogi.

-----
math uab mathony

PEVAR SKOURR AR MABINOGI

lakaet e Brezhonag

gant ABEODZEN

POELL PRIËNS DEVED

1. HEMOLC'H AN DAOU ROUE

Poell, priës Deved⁽⁵⁾, oa dindan e c'halloud seizh "kantrev"⁽⁶⁾ Deved. Un dro ma'z oa en Arberz, e lez pennañ, e teuas dezhañ en e spered mont da hemolc'hif, hag al lec'h eus e zouaroù ma vennas mont da hemolc'hif ennañ a voe Glen Cuc'h⁽⁷⁾. Loc'hañ a eure eus Arberz en noz-se ha degouezhout e Louin Diarouea : eno e tremenas an nozvezh. Antronoz, e yaouankiz an deiz, sevel a reas ha dont da C'hlen Cuc'h da lauskel e gon da vont er c'hoad. Ha heñ ha senif ar c'horn-boud, kregif gant trouz an hemolc'h, kerzhout war-lerc'h e gon hag en em goll diouzh e geneiled. Tra ma roe skouarn da chilperezh e gon e klevas o harzhal ur bagad-kon all : n'oa ket d'ar re-mañ hevelep mouezh ha dont a raent a-enep d'e vagad. Setu ma welas er c'hoad ul lec'h dizolo ha kompez, ha tra ma tegouezhe e vagad war al lezenn anezhañ, e verzas ur c'harv war dec'h dirak ar bagad all. Arruet al loen war-dro kraiz ar gompézenn, ar bagad a zeue war e lerc'h a dizhas anezhañ hag e ziskaras d'an douar.

Ha Poell en em reiñ da eveshaat ouzh liv ar c'hon hep mui soñjal teurel pled ouzh ar c'harv : eus ar chas-red m'en doa-heñ gwalet betek neuze, hini n'oa e-liv ganto. Gwenn-kann-lufrus ez oant ha dezho diskouarn ruz. Kement ha ma'z oa lufrus ar gwann anezho ez oa lufrus-ruz o diskouarn. Neuze ez eas daveto : kas kuit a eure ar bagad en doa lazhet ar c'harv hag isañ warnañ e vagad e-unan.

Ha tra ma ise ar c'hon e wela o tont war-lerc'h ar bagad all ur marc'heg, dindanañ ur pezh marc'h louet, ar c'horn-boud en e gerc'had hag un dilhad mezher louet-ti en-dro dezhañ da wiskamant-hemolc'h.

2. EMGLEV ETRE AROUN HA POELL

Ha neuze ar marc'hag ha dont davetañ ha lavarout dezhañ evelhen :

- Aotrou, goût a ouzon piv out, n'az saludin ket avat.
- Marteze, eme Boell, ez out a renk uhel a-walc'h evit tremen hep ober ?
- A dra sur, emezañ, ne deo ket va uhel-stad a vir ouzhin.
- Aotrou, eme Boell, petra 'ta a-hand-all ?
- Drezon ha Doue, emezañ, da rustoni ha da zisevenidigezh !
- Pe zisevenidigezh, eme Boell, ac'h eus-te gwelet ennon ?
- N'em eus gwelet e den disevenidigezh gwashoc'h, emezañ, eget ne deo kas kuit ar bagad en doa lazhet ar c'harr hag isañ da vagad chas-red da-unan warnañ : sede hag a zo diseven. Ha pa n'han talvezfen ket dit, drezon-me ha Doue ! dit e rin evelato ur fall a vrud, anezhi talvoudegezh kant karv.
- Aotrou, eme Boell, mar em eus graet gaou ouzhit, da vignoniezh a brenin.
- Ha penaos, emezañ, he freni-te ?
- Kement-se a vezo hervez da stad; n'ouzon ket piv out.
- Roue Kurunennek ez vro ma'z on genidik anezhi.
- Aotrou, eme Boell, demat dit ! Hag a be vro out-te genidik ?
- Eus Announ, emezañ; Aroun, roue Announ on-me.
- Aotrou, eme Boell, penaos em bezo da vignoniezh ?
- Setu e pe c'hiz ez pezo anezhi, emezañ; un den, hag a zo e zouaroù e kañver va re, a ren ouzhin ur brezel dibaouez. Havgan, roue Announ, eo hennezh. Mar pallaez diouzhin ar walenn-se, hag aes e vezo dit hen ober - ez pezo va mignoniezh.
- Kement-se a rin; eme Boell, ez laouen. Displeg din, avat, penaos e c'helli se.
- Hag e rin, emezañ, setu penaos e c'helli : mont a ran da ober etrezomp kenvredeouriezh kadarn ha goude-se da lakeat a rin em lec'h en Announ. Hag e roin dit ar wreg vravañ a weljout biskoazh da gousket ez kichen bemnoz; va neuze-me ha va doare ez pezo ken na vo gwaz a gambr na den a garg nag hini all eus ar re a zo bet biskoazh ouzh va haul evit gouzout n'eo ket me eo e vezi. Ha kement-se, emezañ, betek warc'hoazh penn-bloaz, hag ec'h en em gavimp neuze el lec'h-mañ.
- Ya, eme Boell; goude, avat, ma vezin-me bet eno betek penn ar bloaz, diwar ba arouezioù ec'h en em gavin-me gent an den a lavarez ?
- Hanozh penn-bloaz a zo deiziet evit an emgann etrezomp war ar roudouz. Bez eno, va neuze-me dit, emezañ. Un taol a roi dezhañ ha diwarnañ ne chomo bennak ma'z pedo. Kaer am befe-me, avat, skeiñ gantañ, antronoz ec'h en em ganne ganin ker gwazh ha kent.

poell priñs deved

- Mat ! eme Boell, mat petra 'rin-me evit va stadoù ?
- Me a raio, eme Aroun, e doare ma ne vo ez stadoù gour na gwreg hag a ziskredfe n'eo ket te eo e vin. Mont a rin ez lec'h.
- Ez laouen, eme Boell, ez an war-raok.
- Dieub e vo an hent. Kae gantañ hep marc'hata betek na tegouezhi em stadoù : me az ambrougo.

E ambroug a eure ken na welas al lez hag an tiez-anez. Sade al lez hag an douaroù ma'z lakaan da vestr warno. Kae e-barzh. Ne deua aze den na'z anavez; ha diouzh gwelout ober, e teski gizioù al lez.

3. POELL E LEC'H AROUN

Diraec al laz a eure Poell, hag anni e welas hurvaou, salioù, kambroù, gent ar c'haezañ kinkladurioù an defe gwelet e ti abet. Mont a eure er sal vras da dennañ e armoù hag e teuas floc'h ha mevelien yaouank d'ober war e dro, ha pep unan d'e saludiñ dre ma teue. Daou varc'hag a dostaas da lemel diwarnañ e zilh-dhemolc'h ha da wiskañ dezhañ un dilhad seiz alaouret.

Kempennet e voe ar sal vras ha Poell a welas o tont e-barzh an tiad, ar c'hoskor, koerañ strollad tud a ve bet gwelet hag ar gwellañ lufus e seiz alaouret en-dro dezhi. D'en em walc'hif ez ajont neuze hag ouzh taol da c'houde. Azezañ a rajont evelhen : ar rouanez diouzh un tu dezhañ hag ar c'hont, war e grede, diouzh an tu all. En em reiñ a eure da ziviz ouzh ar rouanez. Diouzh he c'homzoù, bez' e oa-hi furañ ha heleañ gwreg, a stumm-spered hag a ziviz, en defe gwelet biskoazh. Boud ha died o devoe diouzh o c'hoant, sonerezh ha banvez. Eus an holl lezioù en doa gwelet war an douar, houmañ oa ar puilhañ pourchasat e boued, died, listri eour ha bragereziou-roue.

Ar mare a zeuas evito da vont da gousket, ha mont a rajont, hen hag ar rouanez. Kerkent ha ma voant er gwele, treiñ e zremm war an tu a-raok a eure Poell hag a gain dezhi. Adal neuze betek antronoz ne rannas ger ouzh ar rouanez. Deut ar c'houlz-mañ, avat, e voe strazo levanez ha diviz hegar : hogen, pegement bennak a garantez a vefe etrezo a-zoug en deiz, ne voe ket, betek penn ar bloaz, un nozvezh ha ne voe ket hefevel ouzh an nozvezh kentañ.

poell priñs deved

4. EMGANN AN DAOU ROUE

Ar bloavazh a dremenas o hemolc'hiñ, e kanaouenn, banveziou, darem-predoù hegarat ha divizoù ouzh mignoned betek noz an emgann merket. Ker bev oa soñj an noz-se e koun an den pellañ en e zouaroù hag e spered Poell e-unan. Mont a eure d'an eur merket, e dudjentil gantañ. Kerkent ha ma tegouezhas er roudouz, ur marc'hag ha sevel ha lavaret evelhen :

- Tudjentil, selaquit hag e klevot gwell a ze : etre an daou roue emañ an emgann, etre ar c'horfoù anezho hepken. An eil a glemm ouzh egile ha kement-se diwar-benn douar ha domani. E peoc'h e c'hall pep unan ac'hanoc'h, chom, gant ma lezot an emgann etrezo da vont d'e benn.

Neuze an daou roue ha tostaat ha kejañ an eil gant egile e-kreiz ar roudouz. D'ar stok kantañ an hini a oa e-lec'h Aroun a dizhas Havgan e-kreiz bos e skoed ken ma faoutas hemañ e daou hanter, ma rogas an harnez a-bezh ha ma teulas d'an douar a-hed brec'h ha fust, dreist talier e varc'h, Havgan, bet gantañ un taol marvel.

- Ha ! Aotrou, eme Havgan, pe wir ac'h eus-te war va marv ? Ne c'houlennan tra digant : n'anavezan abeg ebet dit d'am lazhañ; en an' Doue ! emezañ, pegwir ac'h eus staget el labour, kas anezhañ da benn.

- Aotrou, eme Boell, gallout a hellfe bezañ e savfe keuz ganin d'ar pezh am eus graet dit. Klask az lazhañ, me ne rin ket.

- Va zudjentil faal, eme Havgan, va dougit ac'haleñ; bremañ eo on tonket da vervel; evit doare n'ho skorin ket pelloc'h.

- Va zudjentil, eme an hini oa e lec'h Aroun, goulennit evit gouzout piv a dle bezañ gwaz din.

- Aotrou, eme an dudjentil, dlead pep unan eo, pegwir ne deus ken war Announ a-bezh a roue nemedout.

- Mat, eme Boell, kement hini a zeuio a c'hrad vat, reizh e vo e zegemerout. Kement hini, avat, na zeuio ket dizale, rediañ anezhañ dre nerzh ar c'hleze.

Hag etretant e stagas da rasev gwazoniezh an dud ha da bere'hannañ ar vro; a-benn antronoz da greisteiz ez oa an div rouantelezh en e gerz.

o o o

5. FEALDED POELL ANZAVET OUZH AROUN

Mont a reas goude-se war-du al lec'h emwel e Glen Cuc'h. Pa zegouezhas eno, edo Aroun, roue Announ, ouzh e c'hortoz. Laouen e voent an eil ouzh egile.

- Doue ra dalvezo dit da vignoniezh, eme Aroun, gouzout a ran ar pezh ac'h eus graet. Mat ! a gendalc'has-heñ, pa vezi da-unan en-dro ez pro e weli ar pezh am eus graet evidout.

- Ar pezh ac'h eus graet, eme Boell, Doue r'hen talvezo dit.

Neuze e taskoras Aroun da Boell, priñs Deved, e furn hag e zremm, hag e kemeras e furn hag e zremm e-unan. Kerzhout a reas Aroun war-du al lez. Laouen e voe oc'h adkavout e dud hag e diegezh, rak n'en doa ket o gwelet abeo e bloaz. Evito, avat, ne doa ket bet a ziouer anezhañ ha ne voe tamm ebet nevesoc'h eget kent e zonedigezh. An dervezh-se hen tremen a eure Aroun el laouenedigezh hag el levenez, o komz ouzh e wreg hag e dudjentil m'az oa azezet an o c'hefver. Pa voe deut, d'o meno, kentoc'h pred ar c'houket eget hini an evañ, ez ajont d'o gwela. Ar roue ast e-barzh, e wreg a zeuas davetañ. Diviz outi a eure da gantañ Aroun hag en em reif goude d'ar blijadur ha d'he c'harout. Da gement-se n'oa mui bet houmañ boaz, bloaz oa, ha setu ma soñjas :

- Va Doue, emezi, penaos eo troet dishefvel e spered diouzh m'eo bet e-pad ur bloaz 'zo bremañ ?

Ha pell emzer e prederias.

Etretant e tihunas ar roue hag e komzas outi, ur wech, un eil hag un trede, ha respont abet n'an devoe diganti.

- Perak, emezañ, ne gomzez-te ket ouzhin ?

- Muoc'h a lavarin dit eget n'em eus graet emañ bloaz 'zo.

- Penaos, emezañ, komzet hon eus hep distag, emichañs.

- Mezh ganin, emezi, mar deus ur bloaz 'zo bet neizheñ, adal ma'z aemp en dilhad-gwela, bet atrezomp na plijadur na diviz, mar peus troet ouzhin da zremm, ha, gant gwiroc'h abeg, mar peus graet ouzhpenn se.

- Aotrou Doue ! emezañ; un den start e vignoniezh ha feel am c'hefver am eus kavet.

Hag e lavaras d'e wreg :

- Itron, n'am tamall ket. Drezon-me ha Doue ! N'em eus ket kous- ket ganit na gourvezet ez kichen ur bloaz 'zo bet neizheñ.

Hag e tisplegas dezhi penn-da-benn an dro c'hoarvezet gantañ.

- Doue zo test, emezi, kavet ac'h eus aze ur c'heneil kadarn da zerc'hel war e c'hoantoù hag er fealded ez kefver.

- Gant ar soñj-se edon, Itron, emezañ, tra ma taven ouzhit.

- Ha n'oa ket ur souezh, emezi.

6. POELL DISTRO E BRO DEVED

Poell, priñs Deved, a yaas eus e du en e zoueroù hag en e vro.

Stagañ a reas da c'houlenn ouzh e dudjentil peseurt oa bet er bloavezh-se e renevez warno e-skoaz diagent.

- Aotrou, emezo, biskoazh n'out bet ken seven, biskoazh ken hegerat; biskoazh n'ec'h eus, gant kement a largentez, dispignet da zanvez, biskoazh ne voe gwelloc'h da vererezh eget ar bloaz-mañ.

- Drezon-me ha Doue, a lavaras Poell, un dra reizh eo deoc'h truger-akeat en den a voe en ho touez. Sstu an dro evel m'eo c'hoarvezet.

Ha han displegañ a eure penn-da-benn.

- Mat ! Aotrou, emezo, maulet ra vezo Doue, dre ma'c'h eus kavet seurt mignoniezh; hag ar renevez hor boe ar bloavezh-mañ n'hel lami ket en-dro diganimp, a gredomp.

- N'hel lami ket, drezon-me ha Doue ! mar gellan, eme Boell.

Hag adal neuze e stagjont da startaat ar vignoniezh etrezo; kas a rajont an eil d'egile mire'hed, kon-hemolc'h, falc'huned, ha pep doare traoù kaer ma krede pep unan e rafent plijadur d'egile. En abeg ma'z oa chomet bloaz en Announ, m'en doa graet eno e renevez berzh ken bras ha lakaet en unan dre e nerzh-kalon hag e ampartiz an div rouantelazh, ez eas e-maez a c'hiz evit Poell an anv a briñs Deved hag e voe galvet hiviziken Poell, Penn Announ.

7. AR VARC'HEGEREZ DIANAV

Un dro edo en Arberz, e lez pennañ, ma'z oa bet fardet anni ur banvez evitañ, hag un niver bras a wizienn ouzh e heul. Goude an daoliad kentañ, sevel a eure evit mont da vale, pignet a eure war lein, ur grugell a oa a-zioc'h al lez ha ma raed anezhi Gorsez Arberz.

- Aotrou, eme unan bennak eus al lez, galloud ar grugell eo, pe uheliad bennak a azeze warni, ne dafe-heñ ac'han hep unan eus an daou dra-mañ : bezañ resevet taolioù pe c'houlidoù, pe bezañ gwelet un dra souezhus.

- N'em eus ket, e-kreiz ur seurt bagad, aon a resev taolioù pe c'houlidoù. An dra souezhus, avat, laouen e vefen ouzh e welout. Mont a ran, emezañ, d'ar grugell da azezañ.

Azezañ a eure war ar grugell. Hag, evel m'edont azezet, e weljont

poell priñs deved

ur wreg war ur marc'h damwenn, tev ha bras, un dilhad seiz alaouret ha skedus en-dro dezhi, o tont gant an hent btas a dremene e-harz ar grugell. Da neb e wela e hafvale ar marc'h kerzhout goustad ha gorrek. Degouezhout a reas e-tal ar grugell.

- Gwazed, eme Boell, daoust hag unan bennak ez eus ac'hanoc'h o anavezout ar varc'hegerez ?

- N'eus ket, Aotrou, emezo.

- Aet unan bennak, emezañ, war he arbenn da c'houzout piv eo.

Unan a savas, ha pan en em gavas ganti war an hent, sede hi aet e-biou dezhañ. Heuliañ anezhi a eure ar gwellañ ma c'helle mont war e droad, ha seul vui ma haste affo, seul vui e pellae dioutañ. Pa welas ne dalveze ket dezhañ mont d'he heul, e tistroas davet Poell hag e lavaras dezhañ :

- N'eo den ebet war droad evit mont d'he heul.

- Mat ! eme Boell, kae d'al lez; kemer ar gwellañ marc'h a gavo dit, ha kae war he lerc'h.

Kemerout ar marc'h a reas ha mont war raok. Deut er gomezenn, kentrou e roas d'e varc'h, hogen seul vui ma vroude al loen, seul vui e pellae-hi dioutañ. Koulskoude kenderc'hel a rae ar varc'hegerez gant an hevelep kerzhed ha kentoc'h. E varc'h-heñ a zigalonas, ha pa welas ez ae an tiz anezhañ war zigreskiñ, e tistroas e-lec'h m'oa Poell.

- Aotrou, emezañ, n'eo den evit heuliañ an itron-hont. N'ouian marc'h ebet er vro evit hemañ, ha n'en deus ket talvezet ar boan din mont d'he heul dezhi.

- Hep mar, eme Boell, bez' ez eus e kement-se ur bresoù bennak. Deomp d'al lez.

Di ez ajont hag e tremenjont an dervezh.

Antronoz, sevel a rajont ha tremen an amzer el lez betek koulz ar pred. Goude an daoliad kentañ :

- Asa, eme Boell, deomp, an toullad ma'z oamp dec'h, d'ar grugell. Te, emezañ, da unen eus e flec'h, degas ganit ar gwellañ marc'h a oufes war ar maezioù. Evel-se e reas ar floc'h, ha d'ar grugell ez ajont, ar marc'h ganto.

Hag evel m'edont azezet, gwelout a rajont ar wreg war an hevelep marc'h, an hevelep dilhad en-dro dezhi, o tont gant an hevelep hent.

- Sed amañ, eme Boell, ar varc'hegerez dec'h. Bez e doare, gwaz, da vont da c'houzout piv eo.

- Aotrou, emezañ, ez laouen e rin kement-se.

Degouezhet oa neuze ar varc'hegerez e-tal dezho. Ar floc'h a

poell priñs deved

bignas war varc'h; hogen, arack dezhañ bezañ en em lakaet ervat war an dibr, ez oa hi aet e-biou hag ur pennad dioutañ. N'oa ket en he c'herzhed muioc'h a vall eget en derc'hent. Mont d'ar pas-inkane a eure ar floc'h gant e varc'h, hag e soñje, daoust peger goustad ez afe e loen, e tizhe anezhi. Evel ma ne zeue ket a-benn d'hen ober, e roas gwastenn d'a varc'h; ne dostae ket outi muioc'h eget kent, pa ae a-zoug e gamm, ha seul vui ma hasta e loen, seul vui e pallas-hi dioutañ : he c'herzhed koulskoude n'oa ket buanoc'h eget arack. Pa welas ar floc'h na zegase ket da vat e redadenn war he lerc'h, e teuas en-dro d'al lec'h m'edo Poell ennañ.

- Aotrou, emezañ, n'oa ket ar marc'h evit ober estreget ac'h eus gwelet.

- Gwelet em eus, eme Boell, na dalvez ar boan da zen redek war he lerc'h. Drezon-me ha Doue ! bez' he deus ur gefridi evit unan bennak eus ar blenenn-mañ, mar actrefe dezhi he hast an amzer d'hel lavarout; evidomp-ni, deomp d'al lez.

Hag i ha dont d'al lez ha tremen an noz o kanañ hag oc'h evañ diouzh c'hoant.

8. POELL HA RIANNON

Antronoz, diverrañ an amzer a rajont, betek ma voe ar mare da vont ouzh taol. Ur wech predet ganto, e lavaras Poell :

- Pelec'h emañ ar strollad tud ez oamp-ni bet dec'h hag en derc'hent war lein ar grugell ?

- Sed emañ, emezo.

- Deomp, eme Boell, d'ar grugell da azezañ; te, avat, emezañ ouzh mevel e varc'h, dibr a-zoare va jav, deus gantañ d'an hent, ha degas ganit va c'hentrou.

Kement-se a eure ar mevel.

Hag i ha dont d'ar grugell da azezañ. A-vec'h m'edont eno abaoe ur pennad ma weljont ar varc'h egerezh o tont gant an hevelep hent, ha dezhi an hevelep doare hag an hevelep kerzhed.

- Ao, gwaz, eme Boell, gwelout a ran ar varc'h egerezh. Ro din va marc'h.

Mont warnañ a eure Poell, n'ao ket kentoc'h war e loen ma tremene-hi e-biou dezhañ. Mont war he lerc'h a reas ha lezel e varc'h da vont, foll

evel ma oa, en ur fringal. Soñjal a rae tizhout anezhi d'an eil lamm pe d'an tredè, hogen na doa ket outi nesoc'h eget kent. Lakaat a eure e varc'h da vont ar buanañ ma c'helle; met gwelout a reas na dalveze ket ar boan dezhañ mont d'he heul.

Neuze Poell a lavaras :

- Ao, plac'h yaouank, emezañ, en anv ar gour a garez ar muiañ, gortoz ac'hanon.

- Gortoz a rin ez laouen, emezi, gwel e vije bet, avat, evit da varc'h, ez pefe goulennet kement-se pell 'zo.

Chom a-sav ha gedal anezhañ a eure ar plac'h yaouank. Ha kuit a tennas al lodenn eus he gwiskamant a guzhe dezhi he dremm, evit sellout pizh ouzh Poell, ha stagañ da gomz outañ.

- Itron, eme Boell, a beban e-touez-se, ha pe evit tra emacout-te war vale ?

- War vale emacout evit va c'hefridiou, emezi, ha da eo ganin ouzh da welout-te.

- Donedigezh vat dit, emezañ.

Hag e teuas neuze d'e spered ez oa dizudi, d'e veno, dremm kement plac'h ha gwreg en doa gwelet biskoazh, e-keñver dremm houmañ.

- Itron, emezañ, daoust ha ne lavari din tra diwar-benn da gefridiou ?

- Grin, emezi, drezon-me ha Doue ! pennañ kefridi am boa oa klask da welout-te.

- Sed aze, eme Boell, gwellañ kefridi, d'am meno, a hellfes dont eviti. Ha lavarout a ri din piv out ?

- Hag e rin, emezi. Riannon, merc'h Hevez Hen ez on-me. Emeur e soñj va reif d'ur gour en despet din. Hini ebet n'em eus mannet, ha kement-se dre garantez ouzhit, ha hini ne vennin, nemet va dizarbenn a rafes. Evit gouzout da respont diwar-benn se eo on deut.

- Drezon-me ha Doue, eme Boell, sede heñ dit. Mar am bafe da zilenn etre holl wragez ha merc'hed yaouank ar bed, te eo a zilennfen.

- Mat ! Mar deo se a fell dit, emezi, a-raok ma vin roet d'un all, diviz ganin un emweladenn.

- Ar c'hentañ ar gwellañ a vo ganin, eme Boell, ha gra anezhi al lec'h a gari.

- Hag a vo graet, Aotrou, emezi. Henozh penn-bloaz, e lez Hevez Hen, ober a rin ma vo aozet ur banvez a-benn da zonedigezh.

- Ez laouen, emezañ, e vezin-me ano d'ar mare-se.

- Aotrou, emezi, chom yac'h ha bez koun a sevenañ da c'her. Mont a ran kuit.

ran kuit.

Kimiadif a rejont, ha Poell ha kerzhout davet e dud hag e c'hoskor. Pe c'houlenn bennak a veze ganto diwar-benn ar plac'h yaouank, treiñ a rae war zivizoù all.

9. GOULENN GWAOL

Tremen a eure ar bloaz betek ar mare deiziet. Neuze en em baramantif a reas Poell hag e varc'heien, anezho kant a dud en holl, hag en hent war-du lez Heveiz Hen. Degouezhet eno, laouen e voed outañ, hag en e anor bodadeg, levanerz ha darbaradeg vras a voe; diouzh e youl eo e voe implijet holl vadoù al lez. Ar sal vras a voe kempennet, hag ouzh taol ez ajont. Azezañ a eure Heveiz Hen eus an eil tu da Boell ha Riannon eus an tu all, ha goude se peb unan diouzh e renk. Debrif, evañ ha diviz a rejont.

War zeraou an evadeg, goude pred, i a welas o tont e-barzh, ur gwaz duard ha bras, dezhañ doare roue, hag en-dro d'e gorf dilhad seiz. Pa zegouezhas e penn ar sal vras, saludif a eure Poell hag e gensourted.

- Bennozh Doue warnout, va ene; deus da azezañ, eme Boell.
  - Ne din ket, emezañ; ur goulennet on, ha va c'hefridi a gasin da benn.
  - Gra ez laouen, eme Boell.
  - Ez keñver eo emañ va c'hefridi, ha d'ober ur goulenn ouzhit eo on deut.
  - Pa c'houlenn bennak a ri ouzhin, nemet e c'hellin e gaout, dit e vezo an dra.
  - Ao, eme Riannon, perak e roez-te seurt respont ?
  - E gwirionez, Itron, hen roet en deus dirak tudjentil, emezañ.
  - Va ene, eme Boell, pe c'houlenn eo da hini ?
  - Ar wreg a garan ar muiañ emañ da gousket ganti fenozh. D'he goulenn, ha kement tra a zo emañ aozet evit ar vanvez, eo on deut.
- Dilavar e chomas Poell, dre na gave respont ebet da ober.
- Tav ket ha ma kiri, eme Riannon. N'eus bet den hag a ve pounner-oc'h a spered egedout.
  - Itron, emezañ, n'ouien ket piv oa.
  - Sed aze ar gour ma venned va reiñ dezhañ en desped din, emezi. Gwaol mab Klud eo, den galloudek ha pinvidik. Pegwir ec'h eus lavaret ar

ger ac'h eus lavaret, ro ac'hanon dezhañ gant aon rak ar vezh evidout.

- Itron, n'ouzon pe zoare respont eo hennezh. N'hellin ober ar pezh a leverez-te biken.

- Va ro dezhañ, emezi, hag e rin e doare ma n'en davezo biken ac'hanon.

- Penaos kement-se, eme Boell ?
- Lakaet e rin ez torn ur sac'h bihan; dalc'h-heñ gant evezh. Goulenn a ray ar banvez, an aozadurioù hag ar bitailh. Kement-se n'emañ ket ez kerz. Me, avat, a roio ar banvez d'ar c'hoskor ha d'ar wizienn, emezi, ha sede penaos e responti war kement-se. Evidon-me, emezi, diviz a rin gantaf dont da gousket ganin a-benn bloaz emañ. E penn ar bloavezh, bez da-unan, hag ar sac'h ganit, gant da varc'heien, kant a dud ac'hanoc'h, el liorz war laez. Pa vo levanerz Gwaol hag ar fest en o gwalleñ deus da-unan e-barzh, dilhad paour en-dro dit, hag ar sac'h ez torn, emezi, ha na c'houlenn tra nemet leun ar sac'h a voued. Me, emezi, a ray e doare, ha pa vefe boutat ennañ kement a zo a voued hag a zied er seiz kantrev-mañ, ma ne vo ket leunoc'h eget a-raok. Goude taolet e-leiz e-barzh, heñ a c'houlenn diganit : "Ha leun e vo da sac'h-te biken ?" Lavar dezhañ : "Ne vo ket, mar ne sav un denjentil galloudek-dreist da waskañ gant e zaou droad ar boued er sac'h, ha lavarout : "A-walc'h ez eus lakaet emañ." Ha me a ray dezhañ mont da voustrañ ar boued er sac'h. Pan ay-heñ e-barzh, tro ar sac'h betek ma vezo Gwaol dreist penn ennañ, ha gra ur skoulm gant lereñoù ar sac'h. Bez ur c'horn-boud mat ez ker-c'hen, ha pa vezo Gwaol liammet er sac'h, laka da gozn da seniñ, ha bezet kement-se un arcuez etrezout ha da varc'heien. Pa glevint mouezh da gozn, ra ziskennint war al lez.

- Aotrou, eme Waol, poent bras e ve din kacut ur respont d'am goulenn.

- Kement ac'h eus goulennet, eme Boell, hag a vo em c'herz, ez pezo.

- Va ene, eme Riannon, ar banvez hag an aozadurioù a zo emañ, o roet em eus da dud Daved, d'ar c'hoskor ha d'ar wizienn a zo emañ. Kement-se n'actrefen o reiñ da neb all. A-benn henozh penn-bloaz, avat, e vezo ur banvez aozet el lez-mañ evidout-te, va ene, da gousket ganin-me.

o o o

10. C'HOARI AR BROC'H ER SAC'H

Gwaol a zistroas d'e zouarou, Poell eus e du a zeuas e Deved. Ar bloavezh-se a dremenas peb unan anezho betek koulz ar banvez e lez Heveiz Hen. Gwaol mab Klud a zeuas d'ar banvez oc'bet fardet evitañ; diraez al lez a eure, ha laouen e voed outañ. Poell, Penn Announ, eus e du, gant e varc'h eien, kant a dud anezho, a zeuas d'al liorz, hervez m'oa bet gourc'hemennet dezhañ gant Riannon, ar sac'h gantañ. Gwiskañ kozh truilhoù en-dro dezhañ a eure Poell, ha kemerout en e dreid botoù bras. Pan ouezas edo o taraouiñ an evadeg, goude prad, e teuas d'ar sal vras, ha, goude degouezhet e penn ar sal, e saludas Gwaol mab Klud hag e genseurted, gwazed ha gwraged.

- Doue da roio mad dit, eme Waol, ra vo e vennozh warnout.
 - Aotrou, eme Boell, Doue d'az paeo. Ur goulenn am eus da ober ouzhit.
 - Degemer mat dezhañ, eme Waol, ha mar deo ur goulenn dereat a rez ouzhin, ez laouen ez pezo anezhañ.
 - Dereat sur, Aotrou eme Boell, ne c'houlennan nemet dre ezhom.
 Sed ar goulenn a ran : leun a voued ar sac'h bihan a welez.
 - Ur reizh a c'houlenn eo, eme Waol, hag ez laouen ez pezo anezhañ.
 Roit dezhañ boued.

Hag un niver bras a gargidi ha sevel ha kregiñ da leuniañ ar sac'h. Pegement bennak ma taolad ennañ ne zeus ket leunoc'h eget kent.
 - Va ene, eme Waol, ha leun a vezo biken da sac'h ?
 - Ne vo ket, drezon-me ha Doue ! eme Boell, petra bennak ma lakafed ennañ, nemet un denjentil, dezhañ douarou ha galloud, a savfe da voustrañ gant e zaou droad ar boued er sac'h en ur lavarout : "A-walc'h ez eus lakaet ennañ."

- Ao ! difennour, eme Riannon ouzh Gwaol mab Klud, sav buan.
 - Sevel a rin ez laouen, eme Waol.

Ha heñ ha sevel ha lakaat e zaou droad ar sac'h. Poell a droas ar sac'h betek ma voe Gwaol dreist-penn e-barzh ; ha heñ dילו ha serrif ar sac'h hag ober ur skoulm warnañ gent al lezennoù, ha seniñ gent e gorn-boud. Ha neuze, sed e diagez war al lez ; tapout a rejont krog e kement hini oa deut gant Gwaol, hag o lakaat en ereoù. Teurel diwarnañ e-unan an truilhoù ar botoù hag an dilhad digempenn a reas Poell.

Peb unan eus e dud, pe zeus e-barzh, a roe un taol war ar sac'h, hag a c'houlenne : "Petra 'zo ennañ ?" - "Ur broc'h," eme ar re all. Sed ar c'hoari a raent : pep hini a zarc'hacue un taol war ar sac'h, pe gent e droad pe gant un dreujenn ; hag evel-se e rejont c'hoari ar sac'h : peb unan, dre ma taue, a c'houlenne : "Pe c'hoari a rit-hu er c'hiz-se ?" - "C'hoari ar

broc'h er sac'h", emezo. Ha sed ar wech kentañ ma voe c'hoariet "ar broc'h er sac'h".

- Aotrou, eme ar gour er sac'h ouzh Poell, ma teirvezfes va selaou, n'eo ket ur c'hastiz ouzh va renk bezañ kannet en ur sac'h.
 - Aotrou, eme Heveiz Hen, gwir e lavar. Reizh eo dit e selaou. N'eo ket, kement-se ur c'hastiz outañ.
 - Ya, eme Boell, da ali a heulin diwar e benn.
 - Sed an ali ac'h eus da heuliañ, eme Riannon neuze. En ur stad emacout ma tere ouzhit dic'hoantañ ar c'houlennerien hag ar sonerien. Lez hemañ d'hen ober ez lec'h, emezi, ha kemer digantañ gouestloù ma ne vezo biken nag enklask na taol droukrafs diwar e benn. Kastizet a-walc'h eo gant kement-mañ.
 - Bez' en devo an dra-se laouen, eme ar gour er sac'h.
 - Ha me a gavo mat kement-se, eme Boell, mar deo aviz Heveiz ha Riannon.
 - Aviz omp war ar poent-se, emezo.
 - Asantiñ a ran, eme Boell. Klask a gretafe evidout.
 - Ni a gretao evit Gwaol, eme Heveiz, betek ma vezo dizalc'h e dud da zont da gred evitañ.

Lezet e voe neuze da vont kuit aus ar sac'h hag e dudjentil di-vac'het.

- Goulenn bremañ gouestloù digant Gwaol, eme Heveiz. Anaout a reomp nep piv bennak ma c'heller e gemerout digantañ.

Rollañ ar ouestloù a reas Heveiz.

- Reizh da-unan da emglev, eme Waol.
 - A-walc'h eo din evel m'eo bet reizhet gant Riannon, eme Boell.

Kavet e voe mat an emglev gant ar ouestloù.

- Mat ! eme Waol, gloazet on, taolioù fall am eus resevet ; ezhom am eus da gibellat ; mont kuit a rin, mar kavez mat. Tudjentil a lezin ennañ em lec'h evit respont da gement hini a ray ur goulenn ouzhit.
 - Ez laouen, eme Boell, gra kement-se.

Ha Gwaol ha mont etrezek e zouarou.

Neuze e voe kempennet ar sal vras evit Poell, e dud ha tud al lez. Ouzh taol ez ajont, hag azezañ pep unan evel m'ocent azezet bloaz oa, en abardaez-se. Debrif a rejont, hag evañ, hag ar c'houlz a zeuas da vont da gousket. D'o c'hambri ez eas Poell ha Riannon, ha tremen an nozvezh el levenez hag er blijadur.

Antronoz a yaouankiz an deiz :

- Aotrou, eme Riannon, sav ha stag da zic'hoantañ ar sonerien; chom hiziv hep nac'h ouzh den ar pezh a venno.
 - Kement-se a rin ez laouen, eme Boell, hiziv an deiz ha bemdez, tra ma pado ar banvez-mañ.

Seval a eure Poell, ha lakaat embann da bedif an holl c'houlennerien ha sonerien d'en em ziskouez ha menegiñ dezho e vefe dic'hoantet pep hini diouzh e youl hag e stultenn. Sed a voe graet.

11. RENEZEZH POELL HA RIANNON

Mont a reas ar banvez e-biou, ha den ne voe dizarbennet tra ma padas. Hag, echu ar banvez, e lavaras Poell da Heveiz :

- Aotrou, eme Boell, loc'hañ a rin, mar kavez mat, war-du Deved war-c'hoazh.

- Mat ! eme Heveiz, ra gompeso Doue an hent dirazout; deizia ar c'houlz hag an amzer ma'z ay Riannon davedout.

- Drezon-me ha Doue ! eme Boell : kevret ez imp ac'haleu.
- Daoust ha hennezh eo da vennad, Aotrou ? eme Heveiz.
- Hennezh eo, drezon-me ha Doue ! eme Boell.

Loc'hañ a rejont antronoz war-du Deved ha degouezhout e lez Arberz, ma'z oa eno fardet ur banvez evito. Eus ar vro, eus an douaroù a-bezh e teuas daveto engroez ar wazed hag ar gwragez a renk uhel, ha ne lezas Riannon nikon anezho da vont hep reiñ dezho un donezon a-bouez : gwalennvec'h, bizoù, pe vaen priziuz.

Berzh a reas ar renezezh-bro anezho ar bloavezh-se hag un eil; an trede, avat, gwazed ar vro a grogas da vezañ tefival o fenn, dre welout o chom dishêr ur gour hag a garent kement ha ma raent o aotrou ha breur-mager. E bedif a rejont da zont daveto. E Presseleu, a Deved, eo ec'h en em vodjont.

- Aotrou, emezo, gouzout a reomp na vevi ket ken hir hoal ha lod a wazed ar vro-mañ, hag aon hon eus n'az pefe hêr ebet digant ar wreg a zo ganit. Dre-se kemer ur wreg all ma'z pezo diganti un hêr. Ne badi ket, emezo, da viken, ha pa garfes zoken menel avelhen, n'her gouzanvfemp ket eus da berzh.

- Mat ! eme Boell, n'eus ket c'hoazh pell amzer m'emaomp kevret, hi ha me, ha kalz a gemm a c'hall c'hoarvezout. Daleit kement-mañ ganin betek penn ar bloaz hag, a-benn ur bloavezh ac'han, divizomp en em gavout an eil gant ar re all, hag e rin neuze diouzh hoc'h ali.

all priñs deved

12. MAB RIANNON LAERET

Divizet e voe an amzer. A-raok deut an tarmen d'e benn, e voe ganet dezhañ ur mab : en Arberz end-seun e voe ganet. An noz ma teuas er bed e voe kaset gwragez da veilhañ ar mab hag ar vamm. Setu m'en em roas ar gwragez da gousket, ha Riannon kement-all. C'hwec'h ez oa eus ar gwragez kaset er gambr. Beilhañ a rejont ur pennad eus an nozvezh; adal a-raok hanternoz, avat, e teuas da vorediñ peb unan anezho ha di-huniñ war-dro goulou-deiz. Pa zihunjont hag i ha sellout a-lec'h m'o devoa lakaet ar mab, ha n'edo mui eno.

Ao ! eme unan eus ar gwragez, sede m'eo kollet ar mab.

Mat ! eme un all, ur bihan a gastiz a ve hol leskiñ pe hol lazhañ en abeg d'ar mab.

- Hag un ali bennak ez eus, eme unan eus ar gwragez, da heuliañ diwar-benn kement-se ?

- Bez' ez eus, eme un all; me a oar un ali mat, emezi.
- Pehini eo hennezh ? emezo.

- Ur giez-red a zo amañ, emezi, ha kon bihan ganti. Lazhomp lod eus ar c'hon bihan ha livomp dremm Riannon gant ar gwad anezho; taolomp an eskern dirazi, ha lavaromp ez eo hi hec'h-unan he deus lazhet he mab. Daoust ha ne vezo ket krefivoc'h hol lavar dimp-ni hor c'hwec'h egat he lavar dezhi hec'h-unan ?

An ali-se a voe degemeret.

War-dro deiz e tihunas Riannon hag e lavaras :

- A wragez, emezi, pelec'h emañ ar mab ?

- Itron, emezo, na c'houlenn ket ar mab diganimp. N'eus ac'hanomp nemet bloñsador ha goulioù oc'h en em gannañ ouzhit. Hep mar ebet, bis-koazh n'hon eus gwalet en ur wreg kement a nerzh hag annout-te. Ya, da-unan eo ec'h eus dispennet da vab; n'her goulenn ket eta diganimp.

- A reuzeudigezad, eme Riannon, en an' Doue a oar pep tra, n'am tamallit ket e gaou. Doue, hag a oar pep tra; a oar n'eo ket gwir kement-se. Mar deo aon a zo krog ennoc'h, Doue a zo test ! ma ho kwarezo.

- Hep mar, emezo, ne lazimp ket un tamell da gouezhañ warnomp evit den er bed.

- A reuzeudigezad, emezi, n'ho pezo ket a zroug evit lavarout ar wirionez.

Pegement bennak ma komzas outo brav ha tener, n'he devoas digant ar gwragez nemet an haveleap respont.

poell priñs deved

13. KASTIZ RIANNON

Poell, Penn Announ, d'ar c'houlz-se a savas, hag e diegezh hag e strollad gwardoù kement-all. Ne voe ket gallet kuzhat an darvoud. Dre ar vro ez eas ar c'helou, ha peb unan eus e dudjentil hen klevas. Hag i hag en em vodaf ha kas da Boell kannaded evit goulenn digantañ mont kuit diouzh e wreg en abeg d'an torfed ken euzhus ha devoa graet.

Sede ma respontas Poell n'o doa i abeg all ebet evit goulenn outañ kuitaat e wreg nemet n'he doa ket a vugel. Ur bugel a ouzon he deus, emezañ, ha ne din ket kuit diouti. Mar he deus graet gaou, re gemero warni hec'h-unan he c'hastiz.

Riannon a c'halvas daveti tud gouizieki ha fur. Kavout a reas dezhi gwell asantif d'he c'hastiz eget rendael ouzh ar gwraeg. Sed ar c'hastiz a voe lakaet warni : menel e lez Arberz e-pad seizh vloaz penn-da-benn. E-maez ar porzh ez oa ur maen-pignouer. Azezañ bemdez en e gichen ha lavarout da gement hini a zeufe, eus ar re ma kredfe n'ouient ket, an dra penn-da-benn, hag ar re, ostizidi ha diavaezidi, a aotrefe dezhi o dougen, o c'has d'al lez war he c'hein.

Dibaot a wech ec'h aotree unan bennak bezañ douget. Hag evel-se e tremenas darn eus ar bloavezh.

14. KAVADENN TEIRNON

En amzer-se, Teirnon Tourv Vliant, gwellañ den oa er bad, a oa aotrou Gwent Is Koad (11). Bez' en doa en e di ur gazeg, hag er rouantelezh ne oa na marc'h na kazeg bravoc'h egeti : bep noz kala-mae ec'h ebeulie, ha den n'ouie kelou diwar-benn hec'h ebeul. Sede ma tivizas Teirnon un noz ouzh e wreg :

- A wreg, lezirek omp bep bloaz o lezel hor c'hazeg da ebeuliañ hep mirout un unan eus he re vihan.

- Petra a c'heller ouzh kement-se ? emezi.

- Mallozh Doue warnon, emezañ, - noz kala-mae eo fenozh - mar n'ouzon pe zoare gwalenn a gas ganti va ebeulien.

Ha hen hag ober d'ar gazeg dont e-barzh, gwiskañ en-dro dezhañ e armoù, ha stagañ da veilhañ a-zoug an noz.

Da zezou noz ec'h ebeulias ar gazeg un ebeul bras ha brav, a chomas

kerkent en e sav. Ha Teirnon ha sevel da sellout pizh ouzh ment an ebeul. Hag evel m'edo evel-se e klevas un trouz bras ha, kerkent goude an trouz, sed ur graban meur dre brenestr an ti o kregif en ebeul dre e voue. Neuze ha Teirnon ha tennañ e gleze, ha distagañ ar vrec'h adal pleg an ilin, hag e chomas an darn-se hag an ebeul gantañ en diabarzh. Klevout a eure war an taol trouz ha you. Ha heñ ha digerif an nor ha mont gant tizh a-benn d'an trouz. Hogen ne wels ket ar penn-abeg anezhañ gant tefvalijenn an noz. Redek a reas a-benn dezhañ ha war e lerc'h. Deut dezhañ, avat, da goun bezañ lezet digor an nor e teuas war e giz. E-tal an nor sed ur bugel mailhuret hag en-dro dezhañ ur vantell seiz. Kemer ar bugel a reas. Krefv oa ouzh an oad oa warnañ. Serriñ an nor a eure ha mont d'ar gambr m'oa e wreg enni.

- Itron, emezañ, ha kousket a rez ?

- Ne ran ket, aotrou, emezi. Moredet edon, dihunif am eus graet, avat, pan out deut e-barzh.

- Sed amañ dit ur mab, emezañ, mar kerez, seurt n'ac'h eus bet biskoazh.

- Aotrou, emezi, pe zoare tro eo honnezh ?

- Setu, emezañ, hag e tisplegas dezhi an dra penn-da-benn.

- Mat ! emezi, peseurt gwiskamant a zo en-dro dezhañ ?

- Ur vantell seiz, emezañ.

- Mab da dudjentil eo, emezi. Aotrou, stad hag ebat a ve annon mar bezet aviz e vodfen gwraeg d'am skoazellañ hag e lavarfen dezho ez on dougeréz.

- Lavarout a ran ez laouen evel-dout war ar poent-se, eme Deirnon.

Hag evel-se e voe graet. Ober a rejont badeziñ ar bugel diouzh giz an amzer-se, ha roet e voe dezhañ da anv, Gouri Wallt Eurin. Kement ha m'en doa a vlev war e benn oa ker malen hag an acour.

Maget e voe ar bugel el lez betek e vloaz. Hag a-benn neuze e kerzhe asur ha mui e gorf oa outañ eget ouzh ur c'hrouadur tri bloaz, prim e gresk hag e vent. Un eil bloavezh e voe maget he ker korfek e teuas da vezañ hag unan c'hwec'h vloaz. A-benn ar pevare bloaz e veze o touellañ ar baotred-kazeg evit ma aotrefent dezhañ mont da zourañ ar mire'hed.

- Aotrou, eme e wreg ouzh Teirnon. Palec'h emañ an ebeul a sav-etejout an noz ma voe kavet ar bugel ganit ?

- Hen fiziet em eus er baotred-kazeg, emezañ, ha goulennet ganto pledif gantañ.

- Daoust ha ne ve ket mat dit, Aotrou, emezi, lakaet hen deskif ha reif anezhañ d'ar bugel, pegwir en noz m'ac'h eus kavet ar c'hrouadur e voe ebeuliet an ebeul savetaet ganit ?

- Ne din ket a-eneb an dra-se, emezañ. Aotre ac'h eus diganin d'hor reif dezhañ.

- Aotrou, emezi, Doue d'az paeo ! Her reif a rin.

Roet e voe ar marc'h d'ar bugel, ha hi ha mont davet ar baotred-kezeg ha marchosi da c'hourc'hemenn dezho teurel evezh ouzh ar marc'h, ober ma ve desket mat a-benn ma'z afa ar bugel da varc'hekaat, ha dezho ouzhpenn kemenn dezhi an doareoù anezhañ.

15. BUGEL POELL HA RIANNON DASKORET

E-keit-se, kelou a glevjont diwar-benn Riannon hag he finijenn. Teirnon Tourv Vliant, en abeg d'ar gavadenn en doa graet, a roas skouarn d'an danevell. Goulennata a eure dibaouez diwar he fenn betek klevout, gant un niver bras eus ar re a yas d'al lez, klemm lies gwech planedenn reuzeudik Riannon hag he finijenn. Sede ma predarias Teirnon war gement-se, hag heñ ha stagañ da sellout pizh ouzh ar bugel. Hag e kavas dezhañ, diouzh e welout, n'en doa biskoazh gwelet mab ha tad ken hañvel an eil ouzh egile hag ar bugel ouzh Poell Penn Announ. Anat oa dezhañ neuz Poell dre ma'z oa bet gwaz dezhañ kent. Ha diwar-se e savas enkreiz ennañ, kement a c'haou a rae o terc'hal ar bugel gantañ, ha heñ o c'houzout ez oa mab d'un all. Kentañ gwech ma ec'hoazas e-keñver e wreg e tisklerias dezhi n'oa ket reizh dezho dero'hel ganto ar mab ha lezel, en abeg da se, ur binijenn ker ponner ha ma'z oa war un itron ker-koulz ha Riannon, hag ar bugel o vezañ mab Poell Penn Announ.

Gwreg Teirnon eus he zu a gavas mat kas ar bugel da Boell.
- Ha tri zra, emezi, a c'hall dont dimp diwar gement-se : trugarez ha largentez evit diboninañ Riannon eus ar binijenn m'emañ dindani, trugarez digant Poell evit bezañ maget ha daskorif dezhañ e vab. An trade, mar deo ur bugel a ouenn vat, bez' e vo mab mager dimp ha gwellañ ma c'halllo e ray evidomp.
Sed aze ar menoz a zegemerjont.

Ha ne voe ket diwezhatoc'h eget antronoz pa wiskas Teirnon e armoù, han trade marc'hag hag ar bugel pevare, a-gevret ganto, war ar marc'h en doa Teirnon roet dezhañ. Hag i ha mont war-du Arbez. Ne voent ket pell a-benn degouezhout eno. Deut tost d'al lez e weljont Riannon azezet e-kichen ar maen-pignouer. Pa voent degouezhat e-tal dezhi :

- A Aotrounez, emezi, n'it ket pelloc'h. Me a zougo pob unan ac'ha-noc'h betek al lez. Ha kement-se eo va finijenn evit bezañ va-unan lazhet ha dispennet va mab.

- A Itron, eme Deirnon, ne gredan ket ez afe nikun eus ar re-mañ war da gain.

- Aet a venno, eme ar bugel, me ne din ket.

- Sklaer eo, va ene, eme Deirnon, ne daimp ket kennebeut.

Hag i mont d'al lez. Gant levenez vras e voent degemeret. O kregif gant ur banvez edod el lez. War e zistro oa Poell diouzh ober tro Deved. Mont d'er sal a rejont hag en em walc'hif. Laouen e voe Poell ouzh Teirnon hag i da azezañ : Teirnon etre Riannon ha Poell, e zaou genseurt en tu all da Boell, ar bugel etrezo. Goude echuet debrif ha kroget da evañ e savas diviz ganto. Ha Teirnon ha displegañ an danevell penn-da-benn diwar-benn ar gazeg hag ar c'hrouadur, penaos ez oa deut hemañ en o c'herz dezho o-daou, Teirnon hag e wreg, ha maget ganto.

- Sed amañ dit da vab, eme Deirnon, ha neb piv bennak a lavaras gaou diwar da benn, fall en deus graet. Evidon-me, pa'm eus klevet pe anken oa warnout, kalet em eus kavet ha doaniet on bet. Na gredan ket e ve dan, er gompagnunez-mañ a-bezh, ha n'anzavfe ket ar c'hrouadur evit bezañ mab da Boell, eme Deirnon.

- N'eus den, eme bep unan, ha ne ve diarvar kement-se evitañ.

- Drezon-me ha Doue, eme Riannon, dizanmet e vo diwarnon va freder mar deo gwir kement-se.

- Itron, eme Bendaran Deved, mat-tre ec'h eus anvet da vab Predari hag eus ar gwellañ e tere outañ Predari mab Poell, Penn Announ.

- Taolit evezh, eme Riannon, na zerefe outañ gwell e anv e-unan.

- Pe anv eo ? eme Bendaran Deved.

- Gouri Wallit Eurin hon eus-ni graet anezhañ.

- Predari, eme Bendaran, a vo e anv.

- Reizh-tre eo kement-se, eme Boell, kemerout anv ar c'hrouadur diwar ar ger a lavaras e vamm pe glevas kelou laouen diwar e benn.

Ha sed ar menoz a voe degemeret.

- Teirnon, eme Boell, Doue d'az paeo evit bezañ maget ar c'hrouadur-mañ betek bremañ ! Ha reizh eo dezhañ e-unan, mar deo a ouenn vat, hen talvezout dit.

- Aotrou, eme Deirnon, ar wreg ha deus e vaget, n'eus er bad hini donoc'h egeti he glac'har en e c'houde. Reizh eo dezhañ kacout koun eus ar pezh hon eus graet evitañ, me hag ar wreg-se.

- Drezon-me ha Doue, eme Boell, tra ma padin az mirin, te ha da zouar, keit ha ma c'hellin mirout va hini va-unan. Pa vo deut e dro, avat, reizhoc'h e vo dezhañ c'hoazh da virout eget na deo din-me. Mar deut aviz a ze hag an dudjentil-mañ kement-all, pegwir ac'h eus e vaget betekhen, e reif a raimp d'e vezur hiviziken da Bendaran Deved : kenvredeur e vlot

ha tadoù-mager dezhañ.

- Mat ar meno-se, eme bep unan.

Ha roet e voe neuze ar bugel da Bendaran Deved, ha kuit ez eas gantañ tudjentil ar vro. Loc'hañ a eure Teirnon Tourv Vliant hag e geneiled war-du e zouaroù hag e wizien e-kreiz karantez ha levenez. Ne guitaas ket hep ma voe kinniget dezhañ ar bragerizioù brevañ, ar mirc'hed gwellañ hag ar c'hon brudetañ; hogen tra ne vennas.

Neuze war o douaroù e vanjont ha maget e voe Prederi mab Poell Penn Announ gant evezh, evel m'oa dleet, betek deut da vezañ kempennañ, kenedusañ hag ampertañ paotr yaouank e pep taol kaer er rouantelezh.

Evelse e tremenas bloavezh ha bloavezhioù betek ma teuas d'e benn hoal Poell Penn Announ, ha ma varvas. Prederi a renas war seizh kantrev Deved ha berzh a eure, karet gant e wizien ha gant pep hini en-dro dezhañ. Goude-se e stagas ouzh ar re-se tri c'hantrev Ystrad Tewi ha pevar c'hantrev Keradigion hag ar re-mañ a voe graet enezho seizh Kantrev Seisellouc'h ha war dro kreskiñ e zouaroù a eure betek ma teuas en e spered dimeziñ. Hag ar wreg a vennas a voe Kigva, merc'h Gwenn Gohoiou mab Gloiou Walltledan, mab Kassnar Wledic, a uhelidi an enez-mañ.

Hag evel-se e tibenn ar skourr-mañ eus ar Mabinogion.

oOoOoOo

BRANWEN MERC'H LIR

1. DONEDIGEZH MAZOLOUC'H

Bendigeidvran mab Lir a oa roue kurunnek war an enez-mañ ha kaeraet ez oa gant kurunenn Lundein. Un abardaer edo en Harzlec'h en Ardudo a oa lez dezhañ. Azezet edo war garreg Harzlec'h a-us d'ar mor, gantañ Manaouezan, mab Lir, e vreur, daou vreur all a hevelep mamm hag hañ, Nissyen hag Efnysien, ha tudjentil all evel ma tere bezañ en-dro d'ur roue.

An daou vreur a hevelep mamm gantañ a oa mibien da Eurosoez, diwar e vamm dezhañ, Penardin, merc'h Vali, mab Menogan. An eil eus an dud yaouank-se a oa un den mat. Lakaat a rae ar peoc'h da ren etre tud an div gostezenn pa veze ar muiañ a zroug enno : Nissyen eo oa hennezh. An hini all a lakae kannoù da sevel etre e zaou vreur, pan en em garent ar muiañ.

Hag evel m'edont azezet evel-se, i a welas trizek lestr o tont eus kreisteiz Iwarzhon hag o skeiñ war-du enno. Un donet eus ha difre a oa dezho, hag an avel en aros o danesae buan ouzh an aod.

- Me a wel listri a-hont, eme ar roue, ha gant herr e tauont d'an douar. Gourc'hemennit da dud al lez gwiskañ o armoù ha mont da welout pe vennad eo o hini.

Hag ar wazed hag en em wiskañ ha diskann daveto. Goude gwelet ganto al listri a-dost ez oa diarvar evito n'o doa biskoazh gwelet listri paramantet gwelloc'h o doare : arouezinti kaer, dereat ha kadarn, e saiz, e oa warno.

Ha neuze sed ul lestr o tiaraogif ar re all, hag e weljont sevel ur skoed, ar soc'h anezhañ en nec'h en arouez a beoc'h. Hag e nesaas gwazed al lez outo evit ma'z en em glevjent o prezeg. Ar re all eus o zu a lakaas bigi er-maez ha tостаат ouzh an douar ha saludiñ ar roue. Hemañ o c'hleve diwar ar garreg ma'z oa warni a-us d'o fenn.

- Bennozh Doue geneoc'h, emezañ. Ra viot degemeret mat. Piv eo a biaou ar strollad listri-hont, ha piv eo a zo er penn anezho ?
- Aotrou, emezo, Mazolouc'h roue Iwerzhon a zo amañ, ha heñ eo a biaou al listri.
- Pehini a oa e vennad ? eme ar roue. Ha c'hoant en deus dont en aod ?
- N'en deus ket, emezo, - goulenner eo ouzhit - nemet e c'houlenn en defe.

- Pe gefridi eo e hini ? eme ar roue.
- Mennout a ra dont ez kerentiezh. Evit goulenn Branwen, merc'h Lir eo deut, ha, mar deo da ganit, kevredif a venn Enez ar Gedern (12) gant Iwerzhon evit ma vezint kadarnoc'h a se.
- Ma ! emezañ, deuet d'an douar; kuzul a reimp etrezomp diwar-benn kement-se.

Sed ar respont a voe kaset da Vazolouc'h.
- Mont a rin ez laouen, emezañ.
Dont a eure en aod ha laouen e voed outañ. Engroez vras a voe en nozvez-se gant e dud ha tud al lez kevret.

Kerkent hag antronoz e voe kuzuliet, hag ar c'huzul degemeret a voe reif Branwen da Vazolouc'h. Bez' e oa hi trede pennañ itron an enez-mañ ha bravañ merc'h ar bed. Lakaet e voe e kouske Mazolouc'h ganti en Aberfrao (13) ha loc'hañ eus Harzlec'h. Hag ar strolladoù ha kemer penn an hent war-du Aberfrao, Mazolouc'h hag e dud war o listri, Bendigeidvran hag e re dre zouar, betek dagouzhout eno.

En Aberfrao, sed i ha kregif gant ar fest hag azezañ. Hag evel-hen eo ez azezjont : roue Enez ar Gedern, Manaouezan e vreur en eil tu dezhañ ha Mazolouc'h en tu all, Branwen, merc'h Lir, a-gevret gantañ. N'edont ket e-barzh ti, hogen e-barzh teltannoù. Biskoazh n'en dije gallet Bendigeidvran bezañ dalc'het en un ti.

Stagaf a rejont gant an evadeg, kendarc'hel ganti ha diviz etrezo. Pa gavas gwell dezho hunif eget kendarc'hel ez ejont d'o gwele. An noz-se e kouskas Mazolouc'h gant Branwen.

o o o

branwen merc'h lir

2. FALLAGRIEZH EFNYSIEN

Antronoz pep unan a dud al lez a savas; ar gergidi a stagas da gevrennañ ar mirc'hed hag ar vevelion. Hag o c'hevrennañ a rejont a bep tu betek ar mor. Ha war se, un daiz, sed Efnysien, ar gour rendaelus m'hon eus komzet uheloc'h anezhañ, o tont da varchosi mirc'hed Mazolouc'h ha goulenn piv eo a biaou al loened.

- Mirc'hed Mazolouc'h roue Iwerzhon, eo ar re-mañ, emezo.
- Petra 'reont-i amañ ? emezañ.
- Amañ emañ roue Iwerzhon; kousket en deus graet gant Branwen da c'hoar, ha dezhañ eo ar mirc'hed-mañ.
- Eval-se eo o deus graet gant ur plac'h yaouank kerkoulz hag honnezh, ha c'hoar din : he reif hep va aotre-me ? N'hellent teurel war-non gwashoc'h dismegañs, emezañ.

Ha hen neuze ha tagaf al loened dre zindan ha trouc'hañ dezho o muzelloù betek o dent, o divskouarn betek ar penn, hag o moue a-rez o c'herc'henn; pa ne gava ket krog ar malvennoù anezho, o zrouc'hañ a rae betek an askorn ha kement e vac'hagnas en doare-se ar mirc'hed ma n'helled mui ober seurt ganto.

3. AR PECC'H ADAOZET

Ar c'helou a zeuas betek Mazolouc'h, penaos ez oa mac'hagnet ha dispennet e gezeg kement ma n'oant ken mat da netra.

- Ya, aotrou, eme unan, da zismegañsif ez eus graet ha kement-se eo a venner ober dit.
- A zo sur, aston e kavan, mar deo va dismegañsif a vennent, o defe roet din ur plac'h yaouank kerkoulz, o gen uhel dere, ken keret gant ha fobl hag an hini o deus roet din.
- Aotrou, eme unan all, her gwalout a rez koulskoude, ha n'ec'h eus netra da ober nemet diraez da listri.

Ha hen neuze ha mont d'e listri.
Ar c'helou a zeuas betek Bendigeidvran penaos ez oa Mazolouc'h o kuitaat e lez hep goulenn, hep aotre. Bez' ez eas kannaded da c'houlenn outañ perak e rae kement-se. Ar kannaded oa anezho Izig mab Anarog hag Eveiz Hir. Ar wazed-mañ a dizhas Mazolouc'h hag a c'houlennas outañ pe

branwen merc'h lir

vennad oa e hini, hag en abeg da betra ez oa o vont e-maez.

- Hep mar, emezañ, ma'm bije gouezet, evit deut amañ ne vijen ket. Ar gwashañ dismegañs a zo bet graet ouzhin. Nikun ne c'houzafvas gwashoc'h taol eget na ris-me amañ. Un dra eston a zo c'hoarvezet ganin.

- Petra, ? emezo.

- Reif Branwen, marc'h Lir - trede pennañ itron en enez-mañ ha marc'h da roue Enez ar Gedein, - din da gousket ganti, ha goude se ve dismegañsif, Eston em eus kavet na vije ket a-raok reif din kerkoulz plac'h yaouank hag hi e ve graet ar gaou ouzhin.

- A zo sur, aotrou, n'eo ket diwar youl mestr al lez na nikun eus e guzulierien e voe graet an dismegañs ouzhit, ha pegen gwazh gaou ma kavez-te kement-se, gwashoc'h c'hoazh e kav da Vendigeidvran an dismegañs hag ar mestaol-se.

- Ya, emezañ, kredif a ran. Padal n'hell ket ober na ven ket bet mezekaet.

Ar wazed a zistroas gant ar respont d'al lec'h m'edo Bendigeidvran, ha displegañ dezhañ ar pezh en doa eilgeriet Mazolouc'h.

- Mat, emezañ, n'eus tro da virout outañ a vont kuit feuket, goude ma karfen.

- Ac'hanta, aotrou, emezo; kas adarre kannaded war e lerc'h.

- Hag e rin, emezañ. Savit Manaouezan mab Lir hag Eveiz Hir hag Unig Gleo Skoaz; it war e lerc'h; kemennit dezhañ en devezo ur marc'h yac'h evit kement hini a zo bet muturniet hag ouzhpenn-se, d'e zic'haouadur, bez' en da ur varrenn arc'hant ken tev ha ken hir hag hen, hag ur c'hant aour kel ledan hag e zrenn; ha displegit dezhañ peseurt den a eure an taol, penaos eo en desped din eo e voe graet; ez eo hennezh breur a hevelep mamm ganin ha ne deo aes din nag e gastizaf nag e lazhañ. Ra zeu Mazolouc'h d'am gwelout, emezañ, hag e rin gantaf ar peoc'h en doare ma venno e-unan.

Mont a reas ar gannaded war-lerc'h Mazolouc'h ha displegañ dezhañ al lavarou-se gant hegarated, hag o selaou a eure.

- A wazed, emezañ, kemer a raimp ali.

Ha hen ha mont d'e guzul, ha sed an ali a voe diskleriet : mar dinac'hfant seurt divizoù ez oa mui e gortoz dozho kavout dismegañs brasoc'h eget gwelloc'h digoll. Dastum a eure eta reif e asant ha dont a rejont d'al lez didrouz. Kempennet a voe an taltoù hag an tinelloù evito e doare ur sal hag i ha mont ouz taol. Evel m'edont azezet da zeraou ar fest, evel-se ez azezjont adarre.

o o o

4. KAOTER AN AZGINIVELEZH

Kregif da ziviz a eure Mazolouc'h ha Bendigeidvran, hag e varzas hemañ ez oa ginus ha trist an diviz en doa gant Mazolouc'h e-keñver al levenez a ziskoueze dalc'hmat diagent. Sofjal a eure ez oa gwall drunk d'an uheliad un dic'haouadur ken dister en eskemm d'ar gaou graet outañ.

A c'hour, eme Vendigeidvran, ne deo ket ken mat distagellot da deod fenez hag en noz-mañ. Mar deo daz meno re zister da zigoll, kresk anezhañ hevez da vennad, ha warc'hoazh e taskorin dit da virc'hed.

- Aotrou, emezañ, Doue d'az paeo.

- Me a gresko ivez dit da zic'haouadur, eme Vendigeidvran; ur gaoter a roin dit, ha dibarder ar gaoter eo : ur gour lazhet dit hiziv, e deurel er gaoter, hag a-benn antronoz a vo kerkoulz ha pa voe en e wellañ, daoust dezhañ da vezañ dilavar.

E drugarekaat a eure Mazolouc'h hag ul levenez dreist a voe ennañ en abeg d'ar c'homzoù-se. Antronoz e voe daskoret dezhañ e virc'hed keit ha ma voe loened doñv; hag ac'hane ez ejont d'ur c'hombod (14)all, hag e voe roet dezhañ ebeulien betek klozañ e gont. Ha setu parak e voe graet eus ar c'hombod-se adal neuze Tal Ebolion (= Pae Ebeulien).

Azezañ kevret a rejont adarre an eil nozvezh.

- Aotrou, eme Vazolouc'h, a beban eo deut dit er gaoter ac'h eus roet din ?

- Bez' e teuas din, emezañ, digant ur gour a zo bet ez pro-te. N'ouzon ket, avat, hag eno eo hen kavas.

- Piv 'oa hennezh ? emezañ.

- Lasar Laesgevnequit, eme Vendigeidvran. An den-se a zeuas amañ eus Iwerzhon, ha gantaf Kemidou Kemenvoll e wreg. Tec'hout a rejont eus un ti houarn en Iwerzhon pa voe tommet d'ar gwenn en-dro dezho, ha kuit ez ejont ac'hano. Souezhet on mar n'ouzoù tra diwar o fenn.

- Gouzon, emezañ, ha kement a ouzon hen displegañ dit a rin. Un dro oan o hemolc'h en Iwerzhon war lein un dorgenn a-us d'ul lenn ma raed Lenn ar Gaoter anezhi.

Ha ma ha gwelout ur gour gall bras o tont eus al lenn, ur gaoter war e gein, ur pikol den bras-spontus, dezhañ un neuz drouk euzhus; ur wreg a zeue d'e heul; mar doa-hen bras, e wreg a oa div wech kement-all. Dont davedon a rejont ha ve dematañ.

- Ao ! eme ve, pe veach a zo deoc'h-hu ?

- Setu, aotrou, emezañ. Ar wreg-mañ a zo dozhi bezañ brazez a-

benn ur miz hanter amañ hag ar mab a vo ganet eus ar vrazested-se, a-benn ur miz hanter, a vozo ur brezelour armet penn-kil-ha-troad.

Lakaat a ris em penn o bevañ : ur bloavezh e voent ganin, ha di-damall a-zoug an amzer-se. Diwar neuze, avat, e voent rebechet din. A-raok dibenn ar bedervet edont o-unan kiriek da vezañ kasaet, dre o buhez diroll er vro, gwall-ober ma reent ouzh uhelidi hag uheliadezed, diazezañ hag en-c'houlenñ ouzhin mont kuit diouto. Da zilenn em boe etre va rouantelezh hag i. Lezel a ris ar vro da lavarout petra ober anezho. Ne dafent ket kuit dre gaer, ha ne vefe ket kennebeut tu d'o c'has dre heg gant ar brezel. En entremar-se, va zud a reas o mennad da sevel ur gambr-houarn holl. Goude ma voe prest ar gambr e voe galvet eno kement gof en Iwerzhon a oa perc'henn gevall ha morzol; graet e voe lakaat glec'h ken uhel ha lein ar gambr, ha roet boued ha died puilh d'ar wreg, h'he gwaz ha d'he bugale. Ha pa voe gouezet edont mezv e voe kroget da danflammañ ar galou en-dro d'ar gambr, da c'hwezhañ gant ar meginoù a oa bet lakaet en-dro d'an ti, ur gwaz pep div vegin. Stagot e voe da c'hwezhañ betek ma voe tomm-gwenn an ti warno. Neuze e voe kuzul ganto war greiz leur ar gambr. Herzol a reas ar gour ken na voe gwenn ar speurenn houarn. Deut grizias ar wrez avat, setu heñ ha mont d'ar speurenn gant e skoaz ha didalañ anezhi, hag e wrag kuit d'he heul. Ne dec'has ac'hano nikun nemetañ hag hi. Ha goude, war a gredan, aotrou, eme Vazolouc'h ouzh Bendigeidvran, e treizhas betek ennout.

- Hep mar, neuze eo, emezañ, e teuas amañ hag e roas din ar gaoter.
- Penaos, aotrou, ez out-te en em gemeret outo ?
- O rannañ em eus graet a bep tu em douaroù : niverus int, berzh a reont dre-holl ha krefivaat al lec'h m'emañ gant ar wazed hag an armoù gwellañ a welas nikun.

5. KASTIZ BRANWEN

Kanderc'hel gant an diviz a rejont an noz-se, tra ma voe da ganto, gant ar c'han hag an evadeg. Pa weljont ez oa gwell ganto mont da gousket eget chom da azezañ, hag i mont d'o gwela. Hag avel-se e voe kaset ganto da benn ar banvez e-kreiz ar blijadur. En diwezh e loc'has Mazolouc'h ha Branwen gantañ war-du Iwerzhon. Eus Abozmenai (15) e tizouaras trizek lestr ha mont a rejont betek Iwerzhon.

En Iwerzhon, levezaz vras a voe ouzh o degemerout. Na zeuas den-jentil nag uheliadez eus ar vro da weladenniñ Branwen, na rofe-hi dezho

-----
Branwen merc'h Iir

spilhenn-alc'houez, bizou pe vrageriz roueel a briz, hag a denne warno ar selloù pa zeuent kuit. Setu penaos ez eas e-biou evit Branwen brudet-holl ar bloavezh-se : bez' e c'houezas ur gaer a vrud ha kerantez. Neuze, c'hoarvezout a reas ganti dont da vezañ dougerez. Goude tremenet an amzer dleet e c'hanas ur mab ma voe roet dezhañ an anv-mañ : Gwern mab Mazolouc'h. Kaset e voe d'e ziorren d'al lec'h, dezhañ ar gwellañ ezhec'h eus Iwerzhon.

Ar bloavezh goude, sede trouz bras dre ar vro diwar-benn an dismegafa graet ouzh Mazolouc'h e Kembre, hag ar mestaol a c'houzafvas diwar goust e virc'hed. E vredeur mager hag e gerent tostañ a stagas d'e damall ha groñs. Kement a reustl a savas en Iwerzhon ma n'oa evit Mazolouc'h peoc'h ebet da c'hortoz nemet kemm evit kemm a rofe. Sede penaos e voe lavaret ober : kas Branwen er-maez eus kemb ar roue, ha rediañ d'ober ar gegin al lez ha lakaat ar c'higer, goude trouc'het gantañ ar c'hig, da zont da zistagañ ganti ur garvanad. Sed aze ar c'hastiz a voe lakaet warni.

- Ma ! aotrou, eme e wiziñ ouzh Mazolouc'h, laka bremañ difenn war al listri, ar bigi, ar bagoùigoù (16) evit ma ne dafe den da Vro-Gembre. Ha kement a zoay amañ a Gembreiz, taol anezho en toull-bac'h ma ne dint en-dro, gant aon na ve gouezet kement-mañ.

6. AN DRED KANNAD

Sed a voe graet, ha tri bloaz penn-da-benn e voe an traoù avel-se. E-keit an amzer-se, Branwen a vagas un dred war lez he nev-doa. Deskiñ a eure dezhañ he yezh, ha displegañ pe zoare den oa he breur. Degas a eure dezhañ ul lizher meneget ennañ ha foanioù, ha pager fall e veze graet outi. Ha hi ha stagañ al lizher ouzh melloù diveskell an swn, hag e gas war-du Kembre. Ha hen ha dont en enezenn-mañ. Kavout a eure Bendigeidvran e Kaer Sant (17) en Arvon, a dalveze dezhañ da lez-vern er mare-se. Hag e tiskennas war skoaz ar roue ha sevel e blu betek ma voe spurmantet al lizher hag anavezet ez oa-heñ al labous bet bouetet an un ti. Ha neuze Bendigeidvran ha kemer al lizher da sellout outañ. Pa voe lennet al lizher, doaniet e voe o klavout pe gastiz a oa war Vranwen, ha kregiñ a eure raktal da gas kannaded evit bodañ tud an enezenn a-bezh. Gervel a eure davetañ holl vrezelourien ar pevarzek bro ha seizh-ugent ha klemm e-unan en abeg d'ar c'hastiz a oa war e c'hoar, ha kuzul a rejont etrezo. Sed amañ an ali a voe degemeret : argadif Iwerzhon ha lezel seizh den da renerien e Breizh-Veur, Karadog mab Bran en o fenn, ha marc'hañ

Branwen merc'h Iir

anezho o seizh. En Edeirnon e voe lazhet ar wazed-se; sede perak e voe graet an anv a Seizh Marc'heg eus ar gêr-se. Bez' ez oa anezho Karadog mab Bran, Eveiz Hir, Unig Gleo Skoaz, Izig mab Lasar Lesgegouez ha Pendaran Deved da vevel yaouank ganto. Ar seizh gwaz-se a vanas evel marourien da evashaat ouzh an enezenn-mañ, ha Karadog mab Bran da bennañ enseller warno.

7. IWERZHON ARGADET GANT BENDIGEIDVRAN

Bendigeidvran hag an armead hon eus lavaret a skoas war-du Iwerzhon. N'edo ket bras an dour hag e kerzhas dre uhelbazennoù ar mor. N'oe eus hemañ neuze nemet div aven ma raed anezho Li hag Arc'han. Abaoe ez eo en em ledet ar mor, gounezet gantañ tachenn war an douarou. Kerzhet a reas Bendigeidvran, gantañ war e goin kement a oa a sonerien, ha diraez aod Iwerzhon.

Bugulien-voc'h Mazolouc'h a oa war an tevenn oc'h ober war-dro o chatal. En abeg d'an arvest a weljont war an tonnoù, sed i dont da gaout Mazolouc'h.

- Aotrou, emezo, damat dit.
- Doue da reiñ mad deoc'h, emezañ, kelou 'zo ganeoc'h eta ?
- Aotrou, emezo, ur c'helou marzhus a zo ganimp. Ur c'hoad hon eus gwelet war an tonnoù e-lec'h na weljomp biskoazh gwazenn ebet.
- Sed aze un dra eston, emezañ. Ha n'hoc'h eus gwelet tra nemet honnezh ?
- Eo, gwelet hon eus, emezo, e-kichen ar c'hoad ur menez uhel hag a zeuc war-raok. Ur pikezn uhel war ar menez hag a bep tu dezhañ ul lenn : kement-se holl a zeuc a-raok.
- Mat, emezañ, n'eus nikun amañ hag a oufa petra eo kement-se nemet Branwen a rafe. Goulennit outi.
- Mont a reas kannaded betek Branwen.
- Itron, emezo, petra 'gredez-te eo kement-se ?
- Daoust ma ne don ket itron, emezi, gouzout a ran petra eo an dra-se : gwazed Enezenn ar Gedern o treuziñ ar mor goude klavet ganto va foanioù hag an dismegañs graet ouzhin.
- Petra eo ar c'hoad a weled war ar mor, emezo ?
- Gwernioù listri hag o delezioù, emezi.
- Ha petra eo ar menez a weled e-kichen al listri ?
- Bendigeidvran, va breur, eo ez oa, emezi, o tont dre an uhelbaz-ennou. N'oe ket a lestr bras a-walc'h evitañ.
- Petra oa ar pikern uhel hag al lenn a bep tu dezhañ ?

branwen merc'h lir

- Hen eo, o sellout gant kounnar ouzh an enezenn-mañ, hag e zaoulagad a bep tu d'e fri eo an div lenn a bep tu d'ar pikern. Bodet e voe neuze raktal holl vrezelourien Iwerzhon hag ar pennoù bras anezho, ha graet kuzul.

- Aotrou, eme e dudjentil ouzh Mazolouc'h n'eus kuzul all ebet da resev nemet kilaf a-dreñv al linon (ur star en Iwerzhon), lakaat eta al linon etre te hag heñ, ha freuzañ ar pont a zo war ar ster. Meintouch a zo er goueled anezhi, ma n'hell na bag na lestr mont drezi. Kilaf a rejont a-dreñv arster ha freuzañ ar pont.

Bendigeidvran a zeuas d'an aod, ha han gant e listri war-du glann ar ster.

- Aotrou, eme e dudjentil, gouzout a rez galloud ar ster : n'hell den he zreuziñ, ha pont ebet n'eus warni. Pehini eo da ali diwar-benn ur pont ?

- Nep hini, nemet "a zo penn bezet pont". Me a vezo pont, emezañ. Neuze eo e voe lavaret evit ar wach kentañ ar ger-se, ha hiziv c'hoazh e talvez da grennlavar.

Ha goude gourvezet gant Bendigeidvran a-dreuz d'ar ster e voe taolet klouedoù warnañ, hag an arme a dreuzas war e c'horre.

8. MAZLOUC'H A C'HOULENN AR PEOC'H

E-keit ha ma save, sede kannaded Mazolouc'h o tont d'e saludia gant gwellañ gourc'hemennou o rouc, kar tost dezhañ, ha diskleriañ n'oa dellezek, e kement a oa diouzh youl o mestr, nemet a vad. Ha Mazolouc'h, emezo, a ro rouantelezh Iwerzhon da Wern mab Mazolouc'h, da niz, mab d'az c'hoar. Hen kinnig a ra dezhañ, a-c'houez dit, da zic'haouedur evit ar gaou hag an heskinezrezh a zo bet graet ouzh Branwen. Dit-te da reiñ bremañ, e-lec'h ma kari, pe amañ, pe en Enez ar Gedern, pendra da Vazolouc'h da vevañ.

Ya, eme Vendigeidvran, mar ne c'hellan ket kemer ar rouantelezh va-unen dre nerzh, marteze e rin kuzul diwar-benn ho kefridi. Keit ha ma ne zeuy ket din ur c'hannadur all, avat, n'ho pezo diganin respont ebet.

- Mat ! emezo, ar gwellañ respont hor bezo, e teuimp gantañ dav-edout gortoz eta hor c'hefridi.

- Hag e rin, emezañ, hastit affe avat.

Ar kannaded ha kerzhout ha dont betek Mazolouc'h.

branwen merc'h lir

- Aotrou, emezo, setu un eilgerindenn hag a blijjo gwell da Vendig-
aidvran. N'en deus graet van ebet ouzh an hini hon eus kemennet dezhañ.
- Ac'hanta, tudoù, eme Vazolouc'h, pe hini eo hoc'h ali c'hwil ?
- Aotrou, emezo, n'eus nemet unan : ne deo Bendigeidvran bet bis-
koazh dalc'het en un ti. Sav un ti diouzh e renk hag a zalc'ho anezhañ gant
tud Enez ar Gedern en eil tu, ha te gant da arme en tu all. Laka da rouan-
telezh dindan e veli ha gra gwazoniezh dezhañ. En eskemm eus an enor sevel
ti dezhañ, - biskoazh n'en deus bet unan da c'hellout mont e-barzh - hen a
ray ar peoc'h ganit.

Kennaded a zeuas gant ar gefridi-se davet Bendigeidvran. Hemañ a
reas kuzul hag aviz e voe degemerout koment-se; diwar alioù Branwen eo e
c'hoarvezas an dra-mañ hall, aon ma oa enni na ve dismantret ur vro hag a
oa dezhi.

9. BLEUD AR C'HOUEZELED

Sevenet e voe ar feur hag an ti savet bras ha kaer. Sede ma reas
ar C'houezeled un taol-gwidre : lakaat ur balir eus an daou du d'ar c'hant
peul a oa en ti, ha lakaat ur sac'h ler war pep balir, ur gour armet e pep
sac'h. Hag Efnissyen ha dont e-barzh a-raok strolled Enez ar Gedern, ha hen
ha teurel sellou kounnaret ha didrugar dre an ti, ma spurmantas ar seier lir
a oa a-hed ar postoù.

- Petra 'zo er sac'h-mañ ? emezañ ouzh ur Gouezel.
- Bleud, va ene, emezañ.

Sede ma stokas outañ betek kavout ar penn, ha gwaskañ warnañ ken
na glevas e vizied oc'h en em stekif er mel a-drauz d'an askorn. Ha hen ha
lezel hennezh, ha lakaat e zorn war un all en ur c'houlenn :

- Petra 'zo amañ ?
- Bleud, eme ar Gouezel.

Ober a eure an hevelep c'hoari gant bep unan eus ar seier, kement
ma ne lezas gour bev eus an daou c'hant gwaz nemet unan. Ha heñ ha dont betek
hemañ, ha goulen :

- Petra 'zo amañ ?
- Bleud, va ene, eme ar Gouezel.

Stekif a eure outañ betek ma kavas ar penn, hag evel m'en doe gwas-
mañ, ne deas ket kuit dioutañ, a-raok ma voe lazhet, ha neuze e kanas an
"englyn" (18) :

"Bez' ez eus er sac'h-mañ lies doare bleud,
Kenseurted, kenvezelourion diskennet d'an emgann,
A-raok ar gedourion d'ar gad."

Branwen merc'h lir

10. AN EMGANN EN TI MEUR

Goude e teuas ar strolladoù en ti ; tud Iwezhan en eil tu, ha
re Enez ar Gedern en tu all. Kerfant ha ma voent azezet e voe unvaniezh
atrezo, hag ar rouezelezh a voe aotreet da vab Mazolouc'h. Ur wech graet
ar peoc'h e c'halvas Bendigeidvran ar mab davetañ, ha betek ennañ e teuas
hemañ, ken karantezus ha tra. Digant Bendigeidvran ez eas ar mab betek
Mahaouezan, ha kement hini e wela e gare. Digant Mahaouezan e c'halvas
Nissyen mab Evrossouez ar mab davetañ. Hag e teuas a c'hrad vat.

- Perak, eme neuze Efnissyen, ne zeu ket va niz, mab va c'hoar,
betek ennon ? Ha pa ne vije ket rous war Iwezhan e va da ganin ober
karanteziou dezhañ.

- Aet ez laouen, eme Vendigeidvran.

Hag ar mab ha mont davetañ ez laouen.

- Doue a zo test, eme Efnissyen outañ e-unan, n'emañ ket an dud
e gortoz eus an drouklazh emañ o vont d'ober.

Sevel a eure, kemer ar mab war-bouez e dreid, ha, hep marc'hata
na bezañ tapet krog ennañ gant den en ti, e stlape ar mab war e benn
en tantad. Ha pa welas Branwen he mab o leskif en tan, e klaskas lammet
e-barzh, eus al lec'h ma oa azezet ennañ etre an daou vreur. Ha Bendig-
eidvran ha kregif enni gant e eil dorn, hag en e skoed gant e zorn all.
Neuze pep unan dre an ti a savas, ha sede gwashañ meskodeg a voe biskoazh
gant tud un hevelep ti, pep unan o tapout krog en e armoù. Neuze eo e
lavaras Morzoued Tyllion : "Guern gwn gwchuiwch Uordwyd Tyllion" (19)

Ha pep unan da vont d'e armoù, ha Bendigeidvran da virout Bran-
wen etre e skoed hag e skoaz.

11. MARV EFNISSYEN

Neuze e krogas ar C'houezeled da enaouiñ tan dindan ar geotar
azginivelezh ha goude e voe taolet ar c'horfoù marv er geotar, betek ma
voe leun, hag antronoz ar beure, sevel a rejont ac'han, anezha kadourion
koulz ha kent, nemet ne c'hellent ket komz. Pa welas Efnissyen korfoù
tud Enez ar Gedern en ul lec'h, hep advuhez avito, e lavaras outañ e-unan :

- A Zoue, emezañ gwa ma o vezañ ma'z on kiriek d'an distruj-mañ a
wazed Enez ar Gedern. Mezh warnon, nemet klask a rofen an tu d'o zonnañ
alese.

Branwen merc'h lir

Ha hen ha gouzvez e-touez korfoù ar C'houezeled, ha daou C'houezeled diarc'hen dont dezhañ hag e deurel er gaoter evel unan anezho. En em ste-gnañ a eure Efnissyen er gaoter ken na darzhas houmañ e pevar zamm, ha ma rannas e galon. Diwar gement-se eo e teuas da wazed Enez ar Gedezn an holl verzho e devoe, ha sed a voe hepken anezhañ : seizh den a dec'has, ha Bendigeidvran a voe tizhet en un troad gant ur goaf kontammet.

Ar seizh den a dec'has a oa Prederi, Manouezan, Gliviou Eil Taran, Taliesin, Enog, Grudiou mab Muryel, Heilyn mab Gwen Hen.

12. PENN BENDIGEIDVRAN

Ha neuze e reas Bendigeidvran trouc'hañ e benn dioutañ.

-Ha kemerit ar penn, emezañ, ha dougit-hen betek Gwenvran (20) e Lundein, hag eno douarrit-heñ, an dremm anezhañ war-du Bro-C'hall. Pell amzer e vlot en hent; en Harzlec'h ho pezo seizh vloaz da chom ouzh taol, gant evned Riannon o kanañ deoc'h. Ar penn a vo ken c'hwek deoc'h an dar-empred anezhañ ha ma'z eo bet biskoazh en amzer ma'z oa war va divskoaz. E Gwales e Penvro e vlot pevar ugent vloaz. Ken na zigoret an nor a sell ouzh Aber Henvelen war-du Kernev e c'hellot chom eno, hag ar penn geneoc'h divrein. Adal m'ho pezo digoret an nor, avat, n'hellot ket menel pelloc'h. Kerzhit da Lundein evit douarañ ar penn. Treuzit war-seun dirazoc'h.

Trouc'het a voe neuze e benn dioutañ, ha treuzit o rejont, ar penn gant o seizh ha Branwen eizhvet. En Aber Alao e Talebelyon, e teujont d'an aod, hag i da azezañ eno ha da ziskuizhañ.

13. RANN-GALON BRANWEN

Branwen a droas neuze he daoulagad war-du Iwerzhon hag ouzh Enez ar Gedezn, war ar pezh o wele anezho.

- A Zoue ar Mab, emezi, gwa va ganedigezh ! Div gaer a enezenn a zo bet gwastet en abeg din.

Ha hi goude ha leuskel un huanadenn bounner, hag he c'halon a rannas en he c'hreiz. Ur bez karrezek a voe toullet dezhi, ha douaret e voe ennañ war c'hlan an Alao.

Goude-se, kerzhout a reas ar seizh gwaz war-du Harzlec'h, ar penn

ganto. E-pad m'edont en hent, sed ur bagad tud o tegouezhout ganto.

- Kelou a zo geneoc'h-hu ? eme Vanaouezan.

- N'eus kelou all ebet, emezo, nemet en deus Kasvallon, mab Beli, aloubet Enez ar Gedezn, hag ez eo zoue kurunennek e Lundein.

- Ha petra a zo c'hoarvezet, emezo, gant Karadeg mab Bran, hag ar seizh den a zo bet lezet kevret gantañ en enezenn-mañ ?

- Kasvallon a yeas dezho hag a lazhas ar c'hwec'h den; rannañ a reas anezhi hec'h-unan kalon Karadog o welout ar c'hleze o skeif e wazed hep gouzout dezho piv a skoe ganto. Kasvallon eo a ree, gwisket gantañ ul lifsel-hud, ma ne wele nikun anezhañ o lazhañ ar wazed, nemet ar c'hleze. Ne felle ket da Gasvallon lazhañ Karadog : niz dezhañ, mab e genderv, oa hemañ. (An trede den a voe ma rannas e galon gant ar c'hlac'har). Pendaran Deved, hag a oa mevel yaouank gant ar seizh den, a zo tac'het en ur c'hoad, emezo.

14. HERBERC'HEREZH AR PENN ENORUS

Mont a rejont betek Harzlec'h hag i ha stagañ d'ober eno o annez; azezañ ha da gemer o gwalc'h, boued ha died, ha kroget ganto da zabriñ ha da evañ, sede ma teuas tri evn; en em reif a rejont da ganañ dezho ur c'han : kement hini o doa klevet betek neuze oa dizudi e-skoaz hemañ. O gwelout a raent pell ahont a-us d'an tonnoù, ker fraez avat o gwelent evel pa vijent bet en o c'hichen. Hag adal neuze seizh vloavezhad e voent ouzh taol. E dibenn ar seizhvet e kemerjont penn an hent war-du Gwales e Penvro. Bez' ez oa eno evito ul lec'h brav, roueel a-us d'an tonnoù, gant ur sal vras ma'z ajont enni. Hag i ha gwelout div zor digor, an drede avat, hag a selle war-du Kernev, a oa serr.

- Sed ahont, eme Vanaouezan an nor na dleomp-ni he digerif.

Tremen a rejont an noz-se eo er builhentez hag el laouenedigezh. A gement en doa gwalet o daoulagad, ha gouzañvet o-unan, ne zausas koun dezho a netra, nag a gement-se, nag a c'hlac'har ebet. Ar pevar-ugent vloaz a dremenjont eno e doare ma ne kavas dezho bezañ bevet gwelloc'h na plijusoc'h amzer biskoazh en o buhez. N'oant ket skuishoc'h eget pen oant deut el lec'h, ha kemend-all n'oa ket d'an eil anat an amzer ma vevas egile eno. N'oant ket kennebeut all skuishoc'h o vevañ gant ar penn eget ma vije bet Bendigeidvran e-unan o vevañ ganto. En abeg d'ar pevar-ugent vloaz e voe anvat an amzer-se Harberc'herezh ar Penn Enorus. Herberc'herezh Branwen ha Mazolouc'h eo an amzer tremenet en Iwerzhon.

Sed amañ a reas un deiz Heilyn mab Gwen.

- Mezh war va barv, emezañ, nemet digerifi a rafen an nor da c'houzout ha gwir eo kement a leverer diwar-benn-se.

Digerifi an nor a eure ha sellout war-du Kernev hag Aber Henvelen. Hag adal m'en doe sellet, ker splann ha biskoazh ec'h advevas en o speread koun eus niver ar c'holloù o doa graet, niver ar gerent hag ar geneiled o doa kollet, ha kement droug o doa gouzafvet, evel pa ve kement-se holl c'hoarvezet ganto er c'houlz-se end-eeun, ha dreist-holl dont a reas dezho da goun koll o Aotrou. Adal neuze ne voe evito peoc'h ebet kent na guitajont gent ar penn etrezek Lundein. Pegeit bennak ma voent en hent betek eno e teujont, ha douaret e voe ganto ar penn e Gwenvren.

Houmañ a voe anezhi, pa voe graet, an drede (21) gwellaf kuzhiadell, ha, pa voe kavet, an drede gwall gevadenn; rak n'helle dont an enezenn-mañ gwalenn ebet keit ha ma vije ar penn er c'huzh-se. Sed aze a lavar a c'hoarvezas an danevell war o fenn : "Ar wazed a dec'has diouzh Iwerzhon" eo-hi.

En Iwerzhon den ne vonas e buhez nemet pemp gwreg brazez en ur vougev e-kreiz ar gouelec'h. Ar pemp gwreg-se, d'an hevelep koulz, a c'hanas pemp mab; hag o savas betek ma voe anezho yaouankizoù bras, ma kouezhas o soñj war ar merc'hed, ma teuas enno c'hoant anezho. Kousket a reas neuze peb unan dorn-ouzh-dorn gant mamm egile ha gouarn ar vro hag he foblañ hag he rannañ etrezo o-femp. Diwar al lodennarezh-se eo e teu hiziv anv pemp rann Iwerzhon (22). Evezhiañ pizh a rejont dre ar vro el lec'hioù m'oa bet enno an aer-vaou, ha kaout a rejont arc'hant hag aour kement ma'z ejont da binvidien.

Ha sede penaos e tibenn ar skourr-mañ eus ar Mabinogi, diwar-benn abeg palvad Branwen, hag a voe anezhañ trede (23) gwall balvad an enezenn-mañ; herberc'hidigezh Bran, pan eas armead ar pevarzek ha seizh-ugent bro evit kastizañ ar palvad roet da Vranwen; ar pred seizh bloaz en Harzlec'h ha ken evned Riannon; ha Barvez pevar-ugent vloaz er Penn Enorus.

oOoOoOoOo

Branwen merc'h Iir

MANAOUEZAN MAB IIR

1. GLAC'HAR MANAOUEZAN

Goude douaret gant ar seizh gwaz hon eus-ni komzet anezho kentoc'h, pann Bendigeidvran er Gwenvren e Lundein, an dremm anezhañ war-du Bro-C'hall, Manaouezan (24) a droas e selloù ouzh kêr Lundein hag e geneiled; hag heñ neuze ha leuskel un huanadenn bounner, sammet ma'z oa gant ur glac'har hag un hirsezh divent.

- Doue Holl-C'halloudek, emezañ, siwazh din ! n'eus nikun hep lec'h dezhañ fenozh nemedon-me.

- Aotrou, eme Broderi, ne da ket da gaout dit ken kalet-se. Da genderv eo a zo roue war Enez ar Gedern. Petra bennak ma c'hall ober gaou ouzhit, emezañ, evit douaroù ha domari biskoazh n'ec'h eus goulennet. Unan eus an tri friñs beskellek (25) out-te.

- Ac'hanta, eme Vansouezan, daoust d'an den-se da vezañ kenderv din, kalet e kaven gwelout un all e lec'h Bendigeidvran, va braur; ha n'hellan ket bezañ ez laouen en hevelep ti gant an dan-se.

- Hag ober a ri diouzh un ali all, eme Broderi ?

- Diouer bras a ra din un ali, emezañ, pesaunt a zo anezhañ ?

- Seizh kantrev Deved am eus bet da herezh, eme Broderi, ha Riannon va mamm a zo o chom warno. He reif dit a rin ha ganti karz ar seizh kantrev. Ha goude ma n'ez pijs a zouaroù nemet, ne deus ket gwell egeto. Kigva, merc'h Gwen Gloiou eo va gwreg-me, emezañ. Petra bennak ma vezo an douaroù em anv, bezet al leve anezho dit ha da Riannon. Me oulfes bi-ken madoù dit da-unan, gallout a rafes marteze kaout ar re-mañ.

- N'oulan ket, priñs, emezañ. Doue d'ez para dit da vignoniezh.

-----
manaouezan mab Iir

- Krefivañ mignoniezh a hellfen magañ, dit e vezo mar karez.
- Asantif a ran. Doue d'az paeo, eme Vanaouezan. Mont a ran ganez da welout Riannon hag an douaroù.
- Ha mat a rez, eme Brederi. Ne gredan ket ez pefe bet biskoazh selaouet ouzh ur wreg halavaroc'h egeti. En amzer ma'z oa en he gwellañ, n'oa ket koantoc'h hag hi, ha bremañ c'hoazh na vezo ket displejus dit he c'hened.

2. E ZIMEZIÑ GANT RIANNON

Kemer penn an hent war-raok a rejont. Pegeit bennak ma voent en hent, a Daved ec'h errujont. Ur banvez prientet holl oa en Arberz a-benn o donedigezh : gant Riannon ha Kigva ez oa bet aozet.

Ha neuze Manaouezan ha Riannon da azezañ kichen ha kichen ha da ziviz an eil ouzh egile. Ar gaoc a denereas outi e soñj hag e galon, ha stad a voe ennañ o veizañ n'en doa biskoazh gwelet gwreg ebet brasoc'h he c'hened hag he ferzhiou-mat.

- Prederi, eme Vanaouezan, ober a rin diouzh da lavar.
- Pe lavar ez oa hennezh ? eme Riannon.
- Itron, eme Brederi, da zeñf e dimeziñ da Vanaouezan mab Lir am eus graet.
- Hag ez laouen e rin diouzh al lavar-se, eme Riannon.
- Laouen eo ganin-me ivez, eme Vanaouezan. Ra dalvezo Doue e vignon-iezh d'an hini en deus he roet din ken start hag ec'h eus graet.
- A-benn diwezh ar banvez-se e kouskas ganti.
- Diviit kement a chom eus ar banvez, eme Brederi : avidon-me, mont a ran da ginnig va gwazoniezh da Gasvallon, mab Beli, betek e Loegr.
- Aotrou, eme Riannon, e Kent emañ Kasvallon, gallout a rez eta kas ar banvez d'e benn ha gortoz ma vezo tostoc'h.
- Gortoz a rin, emezañ.

Kas a rejont ar banvez-se d'e benn ha kregiñ d'ober tro Daved, da hemolc'hiñ dre ar vro ha da gemer o flijadur. En ur ergerzhout ar vro ez anavezjont n'o doa biskoazh gwelet hini kevannezusoc'h egeti, douar-hemolc'h gwell, ha puilhoc'h he mel hag he fesked. E-keit-se war greskiñ ez ae ar vignoniezh etrezo o fevar kement ma ne fall da neb unan anezho bezañ heb egile na deiz na noz. Etristant mont a eure Prederi davet Kasvallon betek o Redec'hen (26) da ginnig e wazoniezh dezhañ, Levenez vras a voe ouzh e resev ha trugarekaet a voe da vezañ kinniget e wazoniezh. Ur wech en-dro, kregiñ da vanveziñ ha da ziskuizhañ a eure Manaouezan ha Prederi.

manaouezan mab lir

3. BRO-DEVED STROBINELLET

En Arberz eo e rejont ar c'hentañ banvez; rak bez' ez oa al lez pennañ hag enni eo e staged gant an holl lidoù. Goude an daoliad kentañ en abardaer-se, tra m'edo ar servijerian ouzh taol, i a savas ha mont o-fevar betek Gorsez Arberz, ur strollad eus o zud ouzh o heul. Hag e-pad m'edont evel-se azezet, sed un-trouz bras o sevel hag e-kreiz ar safar-se, sed ivez ur gaouad lusenn o tont, kement ma ne spurmante mui hini anezho ar re all. Ha war-lerc'h al lusenn sed ar sklerijenn adarre o parañ e pep lec'h. Hag o sellout en tu ma walent, kent, an tropelloù, ar madoù, an tier, ne spurmantent netra ebet ken, na ti, nag anaval, na moged, na tan, na den, na kêr nemet tiez al lez goull, didud, digenvez, hep den na mil anno; o c'hompagnuned o-unan a oa kollet, hep ma oufant tra diwar o fenn, ne chome mui nemeto o-fevar.

- A va Doue, eme Vanaouezan, pelec'h emañ tud al lez hag hor-re ni ouzhpenn ? Deomp da welout.
- Mont d'ar sal a rejont : n'oa den eno. Kenderc'hel betek ar solier hag ar c'hambrou-kousket : den ne walent. Kev ar chufere hag ar gegin n'oa nemet ur gouelec'h anezho.
- Hag i o-fevar ha kenderc'hel neuze gant ar banvez, ha goude-se da hemolc'hiñ ha da gemer o flijadur. Pep unan anezho a gerzhas dre ar vro hag an douaroù da welout mar gwelfent ti pe annezlec'h ebet. Ha netra ne weljont nemet loened gouez. Ha goude diviit gento o banvez hag o fourveziou e krogjont d'en em vevañ diwar gig gouez, pesked ha mel gouez. Mont a reas e-biou en doare-se ur c'hentañ hag un ail bloavezh ken seder ha tra. En diwezh, avat, e taujont da vezañ nec'het.
- Hep mar, eme Vanaouezan, ne chomimp ket avalhen. Deomp da Loegr ha klaskomp ur vicher hag a c'hounezo deomp hor boued.

4. MICHERIOU MANAOUEZAN

Hag i da Loegr ha dont betek Henforz. En em lekaat a rajont d'ober dibrou. Manaouezan a stumme ar c'hroumellennoù hag o livañ a rae a glas pri-gwer; an doare m'en doa gwelet ober gant Lasar Laes Gagnoued. Kenderc'hel a eure d'ober glas pri-gwer eveltañ ha sede perez e rear bepred eus ar glas pri-gwer an anv a "calch Llassar" diwar m'eo bet graet gant Lasar Laes Gagnoued. Keit ha ma kavet eus e labour gant Manaouezan,

manaouezan mab lir

ne breved digant dibrer ebet dre Henforz a-bezh, na kroumellenn zibr na dibr, ha se betek ma'z anavezaz holl zibrierien ar vro ez ae o gounid war ziskar ha ne breved tra diganto nemet gant Manaouezan ne vije ket kavet. Neuze i hag en em vodaf ha divizout lazhañ Manaouezan hag e geneil. Hogen kemennet e voe ar re-mañ diwar-benn se hag e rejont o menoz da guitaat kêr.

- Orezon-me ha Doue, eme Brederi, n'on ket aviz mont kuit ac'hale, met kentoc'h kannaf an dud bilien-se.

- Nann, eme Vanaouezan, m'hor bije kann outo, brud fall a zeuje warnomp ha bac'het e vijemp. Ar pezh a zo gwel evidomp, emezañ, eo mont betek ur gêr all da c'hounit eno hor bara.

Hag i neuze ha mont d'ur gêr all.

- Pe vicher a gemerimp-ni amañ, eme Brederi ?

- Greomp skoedoù, eme Vanaouezan.

- Daoust ha gouzout a reomp tra diwar-benn ar vicher-se, eme Brederi.

- Klaskomp ober, emezañ.

Hag i ha stagañ da ober skoedoù, d'o stummañ diouzh skouer ar skoedoù mat o doa gwelet ha da reiñ dezho al liv o doa roet d'an dibroù.

Al labour-se a yeas ganto war ober berzh ken na breved skoed ebet e kêr dre holl nemet kavet ganto ne vije ket. Buan e teue ganto al labour ha diniver ar skoedoù a raent. Evel-se e voent betek ma krogas, en o c'hen-vourc'hizien, droug outo ha m'o doe divizet o lazhañ. Kemenn a zeuas dezho hag e klevjont o doa an dud graet o menoz d'o lazhañ.

- Prederi, eme Vanaouezan, en dud-mañ a deus c'hoant d'hol lazhañ.

- Ne c'houzafvimp ket kement-se a-berzh seurt tud bilien. Deomp dezho ha skoemp.

- Nann, nann, eme Vanaouezan. Kasvallon hag e dud a zeufe da c'houtout hag e vefemp kollet. Mont d'ur gêr all a raomp.

Hag i ha mont d'ur gêr all.

- Pe vicher e stagimp-ni ganti amañ, eme Vanaouezan ?

- An hini a vennot eus ar re a ouzomp, eme Brederi.

- Nann, emezañ, bezomp kezeon. Ne vezo ket ar gereon kalonek a-walc'h d'en em gannañ na da herzel ouzhimp.

- N'ouzont tamm ebet ar vicher-se, eme Brederi.

- Me her goar, eme Vanaouezan, ha deskif a rin dit gwriat. Ne deomp ket da glask kiviñ al ler, prenomp anezhañ peurgivijet ha labouromp war-naf diouzhdu. Hag hen neuze en em lakaat da brenaf ar gwellañ ler Kordova a gavas dre gêr. Ne brene tamm ler all ebet nemet da zanvez solioù a ve.

Da genlodeg ez eas ouzhpenn gent gwellañ orfebour kêr ha lakaat anezhañ d'ober ezivi evit ar botoù ler, d'o alaourif, ha sellout outaf a reas betek dont da c'houzout ober kement-all e-unan. Ha sede perak e voe graet anezhañ an trede kere orfebour. Tra ma veze kavet gentaf botez-ler pe arc'henad, ne veze prenet netra digant kere all ebet dre gêr. Sede ma teuas ar gereon da

anavezout ez ae o gounidigezh da get, rak e-pad ma roe Manaouezan e furm d'al labour, Prederi a wris. Ar gereon a reas bodadeg hag en em guzuliañ. Sede petra a rejont o menoz d'ober : en em glevout evit o lazhañ o-daou.

- Prederi, eme Vanaouezan, emañ an dud e soñj hol lazhañ.

- Perak gouzafv seurt tra a-berzh an astud laer-se, eme Brederi ? N'eus nemet o lazhañ holl.

- Nann, eme Vanaouezan, n'hor bezo ket kann outo; ne chomimp ket pelloc'h e Loegr. Kerzhomp war-du Deved ha sellomp pizh dre ar vro.

5. AR C'HASTELL E FEUNTEUN-HUD

Pegeit bennak ma voent en hent, degouezhout e Deved a rejont ha dont betek Arberz. Hag i hag enaouif tan ha stagañ d'ober pourveziou ha da hemolc'hiñ. Ur miz a yeas e-biou eval-se. Bodañ adarre o c'hon en dro dezho a rejont evit hemolc'hiñ ha bezañ eno en doare-se ur bloavezh-pad.

Ur beure e savas Prederi ha Manaouezan evit mont da hemolc'hiñ : hag i ha renkañ o c'hon hag ermaez eus al lez. Sede ma kerzhes lod eus ar chas war-raok d'ur bod bihan edo tost ac'hano. Adal degouezhet e-kichen ar bod, avat, e tujont buan war o c'hiz, eonnet spontus ar reun war o c'hein, ha dont en-dro davet ar wazed.

- Tostaomp ouzh ar bod, eme Brederi, da welout petra a zo ennañ.

Nesaat outaf a rejont ha, tra m'edont o tostaat, sed un hoc'h gouez gwenn-kann o sevel a zindan ar bod. Ar c'hon atizet gant ar wazed a sailhas warnañ. Hag hen neuze ha kuitaat ar bod ha mont war gil ur pennadig hent diouzh ar wazed. Betek ma teue ar re-mañ tost dezhañ e rae penn d'ar c'hon hep kilaf dirazo. Pa dostae ar wazed, avat, e kila adarre hag e troe kein.

Hag i ha mont war-lerc'h an hoc'h gouez, betek ma spurmantjont ur c'hreffvlec'h bras uhel-kenañ, doare dezhañ da vezañ nevez-savet en ul lec'h ma n'o doa gwelet ennañ betek neuze na maen na labour-den ebet; hag an hoc'h mont d'ar c'hreffvlec'h ez vuan, ar c'hon ouzh e heul. Aet hoc'h ha kon e-barzh, sede ma choment bamet o welout ur c'hastell en ul lec'h ma n'o doa biskoazh gwelet ennañ an disterañ savadur. Diwar lein ar grec'hienn, hag i da sellout ha da reiñ skouarn d'ar c'hon. Pegeit bennak ma vanjont evel-se ne glevjont ket an unan eus ar chas na trouz ebet diwar o fenn.

- Aotrou, eme Brederi, mont a ran d'ar c'hastell davit kelou eus ar chas.

- Hep mar ebet, eme agile, n'eo ket fur da venoz mont d'ar c'hastell. N'hon eus gwalet biskoazh ar c'hastell-mañ amañ. Mar grez diouzh va fenn-ma, ne di ket di. An hini end-eeun en deus strobinnellet ar vro eo en deus ivez graet d'ar c'hastell bezañ amañ.

- Ar pezh a zo sur, eme Brederi, eo ne gollin ket va chas. Pe ali bennak m'en doe digant Manaouezan, mont a eure, daoust da se, d'ar c'hrañvlec'h. Pa zeuas e-barzh ne spuzmentas ennañ na den na mil, nag an hoc'h nag ar c'hon, na ti nag annez. Gwelout a rae, avat, war-dro kreiz leurenn ar c'hrañvlec'h, ur feunteun kelc'hiet a vein marbr benet. Ha war c'hlan ar feunteun edo un hanaf acour war c'horre un dar vaen marbr ha chadennoù o sevel war-du an oabl, ha dibenn ebet ne weled dezho. Estl-ammñ a eure Prederi ouzh bravder an acour ha dreisted stumm an hanaf. Dont a reas en e vetek ha tapout krog ennañ. Kerkent e spegas e zaouarn outañ hag e dreid ouzh an dar ma'z oa en e sav warni, hag e voe lamet digantañ ar prezeg, kement ma n'helle mui rannañ ger, hag e vanas evel-se.

E c'hortoz a reas Manaouezan betek diwezh an deiz. E-tro an noz, ur wech deust da anet evitañ n'en dije kelou hag eus Prederi nag eus ar c'hon, a tistroas war-du al lez. Pa zeuas e-barzh, sede Riannon o sellout outañ :

- Pelec'h emañ, emezi, da geneil ha da gon ?
- Sed amañ, emezañ, petra 'zo c'hoarvezet ganin, hag hen d'hen displegañ penn-da-benn.

- A zo sur, eme Riannon, ur fall a geneil ez out-te bet, hag ur mat a geneil ac'h eus kollet.

Gant ar gomz-se, sede hi kuit ha mont diouzh an tu m'en doa Manaouezan lavaret edo ar c'hrañvlec'h ha Prederi.

Dor ar c'hrañvlec'h a welas digor. N'oa ennañ petra guzh. E-barzh ez eas ha, tra ma teue, e spuzmentas Prederi krog en hanaf hag hi ha mont davetañ.

- Aotrou, emezi, petra 'rez-te amañ ?

Ha tapout krog en hanaf a-gevret gantañ. Kerkent he daouarn a spogas ouzh an hanaf hag he zred ouzh an dar, ken na c'halle rannañ ger. Ha warlerc'h-se, adal ma voe nor anezhi, sed un trouz bras warno hag ur gaouad lusann, hag e steuzias ar c'hrañvlec'h hag i gantañ.

6. MANAOUEZAN ADARRE DA GERE

Pa welas Kigva, merc'h Gwen Glocou gwreg Prederi ne chome el lez nemeti ha Manaouezan, e voe ken glac'haret ma ne gave mui gwell tamm ebet bevañ eget marvel. Manaouezan a veizas kement-se.

- Hep mar, emezañ, ar gao a zo ganit mar deo gant an aon razou ez out sammet. Doue a roan da gred dit, evit gwelout n'ec'h eus ket graet gwirionoc'h keneil eget na vezin-me ez keñver, tra ma plijo gant Doue da zerc'hel er stad-mañ. Drezon-me ha Doue ha pa vijen e derou va yaouankiz, feal e chomjen evelkent ouzh Prederi, hag ouzhit e chomin kemend-all. Drezon-me ha Doue, bez' ez pezo diganin ar genseurtiezh a gari, hervez va galloud-me, tra ma fallo gant Doue ma vezimp en trubuilh hag en enkreiz-mañ.

- Doue d'az paeo ! En gortoz edon a gement-se, emezi. Hag e teuas diwar-se d'ar wreg yaouank levezet ha fiziañs.

- Ma ! va ene, eme Manaouezan, n'eo ket ar c'houlz deomp da venel amañ. Kollet hon eus hor c'hon ha n'hellomp mui en em vevañ. Deomp da Loeqr. Aesoc'h e vo eno ar bevañ.

- Ez laouen, Aotrou, emezi, e raimp kement-se.

Hag i ha mont a-gevret da Loeqr.

- Aotrou, emezi, pe vicher a stagi-te gantañ ? Kemer unan enorus.
- Ne gemezin, emezañ, nemet ar vicher a gere, evel am eus graet kent.

- Aotrou, emezi, ne deo ket anezhi gwall zereat ouzh un den ken ampart ha ken uhelrenk ha te.

- Hounnezh eo an hini ez in dezhi, emezañ. Kragif a eure gant e vicher ha sevel e labour gant gwellañ lar Kordova a gavas e kêr. Hag evel m'o doa graet e lec'h all, stagañ a rejont d'ober lagadennoù alaouret evit ar botoù, kement ma'z oa en aner ha dister labour holl gerson kêr e-keñver e labour dezhañ. Keit ha ma kaved digantañ re votoù pe heuzoù ne brenef tra digant un all.

Ur bloavezh e tremenas ono evel-se betek ma teuas ar gerson da vogañ outañ gourvenn ha gwall soñjoù ha ma voe kemennet dezhañ ha distkeriet o doa ar gerson en em glevet evit e lazhañ.

- Aotrou, eme Kigva, perak gouzafv seurt tra a-barzh tud bilan ?
- Nann, emezañ, mont a raimp adarre da Vro-Deved.

7. TRI FARKAD GWINIZH MANAOUEZAN

Hag i ha dont da Vro Deved. Pa loc'has Manaouezan war-du Deved e kasas gantañ ur bec'h gwinizh hag e teuas en Arberz evit ober eno o annez. Na blije netra dezhañ muioc'h eget gwelout Arberz hag an douaroù m'ocant bet o hemolc'hiñ enno, hen ha Praderi ha Riannon ganto.

Boas e teuas a-nebeudoù da dapout pasked ha loened gouez en zoull eno. En em lakaat a eure da c'houde da balaret ha da hadañ ur park, un eil hag un trede. Ha sed o sevel bravañ gwinizh oa er bed, ha tri fark Manaouezan o tont da vat war un dro ker brav ma n'en doa den gwelet gwinizh gwall-oc'h eget e hini. Tremen a eure amzerioù ar bloaz; hag an diskar-amzer o tostaat. Ha Manaouezan ha mont da welout unan eus e barkadoù. Dare ez oa.

- Me a fell din medif hemañ arc'hoazh, emezañ.

Hag hen en-dro da Arberz en noz-se.

Antronoz da c'houlou-deiz emañ en hent, e soñj medif e bark. Pan erruas ne vane mui nemet ar soul noazh, torret ma'z oa bet pep koloenn e-lec'h ma teue tamouezenn : ar pennoù ed oa bet skrapet kuit holl hag ar soul lezet eno e noazh. Souezhet bras e voe Manaouezan, hag hefi dont da sellout ouzh ur park all : dare ez oa.

- Hep mar, emezañ, me a fell din medif ar parkad-mañ arc'hoazh.

Hag antronoz e teuas e soñj medif anezhañ. Hogen pan erruas ne chome mui nemet ar c'holo noazh.

- Siwazh ! Aotrou Doue, emezañ : piv a zo o kas da benn an diskar ac'hanon ? Gouzout a ran piv : an hini en deus kroget gant va distruj a zo ouzh e beurober hag hefi eo en deus diskaret war un dro ar vro ha ma va-unan.

Hag hefi ha dont da sellout ouzh an trede parkad. Pa zeuas n'en defe gallet den gwelout bravoc'h gwinizh, hag azv ez oa.

- Mezh warnon, emezañ, mar ne veilhan ket fanozh. Neb en deus skrapet an ed all a zeuy da skrapañ hemañ ha ma a ouezo piv eo.

Kemer e armoù a eure ha stagañ da evashaat ouzh e barkad. Displegañ a reas an dra penn-da-benn da Gigva.

- Ma ! emezi, petra emout e soñj ober ?

- Beilhañ ar parkad fanozh, emezañ.

8. AL LOGODENN LAER

97

Ha d'hen ober ez eas. Ha tra m'edo evel-se, war-dro hanternoz, sed o sevel brasañ tourni a vije er bed holl, ha Manaouezan ha teurel pled ha gwelout o tont un armead diniver a logod, ha n'halled hag o c'hontañ na jedif an niver anezho. A-raok dezhañ gouzout peur, emañ al logod ken prim ha tra er park ha pep unan anezho o sevel a-hed ur goloenn, ouzh he flegañ dindani, o trouc'hañ an damouezenn, hag holl kuit ez vuan gant ar pennoù ed, en ur lezel eno ar c'holo. Na spurmentas Manaouezan koloenn ebet ha ne vije ul logodenn war he zro. Hag i an hent, ar pennoù ed ganto. Neuze, droug ha kounnar ennañ, e skoas e-kreiz al logod. Na wale hini anezho sklaeroc'h eget c'houibu pe evned en aer, nemet unan hag a wale, ken pounner ma ne seblante ket gallout kerzhout. War he lerc'h ez eas; he fakañ a eure, he lakaat an e vaneg, ma klezas ar genou anezhi gant ur gordennig, he derc'hel gantañ ha mont d'al lez.

Dont a eure er gambr m'edo anni Kigva, anaouif tan, ha lakaat e vaneg a-ispilh ouzh un ibil war bouez ar gordennig.

- Petra 'zo aza, Aotrou, eme Gigva ?

- Ul laer, emezañ, tapet ganin ouzh va laeroc'h.

- Peseurt laer, emezi, e c'hallfes-te lakaat ez maneg ?

- Sed amañ an dra, emezañ.

Hag hefi ha menegif penaos ez oa bet gwastet dezhañ ha kollet e barkadoù ed; ha penaos e teuas al logod dirzañ d'e barkad diwezhañ.

- Hag unan anezho, emezañ, a oa gwall bounner; he fakat em eus, er vaneg emañ, ha warc'hoazh he c'hrougin. Doue 'zo test, ma vijent holl em dalc'h, o c'hrougaf holl a rajen.

- Aotrou, emezi, souezhus ne deo kement-se; padal, amzeret eo gwelout ur gour eus da renk hag eus da ouenn o krougaf un amprevan ar seurt-se. Mar grafes mat, a chomfas hep ober war e dro; kentoc'h zoken e lezfas da vont.

- Mezh warnon ! emezañ, o lakaat em bije anezho holl em dalc'h, mar n'o c'hrougfen ket. An hini em eus paket da vihanañ o grougin, hag a rin.

- Ma ! Aotrou, emezi, n'em eus abeg ebet da zont war sikour an amprevan-se nemet diwall ac'hanout eus un ober didalvez. Gra harvez da youl, Aotrou.

- Mar goufen-me abeg ebet dit da zont war e sikour, diouzh da ali ez afen. Dre ma n'ouzon ket un unan, Itron, va menoz a zo lakaat al laer d'ar marv.

- Gra ez laouen, emezi.

9. KLOAREG, BELEG HAG ESKOB

Neuze ez eas betek Gorsez Arberz, ha gantaf al logodenn. Sankaf a eure div forc'h war lein uhelaf ar grac'hienn. E-keit-se, sede ma wale ur c'hloareg o tont davetaf, gant kozh dilhad teuc'h ha dister en-dro dezhañ. Bez' oa a-benn neuze dek bloavezh aba ma n'en doa gwelet Manaouezan na den na loen, estreget ar pevar den ma voant a-gevret betek ma kollas daou anezho.

- Aotrou, eme ar c'hloareg, demat dit !
- Doue da roio mad dit ! Donedigezh vat, eme Vanaouezan, hag a beban e touez-te, kloareg ?
- A beban e tauan, Aotrou ? a Loegr, eus a ganañ. Met perak am goulennatez-te, Aotrou, emezañ.
- Bremañ ez eus seizh bloaz, eme Vanaouezan, n'am eus gwelet nikun amañ nemet pevar den forbannet, ha te bremañ souden.
- Ma ! Aotrou, eme an hini all, war-du va bro va-unan eo ez an dreuz ar vro m'emaon enni. Peseurt labour amout-te gantaf, Aotrou ?
- Krougaf ul laer, paket ganen ouzh va laerezh, eme Vanaouezan.
- Peseurt laer eta ? Ul loen a walan ez torn, emezañ, evel pa ve ul logodenn e ve. Amzerout a ra ouzh un den a gen uhelrenk ha ma'z out dornata un amprevan ar seurt-se. Lez-hef da vont.
- Ne lezin ket, drezon-me ha Doue ! eme henont; o laerezh em eus he fakat ha lezenn al laeron a sevenin outi : he c'hrougaf.
- Aotrou, eme ar c'hloareg, kentoc'h eget gwelout un den eus da renk oc'h ober yr seurt labour, ul lur hag am eus despugnet o c'houlenn an aluzen a roin dit, ha lez al loenig-se da vont.
- Ne ne rin, drezon-me ha Doue ! na n'he gwerzhin.
- E-giz ma kari, Aotrou, emezañ; mar ne vefe ket ez eo divalav gwelout un den eus da renk o tornata un amprevan evel hennezh, ne rafen forzh.

Hag ar c'hloareg kuit gant e hent.
Keit ha m'odo Manaouezan o lakaat an dreuzell war ar forc'hier, sed o tont davetaf ur beleg war ur marc'h harnezet.
- Aotrou, demat dit ! eme ar beleg.
- Doue da roio mad dit, eme Vanaouezan. Da vennoz ?
- Bennoz Doue dit ! Peseurt labour, Aotrou, amout-te oc'h ober ?
- Krougaf ul laer paket ganen ouzh va laerezh, emezañ.
- Peseurt laer, Aotrou ? eme ar beleg.
- Un amprevan eo, un doare logodenn. Va laerezh he deus graet, ha marv al laer a roin dezhi.

- Aotrou, kentoc'h eget da welout o tornata ur seurt amprevan, me hen preno diganez. Lez-hef da vont.

- Doue 'zo test ! nag a wazhañ nag e lezel da vont ne rin.
- Gwir eo, Aotrou, eme ar beleg, n'en deus talvoudigezh ebet. Evit tremen evelato hep da welout oc'h en em saotraf ouzh un amprevan evel hennezh, ma a roio dit tri lur, ha lez-hef da vont.
- Ne vennañ, eme Vanaouezan, drezon-me ha Doue ! nemet un di-c'haou, an hini ma'z eo dellezek anezhañ : e grougaf.

- Ez laouen, Aotrou, gra a gari.
Hag ar beleg ha mont kuit. Manaouezan neuze ha kloumaf ar gord-ennig en-dro da c'houzoug al logodenn. P'edo ouzh he dibredaf, sed o tont hauliad un eskob, gant e bakadoù hag e dud, hag an eskob o-unan o tont betek ennañ. Ha Manaouezan neuze ha chom a-sav gant e labour.

- Aotrou 'n eskob, da vennoz, emezañ.
- Doue da roio e vennoz dit, eme an eskob. Peseurt labour amout-te gantaf ?
- Krougaf ul laer hag am eus paket ouzh va laerezh, emezañ.
- Daoust ha n'eo ket ul logodenn eo a walan ez torn ?
- Eo, emezañ, ha va laeret he deus.
- Ma ! eme an eskob, p'eo gwir e c'hoarvezan da goulz marv al loenig-se, e bremañ a ren diganez. Reif a rin dit seizh lur. Ne fell ket din gwelout un den eus da renk o lakaat d'ar marv ul loen ken dister-se. Lez-hef da vont hag an danvez a zo dit.
- Ne rin ket, emezañ, drezon-me ha Doue !
- P'eo gwir n'e lezi ket da vont d'ar priz-se, ma a roio dit pevar lur warn-ugent o gwir arc'hant, dit d'hal lezel da vont.
- Ne rin ket, Doue 'zo test ! Evit ur c'hamand-all, eme Vanaouezan.

- P'eo gwir n'e lezez ket evit kement-se, eme an eskob, ma a roio dit kement a waler a virc'hed ar park-mañ, ar seizh samm a zo amañ hag ar seizh marc'h m'emañ warno.

- Ne fell ket din, drezon-me ha Doue ! emezañ.
- P'eo gwir ne vennañ ket, gra ar priz da-unan.
- Hag e rin, eme Vanaouezan, frankiz Praderi ha Riannon.
- An dra-se az pezo.
- Ne vennañ ket, drezon-me ha Doue.
- Petra 'fell dit eta ?
- Kas kuit an hud hag ar braoù diwar seizh kantrev Deved.
- An dra-se ivez az pezo, ha lez da vont al logodenn.
- Ne lezin ket, drezon-me ha Doue, eme Vanaouezan. Gouzout a fell din piv eo al logodenn.
- Va gwreg-me eo hi ha panevet se, ne glaskjen ket he dicubañ.

- Pe evit tra eo deuet betek annon ?
 - Evit preizhañ, eme an eskob. Me a zo Loued, mab Kil Koed, ha ma eo an hini e lakaas breoù war seizh kantrev Deved; hag e gwal taerif evit Gwaol mab Klud, dre geneilded outañ, eo e lakais ar breoù. Da Brederi em eus talvezet c'hoari ar broc'h er sac'h (27), a euz Poell, Penn Announ gant Gwaol mab Klud. Ober a reas se e lez Heveiz Hen, dre ur fall a venoz. Goude klevet ganen edos o chom er vro e teuas va gaskor davedon, da c'houlenn ouzhin o zreif e logod dre hud evit gwastaf da ed, hag, an nozvezh kentañ, ne deas nemet va gaskor. An eil nozvezh kemend-all, hag e voe gwastet d'ou barkad. An trede nozvezh avat, e teuas va gwreg ha gwreg al lez betek annon da c'houlenn ouzhin o zreif e logod dre hud, hag e ris. Dougerez ez oa va gwreg. Pa na vije ket bet brazoz, tizhet anezhi n'ez pijs ket. P'eo gwir ez eo bet hag emañ ez tale'h, me a roio dit Prederi ha Riannon hag a denno diwar Deved ar braoù hag an hud. Diskleriet am eus dit piv eo al logodenn. Lez-hi da vont.

- Ne rin ket, drezon-me ha Doue ! emezañ.
 - Petra a fell dit eta, eme an hini all.
 - Setu, eme Vanaouezan. Ne vezo biken hud na gallet lakaat war seizh kantrev Deved.
 - An dre-se az pezo. Lez-hi da vont.
 - Ne rin ket, drezon-me he Doue ! emezañ.
 - Petra 'fell dit ?
 - Setu a fell din, eme Vanaouezan, ma ne vo biken talvezet kement-mañ na da Brederi ha Riannon na din-me.
 - Hag ez pezo. Ar pezh a zo sur eo out bet poellek. Mar n'ez pijs ket soñjet en dre-se, war da bonn eo e kouezha an holl reuz.
 - Gant oon rak se eo ivez em eus merket spis an traoù.
 - Lez va gwreg da vont.
 - N'he lezin ket ken n'am bezo gwelet Prederi ha Riannon dizalc'h em c'hichen.
 - Sed emañ i o tont, emezañ.

10. AN TREC'H GANT MANAOUEZAN

Ha neuze sude Riannon ha Prederi. Manaoezan a savas ha mont war o arbenn, o saludiñ hag emezañ an o c'hichen.
 - A Aotrou, lez din bramañ va gwreg da vont. Setu ma'c'h eus bet kement ac'h eus merket.
 - Hag e rin ez laouen, eme Vanaouezan.

Manaoezan mab Iir

Hag heñ he lezel, ha Loued d'he skeif gant ar wialenn hud ha d'he distreiñ d'ur wreg yaouank, kaerañ hini a welas nikun.
 - Sell en-dro dit ouzh ar vro, eme Loued, hag e weli al lec'hioù annezet hag an tiez evel p'edont en o c'haerañ.
 Hag heñ ha sevel ha sellout, ha dindan e sellou ar vro penn-da-benn oa annezet ha pourvezet eus he holl finvidigezhioù hag eus he holl diez.

- Pe servij o doa d'ober Prederi ha Riannon, eme Vanaouezan ?
 - Prederi oa gantañ ouzh e choue horzh dor va lez ha Riannon ouzh he hini kebestri an ezen goude bet ar re-mañ o tougen plouz. Setu a voe o frizonerezh.
 En abeg d'ar prizonerezh-se e voe graet eus an danevell-mañ Mabinogi ar C'habestr hag an Horz.

Ha sude penaos e teu d'e benn ar skour-mañ eus ar Mabinogi.

oOoOoOo

Manaoezan mab Iir

MAZ MAB MAZONOE

1. MAZ HA GOEWIN

Maz Mab Mazonoe a oa aotrou war Wenez ha Proderi mab Poell war ur c'hantrev warn-ugent en Dehou (= kreisteiz). Sede pere ez oant : seizh kantrev Deved, seizh Morgennoug, pevar Keredigion ha tri Ystrat Tewi. En amzer-se, n'helle Maz mab Mazonoe bevañ nemet e zaoudroad a vefe e barlenn ur plac'h yaouank (28), gant ma ne virje ket reustl ar brezel kement-se outañ. Goewin, merc'h Pebin, eus Dol Pebin, eo an hini a oa gantañ. Bez' ez oa anezhi koantañ plac'h yaouank he amzer diouzh ma ouied dre eno. E kêr Dazil en Arvon e rae Maz dalc'hmat e chomadur. N'helle ket ober en dro d'ea vro; met Gilvezi, mab Don, ha Gwedion, mab Don, e nized, mibien d'ea c'hoar, hag o zud d'ea heul, a veze ouzh hen ober en e lec'h.

2. ORGED GILVEZI OUZH GOEWIN

Ar plac'h yaouank a chome bepred gant Maz. Hogen Gilvezi, mab Don, a lekaas e soñj enni hag heñ d'ha c'harout kement ma n'ouie penaos ober abalamour dezhi. Ha sed e liv, e neuz hag e zoere o fallast diwar e garantez outi ma n'oa ket aes e anaout ken.

Ha Gwedion, o vreur, ha sellout pizh outañ un deiz.
- A waz, emazañ, petra a c'hoari ganez ?

- Perak ? eme egile, petra a spurmantez-te annon ?
- Gwalout a ran ec'h eus kollet kened ha liv. Petra a c'hoari ganez ?
- Aotrou breur, emezañ, ar pezh a zo o c'hoari ganen-me na dalv netra din hen anzav ouzh den.
- Petra eo, va ene ? eme Wedion.
- Gout a rez, emezañ, galloud-dreist Maz mab Mazonoe : pe guzulig bennak a ve, ha daoust pegen izel e c'hallfe bezañ, stre tud, a vez klevet gant Maz, mar deu an avel betek annañ.
- Ac'hanta, eme Wedion, tav pellac'h. Anaout a ran da soñj. Karout Goewin a rez.

Hag egile neuze, pan ouezas ez anavezse e vreur e soñj ha leuskel pounnerañ huanadenn ar bed.

- Paouez a huanadif, va ene, eme Wedion, ne deo ket evelse e c'hou-nezer. Me a lakaio, peogwir n'heller ket tra a-hend-all, Gwanez, Powiz ha Dehoubarz d'en em sevel, evit klask kaout ar plac'h yaouank. Ha bez laouen. Ober a rin evidout.

3. TRO-BLEG GWEDION

- Hag i ha mont da c'houde davet Maz, mab Mazonoe.
- Aotrou, eme Wedion, war am eus klevet, en Dehou ez eus daut un doare loened ha ne voe biskoazh anezho en enezenn-mañ.
  - Pehini eo o anv ? eme Waz.
  - Hoboù a reer anezho, Aotrou.
  - Pe seurt loened eo ar re-se ?
  - Anevaled vihan, gwell ar c'hig anezho eget kig ejen. Bihan int hag o treiñ anv emaint. Moc'h a reer anezho bremañ.
  - Da biv ez int ?
  - Da Brederi mab Poell. Kaset int bet dezhañ, eus Announ gant Aroun, roue Announ (hag hiziv c'hoazh e talc'har eus an anv-se hanter-hoc'h, hanter-hob (29).
  - Mat, eme Waz, penaos e vo gallet o c'haout digantañ ?
  - Mont a rin, me daouzekvet, hag holl e vimp gwisket evel barzhed, Aotrou, da c'houlenn digantañ ar moc'h.
  - Bez' e c'hall o nac'h ouzhoc'h, emezañ.
  - Ne don ket fall da dennañ troioù-pleg, eme Wedion. Ne zouin ket en-dro hep ar moc'h.
  - Kaa 'ta laouen ez hent, eme Waz.

4. PENAOS E TEUAS AR MOC'H DA WENEZ

Hag heñ ha mont gant Gilvezi, ha dek den a-gevret ganto, betek Keredigion, d'al lec'h a anver hiziv Ruzlan Teivi : lez Prederi a oa eno, hag e doare barzhed e teujont a-barzh. Laouen e voed outo. Lakebt e voe en noz-se Gwedion e-kichen Prederi.

- Ac'hanta, eme Brederi, stad a vo ennomp o klevout ur marvailh digant lod eus an dud yaouank-hont.
- Ar c'hiz geneomp-ni, eme Wedion, en nozvezh kentañ ma tremenomp e ti un uheliad, eo e prezagfe ar Penn-kan (30). Me eo eta a zisplego dit ur marvailh ez laouen.

Gwellañ marvailher ar bed holl oa Gwedion. En nozvezh-se diduellañ al lez a eure gant divizoù plijus ha marvailhoù, kement ma voe un dudi da bep unan ha m'edo da gant Prederi komz outañ.

- Aotrou, eme Wedion d'an diwezh, ha gwell e c'hall nikun ober va c'hefridi ez kañver egedon-me va unan ?

- Un tead distagallet mat-dreist ez eo da hini-ta.
- Sed amañ va c'hefridi, Aotrou; azgoulenn diganez an anevalet a zo bet degaset dit eus Announ.

- Ya, eme Brederi, ne vije tra aesoc'h er bed, paneve ar four-emglev a zo etrezo ha va fobl war o divout : setu hen : ne daint diganen ken n'en deve daougementet o niver dre ar vro.

- Aotrou, eme Wedion, gellout a ran da ziliammañ diouzh ar promesaou-se. Sed amañ penaos e c'hellan se : na ro ket din ar moc'h fenozh, hogen n'o nac'h ket ouzhin kennebeut. Warc'hoazh e kinnigin dit eskemm evito.

Hag en noz-se ez ejoint, heñ hag e geneiled, d'o lojeiz evit en em glevout.

- A wazed, eme Wedion, n'hor bezo ket ar moc'h diouzh o goulenn.
- Ac'hanta, emeza, dre be dro-bleg o c'haout.
- Dont a rin a-bann, eme Wedion.

Hag heñ neuze ha stagañ gant a droidelloù-hud ha da ziskouez e c'halloud. Degas e eure, dra hud, da vezañ, daouzek marc'h kalloc'h, daouzek levran du, bruchedet gwenn pep unan anezho, daouzek tro-c'houzoug gant o roll outo, ha nikun eus ar re o gwele n'ouie n'oant ket aour; daouzek dibr war ar mirc'hed hag e kement lec'h anezho ma tlee bezañ houarn ez oa aour fetis. Ar ranjennoù a oa graet heñval ouzh an dibroù. Gant ar mirc'hed hag ar c'hon e teuas davet Prederi.

- Demat dit, Aotrou, emezañ.
- Doue a roio mad dit, eme Brederi. Degemaret mat ra vezi.

- Aotrou, eme egile, sed amañ dit peadra da dennañ da c'her, ac'h aus menaget neizheur diwar-benn ar moc'h : n'o rofes na n'o gwerzfes biken. Gellout a ri evelato o zrokañ ouzh un dra hag a vo gwall. Reif a ran dit an daouzek marc'h en doare ma'z int harnezet, gant o c'habestr, an daouzek levran gant an troioù-gouzoug hag o rolloù evel m'o gwelez hag ivez an daouzek skoed a welez ahont. (Ar re-mañ en doa troet diwar gebell-touseg).

- Mat, eme Prederi, emeomp o vont da gamer kuzul.

Sed amañ a voe asantet : reif ar moc'h da Wydion ha kemer digantaf en eskemm ar mirc'hed, ar chas hag ar skoedoù.

Ha neuze e kimiadas diouto tud Gwenez, hag en hent gant ar moc'h.

- Kenveajourien, eme Wedion, ret eo deomp kerzhout affo. Ne bad ar breou nemet un dervezh.

En noz-se e savjont betek lein Kerredigion, el lec'h a anver c'hoazh en abeg da se Moc'h'tref (31). Antronoz e kemerjont adarre penn o hent ha treuzif Elenit hag en noz war-larc'h e voent etre Keri hag Arouestli, er gêr a anver ivez abalamour da se Moc'h'tref hag ac'hane e kerzhjont war-rack betek ar c'hombod eus Powiz a anver, atav evit an hevelep abeg, Moc'h'nant, hag eno chom an nozvezh-se. Ac'han ez ejont betek cantref Ros ha menel eno un nozvezh all er gêr a anver c'hoazh Moc'h'tref.

- A wazed, eme Wedion, deomp da baka kreiz Gwenez gant ar chatal-mañ. Emeur o sevel armeoù war hol lerc'h.

Hag i ha mont d'ar gêr uhelañ en Arlec'hwez, hag eno sevel krevier d'ar moc'h ha sede perak e voe roet Kraouerion da anv d'ar gêr. Ha, goude savet ar c'hrevier d'ar moc'h ez ejont betek Maz Mab Mazonoe, e Ker Dazil.

5. BREZEL ETRE GWENEZ HA DEHOU

Pan errujont eno, edod o c'hervel ar vro d'an armoù.

- Pe gelou a zo amañ ? eme Wedion.

- Emañ Prederi o tastum da zont war ho lerc'h-c'hwil tud ur c'hantrev warn-ugent. Ur souezh eo bet deomp pegen goustad hoc'h eus kerzhet. Pelloc'h emañ al loened ma'z oc'h bet ouzh o c'hilsk ? eme Vaz.

- Emaint, ha graet kzaoù dezho, ez c'hantrev all ahont izelloc'h, eme Wedion.

Ha neuze sede ma klevjont an trompilhoù hag an emsav dre ar vro, hag i da wiskañ o armoù ha kerzhout betek Pennarzh en Arvon.

o

maz mab mazonoe

6. GOEWIN GWALLET GANT GILVEZI

Hogen noz-se Gwedion, mab Don, ha Gilvezi, e vreur, a zeuas en-dro da Ger Dazil. Hag e gwele Maz, Mab Mazonoe, e lakaas Gilvezi ha Goewin da gousket a-gevrat. Ar marc'hed yaouank a voe kaset kuit gant dismegañs, ha Gilvezi a chomas da gousket gant Goewin en despad dezhi en nozvezh-se.

Pa weljont o tarzhañ an deiz war-lerc'h, i ha doreded d'al lec'h m'edo Maz, mab Mazonoe, hag e armead. Edont o vont d'ober kuzul evit gouzout e pelloc'h gedal Prederi ha tud an Dehou. Perzh a gemerjont er c'huzul hag e voe divizet gortoz e kalon Gwenez, en Arvon. Ha gedet e voe Prederi etre an daou vaneur (32) : meneur Pennarzh ha meneur Koed Alun.

7. MARD PREDERI

Prederi a zeuas d'o argadif eno. Kroget e voe gant an emgann ha graet ul lazhadeg vras a dud a bep kostezenn. Ret e voe da dud an Dehou kilañ. Mont war o c'hiz betek al lec'h a anver c'hoazh Nantkall. Betek eno e voe redet war o lerc'h ha graet adarre ul lazhadeg divent. Ha tud an Dehou ha mont neuze war a-dreñv betek Dol Penmaen hag eno en em vodañ ha goulenn ar peoc'h. Er gwel a se e roas Prederi gouestloù. Hag e voe gouestlet Gourgi Gwastra ha tri warn-ugent all a vibien uhelidi. Goude se e kerzhjont e peoc'h betek an Traezh Meur. Ur wech dagouezhet avat e Melon Red ne voe ket gallet mirout ouzh an droadeien da leuskel birot an eil rumm ouzh egile. Ha Prederi da gas kannaded da c'houlenn digant Maz dere'hal war e dud hag aotreañ un emgann utrezañ ha Gwedion mab Don peogwir ez oa hemañ eo a oa penn-kaoz d'ar brezel. Betek Maz, mab Mazonoe, e tauas ar gefridi-se.

- Mat ! eme Vaz, drezon-me ha Doue, mar deo da gant Gwedion mab Don, me hen aotreo da vont ez laouen. Biken ne radiin nikun da vont d'ar gad e-lec'h ober ganeomp hon-unan pa c'hellomp.

- Hep ket a var, eme ar gannaded, dereat e kav Prederi ma teufe ar gour en deus graet outañ ur seurt gaou da lakaat e gorf rag-anep d'e hini dezhañ ha lezel an div armead e peoc'h.

- Doue a zo test, eme Wedion, ne c'houlennan ket digant tud Gwenez en em gannañ em lec'h pa'm eus krogad da gaout va-unan ouzh Prederi. Lakaat a rin ez laouen va c'hozif rag-anep d'e hini dezhañ.

maz mab mazonoe

Kemennet e voe se da Brodari.

- Ac'hanta, emezañ, ne c'houlennan digant den all nemedon va-unan reizhañ ar gaou graet ouzhin.

Lezet e voent o-unan o-daou. Hag i ha gwiskañ o armoù ha d'an emgan an eil ouzh egile. Dre e nerzh-dreist, e vreoù hag e strobinoelloù e c'houn-ezas Gwedion ha Prederi a voe lazhet. Douaret e voe e Maon Teviog, hag eno eo emañ e vez.

Tud an Dehou a garzhas war-du o bro, kanennoù-kañv truezus ganto ha n'oa ket ur souezh; o aotrou o doa kollet, e-loizh eus o zudjantil, o mirc'had hag o armoù, al lodenn vrasañ anezho.

7. KASTIZ GWEDION HA GILVEZI

Tud Gwenez, eus o zu, a yeas en-dro, laouen-holl ha drant meurbet.

- Aotrou, eme Wedion ouzh Maz, daoust ha ne ve ket reizh deomp daskor da dud an Dehou an uheliad o dous roet deomp da ouestl en abag d'ar peoc'h ? N'hon eus ket gwir d'e brizoniañ.

- Lezit-heñ da vont, eme Vaz.

Hag e voe lezet da vont kuit ar paotr-se hag ar ouestloù all a oa a-gevret gantañ, da heul tud an Dehou. Maz ouzh e du a zeuas da Ger Dazil, Gilvezi, mab Don, avat, hag an heuliad a oa gantañ betek neuze a yeas d'ober tro Gwenez, evel m'oañ boas hag hep denesaat ouzh al lez. Maz a garzhas d'e gamb hag a lakaas kompenn diouzhtu ul lec'h evitañ da zaouilinañ ha lakeat neuze e dreid e barlenn ar plac'h yaouank.

- Aotrou, eme Goewin, klask bremañ ur plac'h yaouank all da harpaf da dreid. Ur wrag ez on deut da vezañ.

- Petra eo se ? eme Vaz.

- Gwallet on bet, Aotrou, hag a-c'houez d'an holl, ha chomet sioul ne don ket. N'eus bet den dre al lez ha n'en defe gouezet. Da nized, mibien da c'hoar, eo a zo deut, Aotrou : Gwedion, mab Don, ha Gilvezi, mab Don. Un taol garventez o dous graet din hag ouzhit-te dismegañs. Kousket ez eus graet genen ha kement-se ez kamb hag ez kwels.

- Mat, emezañ, hervez va galloud e klaskin un dic'haou dit da gentañ ha din-me da c'houde. Evidout-te da gemer a rin da bried ha perc'hen-tiezh va rouantelezh a lakain ez taouarn.

E-keit-se ne zeue ket an daou all war-dro al lez, nemet kenderc'hel ne raent kun da vont-dont dre ar vro betek ma'z eas difenn da reiñ dezho da zobrañ ha da evañ. Neuze avat e teujont betek Maz.

- Aotrou, emezo, demat dit.

- Ac'hanta, emezañ, ha da reiñ un digoll din eo ez oc'h deut ?

- Aotrou, emezo, ez sentidigezh emeomp.

- Ma vijec'h bet em sentidigezh n'em bije ket kollet a dud hag a armoù kement hag a gollis. An dismegañs graet ouzhin, hep manegif marv Prederi, n'hellot ket va digoll anezhi. Mat, peogwir oc'h deut hiziv em sentidigezh, e krogin d'ho kastizañ.

Hag heñ neuze ha kemer e wialenn-hud ha skeif gant Gilvezi, ma teuas da vezañ un heizez deut d'he ment. Troc'hif a eurs egile timat; daoust dezhañ mennout tec'hout, n'hellas ket : e skeif a eurs gant an hevelep gwialenn, ma teuas da vezañ karv.

- Peogwir ez oc'h erret, ober a rin deoc'h kerzhout kavret, par ha parez. Bez' ho pezo an hevelep plegoù-natur hag ar gouezed m'hoc'h eus ar furn anezho, ha d'an amzer ma kolenint, unan bihan ho pezo ivez c'hwi ho-taou. En deiz-mañ ponn bloaz e teuet emañ davedon.

- A-benn bloaz, deiz evit deiz, setu ma voe klevet safar en tu all da voger ar gamb ha kon al lez o kregif da harzhal d'an trouz.

- Sellit petra a zo er-maez, eme Vaz.

- Sellet em eus, Aotrou, eme unan. Bez' ez eus aze ur c'harv hag un heizez, ur menn ganto.

Hag heñ kerkent ha sovel da vont er-maez. Pa zeuas, e welas an tri loen. Bez' ez oa anezho ur c'harv, un heizez hag ur menn krañv. Hag heñ ha sevel e wialenn-hud.

- An hini ac'hanoc'h a zo bet heizez warlene, bezet hoc'h gouez hevlene, hag an hini a zo bet karv, bezet gwiz.

Hag heñ d'o skeif gant e wialenn.

- Padal kemer a ran ar mab, emezañ, lakeat a rin e ziorren hag e vadezif. Graet a voe anezhañ an anv a Hezoun.

- Kit c'hwi, eme Vaz, ha bezit an eil un hoc'h hag egile ur wiz c'houez, ha deoc'h ho-taou plegoù-natur ar moc'h gouez. En deiz-mañ penn-bloaz bezit emañ ouzh traoñ ar voger, ho porc'hell ganeoc'h.

A-benn bloaz e klevjont o harzhal ar c'hon ouzh traoñ ar voger hag e teredas al lez war-du enno en abag da se. Maz a savas raktal da zont er-maez ha pa zeuas, tri loen a welas. Bez' ez oa anezho un hoc'h gouez hag ur wiz c'houez, un tamm mat a borc'hell ganto. Krañv oa hemañ zoken evit an oad oa warnañ.

- Mat ! eme Vaz, kemer a ran hemañ ganen hag hel lakeat badezif. Ha da skeif outañ gant e wialenn ma teuas da vezañ ur c'haer a grennard damzu hag a voe graet anezhañ an anv a Hec'htoun.

- Evidoc'h-c'hwi, eme Vaz, an hini a zo bet tourc'h gouez warlene bezet bleizez hevlene, hag an hini a zo bet gwiz c'houez warlene

bezot bleiz er bloaz-mañ. Bezot ivez ennoc'h plegoù-natur-an anevaled m'hoec'h eus ar furn anezho. Ra viot amañ hiziv penn-bloaz ouzh traoñ ar voger-mañ.

An havelep deiz, e penn ar bloaz, sede ma klevas trouz hag harzhadeg ouzh traoñ moger ar gambr. Sevel a eure kuit hag o tont er-maez e welas ur bleiz, ur vleizez hag ur c'hrefiv a vleizig ganto.

- Hemañ a gemeran ivez, eme Vaz, hag a lakain badezif. Kavet eo e anv : Bleizoun. Tri a vugale a zo deoc'h hag an tri-se a zo :

Tri mab Gilvezi, an trubard,
Tri emganner gwirion,
Bleizoun, Hezoun, Hec'htoun hir.

Ha goude-se e skoas outo o-daou gant e wialenn-hud ma teujont en-dro en o c'hig o-unan.

- A wazed, eme Vaz, mar hoc'h eus graet gaou ouzhin, a-walc'h oc'h bet em c'hastiz, ha bet hoc'h eus ar vezh vras da gaout bugale an eil diouzh egile. Priantit ur c'hibelladur d'ar wazed-mañ, gwalc'hit o fenn dezho hag o gwiskit.

Kement-se a vos graet dezho ha goude gwisket e teujont en-dro da-vetañ.

8. MAZ HA GEVIER ARANROT

- Gwazed, eme Vaz, ar peoc'h hoc'h eus bet, ar vignoniezh ho pezo ivez. Roit din un ali : pe blac'h yaouank a gemerin ?

- Actrou; eme Wedion mab Don, aes eo da guzuliañ. Kemer Aranrot, merc'h Don, da nizez, merc'h da c'hoar.

Kerc'het e vos hi davetañ. Dont a eure e-barzh.

- A blac'h yaouank, emezañ, ha gwerc'h ez out-te ?

- Netra all gant ma oufen.

Neuze heñ ha kemer e wialenn-hud hag he c'hamañ.

- Kerzh dreist houmañ, eme Vaz, ha mar dout gwerc'h me hen gouezo.

Hag hi ha kerzhout dreist ar wialenn-hud ha gant ar c'hammed-se lezel war he lerc'h un tamm mat a baotrig melegan. Hag ar bugel da leuskel germoù skiltr. Pa c'harmas, e klaskas Aranrot kaout an nor hag e lezas neuze ur bugel all heñvel war he lerc'h. Araok da nikun bezañ gwalet hemañ un eil gwech, Gwedion hag a gemer ha pakañ en-dro dezhañ ur vantell seiz

hag e guzhat ha sed amañ pelec'h e guzhas : e-barzh ur c'houfr izel ouzh troad e wela.

9. DELAN MAB AN TONN

- Ac'hanta, me a lakeio badezif hemañ, eme Vaz ouzh ar bugel melegan, ha sed an anv a rin anezhañ : Delan.

Badezif ar mab a vos graet; hogen a-vec'h e vos badezet ma'z eas a-benn d'ar mor. Kercent ha ma vos e-barzh ez en em reas diouzhtu outañ. Neufvial a ras koulz hag ar gwellañ pesk er mor hag en abeg da se ez arved anezhañ Delan Eil Ton (Mab an Tonn). Morse tonn ebet ne dorras dindanañ. An taol ma teuas dezhañ ar marv dioutañ a vos skoot gant Govannon e contr ha bez' e vos an trade gwall dael (33).

10. BUGELIEZH LOU

Un deiz m'edo Gwedion divorfil en e wela e klevas kri en e goufr dinden e dreid. Daoust ma n'oa ket skiltr, freez a-walc'h ez oa evolato evit buzañ klevet gantañ. Hag heñ da sevel timat ha digerif ar c'houfr. Hag e welas ur bugel bihan o hejañ e zivrec'h e-kreiz ar vantell c'houfr. Hag e disteurel diwar e dro. Hag heñ ha kemer ar bugel war e zivrec'h ha mont gantañ e kêr d'al lec'h ma ouie ez oa ur vaouez laozh ganti. Ober a eure marc'had ganti da vogañ ar bugel. Maget e vos ur bloaz-pad hag a-benn neuze e vos ur souezh evito e vent, prim zoken evit ur bugel a zaoù vloaz. A-benn an eil bloavezh ez oa anezhañ ur paotr bras, barrek da vont e-unan d'al lez. Gwedion end-seun eo a reas war e dro pa vos deut d'al lez. En em vozañ a reas outañ an hini bihan ha dont da vogañ karantez outañ muioc'h eget ouzh den all. Desavet e vos ar bugel al lez betek e bevar bloaz. Eston a va bet ur bugel aizh vloaz ken tarrubl hag heñ. Un deiz ez eas da vale er-maez da heul Gwedion. Hag hemañ ha mont da Ger Aranrot (34), ar mab gantañ. Adal degouezhet Gwedion el lez e savas Aranrot da zont war e arbenn ha d'e seludif.

- Doue a roio mad dit, emezañ.

- Piv eo ar bugel a zo ouzh da heul, emezi ?

- Ar bugel-mañ, emezañ, a zo mab dit.

- A waz, emezi, pe froudenn a zo deut dit eta d'am dismegafsisif, da genderc'hel d'hen ober ha d'hen suraat keit-mañ?

- Mar ne vez warnout gwashoc'h dismegafsis egot ne deus o savel ur mab ken terrubl hag hemañ, nebeud a dra eo da zismegafsis-te.

- Pe anv a zo d'az mab ? emezi.

- Hep mar, emezañ, n'en deus c'hoazh anv abet.

- Ac'hanta, eme Aranrot, touiñ a ran an tonkadur-mañ dezhañ : n'en do anv abet ken n'en do unan diganen-me.

- Doue a zo test, emezañ, ur vaouez fall n'out ken, hag ar mab en do un anv goude ma ve droug ennout. Evidout-te avat, an anv, ac'h eus kement a geuz d'endevout kollet, n'ez pezo ken : biken mui ne vezi galvet plac'h yaouank.

Ha war se mont kuit, kounnar ennañ, a eure ha diraez Ker Dazil ma tremenas eno an noz.

11. PENAOS EN DEVOE LOU LAO GEFEZ E ANV

Pa savas antronoz e kemeras gantañ ar bugel da vont da vale war ribl an aod etre ar mor hag Aber Menai. E lec'h ma welas tellesk ha felu mor e lakaas dre hud ul lestr da zont war wel. Gant an tellesk hag ar bezhin e reas ler Kordova ha kalz anezhañ; hel livañ a eure a kel lies liv ma n'holle den gwelout ler bravoc'h. Stignañ a eure goude-se ar ouel war al lestr ha dont e-tal dor borzh Ker Aranrot, heñ hag ar mab el lestr. Hag en em lakeat neuze da stummañ botoù ha d'o gwriat. Spurmantet e voent eus ar c'hastell. Pen ouezas ez oa bet gwelet ac'hane e kemmas o neuz hag e roas dezho o-daou un neuz all evit na vefent anavezet.

- Pe seurt tud a zo el lestr ? eme Aranrot.

- Kerseon, emezo.

- It da welout peseurt ler a zo ganto ha petore labour a reont. Dont a rejod, hag i oc'h erruout edo Gwedion o reif d'e ler Kordova liv an aour. Hag ar gannaded ha mont an-dro davet Aranrot evit menegif dezhi kement-se.

- Ac'hanta, emezi, kasit muzul va zroad ha goulennit digant ar c'herc' ober din ur re votoù.

Stummañ a eure ar botoù, neket diouzh ar muzul avat, hogen brasoc'h. Kaset e voe ar botoù dezhi ha sede ma voent re laosk.

- Re vras ar re-mañ, emezi, o faeañ a rin dezhañ, hogen graet ivez ur re hag a vo bihance'h egeto.

Hag heñ hag ober ur re all kalz berroc'h eget he zroad hag o c'has dezhi.

- Livirit dezhañ, eme Aranrot, ne da ket din un unan eus ar botoù-mañ.

Lavarat e voe dezhañ.

- Mat, emezañ, ne stummin ket a votoù dezhi nemet gwelet em befe he zroad.

Kement-se a voe kementet dezhi.

- Ac'hanta, emezi, mont a ran betek ennañ.

Hag hi ha dont neuze betek al lestr. Edo d'ar poent-se Gwedion o stummañ hag ar paotr o wriat.

- Demat dit, Itron, emezañ.

- Doue a roio mad dit, emezi. Eston eo ganen n'hallfes ket dont a-bonn d'ober din ur re votoù diouzh va zroad.

- N'on ket deuet a-bonn, emezañ, met bremañ e rin avat.

Etretant sed ul laouenan o plavañ war vourzh al lestr. Hag ar paotr ha distagaf gantañ un taol hag hen tizhout etre nervenn ar c'har hag an askorn.

Hag Aranrot da c'heerzhin.

- Hep ket a var, emezi, bez' ez eo gant un dorn apert (llaw gyffes) a skoas al Leon (Llew) anezhañ.

- Ac'hanta, eme Wedion, hep bennozh Doue dit. Bremañ souden en deus bet e anv. Lou Lao Gefez (Leon e zorn apert) eo pelloc'h.

Ha neuze e labour ha stouziañ e felu hag e goumon ha ne gen-dalc'has ket hiroc'h gant ar vicher. En abeg da se eo ez eus bet graet anezhañ an tredo kere orfebour (35).

- E gwirionez, eme Aranrot, ne vezo ket gwell ar bed ganez evit bezañ drouk ouzhin.

- N'on biskoazh bet fall ouzhit, emezañ.

Ha neuze e taskoras d'ar mab e furm wirion hag ez adkomasas e furm e-unan.

- Mat, emezi, touiñ a ran d'ar paotr-mañ un tonkadur, n'en devo biken a armoù ken n'em bo-me o gwisket dezhañ.

- Drezon-me ha Doue, eme Wedion, bez ken fall ha ma kari, armoù an devezo.

12. PENAOB EN DEVOE LOU LAO GEFEZ E ARMOU

Neuze e teujont betek Dinas Dinllev. Hag eno e tesavas ar mab betek ma c'hellas marc'hekaat pep marc'h ha m'en devoe graet e gresk, e dremm, ment ha korfegezh. D'an ampoent-se ez anavezaz Gwedion diouzh e benn en doa mezh ar paotr dre ma n'en doa na marc'h nag armoù, hag heñ e c'hervol davetañ:

- A waz, eme Wedion, mont e raimp warc'hoazh to ha me, en hent evit ur gefridi. Ha bez laouenoc'h eget na dout.
- Hag e vezin, eme ar paotr yaouank.

Antronoz e yaouankiz an deiz i ha sevel ha pignat gant an aod betek Bren Arven. Ha deut war gribenn uhelañ Kein Klutno hag i hag en em gompenn, mirehad hag all, da zont betek Ker Aranrot. Kemm a dremm a rejont neuze ha direz an nor-dal e stumm daou zen yaouank nemet ez oa evelato lentoc'h dremm da Wedion eget d'ar paotr yaouank.

- Porzhier, eme Wedion, kae d'an ti ha lavar ez aus amañ barzhd a Vorgannoug.

Ar porzhier ha mont.

- Donedigezh vat dezho en anv Doue, eme Aranrot.
- Lez anezho da zont tre.

Levenez vras a voe outo. Kempennet e voe ar sal vras hag ez ejod ouzh taol. Pa voe echu gant ar pred e tivizas Aranrot ouzh Gwedion diwar-benn danevelloù ha marvailhoù. Ur marvailher dispar ez oa Gwedion. Goude deut ar poent da baouez gant an evadeg, ur gembr a voe rozet dezho hag i da gousket. Seure mat Gwedion a savas ha gervel davetañ e c'halloud-hud. A-barzh gouloù deiz edo donamonia ha trompilhoù o tasseniñ, war un dro gant kriadennoù dre ar vro a-bezh. Pan oa an deiz o tont, sed i ha klevout skeiñ ouzh dor ar gembr hag Aranrot o c'houlenn digor. Ar paotr yaouank, kerkent, ha sevel ha digeriñ. Dont a reas Aranrot e-barzh, ur plac'h yaouank ganti.

- Tudjentil, emezi, e gwall zoare amaomp.

- Ya, emezañ, klevout e reomp trompilhoù ha kri; petra a soñjez-te a gement-se ?

- E gwirionez, emezi, n'hellomp ket gwelout liv ar mor gant al listri, an eil ouzh tor egile. Emaint oc'h ober penn d'an aod buanañ ma c'hallont. Petra a raimp-ni ?

- Itron, eme Wedion, n'aus tra all d'ober hervezomp nemet klozañ ar c'hastell warnomp hag hendifenn gwellañ ma c'hellimp.

- Mat, emezi, Doue d'ho pao. Difennit-heñ; a-walc'h a armoù o kavot amañ.

Hag hi neuze ha mont davit armoù. Dizalc e teuas en-dro ganti div blac'h yaouank o tagas harnez daou vrezelour.

- Itron, eme Wedion, gwisk ar paotr yaouank-mañ. Evidon-me en em wiskañ a rin gant sikour ar plac'hed yaouank-mañ. Klevout a ran reustl an dud o tostaat.

- Ober a rin ez laouen, emezi.

Hag hi ha gwiskañ Lou penn-da-benn, mall warni.

- Ha perechu eo ganez gwiskañ a armoù d'ar paotr yaouank-se ?

- Peurechu eo, emezi.

- Peurechu eo ganen-me ivez, emezañ. Tennomp bremañ hon armoù.

N'hon eus ket ezhomm anezho.

- Gwa ni, emezi, perak eta ? Emañ al listri en-dro d'an ti.

- Maouez, emezañ, n'aus ket aze un unan end-seun.

- Siwazh, emezi, pe douzmac'h eta ez oa anezhi ?

- Peadra, eme Wedion, da zigilhañ da vab ha da gaout armoù dezhañ. Bremañ en deus bet armoù hag hep trugarez dit.

- Drezon-me ha Doue, emezi, ur gour drouk ez out-te. Bez' e c'hellfe meur a zen yaouank koll o buhez diwar goust an dastumadeg ec'h eus-te lakaet ober dre ar c'hantrev-mañ hiziv an deiz. Un tonkadur a douan d'ar paotr yaouank : biken gwreg ne gavo a-douez ar ouenn dud a zo o vevañ war an douer-mañ d'ar pred-mañ.

- Mat, emezañ, ur gwall vaouez out bet a-hed-ur-wech ha den ne dlefe bezañ a-du ganez. Ur wreg en devozo evelkent.

13. GANEDIGEZH BLODOUVEZ HAG HE DINEZIN GANT LOU

Dont a rejont betek Maz, Mab Mazonoe, ha tamall start kenañ Aranrot ha displegañ penaos en doa bet e harnez da Lou.

- Ac'hanta, eme Vaz da Wedion, klaskomp hon daou, dre hon hud hag hor braoù, tennañ dezhañ ur wreg diouzh ar bleunioù.

Deut ez oa, evit gwir, d'ar poent-se, Lou d'e vent gour ha bez' ez oa anezhañ brevañ gwaz a welas den biskoazh.

Kemer a rejont eta bleuiñ an derz, bleuiñ ar balan hag hini an tro-heol hag anezho holl furmi dre achantourezh ur plac'h, ar vravañ hag ar goantañ a welas nikun biskoazh, hag he badeziñ eus ar vadiziant ma raent ganti en amzer-se. Blodouvez (Dremm bleuiñ) a voe roet da anv dezhi.

Goude m'o devoe Lou hag hi kousket kevret, e-pad ar barvez, Gwedion ha lavarout :

- D'un den hep douaroù ne deo ket aes bevañ.
 - Ac'hanta, eme Vaz, reiñ a rin dezhañ ar gwellañ kantrev a c'hell kaout ur paotr yaouank.

- Pehini, Aotrou ?
- Kantrev Dunodig, emezañ.

Hennezh eo a reer anezhañ hiziv Eiwanez hag Ardudoe. Ul lez a voe savet da Lou el lec'h a anver Mur Ar C'hastell hag a zo war harzoù Ardudoe. Laouen e voe an holl d'e gaout da aotrou.

14. AVOULTRIEZH BLODOUWEZ

Un deiz ez eas Lou da Ger Dazil evit gweladenniñ Maz, Mab Mazonoe. En deiz ma'z eas di, Blodouwez en em lakaas da vale dre el lez. Klevout a eure son ur c'hornboud ha sed ur c'harv skuizh-divi o vont e-biou, kon hag hemolc'herien ouzh e heul. War-lezerc'h ar chas hag an dud-se e teue ur bagad tud all war droad.

- Kasit ur mevel, emezi, da c'houzout da biv eo an dud-hont.
- Ar mevel ha mont ha goulenn piv oant.

- Gronou Pebr (Gronou ar C'hrenv) eo hemañ, emezo, an hini a zo aotrou Penlen.

Ar mevel a lavaras se da Vlodouwez. Gronou heñ a gerzhas da heul ar c'harv. Hen tizhout a eure war ribl ar ster Kenvael hag hel lazhañ. Chom a reas betek serr-noz da gignat ar c'harv ha da voueta e gon dioutañ. P'edo an deiz o steuziañ hag an noz o tostaat, sede ma teuas da doull dor ar c'hastell.

- Hep mar, eme Vlodouwez, dzouk-prezeget e vo war hon divout gant an denjentil-mañ m'e lezomp da vont d'ul lec'h all hep e bediñ da chom amañ d'an eur-mañ.

- A zo sur, eme he zud, gwell eo e bediñ.

Ha neuze kennaded ha mont war e arbenn d'e bediñ hag e tegemeras-heñ ar bedenn ez laouen ha dont tre el lez. Blodouwez a yeas d'e ziambroug evit e saludiñ hag hetañ dezhañ donediagzh vat.

- Itron, emezañ, ra baoc Doue dit da hegarated.

Lemel e harnez-hemolc'h a eure hag i mont da azezañ o-daou. Blodouwez a sellas outañ ha kerzent ne voe takenn anezhi ha ne vije entanet gant ar garantez outañ. Heñ ivez a sellas outi hag an hevelep prederenn ha dezhi a zeuas dezhañ. N'hellas ket kuzhat outi he c'hare. Hen diskleriañ dezhi a eure ha sederaset holl e voe Blodouwez. Diwar-benn ar garantez hag

ar vignoniezh a vagent an eil ouzh egile e voe o divizoù en abardae-vezh-se. Ne zalejont ket da dostaat an eil ouzh egile hag en noz-se and-aeun e kouskjont kevret.

Antronoz e voe maneg gantañ da vont kuit.

- Hep ket a var, emezi, ne di ket diouzhin fenczh.

Hag an nozvezh-se c'hoazh a vanjont a-gevret. Kuzul a voe etrezo evit klask penaos e c'hellfent chom da vevañ an eil gant egile.

- N'eus tro, emezañ, nemet hemañ : klask gouzout pe dre zoare e tevio ar marv da Lou ha goulenn se evel o vezañ e chal gantañ.

Antronoz e felle dezhañ mont en e hent.

- E gwirionez, emezi, ne don ket aviz ez afes kuit diouzhin

hiziv.

- Ac'hanta, emezañ, pa n'out ket aviz, ne din ket. Lavarout a rankan evelato ez eus aon da gaout na zeufe aotrou al lez d'ar gêr.
- Mat, eme Vlodouwez, warc'hoazh me ez aotreo da vont.

Antronoz mennout a eure kimiadiñ ha Blodouwez ne viras ket

outañ.

- Ya, emezañ, dalc'h koun eus am eus lavaret dit. Goulennata outañ ha kement-se evel pa vijes ouzh e hegasañ karantezus. Klav gantañ penaos e c'hellfe ar marv dont dezhañ.

15. GWIDREOU BLODOUWEZ

Lou a zeuas d'ar gêr en abardaez-se. Tramen an amzer a rejont, Blodouwez hag heñ, e-kreiz diviz, kanaouenn hag evadeg. Ha goude-se mont da gousket a-gevret. Komz a reas Lou ouzh a wreg ur wach, un eil gwech ha respont abet n'en devoe.

- Petra a c'hoarvez ganez ? emezañ. Daoust ha ne vefes ket yac'h ?

- Prederiañ a ran, emezi, war un dra na c'hortozfes ket ennon.

Chalet on gant ar marv ac'hanout mar tagouezfe ganez mont em raok.

- Mat, emezañ, ra baoc Doue dit da breder. Mar n'am laz e-unan, ne deo ket aes hen ober.

- Ha displegañ a ri, en anv Doue hag em hini, penaos e c'hellfed da lazhañ ? Rak gwell egedout e lakain evezh war ar poant-se.

- Lavarout a rin ez laouen, emezañ. Na deo ket aes va lazhañ dre skeiñ ganen. Ur bloavezh a rankfed da lakaat evit aozañ an dared am skofed gantañ hep bezañ war al labour nemet e-pad an oferenn da sul.

- Ha gwir eo se ? emezi

- Gwir eo, hep mar, emezañ. N'heller va lazhañ nag e-barzh ti nag ar-maez, n'heller va lazhañ na war varc'h na mar demaon war droad.

- Ac'hanta, penaos eta a c'heller da lazhañ ?

- Emaon o vont da lavarout dit, emezañ. Prientiñ ur c'hibelladur din war c'hlann ar stêr. Sevel ur gael a-us d'ar gibell ha serrif kloc ha mat war houmañ; degas ur bouc'h, hel lakaat tost d'ar gibell; ha me lakaat an eil troad war gein ar bouc'h hag an hini all war c'henou ar gibell. An neb am zizhe neuze a rofe din taol ar marv.

- A drugarez Doue, emezi, aes e c'heller diwall ouzh kement-se.

Kentizh ha m'he devoe bet an diskleriadur, e kasas d'e gemenn da C'hronou Febr. Hemañ a stagas da labourat war ar goaf hag en deiz-se pennbloaz e voe prest. Hag en deiz-se end-eeun e roas an dre da anaout da Blodouwez.

- Aotrou, emezi, emañ o prederiañ penaos e c'hellfe dont da vezaf ar pezh ac'h eus lavaret din gwechall. Ha diskouez a rafes din e pe zoare e c'hellfes chom ez sav war c'henou ar gibell ha kein ar bouc'h, mar aozfen me dit ar c'hibelladur ?

- Hag e rin, emezañ.

Kas a eure hi neuze davet Gronou ha goulenn digantañ bezañ e gwasked an dorgenn a anver hiziv Bren Kevergir (Run ar C'hrogad), war c'hlann ar stêr Kenvaal. Blodouwez a lakaas dastum kement a oa a c'hev'r er c'hantrev hag o degas en tu all d'ar stêr, rag enep da Vren Kevergir.

16. MUNTR LOU

Antronoz hag hi ha lavarout :

- Aotrou, lakaat em eus prientiñ ar gloued hag ar c'hibelladur ha prest int.

- Ac'hanta, emezañ, mont a rin da welout ez laouen. Mont a rejont da welout ar c'hibelladur.

- Daoust ha mont a ri er gibell, Aotrou, emezi ?

- Hag e rin ez laouen, emezañ.

Hag heñ ha mont e-barzh da gibellat.

- Aotrou, emezi, sed amañ al loaned ma'c'h eus graet bouc'hed anezho.

- Ac'hanta, emezañ, laka tapout krog en unan anezho hag hen degas amañ.

Degaset e voe. Neuze ha Lou ha sevel eus ar c'hibelladur ha gwiskañ e vragez. Lakaat a eure neuze an eil troad war c'henou ar gibell hag egile war gein ar bouc'h.

Ha Gronou ha sevel neuze a-dreñv an dorgenn a anver Bren Kevergir. War-benn e c'hlin e savas da zarc'haouif ar spag kontammet ouzh Lou, hag e dizhout an e gostaz ken a darzhas ar fust ha ma vanas ar beg-houarn ennañ. Ha Lou ha kemer e nij e doare un erer ha lezel ur c'harm euzhus, ha diwar neuze ne voe mui gwelet.

Kerkent ha ma voe steuziet kuit ez eas Gronou ha Blodouwez d'al lez hag an noz-se ez ajont da gousket a-gevret. Antronoz Gronou ha sevel ha maestroniañ Ardudoe. Goude deut da vestr e c'houarnas ar vro ken a zeus an e gerz Ardudoe ha Penlen war un dro.

17. GWEDION O KLASK LOU

Ar c'helou a zeus betek Maz, Mab Mazonoe : doaniet meurbet e voe ha Gwedion kalz muioc'h c'hoazh egetañ.

- Aotrou, eme Wedion, ne chomin ket da ehanaf ken n'am bo kavet kelou eus va niz.

- Mat, eme Vaz, Doue d'az kennerzho.

Hag hen en hent ha stagañ da redek bro. Egerzhout a eure Gwenez ha Powiz eus an eil penn d'egile. Goude bet e pep lec'h a teuas betek Arvon da di un damsklev o chom o meneur Pennarz. Diskenn en ti a eure ha tremen eno an noz. Sed an ozhac'h hag a dud o tont d'ar gêr, pootr ar moc'h da ziwzehañ. Hag an ozhac'h ha lavarout da hemañ :

- A waz, ha deut eo da wiz d'he c'hraou fenozh ?

- Deut eo, emezañ, aet eo bremañ da gaout ar moc'h.

- Pe dro a ra, eta, ar wiz-se ? eme Wedion.

- Bemdez pa zigorez ar c'hraou ez a kuit. N'heller tapout krog enni ha n'ouzer ket pe dre hent e kerzh kennebeut ha pa stauzje dindan zouar.

- Hag ober a ri plijadur din ? eme Wedion. Gortoz a-benn digerif ar c'hraou ma vin ganez an e gichen.

- Ober a rin ez laouen, emezañ.

Hag i holl da gousket en noz-se.

Pa welas pootr ar moc'h liv an doiz e tihunas Gwedion. Hag hemañ ha sevel ha dont gantañ betek kraou ar moc'h. Kerkent ha m'eo digor, sed ar wiz ha lammet kuit hag en hent, herr warni, ha Gwedion war ha

lerc'h. Mont a eure gant ribl ar stêr en tu a-enep red an dour ha dont d' un draonienn a anver hiziv Nantlou (= Saonenn al Leon). Neuze ez eas war he gorregezh hag e stegas da beuriñ. Gwedion a zeuas e-unan dindan ar wezenn da sellout petra edo ar wiz o tebrifiñ. Hag e welas ez oa kontron ha kig brein. Hag heñ neuze ha sellout e beg ar wezenn ha pa sellas e welas un erer en nec'h anezhi. Soñjal a reas kerkent eo Lou ez oa an erer hag e kanas an englyn-mañ :

Dez a gresk etre div lenn,
Strafulhet-du eo aer ha traonienn.
Mar ne lavaran-me gaou,
Breinadur Lou eo kement-mañ.

Hag an erer ha diskenn betek kroc'z ar wezenn, ha Gwedion ha kanañ un englyn all :

Dez a gresk war an uhalenn,
N'az leiz ar glav, n'az teuz mui an tez.
Nav ugent barr-amzer ec'h eus douget,
Er beg ac'hanout Lou Lao Gefez (36).

An erer neuze a ziskennas war-du ennañ betek izelaf brank ar wezenn, ha Gwedion ha kanañ dezhañ c'hoazh un englyn :

Dez a gresk war an dinaou,
Brav ha postek eo din e zoare,
Mar ne lavaran-me gaou
E tevio Lou em barlenn.

Hag e plavas an erer war zaoulin Gwedion. Neuze hemañ ha stekiañ outañ gant e vazh-hud ken a voe deut en-dro d'e fuzm e-unan. N'en doa avat nikun gwalet truezusoc'h doare da zen. N'oa anezhañ nemet kroc'hen hag as-korn.

18. KASTIZ BLODDUWEZ

Gwedion a yeas gant Lou da Gex Dazil hag eno e voe galvet da zont kement louzaouer a voe kavet e Gwenez evit e bareañ. A-raok dibenn ar bloaz edo yac'haet holl.

- Aotrou, emezañ ouzh Maz, mall eo din kaout va digoll eus an hini m'am eus gouzavet drozañ.

- Hep ket a var, eme Vaz, n'hell ket menel gant da zanvez-te en e gerz.

- Ac'hanta, eme Lou, ar c'hentañ ar gwellañ ma'm bezo va di-c'haou.

Ha neuze i ha sevel tud Gwynedd ha mont ganto etrezek Ardudoe. Gwedion a gerzhas er penn anezho ha dont a reas betek Mur ar C'hastell. Blodouwez, o klevout edont o tostaat, a gemaras ganti he mitizien, ha d'ar menez, a-dreuz stêr Kenvael, d'ul lez he doa dre eno. Gant an aon n'ouient kerzhout nemet o dremm troet en a-dreñv. Ha sede penaos hep gouzout dezho e kouezjont en dour hag holl e voent beuzet nemet Blodouwez. Gwedion he fakas hag a lavaras dezhi :

- N'az lezhin ket. Gwashoc'h a rin dit. Da lezel da vont dindan fuzm un evn. Hag abalamour d'an dismegañs ac'h aus graet ouzh Lou Lao Gefez, ne gredi morse dispakaf da benn ouzh sklerijenn an deiz gant aon rak al laboused all. Hag enebiazh a vo etrezout hag an holl evned. Troet e vezint d'az kanañ d'az tismagañsif e kement lec'h ma'z kavint. Ha da anv ne golli ket; graet e vezo dalc'hmat ac'hanout Blodouwez.

Blodouwez a zo anv ar gaouenn er yezh a vremañ. Sede perak ez eo gant an holl evned kasaet ar gaouenn hag anvet e vez atav Blodouwez.

19. KASTIZ GRONOÙ

Gronou Pebr heñ a yeas da Benlen hag ac'hane e kases kannaded. Sed amañ ar gefridi a roas dezho : goulenn digant Lou Lao Gefez ha mennout a ree da zic'haou douarod, domeni, aour pe arc'hant.

- Ne gemerin ket, Doue a zo tast, eme Lou. Sed amañ an nebeutañ a zegemerin digantañ : mont d'al lec'h m'edon-me dioutañ pa'm skoas gant an dared ha me d'al lec'h m'edo-heñ; ha va lezel da zarc'haouiñ outañ un dared. Kement-se eo disterañ dic'haou a zegemerin digantañ.

Menaget a voe se da C'hronou Pebr :

- Ac'hanta, emezañ, ret eo din hen ober. A c'hwi, va zudjentil feal, va braudeur laezh, hag unan e ve ac'hanoc'h da zegemer an taol em lec'h ?

- N'eus ket, a dra sur, emezo.

Abalamour d'an dinac'h anezho da c'houzavfiv resev un taol e lec'h o aotrou, o galver, ha se hiziv c'hoazh, an trede Tiegezh Disleal (37).

- Ac'hanta, emezan, me eo hen resevo eta.

Hag i neuze ha dont o-daou war ribl stêr Kenvael. Gronou a chomas en e sav el lec'h m'edo Lou Lao Gefez pa voe skoet gantañ ha Lou el lec'h

m'edo Gronou. Hag hemañ ha lavarout da Lou :

- Aotrou, peogwir eo diwar fallagriezha ur vaouez eo am eus graet dit ar pezh a ris, goulenn a ran diganez, en an' Doue, va lezel da lakaat etrezon hag en taol, ar maen plen a welan war c'hlann ar stêr.
- Hep mar, eme Lou, ne zinac'hin ket se ouzhit.
- Mat, eme C'hronou, Doue d'hen paeo dit.

Ha Gronou neuze ha kemer ar maen plen hag hel lakaat etrezon hag en taol. Lou a zarc'haouas outañ an dazed ha treantet e voe gantañ ar maen ha Gronou e-unan, ma voe torret e gain outañ.

Sede peneos e voe lazhet Gronou Pebr, hag eno emañ atav ar maen plen war ribl stêr Kenvaol en Ardudoc hag en abag da se hen enver c'hoazh hiziv Maen plen Gronou.

Lou Leo Gefez a zeuas un eil gwech da berc'henn ar vro ha berzh a eure er renerzh anezhi. Hervez ar marvailh e teuas ivez da c'houde da berc'henn war Gwenez.

Evelse e teu d'e zibenn ar skourr-mañ eus ar Mabinogi.

D I W E Z H

oOoOo

A n D a o u S k o u r r K e n t a ñ

Lakaet e Kerneveg

gant CARADAR

P W Y L L P E N S E V Y K D Y V E D

I

Pwyll, Pensevyk Dyved, o arluth dres seyth keverang Dyved. Hag ef ow-tryga yn Arberth, y ben-lys, whans o ganso mos helghya. An ran a'y dyr a-vynna y helghya o Glyn Cuch, ha'n nos-na ef eth war y hens a Arberth ha dos bys dhe Llwyn Diarwyd. Hag ena y-fe an nos-na.

Ha ternos, yn yowynkneth an jeth, sevel yn-ban a-wruk ha dos dhe Lyn Cuch, rak dyllo y gun y'n cos. Y-whethas an corn ha dalleth an helva, ha holya y gun, ha kelly y gescowetha. Hag ef ow-colsowes orth lef y vagas, y-clewas lef nep bagas aral, hag y nyns-esens unlef, hag yth-esens ow-tos erbyn y vagas ef. Hag ef a-welas lanergh y'n cos, o leven y don. Ha pan deth y vagas dhe vyn an lanergh, ef a-welas carow arak an bagas aral. Hag ogas dhe gres an lanergh, otomma an bagas o war-y-lergh ow-talghenna ynno ha'y dewlel dhe 'n dor.

Ena y-fyras orth lyw an cun, hep predery a vyras orth an carow, hag a'n helgun-oll re-welsa y'n bys, ny-welsa cun o unlyw gansa-y. Ha 'ga lyw o gwyn golow splan, ha'ga dywscovarn o cough. Ha kepar del dhewynya gwynder an cun y-tewynya coughter aga dywscovarn. Gans henna ef a-gerdhas dhe'n cun ha chasya dhe-ves an re-na a-lathsa an carow, ha busa y gun y-honen

Pwyll Pensevyk Dyved

An droidigezh-mañ e yezh Kernev-Veur eus daou skourr kentañ ar Mabinogi a voe savet gant A.D. Smith (Caradar), hag embannet er gelaouenn "Kernow", renet gantañ, eus an niverenn 4 (Gouere 1934) betek an niverenn 14 (Meurzh 1936).

war an carow. Hag ef ow-pusa y gun warnodho, y-whelas marghak ow-tos warlergh an cun war gen margh bras lus bryth, ha corn helghya adro dh'y vryansen, hag ef o gwyskys gans helwysk a lan lus da.

II

Ha gans henna an marghak a-dheth bys dodho ha leverel yndelma :

"A Arluth, gon pyu osta, ha'th tynerghy ny-wraf."

"Martesen" yn-meth Pwyll, "ty yu a gemmys bry ma na-dhegoth dhes gul henna."

"Yn-teffry," a-worthebys, "nyns-yu ow bry a-m-let."

"Pyth yu ytho, A Arluth?" a-wovynnas Pwyll.

"Rum fay," yn-meth ef, "dha nycyte dha-honen yu, ha'th fout cortesy."

"Py fout cortesy a-welyth ynnof-vy?"

"Ny-welys brassa fout cortesy bythqueth yn den," yn-meth ef, "ages chasya dhe-ves an bagas a-lathsa an carow, ha busa dha vagas dha-honen warnodho. Hem o fout cortesy; ha kyn na-allaf bos dyalys warnas," yn-meth ef, "ren-ow-enef, my a-wra dhes moy bysmer ages prys cans carow."

"A Arluth," yn-meth Pwyll, "mar quruk cam, my a-vyn prena dha gerensa."

"Fatel vynnough-why hy frena?"

"Herwyth dha reoute. Mes ny-won pyu yth-osta."

"Myghtern currunys my yu, y'n wlas mayth of devedhys anedhy."

"Arluth," yn-meth Pwyll, "Dwe re-th-sowyno. Ha pan wlas yth-osta devedhys anedhy?"

"A Announ," a-worthebys; "Arawn, Myghtern Announ, of."

"Arluth," yn-meth Pwyll, "fatel gafaf dha gerensa-jv?"

"Otomma'n forth y-s-kefyth," yn-meth ef. "Yma un den ha'y dyr ow-sevel a-dal ow thyr-vy, nep yu bynytha ow-ton bresel er-ow-fyn, hag ef yu Havgan, myghtern yn Announ; ha dre ow delyfrya-vy a'n pla-ma - ha henna a-ylllyth hep call-etter - y-kefyth ow herensa."

"My a-wra gul henna gans lowena," yn-meth Pwyll, "ha ty, lavar dhem fatel ylllyf y wul."

"My a-vyn leverel dhes," yn-meth ef, "otomma'n forth may hyllyth. My a-vyn gul cowethas cref genes-jy. Yndelma y-whraf gul : y-th-rof-dhejy yn ow le-vy yn Announ, hag y-rof dhes gwrek a'n tecca bythqueth re-welsys may cusco hy genes pup nos, hag y-woraf ow form ha semlans warnas-jy ma na-vo na pajya a'n cham-bour na sodhak na denyth aral re-be orth-ow-holya pupprys a-wodhfo nag-osta my ow-honen. Henna a-vyth avorow hag alena rak bledhen, pan wren-ny metya y'n tyller-ma arta."

"Ya," yn-meth Pwyll, "mes kyn fyf ena bys yn deweth an vledhen, pana dokyn a-m-byth may hyllyf as-wonvos an den a-gewsyth anodho?"

"Un vledhen a'n nos-ma," yn-meth ef, "yu an ter-myn es settyes yntredho-ef ha my may whrussen metya war an res. Ha ty a-vyth ena yn ow hevelepter-vy. Un bom a-wreth ry dhodho, ha ny-n-jevvyth bewa na-fella. Hag ef mara-th-pys a ry dhodho bom aral, na-n-ro man, py gemmys penak ef a-th-pysso; rak my pan wruk yndella, ef a-omladhas genef ternos mar dha fest avel kens."

"Ya," yn-meth Pwyll, "mes pandra-wraf yn-kever ow gwlasor ow-honen?"

Yn-meth Arawn, "My a-wra gul ma na-wodhfo nag-onen y'th wlas, na den na benen, nag-of ty; ha my a-wra mos y'th le-dhejy."

"Lowenek, ytho," yn-meth Pwyll, "yth-af yn-rak."

"Lawn vyth dha hens, ha ny-vyth tra a-th-lettyo erna dhyffy aberth-y'm gwlasor, ha my ow-honen a-vyn dha hembraonk."

Y-n-hembraonkyas ef erna dheth yn fu an lys ha'y annedhow.

"Otomma'n Lys ha'n wlas," yn-meth ef, "ha ty a-s-pew. Ke dhe'n lys. Nyns-yu ena nagonen a'th aswon; ha pan wylly an arfeth a-vo yny; ty a-wra godhvos usadow an lys."

o

III

Mos dhe'n lys a-wruk ef. Hag y'n lys ef a-welas lyes hunjy, hel, ha stevel, hag annedhow yn-mesk an tecca nefra re-welsa den. Hag yth-eth dhe'n hel rak dy'sky. Ha tus yowynk ha pajys a-dheth ha'y dhy'sky ef. Ha kettep onen pan entra a-n-dynarghas. Deu varghak a-dheth ha stryppya y wysk-helghya dywarnodho, ha gora warnodho ourwysk a baly. An hel a-ve dyghtys, hag ot ! ef a-welas an tylu ha'n coscar entra, ha'n coscar o an tecca ha'n gwella dyghtys nefra den re-welsa; ha'n Vyghternes a-dheth gansa ha hy o an tecca wreck a-ve gwelys nefra. Warnedhy yth-esa ourwysk a baly splan. Hag ena y eth hag omwolghy, ha dos dhe'n mosow, hag esedha a-wrussons yndelma : an Vyghternes a'n yl tu dhodho ef, ha'n yurl, del grysa, a'n tu aral.

Ha dalleth kewsel a-wruk gans an Vyghternes. Hag a oll an gwrageth re-welsa ef, hy o an sempella ha'n moygha jentyl hy gnas ha'y hows. Ha da o gansa an bus ha'n dewas, an cana ha'n gowethas. Hag a'n lysow-oll re-welsa ef war an norvys, hem o an lys lunna a vus ha dewas, a lystry our ha tegynnow ryal.

An termyn a-dheth may cotha dhedha mos cusca. Ha dhe gusca yth-esons, ef ha'n Vyghternes.

Kettel dhethons dhe'n gwely, treyllya y fas dhe-ves a-wruk ef, ha'y gen dhedhy-hy. Hag a'n ur-na bys an jeth nessa ny-leverys orty gervyth.

Ternos whekter hag omgows caradow a-ve yntredha. Py kerensa bynak a-ve yntredha y'n jeth, ny-ve un nos bys yn pen an vledhen o ken es del ve an kensa nos.

IV

Ha'n vledhen-na a-ve ganso spenys gans helghya, hag ylow ha lowender, ha kerensa, hag omgowsel gans cowetha, an nos-na, nys-o denvyth, kyn feva trygys yn pen pella an wlas, na-n-jeva cof a'n metyans.

Pwyll a-dheth dhe'n tyller, ha ganso tus-nobyl an wlascor; ha kettel dheth ef dhe'n res, un marghak a-savas yn-ban ha leverel yndelma :

"A dud-nobyl, golsoweugh yn-ta. Ynter an dheu vyghtern yma'n omlath-ma, ha henna ynter aga deu gorf aga-honen. Yma pup onen anedha ow-cul clem dhe dyr ha gwlascor y gyla, ha saw vydhough yn kettep pen mes gasa an omlath ynter aga deu."

Ha gans henna an dheu vyghtern a-nessas, an yl dh'y gyla, ha metya yn cres an res. Ha gans an kensa omsettyans, an den o yn le Arawn a-wasgas Havgan yn cres begel y gosten may fe felsys ynter dyw ran ha terrys y arvow, ha Havgan y-honen a-ve degys dhe'n lur hes y vregh ha'y ew dres dyber y vargh, hag ef a-gafas bom memans.

"A Arluth," yn-meth Havgan, "pyth a-dal dhes ow mernans-vy ? Nyns-esen ow-covyn travyth orthys, ha ny-won prag y-fynnyth ow ladha. Mes abarth Dew, an dra aban ve genes dallethys, bedhens gorfennys."

"A Arluth," yn-meth Pwyll, "edrega a-m-byth martesen a'n pyth a-wruk dhes. Nep a-vynno gwrens dha ladha, my ny-n-gwraf."

"Ow thus lel," yn-meth Havgan, "degeugh-vy al-emma. Purgwyr yma ow mernans cowlwres. Nyns-us forth may hyllyf agas rewlya na-fella."

"A dus-nobyl," yn-meth an den o yn le Arawn, "omgusulyeugh ha cafes pyu a-dalvya bos tus dhem."

"Arluth," yn-meth an dus-nobyl, "kettep onen a-dalvya bos, rak nyns-us myghtern dres oll Announ saw unsel ty."

"Ya," yn-meth ef, "nep a-dheffo yn-huvel, ewm yu y dhegemes; ha nep na-dheffo yn-wostyth bedhens constrynys dre nerth cledhevyow."

Hag ena kemeres omach an dus a-wruk, ha dalleth tryghy an wlas; ha ternos dhe hanterdeth yth-esa an dhyw wlascor yn y allos ef.

V

Ha henna pan ve gwres, ef a-gerdhas wor' tu ha'n tyller ordenys ha dos dhe Lyn Cuch.

Hag ef pan deth dy, Arawn, Myghtern Announ, a-dheth er-y-byrn, ha lowen o an dheu dhe vetya arta.

"Dew re-dallo dhes, yn-why'r," yn-meth Arawn, "rak dha gerensa dhem. My re-glewas anedhy. Hag yn-teffry, pan dyffly dha-honen dhe'th wlascor," yn-meth ef, "ty a-wra gweles an pyth-oll re-wrug-avy ragos."

"Pyphenak-oll re-wrussys ragof, Dew re-dallo dhes."

Ena Arawn a-ros dhe Pwyll, Pensevyk Dyved, y ewn form ha semlans, hag ef kekefrys a-gemeras y form y-honen.

Hag Arawn eth war y hens troha'y lys yn Announ; ha lowen ve ganso gweles y goscar ha'y dylu, aban na-wruk aga gweles nans-yu bledhen; mes y ny-wodhyens y vos gyllys a'ga mesk, ha gansa nyns-o marth moy es kens a'y weles ef ow-tos. Ha'n jeth-na a-ve spenys gans lowender ha cowethas; hag ef a-wruk esedha ha kewsel gans y wreth ha'y dus-nobyl. Ha pan ve gwell gansa cusk ages gol, dhe gusca yth-sons.

Ef a-hedhas y wely, ha'y wreth eth dhodho. Kensa ef a-wruk omgowsel gans y wreth hag omry dhe dhallyans ha kerensa gensy. Mes henna hy ny-n-prefsa nans-yu bledhen. Hag yndella hy a-brederas :

"Abarth Dew, py ken vrus es dodho haneth ages del ve dhodho oll an vledhen ?"

Ha predery pell a'n dra a-wruk hy. Ha wosa hy dhe bredery a'n dra, ef a-dhyfunas; ha kewsel orty, ha dywryth, ha tergyth, ha gorthyp vyth-oll ny-n-jeva dyworty.

Yn-meth ef, "Prag na-vynnyth kewsel orthyf ?"

"Ny a-lavar dhes," yn-meth hy, "aban na-wrug-avy leverel kemmys y'n teller-ma nans-yu bledhen."

"Prag ?" yn-meth ef, "mes ny re-be prest ow-kewsel."

"Newl re-m-bo," yn-meth hy, "mara pe dallyans po omgows yntredhon-ny oll an vledhen bys nyhewer, a'n teken ny dhe vos maylyes y'n hodhys, ha ty hep treylia dha fas dhem unwyth."

pwyll pensevyk dyved

Hag ena ef a-brederas :

"Dew Arluth, en coweth a-m-be - ass-yu cref ha lel y gerensa !"

Hag ena y-leverys orth y wreth :

"Arludhes," yn-meth ef, "byth na-wodhfeth blam dhem. Dew bedhens test, ny-wruk-vy na cuska na growedha genes rak bledhen kens nyhewer."

Hag ena deryvas oll an darfos dhedhy a-wruk ef.

"Re Dhew a-m-ros," yn-meth hy, "ty re-woras pur-wyr dalghen fast y'n coweth-na, aban wruk ef sevel orth temptasyon an corf ha bos lel dhes."

"Arludhes," yn-meth ef, "hen o an preder a-m-be pan wruk-vy tewel genes."

"A henna nyns-o marth," yn-meth hy.

VI

Pwyll, Pensevyk Dyved, kefrys a-dheth dh'y dyr ha gwlascor, ha dalleth govyn orth bryntynyon an wlas fatel vya y rewl an vledhen-na, ha'y hevella orth an pyth re-bya kens.

"Arluth," yn-medhans-y, "dha gortesy ny-ve nefra mar vur; ny-vesta nefra mar hegar; ny-vesta mar barys dhe ranna dha byth ha'th vrus ny-ve nefra gwell ages del ve y'n vledhen-na."

"Abarth Dew," yn-meth ef, "rak oll an dader a-gas-be why a-dal grassyes dhe'n den re-be enough try-gys; rak ot ! yndella re-be an dra."

Hag ena Pwyll a-dheryvas puptra dhedha.

"Yn-why'r, Arluth," yn-medhans-y, "ro grassyes dhe Dhew bos genes cowethas a'n par-na, ha na-wra sconya dhen-ny an rewl re-gan-be an vledhen-na."

"Na-wraf y sconya, abarth Dew," yn-meth Pwyll.

Hag alena rak, an dheu vyghtern a-wruk dhe vos cref an gerensa o yntredha, ha pup onen a'n dheu a-

pwyll pensevyk dyved

dhanvonas mergh, ha mylgun ha falghunas, ha pup be^{syn}-oll a-alla bos plegadow dh'y gyla. Ha drefen ef dhe dryga an vledhen-na yn Announ, ha rewlya ena mar dha, hag unya an dhyw wlascor yn un jeth dre y golonnekter ha maystry, y-collas an hanow Pwyll Pensevyk Dyved, hag y-fe sylwys Pwyll Pen Announ alena rak.

VII

Un prys may fe Pwyll yn Arberth, y ben-lys, yth-o gol darbarys dodho, ha lu bras a dus o ganso. Ha wosa an kensa debry, sevel yn-ban rak kerdhes a-wruk Pwyll, ha mos war ben gorseth a-ugh an lys, o gylwys Gorseth Arberth.

"A Arluth," yn-meth onen a'n lys, "an orseth-ma a-s-tesves un coyntys : py den-nobyl pynak a-esedho warnedhy, nyns-a alena na-wharfo onen a dhyw dra : ef a-n-jevyth bommennow ha brewyon, po ken ef a-wel marthus."

"Own ny-m-bus a gafos bommennow po brewyon," yn-meth Pwyll, "yn-mesk lu a'n par-ma. Mes marthus mar pe, da vya genef y weles. Yth-af dhe'n orseth hag esedha."

Esedha a-wruk war an orseth. Hag ef pan esa esedhys ena, y a-welas gwrek war gen margh purwyn, mur y vraster, ha gwysk our splan a baly yn-hy-herghyn, ow-tos yn-rak war an forth-vur ryp an orseth. Yth-esa an margh ow-quaya hell ha gwastas, del hevella dhe'n re-na a-n-gwelas, hag ow-tos a-dal an orseth."

"A dus," yn-meth Pwyll, "es nebonen ahanough a-as-wonno an varghoges?"

"Nag-se, Arluth," yn-medhans-y. "Ens onen er-hy-fyn rak godhvos pyu yu," yn-meth ef.

Onen a-sevys yn-ban, ha pan deth er-hy-fyn war an forth, hy o tremenys dresto. Ef a-wruk ponya war-hy-lergh scaffa galla, hag ef war dros. Ef a-wruk ponya war-hy-lergh, dhe bella-yth-o hy adhywerto. Ha pan welas na-dala dhodho man hy holya, ef a-dhevhelas dhe Pwyll ha leverel :

"Arluth, ny-dal dhe dhen-vyth hy holya war dros."

"Hen yu gwyr," yn-meth Pwyll, "ke dhe'n lys : kemer an kensa margh a-welyth : ha ke yn-rak war-hy-lergh."

Ef a-gemeras an margh ha mos yn-rak. Ha dcs bys yn gun o leven ha lawn, ha kentrynna y vargh. Ha dhe voy yth-yynyas y vargh, dhe bella yth-o hy adhywerto. Betegens hy ny-hevella mos uskyssa ages kens. Y vargh -ef a-dhallathas fyllel; hag ef pan wodhfe bos cammow y vargh ow-quanhe, dewheles a-wruk dhe Pwyll.

"Arluth," yn-meth ef, "holya an arludhes ny-dal man. My ny-aswon y'n pow-ma uskyssa margh es hemma, ha'y holya hy ny-amont dhem."

"Ren ow enef," yn-meth Pwyll, "res yu bos nep hus omma. En-ny troha'n lys."

Y-tethons dhe'n lys, ha spena'n jeth-na. Ha ternos y a-sevys yn-ban, ha spena'n jeth-na kefrys, ernave termyn debry. Ha wosa an kensa debry, yn-meth Pwyll:

"Ny a-wra mos, an keth re may fen-ny de, dhe ben an orseth. Ha ty," yn-meth ef dhe onen a'y goscar, 'dro genes an uskyssa margh a-wodhes y'n pras."

Ha'n maw a-wruk yndella. Y a-hedhas an orseth, ha'n margh gansa. Ha pan esens ena esedhys, y a-welas an wrekk war gen hy margh, ha'n keth gwysk yn-hy-herghyn, ow-tos war an keth forth.

"Otomma'n varghoges de," yn-meth Pwyll. "Byth parys, a vaw, dhe wodhvos pyu yu hy."

"Arluth," yn-meth ef, "henna my a-wra gul yn-lowen."

Gans henna, an varghoges a-dheth a-dal dhedha. Yndella an maw a-yskynnas war y vargh, ha kens ef dhe omsettya yn y dhyber, yth-esa hy tremenys, hag yth-esa spas yntredha. Mes hy thoth nyns-o moy ages an jeth kens. Ena ef a-woras y vargh dhe ambla, ow-predery hy hachya yn-scon, ha henna yn dyspyt dhe doth clor y vargh. Mes henna ny-dala dhodho man; ef a-ros ytho an fronnaw dh'y vargh. Ha whath ny-dheth nes dhedhy ages del o pan eth war y gam. Ha dhe voy yth-yynya ef y vargh, dhe bella yth-esa hy adhywerto. Whath hy ny-

wruk marghogeth uskyssa ages kens. Ef pan welas na-dala dhodho hy hollya, dewheles a-wruk dhe Pwyll.

"Arluth," yn-meth ef, "an margh ny-yl gul ken es del welsys."

"My a-welas," yn-meth Pwyll, "na-dal man dhe dhen-
vyth hy chasya. Ha ru'm enef," yn-meth ef, "yth-o dhedhy
negys orth nebonen war an wun-ma, hy gorthter mara-s-
gassa dh'y dheryvas. Gwren-ny dewheles dhe'n lys."

Dhe'n lys y-tethons, ha spena'n nos-na gans ylow
ha gol, par del o plegadow dhedha.

VIII

Ha termos y a-wruk omdhydhana erna ve termyn debry.
Ha pan ve de an bus, yn-meth Pwyll :

"Pyma'n lu eth de ha degensete dhe ben an orseth ?"

"Otta-ny, A Arluth," yn-medhans-y.

"En-ny," yn-meth ef, "dhe'n orseth hag esedha ena.
Ha ty," yn-meth ef dhe bajya y vargh, "gwra dybra ow margh
yn-ta, ha dus ganso totta dhe'n forth, ha dro ynweth ow
hentrynnow genes."

In pajya a-wruk henna. Dos dhe'n orseth a-wrussons
hag esedha. Ha nys-esens-y ena mes termyn cot kens es
gweles an varghoges ow-tos war an keth forth, y'n keth
maner, ha'n keth toth.

"A was," yn-meth Pwyll, "my a-wel an varghoges. Ro
dhem ow margh."

Yskynna a-wruk Pwyll war y vargh, ha kettel ve ys-
kynnys, yth-o hy tremenys dresto. Treylya war-hy-lergh
a-wruk ef, ha gasa y vargh dhe derlemmel yn-jolyf. Hag
ef a-dybya y-tothya bys dedhy war an nessa po tressa cam.
Mes ny-dheth nes dedhy ages kens. Ef a-ynnyas y vargh, ha
gul dhodho ponya uskyssa galla, betegens y-whelas na-dala
man hy hollya. Ena yn-meth Pwyll :

"A voren, rak kerensa an den moyha a-gvrry, gorta-vy."

Pwyll pensevyk dyved

"Gortaf yn-lowen," yn-meth hy, "hag yn-teffry
y-fya rak les an margh mara-s-govynsys solabrys."

Sevel ha gortos a-wruk an voren, ha tewlel
wardhelergh an ran a'y fenwysk a-gudha hy fas. Ha
hy a-settyas hy deulagas warnodho, ha dalleth kew-
sel ganso.

"Arludhes," yn-meth ef, "a bleth osta devedhys,
ha pleth esos ow-mos ?"

"Ow-mos yth-esof war ow negyysow," yn-meth hy,
"ha da yu genef dha weles-jy."

"Ow dynargh dhes," yn-meth ef.

Hag ena y-prederas na-ve tekter oll an moron-
yon ha'n gwrageth bythqueth re-welsa mes boghes orty-
hy.

"Arludhes," yn-meth ef, "a-vynta-jy leverel dhem
neppyth a'th negysyow ?"

"Mennaf, abarth Dew," yn-meth hy. "Ow hensa ne-
gys a-ve whylas dha weles-jy."

"Otta'n gwella negys dhemmo-vy," yn-meth Pwyll,
"a-alses-ta dos yn-y-gever. Hag a-vynta-jy leverel
dhem pyu osta ?"

"Mennaf, Arluth," yn-meth hy. "Rhiannon, myrgh
Heveyth Hen of, hag y a-whylas ow ry dhe un gour a'm
anvoth. Mes my ny-vynnys gour vyth-oll, ha henna awos
ow herensa orthys-jy; na ny-vennaf kemeres onen na-
whath, marnas ty a-m-nagh. Ha rak godhvos dha worthyp
yn-kever an dra-ma y-tuth omma."

"Ren ow enef," yn-meth Pwyll, "otomma ow gorthyp
dhes : mara-m-be dewys ynter oll an gwrageth ha'n
moronyon war an nor-vys, dha dhewys-dhejy a-vynsen."
"Yn-whyr," yn-meth hy, "mar po henna dha voth,
gwra ambos dhe'm metya kens my dhe vos res dhe wour
aral."

"Dhe gens y-hyllfy gul henna, dhe voy y-fyth
plegadow genef," yn-meth Pwyll, "ha ty, gwra settya
an jeth ha'n tyller a-vynny."

"Gwraf, Arluth," yn-meth hy. "Bledhen a'n nos-
ma yn lys Heveyth Hen y-whraf dhe vos darbarys gol,
may fo parys pan dyfify-jy."

Pwyll pensevyk dyved

"Yn-lowenek," yn-meth ef, "my a-wra gul herwyth an ambos-na."

"Arluth," yn-meth hy, "tryk yn-yagh, ha porth cof a'th tedhewadow. Ha lemyn yth-af dhe-ves."

Yndella y a-wruk dyberth, ha Pwyll a-wruk desheles dh'y dylu ha'y goscar. Ha pypenak-oll a-wrussos orto govyn yn-kever an voren, prest ef a-wre treylia an cows dhe neppyth ken.

IX

Wosa henna y a-wruk spena'n vledhen erna-ve devedhys an termyn. Ena Pwyll a-omdhyghtyas, ha ganso y gans marghak. Ef eth yn-rak bys dhe lys Heveyth Hen, ha dos dhe'n lys, hag yth-esa lowena mur a'y wovys-ef ha cuntellyans bras a dus, ha joy ha darbar mur er-y-byn, hag oll an lys ha'y rycheth a-ve gorys yn-dan y worghemyn.

An hel o dyghtyes, hag y-tethons dhe'n mosow. Hag y'n vaner-ma y-wrussos esedha : Heveyth Hen war an yl tu dhodho, ha Rhiannon war an tu aral; ha war-aga-lergh pup onen herwyth y recute. Debry hag eva ha kewsel a-wrussos.

Hag y ow-talleth golya wosa an bus, y-whelons ow-tos ajy gwas mur, gellruth y vlew, kepar ha pensevyk, ha gwysk a baly yn-y-gerghyn. Ha pan dheth bys dhe gres an hel, ef a-dhynerghys Pwyll ha'y gescowetha.

"Wolcum dhes, abarth Dew, A goweth, ha ke esedha." "Nag-af," yn-meth ef; "pysador of, ha gul ow negys my a-vyn."

"Gwra yn-lowen," yn-meth Pwyll.

"A Arluth," yn-meth ef, "orthys-jy yma ow negys, ha rak y bys y-tuth omma."

"Pyppennak-oll a-wovynny orthyf, mara saffo dhe'm gallos, henna ty a-fyth."

"Ogh !" yn-meth Rhiannon, "prag y-ressys gorthyp a'n par-na ?"

"Yndella purgwyr ef a-n-ros, Arludhes, adherak an dus-nobyl," yn-meth an den.
"A goweth," yn-meth Pwyll, "pandr'yu dha wovennek?"
"An wrek moyha a-garaf, ty a-vyn cusca gensy haneth. Ha rak hy govyn-hy, ha'n dyghtya ha'n darbar es omma, y-tuth."

Gortos yn-tawesek a-wruk Pwyll, aban na-n-jeva gorthyp vyth-oll.

"Taw myns a-vynny," yn-meth Rhiannon, "bythqueth ny-ve den moy goky y skyans es del vesta-jy."

"Arludhes," yn-meth ef, "ny-wodhyen pyu ova."
"Otta'n den a-vynsens ow ry dhodho erbyn ow both," yn-meth hy; "Gwawl map Clud, den rych ha ganso lu a dus arwow. Hag aban wrussta leverel an pyth a-leversta, ro-vy dhodho rak na-vo meth dhes."

"Arludhes," yn-meth ef, "ny-won py par gorthyp yu henna. Nefra ny-allaf-vy gul an pyth a-leveryth."

"Ro-vy dhodho-ef," yn-meth hy, "ha my a-vyn gul ma na-m-caffo bynytha."

"Patel vyth henna ?" yn-meth Pwyll.

"My a-wra gora y'th luf sagh byghan," yn-meth hy, "ha gwyth henna genes yn-ta. Hag ef a-wra govyn an gol ha'n darbar ha'n dyghtya. Ha henna ny-sef yn dha allos. Ha my a-vyn ry an gol dhe'n tylu ha'n coscar," yn-meth hy, "hag yndella a-vyth dha worthyp yn-kever hemma. A'm govys-vy ow-honen," yn-meth hy, "my a-vyn gul ambos ganso dhe gusca genef un vledhen a'n nos-ma; hag yn pen an vledhen," yn-meth hy, "byth omma, ha'n sagh genes, ha'th cans marghak y'n avallon awartha. Ha pan vova yn cres y lowender ha golya, dus ajy dha-honen da dyllas ethomek yn-dha-gerghyn, ha'n sagh y'th luf, ha na-wo-vyn travyth marnas an sagh lun a vus. Ha mar pyth go-rys ynno oll an bus ha dewas usy y'n seyth keverang-ma," yn-meth hy, "my a-vyn gul ma na-vyth lunna es kens. Ha wosa ef dhe dewlel mur ynno, ef a-wra govyn orthys : "A-vyth lun dha sagh-dhejy nefra ?" Ty, lavar "Na-vyth, erna-saffo yn-ban den bryntyn, mur y byth, ha gwasca an bus y'n sagh gans y dheudros, ha leverel : "lour re-be gorys omma." Ha my a-vyn gul dhodho mos ha trettia an bus y'n sagh. Hag ef pan ello dy, ty treyl an sagh,

ernag ello ef dres y ben y'n sagh. Hag ena colm adhys-tough cronow an sagh. Ha bedhens helgorn da adro dhe'th vryansen, ha pan vova kelmys y'n sagh, wheth dha gorn, ha henna bedhens syn yntredhos-jy ha'th varghogyon. Y pan glewons wheth dha gorn, gwrens omsettya war an lys."

"A Arluth," yn-meth Gwawl, "y-coth dheugh ry dhem gorthyp dhe'm govennek."

"Myns a-wrussta govyn," yn-meth Pwyll, "hag a-saffo dhe'm gallos dh'y ry, ty a-n-kyf."

"Goweth," yn-meth Rhiannon, "yn-kever an gol ha'n darbar es omma, my a-ros henna dhe dus Dyved ha dhe'n ty-lu ha coscar es omma. Henna ny-asaf dhe vos res dhe dhe-nyyth. Bledhen wosa haneth, ytho, y-fyth darbarys gol y'n lys-ma dheso-jy, goweth, may cusky genef."

X

Gwawl a-gerdhas dhe-ves ha mos dh'y dyreth. Ha Pwyll a-dheth dhe Dyved. Hag y a-wruk spena'n vledhen-na yn kettep pen erna-ve termyn an gol yn lys Heveyth Hen.

Gwawl map Clud a-dheth dhe'n gol o dhodho darbarys, ha hedhes an lys, ha lowen ens-y orto. Pwyll Pen Announ ha'y gans marghak kefrys a-dheth dhe'n avallon, kepar del ve gorghemmynnys dodho gans Rhiannon, ha ganso an sagh. Gwysky cloutys truethek yn-y-gerghyn a-wruk Pwyll, ha pawgennow mur squerdys war y dreys. Ha pan wodhfe aga bos ow-talleth eva, wosa an debry, y-teth yn-rak dhe'n hel; hag ef devedhys bys yn cres an hel, y-tynerghys Gwawl map Clud ha'y gescowetha, tus ha benenes.

"Dew roy da dhes," yn-meth Gwawl, "ha wolcum dhes."

"Arluth," yn-meth Pwyll, "Dew ra-dallo dhes. Yma genef negys orthys."

"Wolcum dhe'th negys," yn-meth ef, "ha mar pyth clor an govennek a-wreth dhem, ty a-n-kyf yn-lowenek."

"Clor yu, A Arluth," yn-meth ef, "ny-wovynnaf lemen awos nown; ha'n pyth a-wovynnaf yu an sagh byghan a-welyth lun a vus."

-----
 pwyll pensevyk dyved

"Govennek clor lour yu henna," yn-meth ef, "ha ty a-n-kyf yn-lowenek. Degeugh bus dodho," yn-meth ef.

Nyver bras a servysy a-sevys yn-ban ha dalleth lenwel an sagh. Mes awos oll a-resons ynno, nyns-o lunna ages kens.

"A Goweth," yn-meth Gwawl, "a-vyth lun dha sagh-dhejy nefra?"

"Na-vyth, abarth Dew," yn-meth ef, "awos myns a-vo gorys ynno byth, mar ny-sef yn-ban onen a-bew tyreth ha rycheth, ha tretttya gans y dheudros an bus y'n sagh, ha leverel "lour re-be gorys omma."

"Ow champyon," yn-meth Rhiannon orth Gwawl map Clud, "saf yn-ban warnot."

"Sevel my a-vyn lowen," yn-meth ef.

Y-sevys yn-ban ha gora y dheudros y'n sagh, ha Pwyll a-dreilyas an sagh may fe Gwawl dres y ben ynno, ha kea an sagh uskys, ha kelmy an cronow, ha whetha y gorn. Gans henna, otta'n coscar ow-settya war an lys, ha kemeres pup onen a'n coscar a-dheth gant Gwawl ha gora warnedha pup y gargharow y-honen. Ha Pwyll a-wruk tewlel dywarmorho an cloutys, ha'n pawgennow squerdys, ha'n skethennow oll. Ha pup onen a'y goscar, pan deffens ajy, y a-wascas bom war an sagh ha govyn "Pyth es omma?"

"Brogh," yn-medhans-y.

Ha henna a-ve an gwary a-wrussons gul : gweskel pup y vom war an sagh, gans y dros po gans y lorgh; hag yndelma y a-wruk gwary gans an sagh. Pup onen, pan deth, a-wovynnys "Py par gwary yu hemma?"

"Gwary Brogh yn Sagh," yn-medhans-y.

Hag y'n ur-na y-fe gwaryes kensa "Brogh yn Sagh."

"Arluth," yn-meth an den y'n sagh, "mar mynses golsowes orthyf, ny-goth dhes ow ladha yn sagh."

Yn-meth Heveyth Hen, "Ef a-lavar gwyrioneth. Ewn vya golsowes orto, rak ef ny-dhyndyl hemma."

"Ya, yn-teffry," yn-meth Pwyll, "my a-vyn gul herwyth dha gusul yn-y-gever."

"Ot ! hom yu cusul dhes, ytho," yn-meth Rhiannon.

-----
 pwyll pensevyk dyved

"Yth-esos yn safle may coth dhes hebaskhé pysadoryon ha menstrels. Ef gwrens rohaw dhedha yn dha le-dhejy; ha ty kemer meughyow ganso, ma na-whyla byth dalya warnas. Ha hemma a-vyth kessydhians lour."

"Ef a-n-jevyth henna yn-lowen," yn-meth an den y'n sagh.

"Ha my ynweth a-s-kemer yn-lowen," yn-meth Pwyll, "pan yu cusul Heveyth ha Rhiannon."

"Hon yu an gwella cusul dhen-ny," yn-medhans-y.

"My a-s-kemer," yn-meth Pwyll, "whyla dhes meughyow."

"Ny a ragtho," yn-meth Heveyth, "erna-vo delyfryes y dus, may hallons-y mos ragtho."

Ha gans henna ef a-ve delyfryes mes a'n sagh, ha'y dus-vas a-ve dygelmys.

"Govyn lemmyn y veughyow orth Gwawl," yn-meth Heveyth, "ny a-wor pana re a-dalvya bos kemerys ragtho."

Ha Heveyth a-wruk rol a hynwyn an veughyow.

Yn-meth Gwawl : "Ty dha-honen gwra ordna dha ambos."

Yn-meth Pwyll : "Lour yu dhemmo-vy an pyth a-ve ordnys gans Rhiannon."

War an ambos-na, ytho, y-fe synsys an veughyow.

"Dhe wyr, Arluth," yn-meth Gwawl, "brewyes of, ha shyndyes yn-harow, ha my a-vynsa omwolghy; ha gans dha gumyas my a yn-rak. Ha my a-wra gasa tus-vas yn ow le, may worthebons ragof yn pup tra a-wovynny."

"Da yu," yn-meth Pwyll, "ha ty gwra yndella."

Gwawl eth troha'y dyreth. An hel a-ve dyghtyes rak Pwyll ha'y goscar, ha rak coscar an lys kefrys. Yth-esons dhe'n mosow hag esedha. Ha kepar del wrussons esedha ble-dhen a'n nos-na kens, y-whrussons esedha yn kettep onen an nos-na. Y a-wruk debry ha golya, ha'n termyn a-dheth mayth ellens cusca. Ha Pwyll ha Rhiannon eth dh'aga cham-bour, ha spena'n nos-na gans lowena ha cosoleth. Ha ternos, yn yowynketh an jeth :

"Arluth," yn-meth Rhiannon, "saf yn-ban, ha dalleth hebaskhé an menstrels, ha na-wra sconya nagonen hedhew a-wovynno orthys."

pwll pensevyk dyved

"Hemma my a-wra yn-lowen," yn-meth Pwyll, "ha hedhew ha pup deth-oll hedra vo synsys an gol."

Pwyll a-sevys yn-ban, ha taw a-ve tavethlys. Ef a-besys oll an bysatoryon ha menstrels a dheryvas an pyth a-vynnens, hag ef a-leveryn orta y-fynsa hebaskhé pup onen anedha herwyth y voth ha syans. Ha henna a-ve gwres.

XI

Yth-eth an gol yn-rak, ha hedra ve ow-turya, denvyth ny-ve sconyes.

Ha'n gol pan o de, "Arluth," yn-meth Pwyll orth Heveyth, "gans dha gumyas, my a-vyn mos yn hens wor'tu ha Dyved avorow."

"Ke, ha Dew re-th-sowynno. Gwra settya deth ha termyn may teffo Rhiannon war-dha-lergh."

"Abarth Dew," yn-meth Pwyll, "ny a-wra mos al-emma warbarth."

"Yndella ty a-vyn, Arluth?" yn-meth Heveyth.

"Yndella my a-vyn, ren ow thas," yn-meth Pwyll.

Termos, y a-gerdhas wor'tu ha Dyved, ha hedhes Lys Arberth, le mayth o gol dhedha darbarys. Ha'n wlas a-omsevys, ha nyverow mur a dus ha benenes yn-mesk gwellevyn an tyr a-dheth dhedha. Rhiannon ny-asas na den na benen anedha na-ros by dhodho ro splan : brocha, po besow, po men a brys. Hag y a-rewlyas an wlas gans sowynnyans an vledhen-na, ha'n nessa.

Hag y'n tressa bledhen, tus-vryntyn an wlas a-dhallathas bos cuthys, ow-queles den kemmys a-garsons, hep flogh, hag ef arluth ha broder-methryn dhedha ; hag y a-n-gelwys aragtha. Ha'n tyller may whrussons dos warbarth o Presseleu yn Dyved.

"Arluth," yn-medhans-y, "ny a-wor nag-osta mar yowynk avel re tus an wlas-ma, hag yma own dhen na-th-fyth has a'n wreck us genes. Rag henna, kemer gwrek

pwll pensevyk dyved

aral, ma-th-fo has anedhy. Durya bys vyken ny-yllyth; ha kyn kyrry bos kepar del osta, ny-vynnyn y wodhaf."

"Yn-why'r," yn-meth Pwyl, "ny-ven-ny unyes na-pell, ha lyes hap a-yl codha. Hokyeugh an dra alemma rak bledhen; ha bledhen a'n termyn-ma ny a-wra metya arta, ha my a-vyn gul herwyth agas cusul."

XII

An ambos a-ve gwres yndella. Kens es dos deweth an termyn, map o dhodho genys, ha genys yn Arberth yth-ova. Ha'n nos mayth o genys, gwrageth a-ve gorys rak golyas an map ha'y vam. Ha cusca a-wruk an gwrageth; kefrys Rhiannon mam an map. Ha nyver an gwrageth re-bya degys dhe'n cham-bour o whegh. Y a-wruk golyas ran a'n nos; betegens, kens hanternos cusca a-wrussons yn kettep pen, hep dyfuna kens es bos culyek clewys. Ha pan dyfunsons, y a-wruk myras orth an tyller may whrussons gora an map, ha nyns-o ena man.

"Ogh," yn-meth onen a'n gwrageth, "an map re-be kellys!"

"Ya," yn-meth aral, "ha boghes vyth an dyal mar pen-ny leskys ha ledhys rak an map."

Yn-meth onen a'n gwrageth, "Us cusul dhen a dra y'n bys?"

"Us", yn-meth un aral, "my a-wor cusul dha."

"Pyth yu honna?" yn-medhans-y.

"Gast ky-carow us omma," yn-meth hy, "ha kelyn dhedhy. Gwren ladha re a'n kelyn hag ura enep Rhiannon gans an gos, ha'y dywla-hy, ha gora an eskern ryp hy scoth, ha'y huhu-dha-hy a ladha an map, ha ny-yl-hy hy-honen kewsel erbyn agan whegh."

Hag orth an gusul-na y-tryksons. Ha troha'n myttyn Rhiannon a-dhyfunas, ha leverel;

"A wrageth, plema'n map?"

"Arludhes," yn-medhans-y, "na-wovyn orthyn-ny yn-kever dha vap. Nyns-us ahanan gesys tra nahen lemen gol-yow ha brewyon, ha ny ow-strevya genes. Dyogel yu na-welsyn

pwyl pensevyk dyved

bythqueth kemmys nerth y'un wreck del yu ynnos-jy. Ha ny-dala dhen man omdewlel genes. Ty re-dhyswruk dha vap dha-honen; na-wra y wovyn-ef orthyn-ny."

"Rag trueth!" yn-meth Rhiannon, "Abarth an Ar-luth a-wor pup tra, na-levereugh gow er-ow-fyn. Dew, a-wor pup tra, a-wor bos henna gow. Own mara-s-bus a'n dra, ru'm enef, my a-vyn agas gwytha."

"Yn-teffry," yn-medhans-y, "ny-vynnyn kemeres blam warnan awos denyth."

"Tru! Govy!" yn-meth hy, "ny-gas-byth myshyf ha why ow-leverel gwryoneth."

Mes yn despyt oll dh'y lavarow, ha tek ha true-thek, ny-gafas marnas an keth gorthyp gans an gwrageth.

XIII

Wosa henna, Pwyl Pen Announ a-sevys, ha'y dylu, ha'y goscar, rak keles an dra-na ny-allas. An whethel eth dres oll an pow, hag oll an dus-nobyl a-n-clewas. Ena an dus-nobyl a-dheth yn kettep pen rak dysquedhes ken arak Pwyl, ha'y bys y wora mes y wreck, awos an drokober dyveth re-bya gensy gwres. Hem yu an gorthyp a-ros Pwyl dhedha: na-s-teva ken rak govyn orto a wora mes y wreck, marnas hy bos hep flogh.

"Mes flogh hy a-s-teves, del won, ha ny-vennaf dyberth adhywerty. Mar quruk cam, gwrens penans ragtho."

Undella Rhiannon a-elwys dhedhy dyscajoryon ha tus fur; hag aban o gwell gensy gul hy fenans ages dysputya cas orth an gwrageth, hy fenans hy a-gemeras. Otomma'n penans a-ve gorys warnedhy: res o dhedhy try-ga y'n lys-na yn Arberth bys yn pen seyth bledhen. Hag yth-esa men-ysskynna wor'tu aves dhe'n porth. Res o dhedhy esedha yn y ogas pup deth ha leverel oll hy ham-wyth orth myns a-dheffa a'n re-na a-alser tyby na-n-godhyens kens, ha profya dhe sul anedha a-n-deserya - dhe gyfnewysy hag estrenyon kekefrys - aga don war hy hen dhe'n lys. Mes henna ny-s-gasa nagonen scant vyth-oll. Hag yndella y-whruk spena a'n vledhen.

pwyl pensevyk dyved

XIV

Hag y'n termyn-na Teyrnion Twryf Vliant o arluth war Went Is Coed, hag ef o an gwella den y'n bys. Hag yn y jy yth-esa casek, ha nyns-o y'n wlas na margh na casek tecca agessy-hy. Ha pup Cala' Me dhe nos hy a-wre denythy ebol, ha nefra ny-wodhya denythy pyth ella an ebol-na.

Un nos, Teyrnion a-gowsas orth y wreck :

"A wreck," yn-meth ef, "pur wokyo on-ny pup bledhen, ow-casa dhe goll ebylly an gasek hep cafos nagonen anedha."

"Pyth a-yller y wul orth henna?" yn-meth hy.

"Dyal Dew re-bo warnaf," yn-meth ef, "haneth yu Cala' Me dhe nos, mar ny-won pana jevan es ow-ladra an ebylly."

An casek ef a-wruk dhe vos gorys y'n chy, hag ef y-honen a-omwyscas yn arvow ha dalleth golyas an nos-na. Hag yn dalleth an nos, an gasek a-s-teva ebol mur, tek y form, hep nam, esa ow-sevel a'y saf.

Sevel yn-ban a-wruk Teyrnion, ha myras orth braster an ebol, ha pan wruk yndella ef a-glewas tros mur, ha war-lergh an tros otta dorn ewynnnek bras ow-tos der fenester an chy ha dalghenna y'n ebol er y vongen. Ena Teyrnion a-dennas y gledha ha treghy an vregh dhe-ves der an elyn, may fe an ran-na a'n vregh, ha'n ebol, ganso y'n chy. Ha gans henna ef a-glewas tros mur ha scryga, an dheu war-barth. Egery an darras a-wrug-e ha stevya war-lergh an tros. Ny-ylly gweles an ken anodho awos tewolgow an nos, mes y-ponyas war-y-lergh ha'y holya. Hag y-porthas cof ef dhe asa an darras yn-egerys, ha dewheles ef a-wruk, ha ryp an darras otta map byghan yn y lysten, ha queth a baly maylyes yn-y-gerghyn.

Ef a-wruk kemeres an map dodho, hag ot ! an map o pur-gref a'y os. Ena ef a-brennas an darras ha mos bys y' n rom mayth esa y wreck.

"Arludhes," yn-meth ef, "yn-cusk osta?"

"Nag-of, Arluth," yn-meth hy, "yth-esen ow-cusca, ha pan duthys a'y my a-dhyfunas."

"Yma omma map dhes," yn-meth ef, "mara-n-mynnyth : onen na-th-fe bythqueth."

pwll pensevyk dyved

"Arluth," yn-meth hy, "pana varthus yu hemma?"

"Yndella re-be an dra," yn-meth Teyrnion, ha lev-erel orty oll an darfos.

"Arluth," yn-meth hy, "py par dyllas es yn-kerghyn an map?"

"Queth a baly," yn-meth ef.

"Map dhe dus-jentyl yu," yn-meth hy.

"Mur a lowender ha wherthyn a-m-bya, mar pe henna dhe'th voth : my a-vynsa gul dhe'm gwrageth assentya dhe'n dra, ha deryvas ow bos gans flogh."

"Henna my a-n-gront dhes yn-lowen," yn-meth ef.

Hag yndella y-fe gwres. Y a-wruk bysydhyas an map, ha'n bysydhyans o gwres stak ena. Ha'n hanow a-reasons dhodho o Gwri Wallt Euryon (Gwri Blew Our). An blew o ganso war y ben, yth-o mar velen avel our.

An map a-ve megys y'n lys ernag-o un bloth. Ha kens y vos un bloth y-hyllly kerdhes yn-ta, hag ef o brassa ages map try bloth a-vo mur y devyans ha braster. Ha'n map a-ve megys an nessa bledhen, pan o mar vras avel map whegh bloth. Ha kens an peswera bledhen, ef a-wre gobra an pajys-mergh yn pryva, ma-n-gassens dhe hembrook an vergh dhe'n grelyn.

"Arluth," yn-meth y wreck orth Teyrnion, "pyma'n ebol a-ve sawyes genes-jy an nos-na may kefsys an map?"

"My a-wruk gorghemynn dhe'n pajys-mergh," yn-meth ef, "hag erghy dhedha a gemeres gwyth anodho."

"A-ny-vya da, Arluth," yn-meth hy, "gul may fo temprys, ha'y ry dhe'n map? Rak war an nos y-kefsys an map y-fe genys an ebol a-wrussys sawya."

"Nyns-af erbyn henna," yn-meth Teyrnion, "Y-th-hasaf dh'ry dhodho."

"Arluth," yn-meth hy, "Dew re-dallo dhes. Y-n-rof dhodho."

An margh a-ve res dhe'n map, ha'n wreck a-dheth dhe'n pajys-mergh ha'n dus esa ow-quytha an vergh, hag erghy dhedha kemeres gwyth a'n margh may fe temprys erbyn an prys mayth ella an map ha'y varghogeth.

pwll pensevyk dyved

Ha henna ow-cortos, y a-glewas an newodhow a Rhiannon ha'y fenans. Hag awos an caffans a-n-jeva solabrys, Teyrnon Twryf Vliant a-wruk golsowes orth an whcthel ha govyn hardlych yn-y-gever; hag ef a-glewas adhyworth lyes humy a-dheth dh'y lys mar venough y-fe an ola awos govyyon a'n pyth o wharfedhys dhe Rhiannon, hag awos hy fenans.

Ena Teyrnon kefrys a-brederys a'n dra, ha myras glew orth an map. Ha dhodho yth-hevella dyworth an fu anodho, na-welsa nefra hevelep brassa ynter tas ha map es del o ynter an map ha Pwyll Pen Announ. Yth-o Pwyll aswonys ganso, rak ef re-bya onen a'y dus kens. Rak henna prederow a-dhalghennas ynno a weles kemmys o an cam a-ve ganso gwres dre wytha an map, hag ef ow-codhvos y vos map dhe wour aral. Hag ef kettel welas y wrekk yn pryva a-leverys dhedhy nag-o ewm dhedha gwytha an map gansa ha gasa kemmys payn dhe wregty mar vas avel Rhiannon awos an drama, ha'n map yn-vap dhe Bwyll Pen Announ. Ha gwrek Teyrnon o unver may cotho dhedha danvon an map dhe Bwyll.

"Ha traow try a-gan-byth dre wul henna," yn-meth hy, "grassyes ha larjes rak dyllo Rhiannon a'n penys yma hy ynna, ha grassyes dyworth Pwyll rak maga an map ha'y restorya dhodho. Ha'n tressa tra, an map, mar po jentyl y gnas, a-vyth map-methryn dhen-ny, hag a-wra dhen myns a-allo rak agan les."

Ha war an gusul-na y-tryksons.

Ha nyns-o moy dewedhes ages ternos may wiruk Teyrnon omdhyghtya, ha ganso deu varghak aral, ha'n map an peswera, hag ef war an margh re-bya res dodho gans Teyrnon. Ha kerdhes a-wrussons wor'tu hag Arberth; na nyns-o pell kens y dhe dhos bys yn Arberth.

Hag y ow-nessa dhe'n lys, y-whelons Rhiannon esedhys ryp an men-ysskynna. Pan dhethons a-dal dhedhy : "A Chyften," yn-meth hy, "nag-eugh na-fella. My a-vyn don pup ahanough bys y'n lys. Ha hem yu ow fenans awos my dhe ladha ow map ow-honen, ha'y dhyswul."

-----
pwll pensevyk dyved

"A venenvas," yn-meth Teyrnon, "ny-vyn nagonen a'n re-ma mos war dha gen, del dybyaf."
"Ens nep a-vynno," yn-meth an map, "nyns-af-vy."
"Yn-whyrr, ow enef," yn-meth Teyrnon, "nyns-en-ny."

Y eth yn-rak dhe'n lys. Hag yth-esa lowena mur er-aga-fyn. Hag y a-dhallathas darbary gol y'n lys. Yth-esa Pwyll ynweth ow-tos a oryon Dyves. Y eth dhe 'n hel hag omwolghy. Ha lowen o Pwyll dhe weles Teyrnon; hag yth-esons hag esedha. Hag y'n vaner-ma y a-wruk esedha : Teyrnon ynter Pwyll ha Rhiannon, ha deu gescoweth Teyrnon war an tu aral dhe Bwyll, ha'n map yntredha.

Wosa y dhe dhebry, hag y ow-tallesh eva, omgewsel a-wrussons. Hag yn y omgows, Teyrnon a-wruk deryvas oll an aneth yn-kever an gasek ha'n map, ha fatal ve megys an map gans Teyrnon ha'y wrekk avel aga map agahonen.

"Hag a-welta ? Otta dha vap, Arludhes," yn-meth Teyrnon, "ha pyu-pynak a-gewsys gow ahanas, cam a-wruk. Ha my pan glewys a'n govyyon o warnas, outh a-m-be, ha my a-godhas yn awher. Ha nyns-us nagonen a'n nyverma oll, del dybyaf, nag-aswonno bos an map yn-vap dhe Bwyll," yn-meth Teyrnon.

"Nyns-us denvyth nag-yu certain a henna," yn-meth pup anedha.

"Ru'm enef," yn-meth Rhiannon, "henna mar pe gwyr, my a-vya delyfryes a'm prederow."

"Arludhes," yn-meth Pendaran Dyved, "da y-whrussys henwel dha vap Pryderi (Prederow). Ha da y-teseth dhodho Pryderi (Prederow). Ha da y-teseth dhodho Pryderi, map Pwyll Pen Announ."

"Myreugh," yn-meth Rhiannon, "a ny-dheseth gwell dhodho y hanow y-honen ?"

"Pyth yu an hanow ?" yn-meth Pendaran Dyved.

"Gwri Wallt Euryon ny a-woras warnodho."

"Pryderi," yn-meth Pendaran Dyved, "a-vyth y hanow ef."

Yn-meth Pwyll, "Ewnna yu henna : kemeres hanow an map adhyworth an ger a-leverys y vam pan gafas

-----
pwll pensevyk dyved

newodhow lowenek anodho."

Ha war henna y-tryksons.

"Teyrnon," yn-meth Pwyll, "Dew re-dallo dhes rak maga'n map bys y'n ur-ma, hag ewn yu dhodho y dylly dhes, mars yu den-jentyll."

"Arluth," yn-meth Teyrnon, "an wrekk a-n-magas, ha nyns-us denyth y'n bys moy hy hyreth war-y-lergh agessyhy. Ewn yu dhodho perthy cof ahanaf-vy hag a'n wrekk-na, hag a'n pyth re-wrussyn gul rak y les."

"My a-n-te," yn-meth Pwyll, "hedra vyf bew y-fennaf dha ventena, ty ha'th pyth, hedra vo y'm gallos dhe ventena ow fyth ow-honen. Ef pan y-n-jevvyth gallos, ewnna yu dhodho-ef dha ventena es del vya dhemmo-vy. Ha mars yu an gusul-ma da genes-jy ha gans ow thus, rak ty re-n-magas bys y'n ur-ma, ny a-vyn y ry dhe Bendaran Dyved alemma rak, may whrello y vythryn. Ha bedheugh-why, agas deu, cowetha ha tasvethow dhodho."

"Cusul dha yu henna," yn-meth pup onen.

Hag ena an map a-ve res dhe Bendaran Dyved, ha tus-nobyl an wlas a-wruk cowetha ganso. Ha Teyrnon Twryf Vliant ha'y gescowetha eth yn hens troha'y bow ha'y byth, gans kerensa ha lowena. Ha nyns-eth hep kynnyk dhodho tegynnaw a'n tecca, ha mergh a'n gwella, ha cun a'n prys ughella. Hag ef ny-vynnas travvyth.

Ena y-tryksons pup yn y bow y-honen, ha Pryderi map Pwyll Pen Announ o mythrynys gans rach, del gotho dhodho, ernag-ova an gwas gwella y gorf, ha'n tecca, ha moyha y skyans a bup gwary da, dres kettep onen y'n wlascor. Yndella y-whrussons spena lyes bledhen, erna dheth deweth dhe vewnans Pwyll Pen Announ, hag y-ferwys. Ha Pryderi agereyas war seyth keverang Dyved gans sowynyans, mur-gerys gans y dud ha gans pup yn-y-gerghyn. Ha wosa henna ef a-gemeras tyr heverang Ystrad Tywl, ha peder keverang Ker-edigyon, ha gylwyr an re-ma seyth keverang Seissyllwch. Ha war an cressyans-ma yth-ova, Pryderi map Pwyll Pen Announ, bys pan dheth dhodho whans dhe dhemedhy. Ha'n wrekk a-dhewysas o Kicva, myrgh Wynn Gohoyw, map Gloyw Wallt Lydan, map an Arluth Cassnar, onen a dus-nobyl an Enys-ma.

Hag yndella y-teweth omma an scoren-ma a'n Mabinogion.

Pwyll pensevyk dyved

BRANWEN MYRGH LLYR

I

Bendigeidvran map Llyr o myghtern curunys war an enys-ma, tekhés del o gans curun Loundres. Hag un doghajeth yth-ova dhe Harlech yn Ardudwy, yn lys o dhodho. Hag yth-esens esedhys war garrek Garlech, augh an mor, ha ganso y vroder Manawyddan map Llyr, ha'y dheu vroder unvam Nissyen hag Eynyssyen, ha war-aga-lergh tus-nobyl, del gotha dhe vyghtern.

Y dheu vroder unvam o mebyon dhe Eurosswyd dyworth y vam Penardun, myrgh Beli map Mynogan. An yl a'n wesyon-na, gwas da o : ef a-wre cres ynter an dheu lu pan vedhens serrys mur; hen o Nissyen. Y gyla a-wre stryf ynter y dheu vroder, pan vedhens moyha aga herensa.

Hag y esedhys yndella, y a-welas tredhek gorghel ow-tos a Dhyghow Wordhen, hag ow-nessa dhedha, yn-snell.

"My a-wel lyster y-hans," yn-meth an myghtern, "hag y harth ow-tos troha'n tyr. Ergheugh dhe dus an lys mayth omwyscons yn arvow ha mos dhe vyras pana dowl a-s-teves."

An dus a-wruk omwysca, ha mos yn-mans dhedha. Hag y pan welsons an lyster o ogas, dyogel ens na-welsens bythqueth gorgholyon gwell taclyes agessa-y. Yth-esa warnedha banerow tek, gwyw, fyn, a baly. Hag ot ! yth-

-----
Branwen myrgh llyr

-esa onen a'n lysteri ow-mos arak an re-erel, hag y-whel-
sons costen drehevys a-ugh flur an gorghel, ha blyn an
gosten yn-ban yn tokyn a gres.

Ha'n dus a-wruk nessa, may halsens cafos omgows.
Ena y a-woras yn-mes scathow ha dos troha'n tyr ha dyn-
erghy an myghtern. An myghtern a-s-clewas a'n tyller mayth
esa, war garrek ughel a-ugh aga fen.

"Dew rov da dheugh," yn-meth ef, "ha bedheugh wolcum.
Pyu a-bew an lu lysteri-ma, ha pyu yu pen warnedha?"

"Arluth," yn-medhans-y, "yma omma Matholwch myghtern
Wordhen, hag ef a-bew an lysteri."

"Pandra vyn ef? A-vyn ef dos dhe'n tyr?"
"Na-vyn, Arluth," yn-medhans-y, "marmas bos grontys
y negys. Ef yu cannas dhes."

"Pandra yu y negys?" yn-meth an myghtern.
"Ef a-vyn omunya genes dre dhemedhyans, Arluth," yn-
medhans-y. "Rag govyn Branwen myrgh Llyr y-teth, ha mars
yu da genes, ef a-vyn kelmy warbarth Enys an Re Gallosek
ha Wordhen, may fons creffa."

"Yn-why'r," yn-meth ef, "gwrens ef dos dhe'n tyr, ha
cusul ny a-gemer war henna."

An gorthyp-na eth bys dodho.

"Hy a yn-lowen," yn-meth ef.

Ef a-dheth dhe'n tyr, ha lowen esens orto, ha mur
o an lu y'n lys an nos-na, ynter y dus ef ha tus an lys.
Ha dyson ternos y a-omgusulyas yntredha, hag y-fe ervyrys
gansa a ry Branwen dhe Vatholwch. Ha hy o onen a'n tyr
fen-arludhes y'n enys-ma. An tecca moren y'n bys o.

Hag Aberfraw a-ve dewysys avel an le may whrusa
ef cusca gensy, ha hy ow-talleth hy hens pryasek a'n le-
na. Hag yth-eth an luyow-na war'tu hag Aberfraw: Matho-
lwch ha'y luyow y'n lysteri, Bendigeidvran ha'y lu ef war
an tyr, ena dhethons bys yn Aberfraw.

Hag yn Aberfraw y-tallethsons an gol, hag esedha.
Hag yndella y a-wruk esedha: Myghtern Enys an Re Gallosek
ha Manawdhan map Llyr war an yl tu, ha Matholwch war an
tu aral, ha Branwen myrgh Llyr ganso. Myns-esens yn chy,
lemen yn tyldys. Neira ny-ve chy a-alla synsy Bendigeid-
vran. Hag y-tallethsons an gol, hag eva ha kewsel. Ha pan
wylsons bos gwell dhedha kemeres hun ages golya, dhe gusca
yth-esons. Ha'n nos-na y-cuscas Matholwch gans Branwen.

-----
branwen myrgh llyr

II

Ha ternos, sevel a-wruk tus an lys yn kettep
onen; ha'n sodhogyon a-dhalletas kewsel adro dhe
ranna an le ynter an vergh ha'n wesyon. Hag y a-s-
rannas yn pup erow bys dhe'n mor.

Hag un jeth, otta Eynyssyen, an den a-gara
stryf hag a-ve campollys awartha, ow-hapya dos war
drygva mergh Matholwch, ha govyn ef a-wruk pyu a-
bewy an vergh.

"Mergh Matholwch, Myghtern Wordhen, yu an re-ma."

"Hag yn-delma y-whrussons gul dhe voren mar dha
avel honna, ow whoer-ewy, ha'y ry hep ow humyas?
Ny-alsens gora despyt moy warnaf," yn-meth ef.

Ha war henna, ef eth dhe'n vergh ha terry aga
gweusow ogas dhe'n dyns, ha'ga dywscovarn ogas dhe'n
pen, ha run aga lostow ogas dhe'n ken; le may hylly
ef settya dalghen yn croghen aga deulagas ef a-s-
torras bys y'n ascorn kyn fe; hag yndella ef a-wruk
dyfasya an vergh, ma na-dalens man.

III

An whethel a-dheth bys dhe Vatholwch fatel ve
y vergh dyfasyes ha dyswres ma na-allas cafos les
vyth-oll anedha.

"Yn-why'r, Arluth," yn-meth onen, "y a-wruk
dha dhespytya, hag yndella y a-vynnas gul."

"Ru'm enef, marth yu genef, mar mynnons ow
despytya, y dhe ry dhem moren mar dha, genys mar
ughel, ha hy kerys del yu gans hy henethel."

"Arluth," yn-meth un aral, "ty a-wra gweles
mars yu yndella. Ha nyns-us tra dhe wul, lemen dew-
heles dhe'n lysteri."

Ha war henna, whylas y lysteri ef a-wruk.

-----
branwen myrgh lly

An newdhow a-dheth dhe Vendigeidvran, bos Matholwch ow-casa an lys, hep govyn ha hep cumyas. Hag yth-eth kannasow ha govyn orto prag y-waruk yndella. Ha'n gannasow o Idhic map Anarawd hag Eveyth Hir. An dus-ma a-n-cachyas hag a-wovynnys orto pyth o tewlys ganso y wul, ha prag yth-esa ow-mos dhe-ves.

"Yn-whyrr," yn-meth ef, "mar cothfeyn, ny-dhothyen omma. Despytys yn-tyen my re-be. Denvyth ny-n-jeva gweth dyghtyans es del y-m-be omma. Hag yma marth dhem a un dra."

"Pyth yu henna?" yn-medhans-y.

"Bos res dhem Branwen myrgh Llyr, onen a'n tyr fen-arludhes an enys-ma, - ha hy myrgh dhe Vyghtern Enys an Re Gallosek, ha my ow-cusca gensy, hag ena ow despytya-vy. Ha marth yu genef na-ve gwres an despyt dhem kens es ry dhem moren mar dha avel honna."

"Yn-whyrr, Arluth, nyns-o a voth an den yu perghen an lys, na-whath nyns-o a voth nagonen a'y gusulyoryon, pan ve gwres dhes an despyt-na; ha kynth yu ty re-be despytys, dhe voy whath yma an newl dhe Vendigeidvran ran an cast dyflas-na."

"Ya," yn-meth ef, "henna a-brederaf. Betegens, ny-yl ef kemeres adhywarnaf an bysmer anodho."

An dus-na a-dhewhelys gans an gorthyp-na bys y'n tyller mayth esa Bendigeidvran, ha deryvas orto an gorthyp a-lavarsa Matholwch.

"Yn-whyrr," yn-meth ef, "yth-on-ny dyswres ef pan ella serrys dhe-ves. Na ny-n-gesyn."

"Ya, Arluth," yn-medhans-y, "gwra danvon war-y-lergh kannasow arta."

"Aga danvon my a-wra," yn-meth ef.

"Seveugh yn-ban, A Vanawydhan map Llyr, hag Eveyth Hir, hag Unic Glew Yscwyd, hag eugh war-y-lergh," yn-meth ef, "ha gwreugh deryvas orto, ef a-n-jevyth margh yagh rak pup onen a-ve shyndys; ha dres henna ef a-n-jevyth avel prys-enor gwelen arghans a-vo maga tew avel y vys byghan ha mar ughel avello-ef y-honen, ha plat our mar ledan avel y fas-ef; ha deryveugh orto py par den a-wruk an drokober, ha bos erbyn ow both y-fe henna gwres; ha bos broder unvam dhem a-n-gwruk, na nag-yu es dhem y ladha na'y dhystrewy; ha gwrens ef dos er-ow-fyn," yn-meth ef,

-----
Branwen myrgh Llyr

"ha my a-vyn gul cres ganso yn nep maner pynak a-vynno."

An gannasow eth war-lergh Matholwch ha deryvas orto an cows-na yn-cuf, hag ef a-wolsowas orta.

"A dus," yn-meth ef, "my a-wra kemeres cusul."

Ef eth dh'y gonsel; ha hom yu an gusul a-gemersons : mar sconyens hemma, y-caffens hep mar mewn a-vya moy ages attal a-vya kemmys. Hag ef a-ervyras degemeres henna. Ha dhe'n lys y-tethons yn cres. Ha'n tyldys ha pavlyons a-ve dyghtys kepar ha hel; hag y eth ha debry. Ha kepar del esethsons war dalleth an gol, yn-ketella yth-esethons ena.

IV

Ha dalleth kewsel a-wruk Matholwch gans Bendigeidvran. Hag ot ! orth brus Bendigeidvran, dyvevnans ha dyspyrys o an cows a-n-jeva gans Matholwch, hag ef prest yn-lowen kens. Hag ef a-wruk predey bos tryst gans an arluth awos byghander an dewhelans a-n-jeva rak an cam.

"A dhen," yn-meth Bendigeidvran, "nyns-osta cowser mar dha del vesta kens. Ha henna mars yu awos byghander an dewhelans, ty a-wra y gressya myns a-vynny, hag avorow my a-vyn tyilly dha vergh dhes."

"Arluth," yn-meth ef, "Dew re-dallo dhes."

"My a-vyn moghé dha dewhelans dhes ynweth," yn-meth Bendigeidvran, "my a-vyn ry dhes caltor; ha gnas an caltor yu, mar pe ledhys onen a'th tus hedhew, ha'y dewlel y'n caltor, y-fyth ef magata avorow del ova pan o gwella y cher, saw unsel na-vyth ganso y lavar."

Hag ef a-wodhya mur ras dhodho rak henna, ha lowena bras a-n-kemeras awos an dra, Ha ternos y-fe tyllys dhodho an vergh, hedra ve an vergh temprys ow-turya. Hag alena ef a-n-hembronkyas dhe un keverang

-----
Branwen myrgh Llyr

aral, ha tyllly dhodho ebylly, erma ve tylllys oll anedha. Hag awos henna an keverang-na a-ve gylwys Talebolion alena rak.

Ha'n nessa nos y-whrussons esedha warbarth.

"Arluth," yn-meth Matholwch," a ble y-teth dhes an caltor a-ressys dhemmo-vy ?"

"Y-teth dhem," yn-meth ef, "dyworth den a-ve y'th wlas-jy. Ha ny-won-vy nag-o ena y-whruk y gafos."

"Pyu o henna ?" yn-meth ef.

"Llassar Llaes Gyfnewid," yn-meth ef, "ha henna a-dheth omma a Wordhen, ha Kymidei Kymeinvoll y wrek ganso, hag y dyenkys a'n chy horn yn Wordhen pan ova gwres yn-whyn y'ga herghyn; ha dyank alena a-wrussons-y. Ha marth yu genef na-wodhes-jy travyth yn-y-gever."

"Gon, Arluth," yn-meth ef, "ha kemmys del won, my a-n-deryvaf orthys. Ow-helghya yth-esen un jeth yn Wordhen war ben meneth a-ugh loch o gylwys Loch an Caltor. Ha my a-welas den bras melen-gough ow-tos a'n loch, ha caltor war y gen. Ha den uthek bras ova, hager y dremyn garow; ha gwrek war-y-lergh; ha mars ova bras, brassa dywgemmys o y wrek. Hag y a-wruk nessa dhem, ha'm dynerghy. "Yn-whyr," yn-meth vy, "pandr'a-wher dheugh ?" "Otomma'n pyth a-wher dhen, Arluth," yn-meth ef, "kyn pen dyw seythen ha mys an wrek-ma a-wra omdhon, ha'n map a-vyth genys anedhy war deweth an dhyw seythen ha mys a-vyth omladher cowl-ervys." My a-s-degemeras, ha'ga gwytha, ha'ga mentena; hag y-fons genef bledhen. An vledhen-na yth-esens genef hep let. Alena rak y-fe croffolas er-ow-fyn. Ha kyn pen an peswera mys y a-wruk aga-honen dhe vos kesys, na ny-s-teva wolcum y'n wlas, hag y ow-cul drokoberow, ow-tyseresya pobel, ha grevya gorow-da ha gwrageth-da. Alena rak y-sordyas ow thus yn-ow-herghyn ha'm pysy a'ga danvon dhe-ves, ha dewys yntredha-y ha'm gwlas ow-honen. Y-whovynnys orth cusulyor-yon ow gwlas pandr' a-dalvya bos gwres gansa. Ny-vynsens mos a'ga both; na ny-yllys aga honstryna dhe omdenna a'ga anvoth, dre omlath. Hag ena y'n consel-pryva y-fe tewlys genen dhe wul stavel yn-tyen a horn. Ha pan o parys an stavel, pup gof yn Wordhen, nep a-n-jeva gevel ha morthol, a-ve gylwys ena. Hag y a-wruk berma golosk bys yn pen an stavel, ha'ga servya - an wrek, ha'y gour, ha'y fleghes, - gans pals kyk ha dewas. Ha pan wodhyens y dhe vos medhow,

branwen myrgh iilyr

y-tallethsons gora tan y'n golosk adro dhe'n stavel, ha whetha an megynnaw a-ve gorys adro dhe'n chy - un den ow-servya pep deu vegynnaw - ha dalleth whetha an megynnaw erma ve an chy ow-tywy yn-purwyn y'ga herghyn. Hag ena y-fe omgusulya ynter an re-na esa yn perveth lur an stavel; ha'n gour a-wortas ermag-o an fossow horn yn-whyn. Hag awos an tomder mur, ef a-herdhyas an fos gans y scoth ha'y scattya ales, ha dyank dredhy, ha'y wrek war-y-lergh. Ha denvyk ny-wruk scapya alena saw ef ha'y wrek. Hag ena, Arluth," yn-meth Matholwch orth Bendigeidfran, "y-teth ef dres an mor dheso-jy, dhem del hevel."

"Hep mar-vyth, y-teth omma," yn-meth ef, "ha ry an caltor dhem."

"Fatel wrussys-jy aga degemeras, Arluth ?"

"My a-s-rannas a bup tu y'm gwlasacor, hag ymons y lyes, owth-omsevel yn pup tyller hag ow-crefhe an le may' mons gans tus hag arwow a'n gwella nefra re-welas den."

V

Omdhydhana hep hedhy a-wrussons-y an nos-na, hedra ve da gansa, gans ylow ha gol. Ha pan welsons bos gwell dhedha mos cusca ages esedha na fella, dhe gasca yth-esens. Hag yndella an gol-na eth yn-rak gans lowena.

Ha pan o de, y-whruk Matholwch dalleth an hens wor'tu ha Wordhen, ha ganso Branwen. Yth-ethons mes a Atermenei, tredhek gorghel, hag y-tethons bys yn Wordhen. Yn Wordhen yth-o lowena mur orta. Ny-wruk un arluth nag arlushes mos dhe weles Branwen na-ros hy dhedha brocha, po besow, po tegyn ryal dhe wytha hag a-ve marth gansa y weles ow-mos mes a'n lys. Hag yndella hy a-spenas an vledhen-na, mur hy recuté, yn-tyen lowenek, ha gensy enor ha cowetha.

Ena yth-hapyas hy dhe vos gyllys gans flogh.

branwen myrgh iilyr

Ha wosa an termyn ordenys, map a-ve genys dhedhy. An hanow a-ve gorys war an map o Gwern map Matholwch; hag y a-wruk gora an map dhe vos megys gans mammeth yn un tyller mayth esa an gwella tus yn Wordhen.

Ena y'n nessa bledhen, awatta kedryn ow-sordya yn Wordhen, awos an bysmer a-gafsa Matholwch yn Kembry, ha'n prat dyflas a-ve dhodho gwres yn-kever an vergh. Ena y vreder-vevryr ha'y nessevyn a-wodhya dhodho blam anodho; na ny-wrussons keles an dra. Hag ot, awos an tros, ef ny--n-jeva cres man dyworta, erma-wrella dyala an bysmer. Ha hem o an dyal a-gemersons : chasya Branwen mes a'n keth chamber mayth o-hu ganso, ha gul dhedhy pobas y'n lys; ha gul dhe'n kyger, wosa ef dhe dreghy an kyk, dos ha ry dhedhy whaf war hy scovarn pup deth. Hag yndella y-fe gwres hy fenys.

"Yn-whyr, Arluth," yn-meth y dus orth Matholwch, "dyfeb lemyn orth an gortholion ha'n scathow, bras ha byghan, ma nag-ellons dhe Gemby; ha'n re-na a-dheffo a Gemby, aga frysonya omma gwra, ma na-dhewhellons ha tavethly an dra-ma."

VI

Hag yn-ketella y-fe ervyrys. Ha nys-o le ages tyr bledhen may fons yndella. Hag ena maga trojen a-wruk Branwen yn gwarghas an new, ha dysky dhedhy kewsel; ha hy a-leveryr orth an edhen ry par den o hy broder, may halla don dhodho lyther yn-kever an paynys ha'n fout bry a-wodhevy-hy. Ha'n lyther a-ve kelmys orth ben askel an edhen, ha hy a-ve danvenys wor'tu ha Kembry.

Ha'n edhen a-dheth dhe'n enys-ma, ha cafos Bendigeidvran un jeth yn Kaer yn Arvon, hag ef ena yn-mesk y gusulyoryon; ha hy a-wruk dyeskynna war y scoth, ha cryghy hy fluf; ena an lyther a-ve gwelys, ha'n edhen a-ve aswonys avel onen re-bya megys yn-mesk tus. Hag ena ef a-gemeras an lyther ha'y vyras. Ha pan o redyes an lyther, govyjyon bras a-n-kemeras a wodhvos kemmys payn a-s-teva Branwen.

Branwen myrth llyr

Hag alena y-tallathas danvon cannasow rak cuntell warbarth tus oll an enys-ma. Hag ena y-hyrghys may teffa bys dodho levy cowl a dus seyth-ugans ha peswardhek keverang, hag ef y-honen a-wruk kynny dhedha yn-kever an paynys a-wodhevy y whoer.

Hag ena y a-gemeras cusul. Ha'ga husul o mayth ellens dhe Wordhen, ha gasa sseyth den avel hembrynkysy omma, ha Cradawc map Bran yn pen, gans aga seyth marghak. Yn Edeyrnon -fe gesys an dus-na, hag awos henna an dre o hynwys Seyth Marghak. An seyth den o Cradawc map Bran, hag Eveyth Hyr, hag Unic Glew Yscwyd, hag Idhic map Ervyl, hag Wlch Minasgwrn, ha Llashar map Llayssar Llaesgygyt, ha Pendaran Dyved, hag ef gwas yowynk y'ga herwyth. An seyth-na a-drygas avel seyth pen-sodhak rak golyas war an enys-ma, ha Cradawc map Bran avel an kensa warnedha.

VII

Bendigeidvran, ha'n nyver a-gewsyn anodho, a-wruk golya troha Wordhen, ha'n mor nys-o bras, hag yth-eth ena war dros. Nys-o lemen dyw avon, lli hag Archan gylwys. (Ha wosa henna an mor a-omlesas, ow-collenky an gwlascorow.) Hag ena ef a-gerdhas, ha'y venestrouthy war y gen yn-kettep pen, ha dos dhe dyr Wordhen.

Hag un jeth yth-esa bugely-mogh Matholwch ow-quytha aga moch ryp an mor. Hag awos an pyth a-wel-sions war an mor, y a-dheth dhe Matholwch.

"Arluth," yn-medhans-y, "yma genen newodhow marthus : cos re-welsyn war an mor, yn tyller neira na-welsyn pren."

"Awatta aneth," yn-meth ef, "a ny-welsough-why tra nahen?"

"Gwelsyn, Arluth," yn-medhans-y, "meneth mur ogas dhe'n cos, ha henna ow-kerdhes; ha war ben an meneth yth-esa cryb ughel, ha loch a bup tu dhe'n

-----
Branwen myrth llyr

cryb : hag yth-esa an cos, ha'n meneth, ha pup tra-oll ow-kerdhes."

"Yn-why, yn-meth ef, "nyns-us denvyth omma a-woth-fo pyth yu an dra-ma marnas Branwen. Govynneugh orty-hy."

Yth-eth kannasow dhe Vranwen.

"Arludhes," yn-medhans, "pyth a-dybyth yu henna ?"

"Kyn na-vyf arludhes," yn-meth hy, "my a-wor pyth yu henna. Tus a Enys an Re Gallosek yns-y, hag ow-tos a-drus wosa clewes son a'm penys ha'm fout bry."

"Pyth yu an cos es gwelys war an mor ?" yn-medhans.

"Gwernow ha deleyow," yn-meth hy.

"Ogh !" yn-medhans. "Pyth o an meneth esa gwelys orth tenewan an lustry ?"

"Bendigeidvran ow broder o henna," yn-meth hy, "ow-tos war dros. Nyns-us lester-vyth a-n-synsso."

"Pyth yu an cryb ughel ha'n logh a bup tu dhe'n cryb?"

"Ef yu," yn-meth hy, "hag ef ow-myras orth an enys-ma, serrys yu. Y dheulagas a bup tu dh'y frygow an dhyw logh a bup tu dhe'n cryb."

Hag ena war hast y-fe cuntellys tus-arvow Wordhen ha glannow an mor, yn-kettep pen, hag omgusulya a-wrussons.

"Arluth," yn-meth y dus-nobyl orth Matholwch, "nyns-us cusul lemen omdenna dre Llinon avon esa yn Wordhen ha gasa Llinon yntredhos-sy hag ef, ha terry an bons us war an avon. Hag yma tenveyn yn goles an avon; ny-yl na gorhel na scath mos dresta."

Y a-wruk omdenna dres an avon, ha terry an bons. Bendigeidvran a-dheth dhe'n tyr, ha'y lustry ganso, troha glan an avon.

"Arluth," yn-meth y dus-nobyl, "ty a-wor natur an avon : ny-yl denvyth mos dredhy, ha nyns-us pons warnedhy. Pyth yu dha gusul yn-kever pons ?" yn-medhans.

"Cusul nyns-us," yn-meth ef, "lemen nep a-vo pen, ef bedhens pons. My a-vyth pons," yn-meth ef.

Hag y'n ur-na y-fe leverys an lavar-na kensa, hag yma an lavar coth-na usyes whath.

Hag ena wosa ef dhe wrowedha a-drus an avon, closow a-ve tewlys warnodho, hag yth-eth y luyow-ef dresto a-drus.

VIII

Gans henna, hag ef ow-sevel a'y saf, awatta kannasow Matholwch ow-tos dhodho, ha'y dhynerghy, ha kewsel orto abarth Matholwch y gar, ha deryvas : a'y voth-ef ny-wrussa y hedhes travyth marnas da.

"Hag y-whra Matholwch ry myghterneth Wordhen dhe Wern map Matholwch, dha noy dha-honen, map dha whoer, ha'y wora yn 'stallasyon adheragos-sy, yn attal rak an cam ha'n despyt a-ve gwres dhe Vranwen. Ha le-pynnak may mynny, po omma, po yn Enys an Re Gallosek, ty gwyth ha menten Matholwch."

Yn-meth Bendigeidvran :

"Yn-why, a ny-allaf-vy ow-honen cafos an myghterneth ? ena parhap y-kemeraf cusul yn-kever agas negys. Alemma rak bys y'n ur-na pan dheffo neppyth gwell, gorthyp ny-gas-byth dyworthyf."

"Yn-why," yn-medhans-y, "an gwella gorthyp a-gyiffyn, dheso-jy ny a-n-dek, ha ty gorta agan negys-ny."

"Gortaf," yn-meth ef, "mar teugh yn-scon."

An gannasow eth yn-rak ha dos dhe Vatholwch.

"Arluth," yn-medhans, "darbar gorthyp a-vo gwell dhe Vendigeidvran. Ny-vynna golsowes man orth an gorthyp o degys genen dhodho."

"A dus," yn-meth Matholwch, "pyth yu agas cusul ?"

"Arluth," yn-medhans, "nyns-us dhes cusul saw onen. Nebra ef ny-ve syns yu chy. Ty gwra, ytho, chy kehaval dh'y dhynté, hag a-n-synsso ef ha tus Enys an Re Gallosek a'n yl parth, ha ty ha'th lu a'n parth aral. Ha ro dha vyghterneth dh'y voth ha'y vennas, ha gwra omach dhodho. Hag awos an enor a-ve dhodho gwres dre wul an chy," yn-medhans, "hag ef hep cafos nebra kens chy a-alla y synsy, ef a-wra gul cres genes."

Ha'n gannasow a-dheth dhe Vendigeidvran ha'n negys-na gansa. Hag ef a-gemeras cusul. Hag y'n consel y-fe ervyrys degemeres henna. Ha dre gusul Branwen y-fe henna gwres, ha henna ma na-ve dyswres an vlas.

Branwen myrgh llyr

Branwen myrgh llyr

IX

Cres a-ve dyghtys, ha'n chy a-ve derghevys yn-fras hag yn-cref. Mes an Wydhly a-dewlys towl fel, ha hem o an towl : gora kenter a bup tu dhe bup onen a'n cans pul esa y'n chy, ha sagh croghen war bup kenter, ha den ervys yn pup onen anedha. Ena Evnyssyen a-dheth ajy kens an lu a Enys an Re Gallosek, hag aspya glew dre oll an chy gans y dheulagas garow, dybyta : ha gweles an saghow croghen a-hes an pulow.

"Pyth us y'n sagh-ma ?" yn-meth ef orth onen a'n Wydhly.

"Bles, enef," yn-meth ef.

Hag Evnyssyen a-woras y luf yn-dan dava adro dhe'n sagh erma gafas an pen, ha gwrynya an pen, erma glewo y vesyas ow-metya y'n ympynyon dre an ascorn. Hag ef a-sas henna ha gora y luf war un aral ha govyn :

"Pyth us omma ?"

"Bles," yn-meth an Gwydhal.

Hag ef a-wruk gwary an keth prat warnedha yn-kettep onen, bys pan na-ve gesys ganso den yn-few yn-mes a'n deugans den-oll, saw onen. Hag ef a-dheth bys dhe henna ha govyn :

"Pyth us omma ?"

"Bles, enef," yn-meth an Gwydhal.

Ha pandr'a-wruk, mes y dava-ef erma gafas y ben, ha kepar del wruk gwrynya pennow an re-erel, yn-ketella y-whruk gwrynya pen henna. Ef a-gafas an pen-na gwyskys yn arvow : betegens ny-n-gasas erma-n-ladhas. Hag ena y-canas englyn :

"Yma y'n saghow-ma bles a bup eghen,
Penstryforyon, breseloryon, omsettyoryon y'n
Arak casworow barys dhe'n gas."

batel,

o

branwen myrzh llyf

X

Ha gans henna y-teth an luyow ajy. Ha tus a Enys Wordhen a-dheth ajy a'n yl tu, ha tus an Enys an Re Gallosek a'n tu aral. Ha kettel wrussons esedha, y-fe kessenians yntredha, ha'n myghterneth a-ve gorys war an map.

Hag ena, wosa y dhe fasta an cres, Bendigeidvran a-elwys dhodho an map. Dyworth Bendigeidvran yth-eth an map dhe Manawdhan, ha myns a-wruk y weles a-n-caras. Dyworth Manawdhan y-whruk Nyssyen map Euros-swyd gelwel an map dhodho. An map eth dodho yn-cuf. Yn-meth Evnyssyen :

"Prag na-dhe ow noy, map ow whoer, dhemmo-vy ? Kyn feva myghtern war Wordhen, whath da vya genef byrla'n map."

"Ens yn-lowen," yn-meth Bendigeidvran.

An map eth dodho yn-lowen.

"Re Dhew a-m-ros," yn-meth Evnyssyen orto y-honen yn y golon, "camwyth hep y waytya gans an men-ychy yu an dra a-wraf gul lemmyn."

Hag ef a-wruk sevel, ha kemeres an map er an dheudros, ha hep strechya ha kens es denvyth y'n chy dhe ally settya dalghen ynno, ef a-herdhyas an map, y ben yn-rak, bys y'n tan.

Ha Branwen pan welas hy map leskys y'n tan, hy a-vynsa nyja y'n tan a'n le mayth o-hy esedhys ynter hy deu vroder. Mes Bendigeidvran a-s-dalghennas hy gans y yl luf, ha'y gosten gans y luf aral. Hag ena omlath a-wrussons yn kettep pen dres oll an chy. Hag awatta'n tros moyha neira a-ve gwres gans meny un chy, ha pup onen ow-kemeris y arvow. Hag ena y-leverys Mordhwyd Tyllion :

"A gun Gwern, bedheugh war a Vordhwyd Tyllion !"

Ha hedra ve pup ow-whylas y arvow, y-fe Branwen scodhys gans Bendigeidvran ynter y gosten ha'y scoth.

branwen myrzh llyf

XI

Hag ena y-tallathas an Wydhyly gora tan yn-dan Caltor an Dasvevmans. Hag ena corfow an marow a-ve tewlys y'n caltor, ernag-o lenwys, hag y sevys ternos myttyn ha bos omlathoryon kepar ha kens saw na-yllens kewsel. Hag ena Evnyssyen pan welas bos corfow marow an dus a Enys an Re Gallosek mar vras aga nyver ma nag-o le dh'aga synsy, y-leverys yn y golon :

"A Dhew, ellas," yn-meth ef, "govy pan vena an skyla a'n dyswryans-ma a dus Enys ar Re Gallosek : ha mewl re-m-bo," yn-meth ef, mar ny-gafaf delyfryans anodho."

Hag ef a-wruk omgudha yn-mesk corfow marow an Wydhyly, hag y-teth dodho deu Wydhal gen-noth ha'y dewlel y'n caltor kepar ha pan veva Gwydhal. Hag ef a-wruk omystynna y'n caltor erma dorras an caltor ynter peswar ran, ha terry y golon-ef ynweth.

Y'n vaner-ma y-teth dhe dus Enys an Re Gallosek myns a-s-teva a sowynyans; ny-ve dyenkys yn-few lemen seyth anedha, ha Bendigeidvran a-ve golyes yn y dros gans gew venymhes. Otomma'n seyth den a-wruk dyank : Pryderi, Manawydhan, Glinneu Eil Taran, Talyessin, hag Ynawc, Grudyeu map Muryel, Heilyn map Gwyn Hen.

XIII

Hag ena Bendigeidvran a-wruk dhedha treghy y ben. "Ha kemereugh an pen," yn-meth ef, "ha degeugh-ef bys y'n Bron Gwyn dhe Loundres, ha'y enclledhyes gwreugh ha'y enep troha Frynk. Ha why a-vyth pell war an hens. Yn Harlech y-fydough ow-kynewel seyth bledhen, hag ydhy'n Rhiannon a-wra cana dheugh. Ha'n pen a-vyth dheugh kes-coweth mar whek nefra del ve pan o warnaf-vy. Hag yn Gwales yn Penfro y-fydough peswar-ugans bledhen. Hag ena y-hyllough tryga ha'n pen genough hep pedry ernag

anwen myrgh llyr

egerough an darras a barth dhe Aber Henvelen, wor' tu ha Kernow. Mes kettel egerough an darras-na, ny-yllough ena tryga na-fella. Y'n ur-na mos yn hens dhe Loundres gwreugh, rak enclledhyes an pen. Hag eugh yn-rak a-drus."

Hag ena treghy y ben ha mos ganso a-drus a-wruk an seyth den-ma, ha Branwen an ethes y'ga mesk. Ha dhe Aber Alaw yn Talebolyon y-tethons dhe'n tyr. Hag ena esedha a-wrussons, ha powes.

XIII

Ha Branwen a-vyras troha Wordhen ha troha Enys an Re Gallosek, mara-s-gwela.

"Ogh, A Vap Dew," yn-meth hy, "govy byth pan vena genys. Ass-o da an dhys enys re-be gwres yn dy-fyth a'm govys-vy."

Ha gans henna hy a-wruk hanasa yn-town ha terry hy holon. Hag y a-wruk dhedhy beth pedrak, ha'y enclledhyes hy ena war lan Alaw.

Wosa henna kerdhes a-wruk an seyth den troha Harlech ha'n pen gansa. Hag y ow-kerdhes, otta cowethas a dus ha henenes ow-tos er-aga-fyn.

"Us genough newodhow?" yn-meth Manawydhan.

"Nag-us," yn-medhans-y, "saw bos fethys Enys an Re Gallosek gans Caswallon map Beli, ha'y vos-ef myghtern curunys yn Loundres."

"Pandra wharfe," yn-meth ef, "dhe Gradawc map Bran, ha'n seyth den gesys ganso-ef y'n enys-ma?"

"Caswallon a-wruk omsettya warnedha ha ladha y whegh den, ha Gradawc a-dorras y golon gans moreth; rak ef a-wely an cledha ow-ladha y dus, mes ny-wodhya pyu a-s-ladha. Caswallon a-wyscas cudhlen-hus yn-y-gerghyn, ha denvyth ny-n-gwely ef ow-ladha an dus, saw unsel an cledha o gwelys. Ny-vynna Caswallon ladha Gradawc, esa noy dhodho map y genderow. (Ha henna a-ve

branwen myrgh llyr

an tressa den a-dorras y golon dre voreth.) Pendaran Dyved nep o' gwas yowynk yn herwyth an seyth den, a-wruk dyank dhe'n cos," yn-medhans-y.

XIV

Hag ena y eth yn-rak bys yn Harlech, ha powes ena, ha dalleth darbary bus ha dewas. Hag y ow-talleth dybry hag eva, y-teth tyr edhen ha dalleth cana nep can dhedha, ha pup ylow re-glewsens kens o anwhek orty-hy. Hag y awelas an ydhy'n a-bell dres enep an downvor. Betegens dhe-dha-y yth-esens mar dhyblans ha pan vens y'ga ogas. Hag y'n gol-na y-fons seyth bledhen.

Ha war deweth an seythves bledhen yth-ethons yn hens troha Gwales yn Penvro. Hag ena yth-o dhedha le tek ryal a-ugh an mor; hag yth-esa ena hel bras, ha dhe'n hel yth-ethons. Hag y-whelons deu dharras yn-egerys : an tressa darras o degés, henna a-dal Kernow. Yn-meth Mana-wydhhan :

"Awatta'n darras na-dalvya y egery."

Ha'n nos-na y a-s-teva lanwes a vus ha dewas, hag y-fons lowen. Hag yn-despyt oll dhe'n govyjyon a-welsens y'ga-herghyn, kefrys an govyjyon a-s-teva aga-honen, nyns-o gans cof vyth-oll anedha, nanyl a'n traow-ma, nag a alarow y'n bys. Hag y'n tyller-ma y-whrussons spena pes-war-ugens bledhen, ma na-wodhfons y'ga os termyn moy dydhan ha whek ages henna. Ha war deweth an spas-na, nyns-o an tyller le whek dhedha ages del ve pan dethons ena kensa, na ny-wruk an yl aswonvos dyworth fas y gyla bos tremenys kemmys prys, na pan dermyn y-tethons ena. Ha'n pen hedra ve ena gansa, nyns-o moy anwhek dhedha ages pan vya Bendigeidvran yn-few y'ga mesk. Hag awos an peswar-ugans bledhen-na y-fe gylwys "Gol an Pen Nobyl". (Gol Branwen ha Matholwch a-ve henna pan ethons dhe Wordhen.)

Otomma'n pyth a-ve gwres un jeth gans Heilyn map Gwyn :

anwen myrgh llyr

"Mewl war ow barf," yn-meth ef, "mar ny-agoraf an darras, rak godhvos mar po gwyr an pyth a-leverer anodho."

Egery an darras ef a-wruk, ha myras orth Kernow hag orth Aber Henvelen. Ha pan vyras, pup onen a-wodh-fe kenyver coll re-gollsa a'y yus, ha kenyver car ha kescoweth re-gollsa, ha kenyver drok a-dhothya dhodho; poran kepar ha pan ve y'n ur-na may whruga metya orta; ha kens oll yn-kever y arluth, fatel wharfe dhodho. Hag a'n ur-na, ny-elsons powes, lemen mos a-wrussons gans an pen wor'tu ha Loundres.

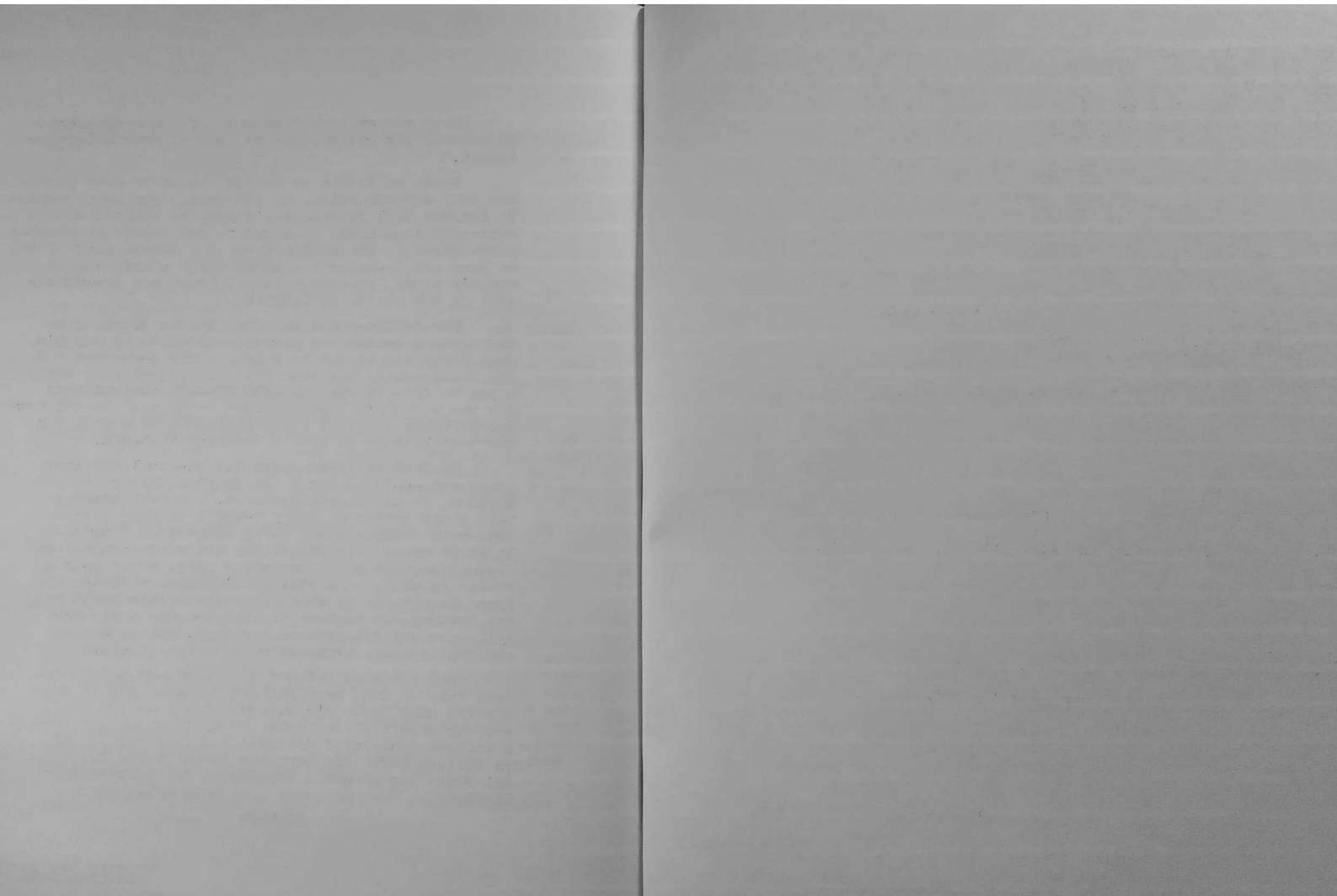
Pan dermyn-penak may fons war an forth, y a-dheth dhe Loundres hag a-wruk enclledhyes an pen y'n Bron Gwyn. Hag ef pan ve kelys, henna a-ve onen a'n try heladow mas; hag onen a'n try dysquedhyans anvas o pan ve dysquedhys; rak byth ny-alla compressyans dos war vor dhe'n enys-ma hedra ve an pen y'n keladow-na. Ha henna a-dheryf an whethel-ma a'ga aneth. "An dus a-dhallathas an hens a Wordhen" yu henna.

Yn Wordhen ny-ve gesys den yn-few lemen pyp gwrek owth-omdhon, hag y trygys y'un fogo yn dyfyth Wordhen. Ha dhe'n pyp gwrek-na, y'n keth termyn, y-fe genys pyp map. Hag y a-vagas an pyp map-na erna-vons gwesyon vras, hag y ow-predery a wrageth, ha gansa whans a'ga hafos. Hag ena cusca yn-kemyskys a-wrussons, pup onen gans mam y gyla, hag y a-wruk rewlya an wlas, ha'y fobla, ha'y ranna yntredha aga fymp. Ha herwyth an rannans-na yma hynwys whath pyp ran Wordhen. Ha whythra an wlas a-wrussons-y, y'n tylleryow may fya plen an gas kens, hag y a-gafas our hag arghans, erna-dhethons ha bos kevothak.

Hag yn-delma y-teweth an scoren-ma a'n Mabin-ogi, awos an whaf a-ve res dhe Vranwen, hag ef onen a'n try whaf anvas y'n enys-ma; hag awos Gol Bran, pan eth kemmys ha dek gwlas ha seyth-ugans dhe Wordhen, rak dyala whaf Branwen; hag yn-kever an gol yn Harlech seyth bledhen; hag yn-kever Can Ydhy'n Rhiannon; hag yn-kever Trygans an Pen peswar-ugans bledhen.

oOoOoOo

anwen myrgh llyr

mmm mmm mmmmm mmm mmmmm mmm
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m
 mm m mm m mm m mm m mm m

Komanant I2 niverenn	36 F
Komanant d'ar Geriadur Istorel hepken (4 niverenn)	I2 F
Komanant hep ar Geriadur Istorel (8 niverenn)	24 F

M. P. CALVEZ, Bréhec, PLOUHA, Côtes-du-Nord, BRETAGNE.

Dr. ETIENNE, Châteaulin, BRETAGNE, CCP I6.093-I3 Paris.

Liesskrivet e ti
 Herve ar MEE, 32 Plasenn al Lisoù, Roazhon
 CPPP Nn 35.709
 Diskleriet hervez lezenn, Eil trimiziad I963

Priz ar c'haier-mañ	:	I2 F
Price	:	I £

